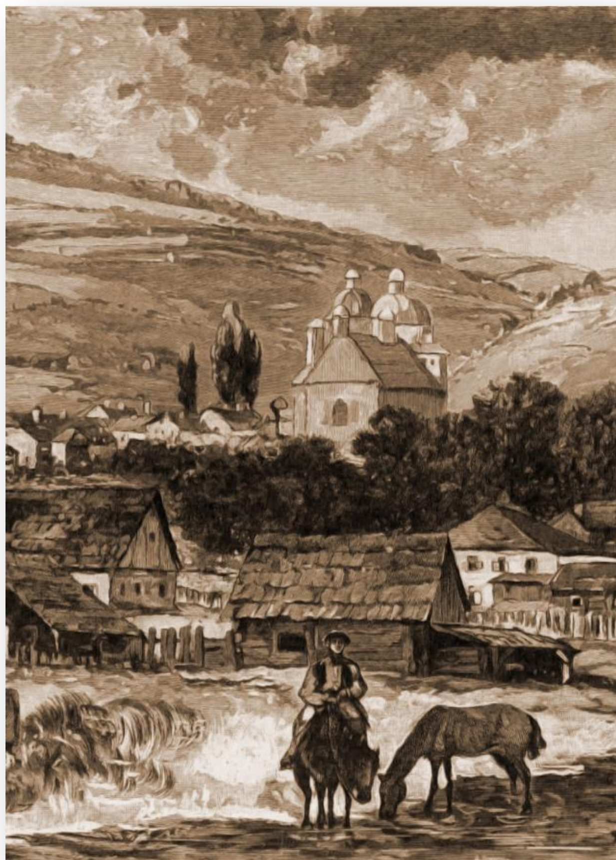
ion drăguşanul

CARTEA DORNEI

cluj-napoca 2022

Moto

Înstrăinatului Carpat
Cu pletele cărunte
O fată ceriul i-a menit:
Doar zâne de s-au pomenit
Ca Dorna de la munte.

Din cetini codru-i freamătă
Cântări din tinereţe –
Şi legănând-o pe genunchi
Tresare viu sfătosul unchi
De-atâta frumuseţe.

Şi nori ca zarea din poveşti
Spre Dorna-n zbor coboară,
S-opresc din drumul lor probeag
Şi trâng în braţe cu mult drag
Pe-a munţilor fecioară.

Iar ceriul dacă-ar fi mai jos
S-ar pogorî şi sfinţii
S-o vadă – şi de al ei drag
S-ar face-un rai pe-acest meleag
Ş-un alt simbol credinţii.

Căci altă fată nu-ntâlneşti
Cu-atât amar de zestre,
Să pribegeşti ostrovul tot,
Să-nconjuri mările din-not
Cu nimfele buiestre.

Ea are râuri aurii,
Fântâni cu apă vie
Şi munţi cu stânci şi codri deşi
Şi Craiul Vodă-i megieş
Cu-a lui împărăţie.

Şi de-al ei drag un visător
Lăsat-a sat şi casă
Ş-o mamă lăcrămând pe prag.
Şi a plecat spre munţi pribeag
La Dorna, Voivodeasă.

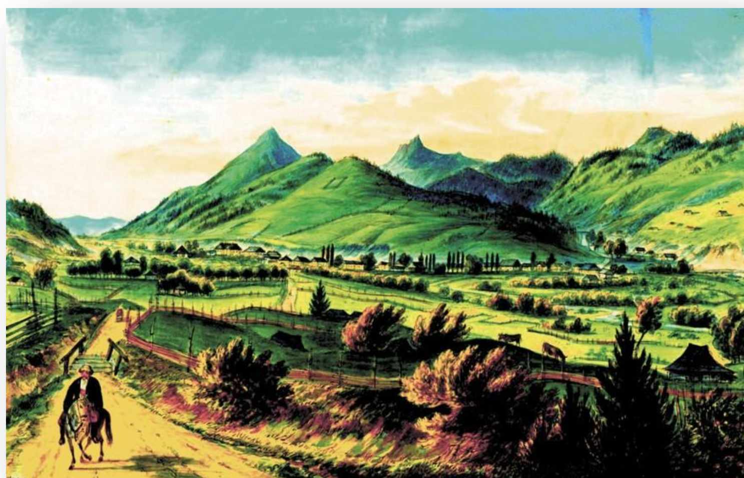
Şi toate cântecele lui
De nurii ei sunt pline
Şi de atunci pornit-au veşti
De farmecele ei cereşti
Prin ţările străine.

Şi vin atâţia peţitori
La fata mândră-a Firii.
Câte-albumiţe pe Rarău
Şi afine pe Giumalău
Atâţia-s musafirii.

Ş-un Dragoş va veni ca mâini
Cu gândul de-ncuscrire –

Ş-atunci ciobanii din Carpaţi
Vor buciuma în jos la fraţi
A neamului vestire.

Vasile Huţan, *Dorna*,
în „Junimea Literară”,
An. 6, Nr. 6, Cernăuţi 1909, p. 110

Dorna, „Înălţimea Venerei”

Dacă aşezarea Vatra Dornei ar fi apărut înaintea râuleţului cosmic Dorna, termenul slav, cu care era numită mulţimea în înscrisurile voievodale, „durnii” („prostimea”), ar fi trebuit luat în calcul în stabilirea unei rădăcini etimologice a acestui toponim, numai că apa, care înseamnă întotdeauna temelia reală a legendelor, obligă la o altă interpretare, care poate ţine cont şi de sugestia lui Artur Gorovei, care ştia că toponimul descinde din limba slavonă, definind „înălţimea”, deci platoul înalt al muntelui, situat în megieşia ritualică a cerului, acolo unde, prin voia cerurilor, cum zicea poetul Vasile Huţan, care se născuse la Costâna, în 1880, dar avea să trăiască o lungă cale de vreme în Vatra Dornei, unde a funcţionat ca director de şcoală, urmând să-şi găsească odihna, în 1972, la Bucureşti, poet care, printr-o impresionantă intuiţie a inefabilului, înţelesese că sfântului munte carpatic „O fată ceriul i-a menit: / Doar zâne de s-au pomenit / Ca Dorna de la munte”.

Este de presupus că baladistul „de inspiraţie gogistă“ (Eugen Lovinescu), ca poet al aleanurilor şi al inspiraţiei de moment, cunoştea şi era pătruns de legenda Dorunei, care părea, odinioară, doar o născocire orgolioasă şi târzie a localnicilor, „Ţara Dorunei” fiind, cale de

milenii, nelocuită sau măcar aparent pustie, deşi, în timpul verilor, urcau, anual, turmele moldovenilor, iar păstorii aveau pretutindeni, prin munţi, stâni şi colibe în care pregăteau şi conservau brânza, iar revenirea anuală, cu ritualurile urcatului şi coborâtului oilor, cristalizaseră, în cine ştie ce vechime pe veci înstrăinată nouă, un fel de popor cu câte două sălaşuri, până ce unii dintre vajnicii mioritici au hotărât să rămână în munţii de vară pentru totdeauna, mai ales că fraţi ai moldovenilor de prin Maramureş, Năsăud, Bistriţa şi chiar de mai departe, deja căutau, în lungul râurilor de munte, locuri prielnice pentru întemeierea de vetre de sat. Pe timpul verii, păstorii moldoveni şi ardeleni aşezau, în albiile râurilor anume pietroaie, iar în primăvara următoare, după urcarea oilor pe munte, cercetau locurile în care pietrele acelea au rămas nemişcate, în semn că, prin preajmă, apa e cuminte şi aşezată, deci numai bună pentru convieţuire durabilă pe calea atât de zbuciumată a vremuirilor[1]. Dacă ar fi să ne luăm după colindul Anului Nou sau după „Iliada" lui Homer, urcatul păstorilor în munţi nu mai înseamnă întâietate, fenomenul coborârii lor în văi şi câmpii, pentru a

---

[1] „Tradiţia spune că, acum două, trei sute de ani în urmă, Românii din Ardeal, strâmtoraţi de Unguri, au trecut în Moldova. Muntenii au căutat să se stabilească în părţile muntelui, unde le şi era prima descălecătoare. Au trimis, întâi, pe câţiva dintre ei, ca să caute loc bun pentru descălecare. În mai multe locuri, unde socoteau ei că ar fi bine de aşezat, au pus în apa Bistriţei nişte bolovani mari, anume însemnaţi, şi apoi au plecat acasă. În anul următor s-au întors pe aceleaşi locuri şi, dintre toţi bolovanii aşezaţi de ei în apă, numai pe acei din Cotârgaşi i-au găsit neclintiţi, ceea ce înseamnă că, pe acolo, Bistriţa e blândă şi, prin urmare, locu-i bun de aşezare. Astfel Cotârgăşenii, un cătun al Broştenilor, îşi revendică cinstea de a fi primii descălicători, împreună cu cei din Mădei, care ţin la aceiaşi cinste" – Gorovei, Artur, *Cruzimi*, Iaşi 1921, p. 42.

ara şi semăna, fiind, în fapt, cel real. Pentru că, Bădica Troian, ceea ce în greaca veche înseamnă „bătrânul înţelept” troian, deci un sinonim zonal pentru Lao Zi şi Budha, avea cale lungă de străbătut până la locul de arătură, pe care o parcurgea călare. Ipoteza aceasta, deşi susţinută de mituri, pare să fie argumentată şi de povestea răzeşilor câmpulungeni şi a răzeşilor dorneni, pe care Artur Gorovei îi desluşea, argumentat, în două obşti distincte:

„Colţul nord vestic al munţilor din judeţul Suceava este ocupat de către răzeşii Dorneni. Trecând în Bucovina, găsim şi acolo mai multe sate răzeşeşti, ai căror locuitori poartă tot numele generic de Dorneni.

Dornenii se mărginesc, spre răsărit, cu importanta grupă a răzeşilor Câmpulungeni, în care erau, după Cantemir[2], vreo cincisprezece sate, având „fieştecare obiceiuri şi judecăţi a lor deosebite”.

Deşi, câteodată, se confundă Dornenii cu Câmpulungenii, eu cred că ambele grupe erau deosebite. Motivele care mă fac să înclin pentru această presupunere sunt:

1). Atât răzeşii din Moldova, cât şi acei din vecinătatea lor din Bucovina, au păstrat şi până astăzi denumirea generică de Dorneni. Cuvântul Dorna se aplică aproape la toate satele locuite de ei. Aşa ei zic: Vatra-Dornei, Dorna-Candrenilor, Neagra-Dornei, Şarul-Dornei etc.

---

[2] Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 221, Ed. Socec – notă Poni

2). Întocmai precum Câmpulungenii aveau centrul lor în *Vatra* Câmpulungului, tot aşa şi Dornenii aveau centrul lor în *Vatra* Dornei.

3). Apoi Dornenii se deosebesc de Câmpulungeni prin înfăţişarea şi portul lor.

Marginea Dornei rămase în Moldova, se întindea mai departe decât este astăzi. Aşa, satul Chirilă, de sub muntele Rarău, care era, la 1803 răzeşesc[3]; Poiana lui Barnar şi muntele Barnarului aparţineau, la 1688, tot răzeşilor Dorneni[4]. Toate aceste localităţi fac acum parte din moşia Broştenii, care este o proprietate privată"[5].

Probabil că, în vremurile vechi, au existat două nuclee distincte în obcinile noastre, dar cum atribuţiunile acestor răzeşi, ca şi cele ale românilor de pe celălalt versant al Carpaţilor, au fost mereu legate de paza drumurilor comerciale, răspunzând de vieţile neguţătorilor, nucleele s-au contaminat – ca să folosesc un termen specific etnologiei – fie prin mutări de familii, fie prin căsnicii, negociate pe nedeile obcinilor, ştiut fiind faptul că Muntele Lung nu era singurul în care se desfăşurau, din ce în ce mai golite de mitic şi de metafizic, ancestralele nedei. Înscrisurile de cancelarie voievodală, dar şi însemnările de pe cărţile bisericeşti din Vatra Dornei şi din Dorna Candreni confirmă această co-participare a ele-

---

[3] *Condica liuzilor*, în *Uricar*, t. VII, p. 255 – notă Poni
[4] Stefanelli, *Documente din vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc*, p. 13 – notă Poni
[5] Poni, P., *Statistica Răzeşilor*, Bucureşti 1921, p. 29

mentelor răzeşeşti, prin proprietăţi şi prin binefaceri, în întreaga ţară a Dorunei. Nu a Dorunelor, ci a Dorunei, pentru că, în definitiv, Venus, chiar şi când s-a numit Na sau Dai Na (zeiţa Venus), Vineri (Venera) sau… Paraschevа, a fost nu zeiţă, ci reper fundamental în primele cosmologii ale umanităţii, iar legendele, ca rămăşiţe rurale ale acestei credinţe străvechi, nu sunt altceva decât naraţiuni cosmice. Deci **Dor Na** înseamnă, în limbajul monosilabic al primelor generaţii de oameni vorbitori, „Înălţimea Venerei” sau, dacă preferaţi, „Înălţimea Sfintei Vineri”, Venus fiind, în fond Steaua Ciobanului, adică şi ursire, şi reper.

Spaţiul geografic închinat Stelei Ciobanului este mult mai întins decât cel al râuşorului care izvorăşte din Luceafărul de dimineaţă sau, altfel spus, din… coasta lui Iisus, uitat fiind faptul că bunul Iisus spunea despre sine că El este Luceafărul de dimineaţă, deci vestitorul luminii şi al iluminărilor depline. Acest cuprins stelar al munţilor fusese sfâşiat, cale de peste un veac, de gardul de sârmă ghimpată dintre noi şi noi, dintre Bucovina şi Moldova. Dar fiecare aşezare, şi dintr-o parte, şi din cealaltă a vremelnicei înjumătăţiri şi-a păstrat identitatea străveche, de altar al Dorunei, al Dornei, iar populaţia, chiar dacă s-a susţinut ultimativ că, „Toată valea Bistriţei e locuită de oameni veniţi din Ardeal” [6], reprezintă o simbioză de pământeni câmpulungeni, dorneni şi ardeleni, care au păstrat subconştient identitatea cosmică a originii din credinţele primordiale ale omenirii.

---

[6] Gorovei, Artur, *Cruzimi*, Iaşi 1921, pp. 42, 43

Dicoace de aceasta, e doar istorie, adică mult mai puţin decât spiritualitate, care este veşnică, dacă îşi găseşte făgaşul firesc spre viitorime. Din păcate, nici istoria nu prea izbuteşte să-şi cizeleze runele în memoria Neamului, iar în astfel de condiţii, ne transformăm încet, sigur şi nespus de dureros în populaţie.

Dorna înseamnă pentru mine Neamul sufletului şi al cântecelor prin care exist. Tocmai din această pricină am decis să-i alcătuiesc o carte a ei, pe care s-o răsfoiască unii dintre cei interesaţi de metafizica ciudată a acestor locuri ale raiului pe care îl avem oricând la îndemână. Şi închin această carte tuturor dornenilor, fără a-i menţiona pe cei care-mi sunt dragi pentru că mi-au deschis sufletul spre această cosmică iluminare, în care ei nu au contururi, ci aure.

VATRA DORNEI

DORNA-VATRA sau **VATRA DORNEI.** Ca şi Dorna Candreni, Vatra Dornei, numită, iniţial, Dorna, ca şi apa, nu-ţi poate despărţi rădăcinile străvechi de cele ale Câmpulungului Moldovenesc, data atestării documentare putând fi considerată cea de **14 aprilie 1411**.

*****

1688: Întâmplările obşteşti dornene, deja localizate în acest ţinut, ţin de veacurile mai de tihnă şi poate de aceea abia în 13 septembrie 1688 au loc tranzacţii cu poieni şi prin munţii din partea locului, Mihăilă Dodul cumpărând poiana lui Bărnar şi muntele Bărnariul de la Gherasim Maleş şi de la Ionaşcu Porcul, cu 9 lei bătuţi, 2 boi şi 6 groşi de miţă albă, deci cu o sumă mai mult decât modestă.

*

1692, Vatra Dornei – pe un sbornic: „Eu popa Grigore iscălit în anul 7.200 (1692), în zilele lui Ioan Constantin Vodă al ţării Moldovei”[7].

1710, Vatra Dornei – pe o Evanghelie: „Această sfântă carte, anume trovangelie, au cumpărat Luca Piariul din Căpulung, să se ştie, şi au dat la Dorna, bisericii, la st. Petru şi Pavel hramul (biserică dispărută – n. n.) să-i fie pomană părinţilor şi lui amin. Când am scris trecuse

[7] Marian, Simion, Florea, *Inscripţiuni de pe manuscripte şi cărţi vechi din Bucovina*, Partea I, Suceava 1900, p. 84

treizeci de ani şi 2 doi şi popa Isac. Anul 7219 (1710), luna Nov. 14 zile. Şi au dat şi un Octai cu opt glas şi un croslovăţ prosticel şi o leturgie, în zilele Măriei Sale Nicolai Vodă, să se ştie şi Mihail Arseni mi-au plătit de am dires ochtaiul şi liturgia, şi craslovăţul, să-i fie pomană părinţilor şi lui Mihail şi soţul său Mărie, copiilor lui în veace de veci amin"[8].

*

1727, Vatra Dornei – pe un sbornic: „Eu erei Mihail iscălit în anul 7235 (1727) în zilele lui Grigore Ghica Vodă"; „Alexandru iscălit / Georgie Ignătescu iscălit / Erei Gligorie iscălit"[9].

*

În 9 iulie **1728**, Petrea Cărnul şi fraţii săi, Vasile Păţilica şi Todaşcu Ştefănel, toţi din „satul Dorna", dau mărturie lui Nil, egumenul Voroneţului, precum că moşia sa „de pe Bărnariu, din gura Plutoniului în sus", pe care dornenii cică „au stăpânit-o pe nedrept", ar fi a mănăstirii Voroneţ, după cum scrie uricul acesteia, şi se obligă să dea adetul cuvenit sfinţilor călugări pentru folosirea acestei moşii.

1738, Vatra Dornei – pe un Octoih: „Vasile, fiul lui Mihail Mivovan paroch"[10].

---

[8] Marian, Simion, Florea, *Inscripţiuni de pe manuscripte şi cărţi vechi din Bucovina*, Partea I, Suceava 1900, pp. 80, 81

[9] Marian, Simion, Florea, *Inscripţiuni de pe manuscripte şi cărţi vechi din Bucovina*, Partea I, Suceava 1900, p. 84

[10] Marian, Simion, Florea, *Inscripţiuni de pe manuscripte şi cărţi vechi din Bucovina*, Partea I, Suceava 1900, p. 52

*

1755, Vatra Dornei – pe „Cartea românească de învăţătură, tălmăcită din limba slavonească de Varlaam Metropolitul de ţara Moldotei”, tipărită la Iaşi, în 1643: „Să se ştie de când am fost eu Carp Buzdugan nemesnic în Dorna: în Mai 4 anul 7263 (1755)”[11].

*

În 5 decembrie **1757**, sunt menţionaţi „doi preoţi ce sunt la Dorna”, în „Uricul Cămpulungului”, Grigore Ioan Callimah Vodă scutindu-i pe cei doi de dări.

*

În 16 iunie **1768**, când Vasile Todaşcu şi Candrenii îşi dispută Runcul Dornei, „fruntaşii satului Dorna”, Ion a Irinii, Constantin Todirean, Vasile Iuga, Ioniţă Negre, Toader Buzilă şi Gavril Rogină, decid că „acel runc este sătescu, ca să cosească cu toţii sau să-l pască cu toţi”

*

Între anii **1748-1774**, se stabilesc la Vatra Dornei emigranţii transilvăneni Giorge DOŞOGAIS (Rodna), Gavril UNGUREAN (Berghia), Marin FAUN (Berghia), Vasile Gr. UNGUREAN (Berghia), Marin DANILĂ (Berghia), Nichifor UNGUREAN (Râpa de Sus), Petru UNGUREAN (Rodna), Vasile GOMA (Berghia), Cons-

[11] Marian, Simion, Florea, *Inscripţiuni de pe manuscripte şi cărţi vechi din Bucovina*, Partea I, Suceava 1900, p. 85

tantin BERCU (Topliţa), Tudor MARE (Budacul Românesc), Iosif ŞTREANGĂ (Rodna), Gavril TRUŢĂ (Topliţa), Procop RACIOC (Topliţa), Chirilă FUAVAGUI (Topliţa), Vasile GILIANU (Căila), Ion BOMOHAZ (Rodna), George MORARIU (Budacul Românesc), Horea ARDINI (Jelna), Iacob şi Nistor FRÂNCU (Jelna), Tudor GOTHA (Rodna), Ion CĂTANĂ, Ion GHERMAN (Râpa de Sus), Filimon MOROŞAN (Budacul de Sus), Florea şi Mihai BROFORI (Şieuţ), Lupu UNGUREAN (Bistriţa), Matiaş MARIAN (Berghia), Mihai, Macovei şi Vasile UNGUREAN (Rebra Mare).

*

1772: Recensământul lui Rumeanţev[12], din 1772-1773, înregistrează în Dorna „319 – toată suma caselor", însemnând 6 popi, 4 panţiri, 1 dascăl, 10 femei sărace şi 298 birnici, aceştia fiind: Gavril VÂNTU, Grigori MIEDRIA, Lupul PANGA, Vasile sin TĂNASEI, Ion CATANĂ zet COZAH, Nicolai CIOCÂRLAN, Giorgii IUGA, Toader, olar, Cârstea LOPATĂ, Vasile COZAH, Ion COZAH, Niţul sin COZAH, Andrieş sin Chiruţă MIEDRIA, Vasile DANDUL, Crăciun LĂSTUN, Ion TODERIANU, Grigori sin ŞTEFAN, Petrea sin ŞTEFAN, Chiriţă DOLHESCU, Timofte sin Dumitru TODOŞICO, Grigori sin Dumitru TODOŞICO, Toader MIEDRIA, Dumitru TODOŞICO, Iacob TODOŞICO, Ion CORNIA, ion sin Ion CORNIA, Vasile a IRINEI, Vasile zet lui, Grigoraş sin IRINEI, Miron sin Grigoraş a IRINEI, Chiruţă MIEDRIA, Andrieş CIOTÂRCĂ, Todosia, babă

---

[12] ACAD. ŞT. RSS MOLD., *Moldova în epoca feudalismului*, VII, I, Chişinău 1975, p. 252

cu holtei, Simion MUSTEA, Ion MUSTEA, Petrea MUSTEA, Andrieş MUSTEA, Vasile BUDĂI, Nicolai NACUL, Vasile FLOREA, Alecsa DRANCA, Georgii DRANCA, Ştefania MIVOVANCA cu holtei, Ion sin ei (fiul Ştefaniei), Florea BIZUM, Toader sin Petrea IRI-NEI, Toader, ungurian, Nicolai DIACUL, Ion DIACUL, Georgii PIZDELE, Vasile sin PIZDELEI, Dumitru PIZ-DELE, Andrieş PIZDELE, Ion sin Dumitru PIZDELE, Toader PIZDELE, Iliana săracă cu holtei, Ion MIEDRIA, Nastasia IROAE cu Gavril holtei, Vasile sin IUGA, Ni-colai sin NEGRII, Costandin TODIRIAN, Toader BUZI-LĂ, Grigoraş DRUGA, Irimia ODOCHIAN, Gavril O-DOCHIAN, Ioana săracă cu Petrea holtei, Toader NA-CUL, Gavril NACUL, Dumitru, ungurian, Irina Florea holtei, Nicolai sin Petrea PALAGHEI, Toader MĂLĂEŞ, Gavril BONCHEŞ cu mamă, David BONCHEŞ, Vasile sin Nicolai, diac, Ion zet VARVARII, Grigori sin IUGA, Ion PORCU, Ion, ungurian, cârciumar, Andronache, jitar, Ion, olar, Ion SUBŢIREL, Petrea SUBŢIREL, Chiruţă SUBŢIREL, Dămian SUBŢIREL, Gavril ŢICŞA, Georgii DRANCA, Grigori sin NICHITUŞ, Nistor MAZGA, Vasile MAZGA, Vasile PÂNTEA, Nichita sin PÂNTEA, Ion MITITEL, Petrea zet Vasile PÂNTEA, Toader SUBŢIREL, Ion ZOIAN, Sandul MIVOVAN, Acsinte zet MIVOVANU, Filip IUGA, vornicel, Precopi DRANCA, Vasile IUGA, Nicolai URSACA, Toader a NICHITEI, Iosif DRANCA, Ion NICHITUŞ, Nicolai NICHITUŞ, Vasile URSACA, Lupul sin MARIEI, Cos-tandin sin diacul, Ştefan brat lui, Andrieş tij brat lui (de asemenea frate lui), Dumitraşco sin MĂRIUŢII, Ion POMOGACI, Petrea sin Irinei NEGROAEI, Grigoraş ROGINĂ, Ilieş zet popei MIHĂILĂ, Chiruţă sin IRINEI,

Petrea a IRINEI, Ion sin Petrea a IRINEI, Luca sin PARDĂU, Grigori brat lui (frate lui Luca PARDĂU), Ion PARDĂU, Simion PARDĂU, Maftei sin Gavril CANDREA, Gavril CANDREA, Acsinte CANDREA, Ion sin CANDREA, Miftodii sin CANDREI, Mihăilă, ungurian, Nistor CANDREA, Denisă CANDREA, Toader CANDREA, Constandin CANDREA, Manole, diac, Simion CANDREA, Dumitraşco sin CANDREA, Vasile brat lui, Nicolai brat lui, Vasile NICHITUŞ, Nicolai BOCA, Ion sin CELSIEI, Varvara PÂNTELOAE cu holtei, Rusul PINTELESCU, Grigori PINTELESCU, Chirilă PINTELESCU, Nistor PINTELESCU, Vasile BOCA, Petrea PÂNTESCU, Georgii JUNCĂ, Gavril, văcar, Ştefan CANDREA, Ion CANDREA, Vasile CANDREA, Ursul sin Lupul CANDREA, Nichita ODOCHIAN, Ursul CANDREA cel bătrân, Toader sin Ursul CANDREA, Grigore sin Acsinte CANDREA, Ion sin Carpia CANDREI, Grigori, cojocar, Ion ŞTEFĂNEL, Iacob ŞTEFĂNEL, Grigori ŞTEFĂNEL, Ion POPESCU, Petrea POPESCU, Toader POPESCU, Constandin ŞTEFĂNEL, Chiriţă sin ŞTEFĂNEL, Simion URDĂ, Ion CHIRUŢĂ, Ştefan POPESCU, Gavril, ungurian ot Straja, Vasile TODOŞICO ot tam, Mitrofan, ungurian ot tam, Florea sin Constandin CANDREA, Andrieş, vămăşel ot tam, Petrea PRALE ot tam, Nastasia, săracă, cu Toader holtei, Toader ROGINĂ ot tam, Gavril ROGINĂ ot tam, Filip RUSCAN ot tam, Palaghia CHIPĂROAE cu Toader holtei, Simion ROGINĂ, Ion, ungurian, Gavril NICOLA, Ion ODOCHIAN, Grigori COZAN, Petrea COZAN, Ion CIORAN, Paraschiţa COZĂNIASA cu holtei, Ion URTOAN, Ivan, rus, Constandin SIMIONESCU, Simion SIMIONESCU, Petrea SIMIONESCU, Toader URTO-

AN, Andronic URTOAN, Gavril URTOAN, Petrea FLOREA, Simion IUGA, Ion SIMIONESCU, Georgii SIMIONESCU, Simion sin lui (fiul lui George Simionescu), Ion ŢAMBRA, Toader MACSINTE, Vasile MACSINTE, Chirilă MACSINTE, Toader MACSINTE, Mihăilă CELSÂOIA, Petrea CELSÂOIA, Ştefan sin MACSINTE, Ion RUSCAN, vornicel, Simion sin lui, Georgii sin lui, Nichita sin lui (fiii lui Ion Ruscan), Ion RUSCAN, Gavril RUSCAN, Chirilă, tărnicer, Petrea morar, Dumitraşco, morar, Ursul sin Petrea (MORAR), Vasile sin URSULUI, Grigori sin MORAR, Andrieş sin MORAR, Matei, ungurian, Grigori BALICI, Vasile BALICI, Ion sin SANDEI, Nichita BALICI, Georgi BALICI, Ion ROGIN, Vasile NECULIŢĂ ot Şarul, Constandin NECULIŢĂ ot tam (tot de acolo), Toader NECULIŢĂ ot tam, Grigoraş NECULIŢĂ ot tam, Gavril MIHOC ot tam (deci, tot din Şarul), Chirilă BOSI ot Mitic, Precup HULPE ot tam, Vasile NEGRI ot tam, Ion sin Vasile NEGRI ot tam (tot din Şarul), Lupa NEGROAIA cu Pintelei holtei, Ion sin PETREI ot tam, Lupul TODERIAN ot tam, Ion, ungurian ot tam, Florea ot tam, Dănilă sin FLORII ot tam, Toader, ungurian ot tam, Ioana, unguriancă cu Toma fiul ei, Toader, olar ot tam, Toader hagiu ot tam, Gavril BOCA ot tam, Chirilă BOCA ot tam, Lupul LĂSTUN ot tam, Precup LĂSTUN ot tam, Grigori LĂSTUN ot tam, Pintelei LĂSTUN ot tam, Dumitru HUNIA ot tam, Chirilă HUNIA ot tam, Aniţa HUNEOAIA cu holtei, Ion, baci ot tam, Ştefan HĂU ot tam, Matei, ungurian ot tam, Ion HORIAN, Nichita MOROŞAN, Vasile sin Nichitei MOROŞAN, Simion HAGIA, Lupul, ţălar, toţi „ot tam”, deci din Mitocul Dornei, adică din partea cu fâneţe şi păşuni, Lupul zet MĂRIEI ot Iaco-

beni, ca şi toţi cei care vor urma, adică Grigori sin ANDRIEŞ, Simion IACOBAN, Grigori IACOBAN, Andrieş IACOBAN, Toader IACOBAN, Grigoraş IACOBAN, Palaghia IACOBOAE cu holtei, Macovei zet Lupul IACOBAN, Nastasia IACOBENIASCA cu holtei, Mihăilă, ungurian, Gavril PROFIR, ungurian, Gerasim COLBAN ot Vatra (Dornei), Georgii, salahor ot Pojorâta, din Pojorâta fiind şi Toader PORCU, Mihai sin Toader PORCU şi Andronic, morar, Istrati BUTA şi Lupul BUTA ot Sadova, din Vatra Dornei fiind Ion ŢANE, Vasile sin lui, Mihălachi GÂRVAN, Nicolai BURDUHOS, Simion sin lui, Nichita RUSCAN şi Costandin SIMIONESCU, din Gemenea fiind Petriţă sin FÂRDEI şi Ion SPĂTAR, din Bistriţa fiind Şteful BALICI, din Homor, Crăciun LĂSTUN, iar din Ruşii Moldoviţei, Ion PORŞTIOARĂ.

Rufeturile erau: popa Mihăilă MIVOVAN, popa Mihăilă BĂTRÂNU, popa Simion MOROŞAN, popa Nichifor zet PARDĂU, popa Simion, popa Larion, Ştefan BULEU, dascăl la biserica din Şarul, Gavril CHIRUŢĂ, panţir, Toader ŢICŞA, panţir, Toader BODRILĂ, panţir ce şade la Pojorâta, Maria IOGEOAE, săracă, Iftinca, săracă, Acsinia ŢICŞOAIA, săracă, Maria ODOCHIA, săracă, Paraschiva MĂLĂEŞOAE, săracă, Ştefania, săracă, Todosia PARDOAIA, Irina ZVĂRĂCIOAIA, Irina NEGROAE şi Irina, cojocăriţa.

*

1773: „La ordinul împăratului Iosif al II-lea, în 1773, locotenent-colonelul Regimentului 2 de Grăniceri Valahi (Rodna), Karl Freiherr von Enzenberg, a făcut o călătorie de recunoaștere prin partea de nord a Moldovei.

El avea misiunea să investigheze dacă este de dorit achiziția acestei regiuni în beneficiul monarhiei austriece, dar, în special, dacă ar fi posibilă stabilirea unui drum permanent, din Transilvania, prin Dorna, către Galiția[13]. Raportul lui Enzenberg, intitulat „*Von und aus der Bukowina*“, care a fost tipărit[14], în septembrie 1781, în „Staats-Anzeigen ”, de Schlözer, vol. I. p. 38, – pleda în favoarea ocupației; prin urmare, merită, fără îndoială, să fie plasat în fruntea literaturii culturale a Bucovinei“[15].

*

1774: „Sediul trupelor austriece, introduse în Bucovina, se afla la Cernăuţi, iar de aici au fost înaintate departamente individuale până la granița cu Moldova. Puterea acestora a fost de 400 de soldați, la începutul lunii septembrie 1774. La începutul lunii octombrie, Batalionul Siskowitsch a fost direcționat către Suceava pentru a putea oferi mai mult sprijin trupelor avansate, în caz de eventualități neplăcute, şi a primit ordinul de a stabili și menține legătura cu Transilvania, prin Pasul Rodna, prin intermediul poştelor. Astfel de poşte au fost în Dorna, Capu Codrului și Stupca. Poziţionări similare au fost făcute și în interiorul graniței transilvănene, de brigada de frontieră situată acolo, iar generalul de câmp

---

[13] Vezi lucrarea mea: „Achiziția Bucovinei de către Austria”, Cernăuți 1889, p. 13.

[14] Acest memorandum stă la baza broșurii lui Zieglauer, „Starea Bucovinei, la vremea ocupației austriece”, Cernăuți 1888.

[15] Polek, Johann, *Recenzie privind cercetările asupra pământului și obiceiurilor Bucovinei după 1773*, în Maximovici, E.; Mikulicz, A.; Polek, Dr. J; Romstorfer, C. A.; *Jahrbuch des Bucowiner Landes-Museum / 1893,*Czernowitz 1893, pp. 3-20

Preiss a informat Înaltul Consiliu de Război din Viena că a luat măsura pe care Filo a considerat-o necesară pentru a stabili legătura dintre Transilvania și Bucovina. Această măsură a constat în faptul că al doilea regiment grăniceresc românesc a trebuit să mențină un post de vamă între Coşna și Dorna, adică în afara Transilvaniei. Postul era format din opt bărbați puternici (inclusiv un caporal și un sergent), care subordonau postului principal de la Kukuraza. Legătura a fost stabilită între Galiția și Transilvania astfel încât întărirea trupelor galiţiene, de către cei din Ungaria, ar fi fost mai ușor de făcut, la nevoie. Prin urmare, împăratul Josef II a emis un ordin, prin care i-a ordonat lui Hadik să consolideze trupele din Bucovina, care să respingă eventuale atacuri ostile din Turcia. Două regimente din Ungaria fuseseră deja pregătite de marş, în acest scop. În urma acestui ordin, Hadik s-a deplasat în Bucovina, pentru a se vedea dacă și în ce măsură a fost necesară consolidarea la frontiera moldovenească. După ce a inspectat granița, a raportat la Viena că a găsit primul post al regimentului grăniceresc românesc la o jumătate de oră de Dorna, lângă Todorkani, postul fiind responsabil pentru corespondența dintre trupele din Bucovina și cele din Transilvania. O șosea duce prin Câmpulung, în timp ce o potecă şi un drum trec peste munți"[16].

*

1774: „Așa cum era de așteptat la Viena, Romanzow a permis ca noua linie de frontieră între Pokuţia şi

---

[16] Werenka, Dr. Daniel, *Bukowinas entstehen und aufblühen* (Apariţia şi înflorirea Bucovinei), în *Archiv für österreichische Geschichte* (Arhive pentru istoria austriacă), Wien, 1892, pp. 98-152.

Moldova să fie ocupată imediat, iar după plecarea sa de la Iaşi, anunțul a fost „suspendat" acolo. Infanteria și cavaleria din Galiţia au intrat în Bucovina, trăgând un cordon, de la Preworodek, pe Nistru, la Capu Codrului, pe Moldova[17]. La jumătatea lunii octombrie, „expoziția ordo-nanțelor" din Vama, Câmpulung și Dorna s-a conectat cu cele din Transilvania[18]. Porunca de a ocupa Cordonul a fost înfăptuită de Mieg până în 24 octombrie 1774"[19].

*

În **1774**, satul Vatra Dornei avea 236 familii, dar includea în numărul acesta, ca şi în recensământul din 1775, şi vetrele de sat din apropiere, von Spleny trecând în evidenţe „Dorna cu Iacobeni", care aveau 4 popi şi 302 ţărani.

1775: „Pe 13 septembrie, comisarii de frontieră s-au întâlnit la Baia (în Moldova). Demarcația în curs de desfășurare avea, acum, un curs atât de favorabil, încât întreaga frontieră sudică și, de asemenea, granița de est, până la Cernăuţi, putea fi corectată până la începutul lunii noiembrie. Austria şi-a fost adjudecat, în sud, Candreni (de lângă Dorna-Watra) și Stulpicani (de lângă Câmpu-

---

[17] Polek, *Erwerbung der Bukowina durch Oessterreich* (Bucovina achiziționată de Austria), pp. 24. Următoarele, şi Werenka, Supliment XXXV.
[18] Werenka, Supliment L şi LI.
[19] Werenka, *Bukowinas Enstehen und Aufblühen* (Archiv für österr. Geschichte, Bd. 78, Wien 1892, Beilage III - *Apariția și înflorirea Bucovinei* (Arhiva pentru Istoria Austriei, Vol. 78, Viena 1892, Suplimentul III

lung), precum și întinderi considerabile de pământ, între râurile Siret și Suceava”[20].

*

1775: În Tabelul localităţilor din Bucovina, alcătuit din ordinul generalului Gabriel Spléný von Mihàldy, Dorna cu Iacobeni au 4 popi şi 302 ţărani[21].

*

În **1778**, se stabilesc în satele dornene şi alţi emigranţi transilvăneni, Ion ARAMĂ (Beclean pe Someş), Vasile STRUGARIU (Sf. George, deci Sângeorz, Bistriţa-Năsăud), Grigore MEŞ (Berghea pe Someş), Ioan CUREA (Berghea pe Someş), Ioan HOLERCARIU (Bungard pe Someş), Vasile şi Mihai SCAN (Bungard pe Someş), Ioan GAVRIL (Bungard pe Someş), Simeon a UNGUROAEI (Bungard pe Someş), Procop MAIOR (Bungard pe Someş), Dănilă ZACHARIA (Ompoi, din comuna Poiana pe Someş), Tudor ANDRA (Solnoc pe Bistriţa), Alexa CAVOIANU (Berghea pe Someş), Vasile PINTELEI (Berghea pe Someş), Petru IACOB (Berghea pe Someş), Horea MARCALI (Berghea pe Someş) şi George DOBREAN (Bistriţa). Emigraţia transilvăneană la Vatra Dornei a continuat, desigur, şi în

---

[20] Werenka, *Bukowinas Enstehen und Aufblühen* (Archiv für österr. Geschichte, Bd. 78, Wien 1892, Beilage III - *Apariția și înflorirea Bucovinei* (Arhiva pentru Istoria Austriei, Vol. 78, Viena 1892, Suplimentul III

[21] CSB Rădăuţi, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice*, Bucureşti 1998, p. 261

deceniile următoare, aşa cum a continuat şi modelul de viaţă preistoric, în paralel cu cel istoricizant, impus de austrieci după 1807.

*

1781: „În Bucovina, împăratul Iosif II trebuia să urmeze planul inițial; venind din Borgo-Prund, trebuia să petreacă noaptea în Dorna, pe 24 iulie, dar a continuat călătoria spre Câmpulung, în acea zi. În noaptea următoare, el a petrecut la Suceava”[22].

*

1787: Vatra Dornei este legată cu Cernăuţii prin Drumul Sării, singurul izvor mineral al satului, astăzi „Izvorul Ioan”, numindu-se „burcutul”[23].

*

În 30 mai **1790**, Gavril, Ioan şi Grigore, nepoţii câmpulungeanului Gheorghe Dodul, revendică o moşie a bunicului lor, avându-l ca martor pe preotul Mihail Mivovanul din Dorna.

*

1793: „Toată pricina jalobei noastre într-aceste următore se cuprinde: De într-al treilea sută de ani şi mai

---

[22] Polek, Dr. Johann, *Joseph's Reisen nach Galizien und der Bukowina*, Czernowitz 1895, pp. 65-

[23] Simionescu, I., *Vatra Dornei*, Bucureşti 1939, p. 69

bine acum, după cum am înţeles de la moşii şi strămoşii noştri, de când s-au început a aşeza bătrânii şi rădăcina neamurilor noastre, într-aceşti munţi carpaticeşti, sau, precum zic nemţii, alpi, pe la apa şi pe la izvorâte apelor Dorna, Bistriţa şi Moldova, pe la locuri sălbatece, pe unde mai înainte vreme n-au putut străbate prin codrurile cele dese nici fiare, doară necum oamenii, şi lăzuind codrul verde cu multă sudoare şi muncă, scoţând rădăcinile copacilor verzi, am lărgit loc, încet, încet, de s-au făcut satele: Câmpulungul, Dorna, Fundul Moldovei şi, mai pe urmă, Pojorâta şi Sadova, cum şi alte sate, în partea Moldovei, care acum peste cordunul împărătesc au căzut… La anul 1782 s-au aflat, din prea luminata poroncă împărătească, a fi de trebuinţă să se facă drum de cară, peste munţii pustii, în ţara Ardealului, şi la aceasta îndată am fost siliţi a lucra cu trăsuri şi cu mâinile, dar nesocotind cum că această datorie în veci se va întemeia, şi văzând atât folosinţa şi trebuinţa drumului, nici cu un cuvânt nu ne-am împotrivit, dar acum vedem cum că de acolo datorie vecinică ni s-au născut. Au mai aflat aceşti domni generali, peste aceasta, împotriva privilegiilor noastre, şi aceia, să mai dăm cai de forşpont, şi purtăm o greutate a forşpontului ca aceia care nici în Bucovina, nici într-alte ţări împărăteşti nu se pomeneşte, căci Câmpulungul moldovenesc trebuia să poarte poşta de la Câmpulung, până în Dorna, peste muntele Mestecăneşti, 5 mile de 1oc, iară Dorna trebuia să dea forşpont la Bistriţa, peste munţi, 13,5 mile. Am socotit noi cum că această greutate, care am primit-o peste dreptăţile noastre, fără de a ne jelui oareunde, a fi destulă încărcătură asupra noastră, dar cu cât îngăduitori ne-am făcut, cu atâta mai mult alte greutăţi s-au aflat, căci acum diregătorii boiereşti tot chipul de

silinţă au pus, ca să ne însarcine cu tot felul de datorii, cu care însărcinat este un ţăran, cel ce şede în tară, pe loc neted şi roditor, care însuşi înaintea unei comisii, ce s-au făcut într-aceste zile, din gura domnului Director de la St. Ilie însuşi ni s-au dat răspuns, cum că privilegiile noastre, ce le avem, nu ne învolnicesc nici de adetul casei, nici de dejma, şi aşa de va rămânea pe voia dregătorilor, Dumnezeu ştie cu câte greutăţi ne vor însărcina, precum şi pânacum multe au făcut, care nu erau; aceşti dregători mai sus numiţi nu cumpănesc, aici, cum că noi puţintea pâinea noastră o facem departe, în ţară, şi mulţi o facem peste cordon, în Moldova, 10 şi 12 mile de loc de departe, ca să ne putem hrăni aice, între munţi, ce ne caută numai aici că suntem sudiţi, călcând peste privilegiile noastre; cele mai multe chivernisele a noastre sub numele veniturilor boiereşti ni ie închid şi trag la dânşii, aşa ni s-au poprit crâşmele şi s-au dat în orănda străinilor, care după voia lor rădicând preţul băuturii, din munca noastră se îmbogăţesc; aşa s-au scornit taxele pădurii, care, până la vremea comisiei de îndreptare, nu s-au auzit nici odinioară, măcar că aice prea multă pădure se află şi îndemnare a o tăia şi a deschide locuri mai multă folosinţă va face decât popreală. Aşa ni s-au închis văile şi păscăriile, care acum de la aceşti deregători cu bani le cumpărăm, aşa s-au închis şi vânătoria, pentru care asemene siliţi suntem a plăti orănda; aşa vor să ne încarce şi morile cu osăbit adet, după cum vor socoti dumnealor, nesocotind cum că aceste mori, cu morile cele ce se află în ţară, pe loc neted, nici odinioară nu se vor putea întruchipa, căci acestea, fiind făcute pe nişte păraie ce izvorăsc dintre munţi şi nu ţin totdeauna matca lor, adeseori se schimbă pe alte locuri şi, uneori, din pricina îngheţului, alte ori din

schimbarea apei pe alt loc, rămânând morile pe loc uscat, nu umblă, nici atâtea venituri nu aduc, cât pe jumătate de una din cele ce sunt în ţară; toate acestea nu primesc la socoteală, ba nici acelea nu se caută, cum că un ţăran, ce şede în ţară, pe loc neted, găseşte chiverniseala vieţii sale în verdeţurile grădinilor şi din semănătura câmpului, fiindcă se face: mazăre, fasole, linte, bob, hrişcă, păsat; se află şi roade pomătului: cireşe, prune, perje, pere, mere, care toate aceste în locul locuinţei noastre nu sunt şi stânca nu le mai rodeşte, şi toată hrana noastră, o zi ca alta, în toată viaţa noastră; la vreme de post, mămăligă uscată (mulţi sunt cari nici aceea n-au), iar, în vreme de frupt, o zi ca alta, mămăligă şi brânză, şi acei mai mulţi n-au nici aceea. Iar găini, gâşte şi raţe, cum şi râmători de tăiat, la noi foarte rar se află, fiindcă nu este cu ce să le ţinem; toate acestea nu se primesc la socoteală de către numiţii dregători. Dar cu aceea vor să ne apese, să ne dovedească cum că avem plodul vitelor prea mare, că la dânşii prea mare numărul oilor este, la un gospodar 200, şi acest fel de gospodari poate s-ar găsi 4 sau 5 în tot ocolul Câmpulungului, la dânşii prea mare număr este: 10 sau 12 vaci la un gospodar, şi de aceştia poate s-ar găsi unul sau doi, la Dorna. Aceste sunt cu care vor să ne dovedească, dar nu caută cum că, pe lângă unii ca aceştia, care au câte 100 şi 200 de oi, ori câteva vaci, mai mulţi săraci se găsesc, şi cei mai mulţi sunt, care cu totul nu au nimica şi trăiesc numai de la aceşti mai cu putere; iară ce se atinge de cei mai cu putere şi de ploada lor cea de vite, nu caută cum că această ploadă cu nenumărată greutate este, căci iarna se începe de la luna lui octombrie şi, după starea locului, până la jumătatea lui mai, şi adeseori până la sfârşit ţine, şi omenii cu ploada lor cea de vite sunt

siliţi a merge în ţară, la loc neted, şi caută fân pentru vitele lor, precum şi aceasta ştiut este şi dovedit cum că cele mai multe vite, câmpulungenii le iernează în partea Moldovei, pe la Iaşi, şi mai în jos de la Iaşi, pe apa Prutului şi Siretului”[24].

*****

1802, noiembrie 2 – Inaugurarea Şosefeli franciscane: „Marele împărat Iosif a fost acela care a pus să se construiască, în anul 1783, o şosea, care, pornind din satul Prundul Bârgăului, în comitatul Doboka, dă posibilitatea călătorului ce merge, din Transilvania, în Bucovina, să facă, într-o singură zi, un drum pentru care îi trebuiau, înainte, şase zile. În anul pomenit mai sus, s-a pus în stare de funcţiune şi un drum de poştă, şi un drum comercial între Sibiu şi Braşov, care parcurge 12 mile ungureşti”[25].

1809, Marcel De Serres: „Această provincie are o turnătorie de fier în Iacobeni, pe râul Bistriţa. Aici se transportă minereurile din Dorna, Vatra și Valea-Şarului. Această turnătorie se află într-o poziție foarte avantajoasă, în mijlocul unei păduri grozave și pe malurile unui râu năvalnic, iar galeriile cele mai bogate nu sunt departe. După topirea minereului, fierul este turnat în bare, care nu este de mare calitate, din pricina manganului cu care

[24] Codrescu, Theodor, *Uricarul cuprinzător de hrisoave, anaforale şi alte acte ale Moldovei*, Tomul al VI, Iaşi 1875, pp. 164-170
[25] Rohrer, Joseph, *Relatarea călătoriei prin Moldova şi Bucovina,* Academia Română, *Călători străini despre Țările Române*, Serie nouă, Vol. I (1801-1821), București 2004, pp. 155, 156

este amestecat. Această turnătorie, singura din provincie, raportează anual între 4 și 500 de chintale de fier… Aurul se găsește nu numai în apropiere de Dorna, Vatra, Tarniţa și Halda, dar și în munții înalți, lângă granițele statelor maghiare. Ţiganii, care sunt angajați în special în acest tip de ocupație, folosesc, pentru a obține aur, aceeași metodă care este folosită în Ungaria și Transilvania… Singurele două drumuri care pot fi văzute în Bucovină sunt cel care vine de la Lemberg, spre Moldova, şi cel de la Dorna, spre Transilvania. Aceste două drumuri au fost deschise de când Bucovina se află în puterea Casei de Austria”[26].

*

În 10 iunie **1818**, bătrânii din satul Dorna, Vasile Cozan, Toader Urdan (80 ani), Ioniţă Todorean (90 ani), Gregori Todorean (100 ani), Chirilă Negre şi Mihai Pizdele dădeau mărturie că Runcul Dornei este proprietatea Candrenilor, deşi, în 16 iunie 1768, „fruntaşii satului Dorna” stabiliseră că „acel runc este sătescu, ca să cosească cu toţii sau să-l pască cu toţi”, la fel ca şi munţii din partea Ardealului, „adică fânaţurile şi Netedul, tij Perşan, tij Şuvărosu, tij faţa Cucuresii, din vărfu încoace; şi munţii înşiraţi şi cămpii Tătăraşului, şi prin dealul lui Frău, şi pănă în Măgura Calului, adică scursura apelor încoace, precum Coşna şi Cucureasa, şi Teşna împuţită, şi toate prelucile carele să ţăn de hotarul vechi”.

---

[26] De Serres, Marcel, *Voyage dans l’Empire d’Autriche, pendant les années 1809 et 1810*, Livre VIII, Bukowine, Paris, 1814, pp. 227-233

*

1843: Biserica ortodoxă Sfântul Mihai, cum se numea în 1843, era slujită, în acel an, de doi parohi, Ioan ZURKAN şi Ioan CHIBICI, numărul enoriaşilor ajungând la 2.384. În 1876, hramul bisericii era Naşterea Maicii Domnului, iar cei 2.377 enoriaşi erau păstoriţi de parohul Mihail CONSTANTINOVICI şi de preotul cooperator Dimitrie VASILOVICI. În 1907, comuna bisericească Vatra Dornei, Agestru, Pietroasa, Roş, Gura Negrii, Moroşeni, Şarul Dornei, Chilia, Mireştea, Băliceni, Georgiţeni, Rusca şi Calineşti folosea biserica Naşterea Maicii Domnului, înălţată la Vatra Dornei, în 1749, de Ioan Theodor Callimah Vodă şi de Doamna Sa, Zoiţa, biserica din Argestru, zidită în 1840, cea din Roş, zidită în 1845, cea din Gura Negrii, zidită în 1842, cea din Şaru Dornei, înălţată în 1843, cea din Chilia, ridicată în 1890, cea din Miriştea, datând din 1889 şi cea din Georgiţeni, sfinţită în 1884. Paroh era Constantin ZBIERA, născut în 1844, preot din 1871, paroh din 1875, preot cooperator era Dimitrie GEORGESCU, născut în 1858, preot din 1886, al doilea preot cooperator fiind Ioan TOMOIAGA, născut în 1876, preot din 1903, iar cantori, Ioan PITICARIU, născut în 1853, angajat în 1897, şi Constantin IONESCU, născut în 1875, angajat în 1904.

*

În 6 mai **1844**, Nechifor Vornicu se angajează să-i facă două plute lui Gheorghe Pascal, ambii fiind din Dorna.

*

1845: În Vatra Dornei funcţiona, din 1845, o şcoală de băieţi, cu 4 clase, iar din 1846, o şcoală de fetiţe, tot cu 4 clase[27].

*

1846: „**Dorna, Valea**, Transilvania, un pârâu care izvorăşte în județul Doboka, în bazinele de Bistriţei Aurii din munții Sztrunyoru, Vurvu-Illye-Popi (vârful lui Ilie Popii), Piétrille-Illyjiji (Pietrele lui Ilie), din ramura înaltă estică, iar izvoarele sale trec peste granița transilvăneană în ţinutul Bucovina, din Cercul Galiţiei, străbat localităţile Dorna-Kandreny și Dorna, care se află în districtul din munții Piátra-Dorni, Piétrille-Rossi, Tajetura, Muntsél cu malul drept Välye-Lukätsu şi, după un parcurs de 5 ore şi jumătate, primeşte, în Dorna-Kandreny, pe malul drept, pârâul Văii, care curge din munții Mogura-Kaluluj, Sandroja și Buba, care izvorăşte din Transilvania şi, după o oră de curs, ajunge în cercul bucovinean galic, la Dornişoraa, apoi Dorna mai primeşte apele pâraielor Tesna-impuzita, Tesna-rétse, Kosnitza și Bankuluj, care toate se unesc în pârâul Kosna, atât pe malul stâng, dar și în ţinutul Bucovina din Galicia, iar după trei sferturi de oră Dorna ajunge în satul Vátra-Dorna, iar după o alergare totală de 11 ore, se varsă în râul Bistriţa Aurie, pe malul drept“[28].

---

[27] SCHEMATISMUS DER BUKOWINAER, Czernowitz, 1843 p. 52, 1876 p. 56, 1907 p. 69

[28] Raffelsperger, Franz, *Allgemeines geographisch-statistisches Lexikon aller Österreichischen Staaten : nach ämtlichen Quellen,*

*

1846: „**Dorna, Watra**, Cercul Galiţia, Ţinutul Bukow. Moşia aparține satului, cu o parohie și un oficiu poștal; situat între Waleputni (Valea Putnei) și Bojana-stampi (Poiana Stampii) pe Czernow (Neagra). În apropiere, Bistriţa Aurie; are oficiu poștal“ [29].

*

1846: „Izvoarele sunt primitiv captate; instalaţia de băi, o cocioabă de scânduri; prin păreţi suflă vântul. Asemenea, instalaţiuni putrezind, deveneau chiar periculoase pentru vizitatori”[30].

În 4 februarie **1849**, generalul-locotenent Ignatz Malkowsky von Dammwalden, comandantul graniţei Bucovinei, se afla, în fruntea corpului de armată, la Dorna, pentru a respinge atacurile revoluţionarilor maghiari, care ajunseseră până la Mestecăniş. „În 23 decembrie 1848, colonelul Jablonsky von Deés şi locotenent-colonelul von Losenau von Bánffy-Hunyád, au fost nevoiţi să se retragă din faţa forțelor inamice superioare, care blocau drumul de la Cluj, la Bistriţa, cel de-al doilea pornind pentru a

---

den besten vaterländischen Hilfswerken und Original-manuscripten, von einer Gesellschaft Geographen, Postmännern und Staats-beamten, Dritter Band, Wien 1846, p. 161

[29] Raffelsperger, Franz, *Allgemeines geographisch-statistisches Lexikon aller Österreichischen Staaten : nach ämtlichen Quellen, den besten vaterländischen Hilfswerken und Original-manuscripten, von einer Gesellschaft Geographen, Postmännern und Staats-beamten*, Dritter Band, Wien 1846, p. 162

[30] Simionescu, I., *Vatra Dornei*, Bucureşti 1939, p. 69

ocupa Clujul. Colonelul Urban ordonase trupelor sale, în 25 decembrie, să se grăbească spre Cluj, dar acestea au ajuns prea târziu. Și-a salvat trupele și armele doar printr-un marș îndrăzneț de flanc, a străbătut prin liniile inamice de la Apahida, în 26 decembrie și a ajuns în Mezöseg, după un marș de trei ore, dar nu a mai avut putere să răzbată până la Gros Wardeners. Ulterior, l-a împins peste graniță pe generalul Bem, după luptele de la Szeretfalva, din 1 ianuarie1849, mărşăluind prin Bistriţa, în 2 ianuarie, prin Pasul Tihuţa, de lângă Prundul Bârgăului, în 4 ianuarie, şi ajungând, din Transilvania, în Bucovina, la Dornawatra, în 6 ianuarie 1849, ocazie cu care, totuși, al 2-lea regiment de frontieră română din Transilvania s-a dispersat în mare parte”[31]. Confruntările militare din ţinutul Dornei au fost dure, dese şi fără să consacre o stabilitate sau alta sau măcar o relativă tihnă. „Pe 6 martie, Urban a mutat avanposturile și coloanele cu cantonamentele în Iacobeni, Vatra Dornei (aici, Divizia a VII-a, nr. 41) și Dorna Candreni, avanposturile fiind expuse între Poiana Stampii şi Cârlibaba. Nu mult timp după intrarea în noile cantonamente, diareea și scorbutul au izbucnit în rândul oamenilor, iar febra tifoidă s-a dezvoltat curând, răpunând nu puține victime. Drept urmare, o cazare mai extinsă a trupelor era absolut necesară, iar o parte din trupe a fost mutată la Vama, Câmpulung și Eisenau”[32].

---

[31] Formanek, Jaromir – k. k. Hauptmann des Regiments, *Geschichte des k. k. Infanterie-Regiments Nr. 41 / derzeit Josef Freiherr Vecsey de Vecse et Böröllyö-Iságfa, k. k. Feldmarschall-Lieutenant,* 1807-1887, II Band, Czernowitz 1887, pp. 372, 373

[32] Formanek, Jaromir – k. k. Hauptmann des Regiments, *Geschichte des k. k. Infanterie-Regiments Nr. 41 / derzeit Josef Freiherr Vecsey de Vecse et Böröllyö-Iságfa, k. k. Feldmarschall-Lieutenant,* 1807-1887, II Band, Czernowitz 1887, p. 518

„Încă în acea noapte (3 spre 4 ianuarie 1849), s-a retras Urban, împreună cu despărţământul lui Binder, până la Dorna-Vatra. În 5 ianuarie 1849, cam pe la 11 ore şi jumătate a. m., Bem, în frunte cu legionarii vienezi şi cu tunurile, se afla înaintea Dornei. Se încinge bătaia înfocată, însă scurtă, la podul Dornei. Căpitanul Gerlak, de la cordonişti (trupele din Cordon, deci bucovinene – n. n.) răniţi, a adunat mai mulţi soldaţi morţi şi răniţi. Urban se retrage către Iacobeni şi Valea Putnei. Bem nu s-a încumetat a ne persecuta (*verfolgen*) mai afund în Bucovina, auzind că, în Gura Negri (în Moldova), lângă Dorna, se află deja un despărţământ de cazaci ruseşti…

Urban, ajungând la Tihuţa, cu cei prinşi şi 2 tunuri, află pe mareşalul campestru Fml. Malkovsky, care venise, cu grabă, de la Câmpulung, căci auzise că Urban ar fi dispărut din Dorna. Primirea fu cu acestea cuvinte: „Herr Oberst! Ich gratulire zum M. Theresien-Orden“ (Domnule colonel! Vă felicit pentru Ordinul Maria Theresa – n. n.). Ofiţerii şi soldaţii prinşi fură escortaţi la Cernăuţi şi, de acolo, la Lemberg (Cel ce a văzut toate acestea cu ochii le-a descris, aci, cu de-amăruntul şi adevărată este descrierea lui). După această incursiune, împreunată cu nespuse osteneli (*fatige*, în text – n. n.), a urmat îmbolnăvirea multor soldaţi austrieci şi aşezarea lor în spitale, în Dorna şi Iacobeni. Colonelulu Urbanu îi cercetă în toate zilele… Urban plecă, cu coloana sa, în 12 februarie 1849, din Dorna şi ajunge, în 14 februarie, in Iadu, fără să audă ceva despre inamic… După această bătaie, s-a retras Urban, cu coloana sa, în Bucovina, unde a şi rămas, la Dorna, până la intrarea corpului rusesc, în 17

iunie 1849, sub comanda generalului Grotenhjelm. Maiorul Blaskovits a murit de tifos în Iacobeni, la 20 martie 1849”[33].

*

1849: S-au format miliţiile populare, pentru apărarea ocoalelor; „în ocolul Dorna – Ciocăneşti – Câmpulungul Moldovenesc, conducerea va avea-o şeful silvic din Dorna, Göttinger”. Pentru „Regiunea I-a de Apărare Câmpulung; conducător comisarul-şef al gărzii financiare, Grohman”, districtul „Vatra Dornei (cu 3 comune) trebuia să dea 300 oameni”[34].

*

1851: „O broşură, lucrată de Franz Raffelsberger şi publicată în 1851, la Viena, cuprindea „**Itinerariile sau directorul tuturor rutelor poştale** din k. k. Statele austriece“, poziţionează Vatra Dornei astfel: De la Pojorâta, la Valea Putnei, acolo unde se afla cazarma austriacă, desenată de Knapp, era cale de o poştă, apoi, până la Vatra Dornei, prin Iacobeni şi peste râul Bistriţa, cale de o poştă şi jumătate. Din Vatra Dornei, până la Poiana Stampi, pe o cale de o poştă şi jumătate, se trecea prin Băile Dorna, prin Dorna Candreni şi peste pârâul Coşna. Poiana Stampi însemna frontieră galiţiano-transilvană şi

---

[33] *Transilvania*, Nr. 2, Anul IX, Braşov 15 ianuarie 1876, pp. 16-19
[34] Duzinchevici, G., *Contribuţii la istoria Bucovinei în anul 1849*, în *Cercetări istorice,* Vol. XVIII, nov. 1943, pp. 149, 151

avea un punct de control grăniceresc. De aici, până la Tihuţa, era cale de o poştă şi un sfert[35].

*

1853, Vatra Dornei – pe „Cartea românească de învăţătură, tălmăcită din limba slavonească de Varlaam Metropolitul de ţara Moldotei”, tipărită la Iaşi, în 1643: „La anul 1853 am păstorit la Vatra Dornei 13 ianuarie. Teodor Ianovici presviter”[36].

*

1855, Iacob Negruzzi: „La Iacobeni, călătorul părăseşte valea Moldovei şi, intrând în valea Bistriţei, aleargă, împreună cu aceasta, la Dorna-Vatra, orăşel cunoscut prin apele sale minerale. Aceste băi sunt frecventate de locuitorii din Bucovina şi din Moldova. Oraşul e aşezat pe malurile Dornei, fluviu care, la capătul târgului, se varsă în Bistriţa. Dorna-Vatra posedă trei biserici, una mică, catolică, două mai însemnate, ortodoxe. Acestea din urmă sunt zidite şi întreţinute de românii dorneni, oameni pioşi şi activi. Poziţiunea Dornei e mult inferioară în frumuseţe celorlaltor oraşe din munţii Bucovinei. Dealurile ce încunjură oraşul sunt goale şi triste, valea Dornei e largă şi înfăţoşează puţina variaţiune, pe de altă parte băile sunt rău căutate şi scăldătorul nu află îndemânările trebuincioase. Societatea, în stagiunea băilor, se

---

[35] Raffelsperger, Franz, *Itinerär oder Verzeichniss aller Postrouten in den k. k. österreichischen Staaten*, Wien 1851, pp. 53, 54
[36] Marian, Simion, Florea, *Inscripţiuni de pe manuscripte şi cărţi vechi din Bucovina*, Partea I, Suceava 1900, p. 85

compune din poloni, germani şi români, parte veniţi din Moldova, parte din Bucovina. Exclusivitatea predominând mai mult sau mai puţin între aceste naţionalităţi, mişcare mai că nu se vede. În Dorna nu se fac preumblări şi petreceri comune, care dau altor băi atâta viaţă. În zadar se încearcă o mică o mică trupă de lăutari ţiganoungureni să înveselească societatea Dornei, viaţa rămâne tristă şi uniformă. După un sejur de patru sau cinci zile în Dorna, ne hotărâm a ne coborî, pe Bistriţa, în munţii Moldovei. Suindu-ne pe plute şi depărtându-ne de Carpaţii Bucovinei, ne despărţim cu durere de aceste frumoase locuri. Orice român călător în Bucovina trebuie să se simtă cuprins de aceleaşi simţiri. Preumblându-se în acei munţi încântători, în mijlocul acelor verzi români, călătorul ar uita că această parte e supusă unei dominaţiuni străine, dacă pajora nemţească, înfiptă în toate părţile, nu l-ar face să-şi aducă aminte de nedreapta dezmembrare a Moldaviei. El îşi oglindeşte, atunci, în gândire modul nedrept în care răpirea fu aşezată şi împlinită de două puteri despotice, fără a considera sfinţenia tratatelor şi dreptului popoarelor. El se simte pătruns de speranţa că, mai curând sau mai târziu, România va redobândi locurile ce i-au fost răpite şi îndreaptă, ca mulţămire, memoria sa spre Grigore Ghica[37], Domnul Moldaviei, care, prin cutezătorul său protest şi patriotica sa moarte, a înscris numele său cu litere de aur în paginile istoriei”[38].”

*

[37] Mit fals, care justifică tradiţionala noastră neputinţă – n. I. D.

[38] Negruzzi, Iacob, *Din Carpaţi / Fragmente*, în *Convorbiri literare*, Anul I, No. 22, Iassi 15 ianuarie 1868, pp. 308-314

1856; „La 8 decembrie 1856, Majestatea Sa Împăratul a aprobat o nouă diviziune de districte suplimentare, prin care teritoriul monarhiei, cu excepția frontierei militare, a fost împărțit în 64 de districte principale și 8 independente, cu zone geografice… Ducatului Bucovinei cuprinde următoarele districte administrative ţi politice: districtul urban și rural Cernăuţi, Dorna-watra, Gurahumora, Kimpolung, Kotzman, Putilla, Radautz, Sadagora, Sereth, Solka, Storozynetz, Suczawa, Waszkoutz am Czeremosz, Wiznitz, Zastawna”[39].

*

1857: Moldova este decisă să ia măsurile necesare împotriva contrabandei cu produse manufacturiere şi cu animale, care luase amploare, între Bucovina şi Moldova, datorită sătenilor din Crucea, Şarul Dornei, Josenii Dornei, Chiril-Cojoceni şi Lunca, Pârâul Cârjei, Mădeiu, Neagra Şarului, Fărcaşa etc.[40]

1857: Călătorind la Dorna, în scopul documentării, Denarowski[41] a beneficiat de „toate facilitățile unei excursii montane”, adică de panorama unor „munții înalți, impunători pe ambele părți ale localității, un birou poștal și o stradă comercială foarte bună”. „De pe jumătatea cealaltă a Mestecășului, începe valea Iacobenilor, care, de pe munte, se zărește ca prototipul unei țări cu

---

[39] Formanek, Jaromir – k. k. Hauptmann des Regiments, *Geschichte des k. k. Infanterie-Regiments Nr. 41 / derzeit Josef Freiherr Vecsey de Vecse et Böröllyö-Iságfa, k. k. Feldmarschall-Lieutenant,* 1807-1887, II Band, Czernowitz 1887, p. 571

[40] *Gazeta de Moldavia*, Anul XXVIII, No. 39, Iaşi 1857, p. 157

[41] Denarowski, Dr. Carl, *Die mineralquellen in Dorna-Watra und Pojana-Negri in der Bukowina*, Wien 1868

adevărat idilice. O vale largă, mărginită de creste muntoase, care cu arbori și tufișuri grupate sunt acoperite, o abundență de flori în ea, împrăștiate pe dealurile pe care colibele fac o trimitere plăcută în timp... După o jumătate de oră de drum prin această vale, se ajunge la Iacobeni (2953 picioare), localitate situată pe Bistrița de Aur, cândva atât de aglomerată și oraș prietenoase de munte, în care se află mine de fier. Se găsește, în defileul din fața Iacobenilor, sulf rece, izvoarele de lângă drum sunt folosite în case balneare bine construite. Distanța dintre Valea Putnei și Iacobeni este de transportă 1,75 mile. În spatele Iacobenilor, strada duce chiar pe sub piciorul versantul estic al muntelui, în timp ce, în dreapta, strada curge pe lângă Bistrița, pe care o flanchează și pe o parte, și pe cealaltă. Malurile Bistriței sunt însoșite de case din Iacobeni cale de o jumătate de milă. Panta de munte vestică, chiar înainte Dorna, este plină de grădini, care devin promenade pentru plimbări pe vale și chiar mai departe". Până la Dorna Watra, Denarowski mai avea de parcurs un sfert de milă, dar simțea deja că „nevoile imaginației", pentru a descrie călătoria, au nevoie de resurse suplimentare. De-a lungul drumului, între Gura Humorului și Câmpulung, existau hanuri confortabile, iar „cele 14 mile, de la Suceava, până la Vatra Dornei, pot fi făcute atât cu trăsura de poștă, cât și cu trăsuri particulare, într-o singură zi de vară"[42].

*

1857: „Topografie și condițiile climatice din Dorna. Orașul balnear Vatra Dornei, din districtul Câm-

[42] Ibidem

pulung, este situat între 47,9 și 48 grade latitudine nordică și 45,9 și 44 grade longitudine estică, la o înălţime de 2.723,40 picioare, faţă de nivelul mării, înşirându-se pe o vale montană, înconjurată munți înalți, o vale care se deschide în direcția sud-vest, unde se intersectează cu Bistriţa aurie, în care se varsă râul Dorna, care adună râuleţele din aval şi străbate Dorna Watra. Oraşul este staţie de poştă, penultima stație spre Transilvania, unde scrisorile și diligenţa ajung de trei ori pe săptămână, de la Cernăuţi. Pentru confortul oaspeților, a fost înființată în Dorna o stație de telegraf, pentru tot sezonul balnear. Dorna Watra are 725 de case și 2.421 de locuitori, ţinutul fiind locuit încă din vremuri imemoriale, deoarece, la ocuparea Bucovinei, în 1777 (anul în care s-a depus jurământul de credinţă faţă de Austria – n. n.), această aşezare era format din multe colibe, aflate în lunga largă vale de munte şi la poalele pădurii seculare. În 1804, presupusul izvor de fier din Dorna Watra a fost descoperit de ofiţerul vamal de acolo, Moritz Lattinek[43], care i l-a arătat medicului de atunci, Dr. Pluschk, iar acesta a examinat apa, în 1805, și a recunoscut izvorul ca unul de vindecare. De atunci, aceste izvoare au fost folosite în așa fel, încât apa să fie adusă în casă și încălzită acolo, într-o cadă cu pietre încălzite. Abia în 1848 s-a construit o casă de baie improvizată, iar în 1860, actuala casă de baie, care constă din 9 camere, cu câte două băi fiecare. Locul are avantajul că razele soarelui pot pătrunde liber și căldura este temperată de fluxul de aer blând, care

[43] Și anul descoperirii acestor surse, şi numele presupusului descoperitor sunt problematice; prima analizare a surselor de ape minerale din Dorna Watra a fost făcută, încă din 1798, de către Hacquet.

impregnează aerul cu mirosul balsamic al coniferelor; satul este protejat, la nord și est, de munți înalți. În capătul sud-vestic, valea este mărginită de o pantă a muntelui, care face ca direcția predominantă a vântului să fie spre sud-vest. Clima aparține zonei temperate”, cu dimineţi adesea ceţoase şi înserări calme, care tivesc zile vesele şi însorite, întrerupte de ploi rapide, timpul verii durând „de la a doua jumătate a lunii iunie, până la sfârşitul lui august, uneori până la mijlocul lui septembrie”, după care urmează „toamna frumoasă şi de lungă durată”, care sfârşeşte lungă şi deasă în ninsori fascinante”[44].

*

1857: „Nevoile locuitorilor munteni sunt mici. O colibă improvizată, acolo unde există un adăpost pentru animalele sale, cu care se mută în munţi, pe timpul verii, este locuinţa munteanului. Locuitorii din munţii acestei zone sunt blânzi și binevoitori, dar, la fel ca întreaga populație rurală din Bucovina, se află la un nivel inferior de civilizație. Educația populară intelectuală, religioasă și morală se află abia la început. Deocamdată, educația lor se bazează pe obiceiuri, precum respectarea stoică a posturilor și a slujbelor ritualice ale religiei lor, dar şi pe sentimentul înnăscut al dreptului, al moralităţii, al neîncrederii în clasele mai inteligente. O evlavie mare, dragostea de libertate și curăţenia casei sunt calitățile înnăscute, care caracterizează pe toți locuitorii munților, în ansamblu”, concluziona Denarowski, aproape plagiindu-l pe Cantemir, care, cu aceste atribute, caracteriza, de fapt, pe toţi locuitorii nordului moldav.

[44] Ibidem

1865: „În apropiere de Dorna"[45], medicul Denarowski descoperea, în vara anului 1865, o puzderie de frumuseţi nemaiîntâlnite, pentru că „Dorna Watra are un mediu atât de minunat, încât puteți face plimbări foarte plăcute în toate direcțiile, locul fiind înconjurat de păduri tinere, de pajiști luxuriante de munte și de păduri mari" ale veacurile de până atunci. „Printre aceste ţinte, călătoria la Kolbu merită primul loc, pentru că se face pe o vale, care este cea mai frumos împodobită în această zonă. După ce ați parcurs o distanță scurtă cu trăsura, urcați pe plută, la debarcaderul Dorna Kilia şi plutiţi pe Bistriţa. În depărtare, zăriţi vârfurile Giumalău, Pietrele Doamnei, cu zidurile sale de stâncă, în care, potrivit legendei, o prințesă moldovenească s-a ascuns de turci, și Pietrosul, care munții se arată vederii în funcție de direcţia de mers, în direcția nord și nord-est apropiindu-se valea Kolbu. Pe măsură ce Bistriţa se îndreaptă prin defileul ei de munte, de fiecare dată când râul coteşte, veți fi surprinşi de o nouă grupare de munţi. Spre nord-est, se observă lanțuri montane parțial simetrice, care se ramifică parțial spre culmi, parțial împădurite, parțial cu grupuri de mesteacăn și arbori de conifere, care înconjoară pădurea în formă de coroane. Pe măsură ce un munte se ridică peste altul, aidoma valurilor mării, deasupra tuturor se întrezăreşte vârful Giumalău, care îşi înalţă culmea în zare, înspre răsărit, în concurenţă cu smalţul armonios al Pietrelor Doamnei, pe care îl poate născoci doar cea mai sălbatică imaginație. Ziduri abrupte, în creștere, dense păduri de munte, proeminenţe spre est, care sunt întrerupte adesea de chei, care pot fi percepute drept trăsăturile elementelor furioase, copaci rupți, alunecări de teren și ruperi de stân-

[45] Capitolul *Umgebung von Dorna*.

că, peste care pârâul zgomotos se abate fără speranță. Pe măsură ce defileul Bistriţei devine mai îngust, se observă promontoriul Pietrosului, înspre est, al cărui vârf este acoperit cu imense masive de stâncă și este imitat. mai departe, de Pietrele Doamnei. Cu cât mergi mai departe, cu atât lanțurile muntoase se apropie unul de celălalt, iar pereții abrupți, ai căror mase de rocă se înalţă ameţitor dau contur celor mai aventuroase personaje. Vâslind prin aceste chei, vă vedeți înconjurat de ziduri de stâncă și de versanți de munte, de jur împrejur, dar o cotitură îndrăzneață a plutei, spre frumos, transformă valea Kolbu, care se îndreaptă spre sud, într-o o peninsulă grațioasă, mărginită pe toate părțile de munți înalți și situată în punctul în care pârâul Kolbu se varsă în Bistrița, la 2.262,60 picioare faţă de nivelul mării. După ce ați coborât de pe plută, vă întoarceți, cu trăsura, acolo de unde aţi venit. / O a doua excursie minunată se poate face la Poiana Negri. După ce ajungeți la Dorna Candreni, la o distanță de o milă de Vatra Dornei, faceți la stânga, de pe şoseaua de poştă, pe un drum forestier, pe care, după o jumătate de milă, veți ajunge la Poiana Negri, un sat format din gospodării împrăștiate în această vale montană. Poiana Negri, situată la 2.721,60 picioare deasupra suprafeței mării, oferă o vedere plăcută în toate direcțiile, dar este ea însăși precum imaginea unui schit. Privită de la sursă, puteți vedea un baldachin blând de munte, spre nord, care se pierde într-un plan prin care trece drumul forestier, în timp ce fundalul este mărginit de lanțuri montane înalte, dominate de vârful golaş Ouşor. / Spre est, puteți vedea un baldachin alungit de munte, cu o pădure frumos dezbrăcată şi cu alte culmi, care sunt acoperite cu păduri de molid. Pentru că această pantă de munte este din ce în ce

mai abruptă, spre sud și diferite grupuri de culmi, care se acoperă reciproc într-o formă simetrică, poate fi zărit, în depărtare vârful Lugacz, care este acoperit cu pereți de stâncă și se ridică la 5.074 picioare deasupra suprafeței mării. Spre vest, acest acoperiș de munte se potoleşte în văi din ce în ce mai blânde, mai alungite şi dens împădurite.

O excursie la fel de plăcută este pe Ouşor. Odată ce ai urcat pe muntele, înalt de 5.100 picioare, în jur ţi se desfăşoară o priveliște a depărtărilor care depășește toate așteptările în ceea ce privește măreția. La est, puteți vedea vârful înzăpezit al Suhardului din Moldova, la vest granițele înalte ale Transilvaniei, dispuse într-un imens lanț de munți, suprapuşi paralel şi care cresc în trepte, în continuare, într-o neclaritate îndepărtată în nori. / Călătoria la Şaru Dornei nu este mai puțin plăcută. De pe partea de sud-vest a dealului, spre ultimele case din Dorna, puteți vedea Ouşorul și Suhardul dominând lanțul nordic. La est, vârfurile Giumalău, Pietrele Doamnei și Pietrosul anunţă granița cu Moldova. Pe latura moldovenească a Pietrelor Doamnei există o mănăstire și un loc de pelerinaj. / Călătorind de-a lungul pârâului Neagra, timp de aproximativ o oră, ambele părți, de sud-est și nord-vest, oferă o vedere mai uniformă, dar la fel de plăcută. Culmi împădurite, între care curge pârâul Neagra, pajiști luxuriante, sate de munte împrăștiate pe coastele munților până în depărtare, munții înalți, grupați în splendide peisaje montane. În Șaru Dornei sunt izvoare minerale, a căror analiză nu a fost încă realizată. Alte călătorii care se pot face din Vatra Dornei sunt la Iaco-

beni, pe cele șapte mari Măguri și satele fermecătoare învecinate"[46].

*

1870: „O nouă epocă începe pentru Vatra Dornei. Terenurile cu izvoare sunt cumpărate de către fondul bisericesc, de curând înfiinţat. Îmbunătăţirea se vede însă numai prin zidirea unui stabiliment nou de băi, cu 20 de cabine, pe locul dintre actualul Cazinou şi Otelul băilor. Încolo însă captarea apelor a rămas aceiaşi, ca şi distribuţia ei, ceea ce a făcut pe vestitul chimist, Profesor Ludwig de la Viena, să ridice o aspră critică la un congres de Balneologie, ţinut la Viena"[47].

*

1878, iulie 16: „Între compoziţiile uşoare ale lui Ciprian Porumbescu, între *allotrille* lui muzicale (ca să facem uz de-un cuvânt al lui), se află şi: *Cupletul Dornei*[48]*, cuvinte şi muzică de C. Porumbescu,* aşa glăsuieşte manuscrisul original din *Muzeul Porumbescu*.

Următorul deci:

---

[46] Ibidem

[47] Simionescu, I., *Vatra Dornei*, Bucureşti 1939, p. 70

[48] Menţionat, bibliograficeşte, prima dată, abia de Constantin Morariu, în broşura *Ciprian Porumbescu*, 1926,14, sub rubrica (*composiţiuni*) *corale,* când, în realitate, manuscrisul păstrat ne prezintă numai o singură voce, cu acompaniament de pian. Cu totul arbitrar, Mihail Gr. Posluşnicu, în *Ciprian Porumbescu, Vieaţa şi opera sa musicală*, 1926, compartimentează această piesă între Romanţe, creaţiuni patetice şi anacreontice.

Cupletul Dornei

Cum se-apropie luna Mai
Cu toţii se pornesc:
Tată, mamă, fată – hai
La Dorna se pornesc.
Aici se spală de nevoi,
Se scaldă-n burcut oi-oi-oi!...

Căci la Dorna-i de trăit,
Toţi domnit îs Don-Juani,
Cu iarmurcă şi perciuni,
Cu pantofle[49] şi caftani.

Golembiovschi[50]

16 Iulie 878
Scris în 3 Septemvre”.

Se înţelege, aşadar, că piesa datează din 16 iulie – din care o excursie la Vatra Dornei (cea notoriu arhi-invadată de sezonişti semitici) – scrisă fiind abia în 3 septembrie 1878. Şi era prea firesc lucru ca, în şarjele sale umoristice, isteţul Ciprian Porumbescu să-i ia în furculiţa satirei sale şi pe evrei”[51].”

*

[49] Bucovinismul *pantofle* [= pantofi), după germanul Pantoffel
[50] Pentru numele primordial (polonez: *Golembiovschi)* al familiei *Porumbescu,* cf. nota noastră, în „Cetatea Moldovei”, 1943.
[51] Morariu, Leca, *Antisemitul Ciprian Porumbescu*, în *Cetatea Moldovei*, An. 4, Nr. 6. Iaşi 1943, pp. 322, 323

1879: O adresă din 2 iulie 1879, semnată de medicul veterinar dornean Otto Binder, cel care a făcut şi fântâna din parcul staţiunii („Izvorul lui Otto”, desenat de Rudolf Bernt – 1844-1914), ne dumireşte asupra faptului că doctorul austriac avusese un recunoscut succes prin vaccinarea animalelor. Binder scria oficialităţilor veterinar-sanitare din Viena: „Datorită faptului că am reușit să vă surprind plăcut cu mostrele din flacoanele pe care le-ați primit, care dovedesc că am obținut pustule frumoase, perfecte, vă rog, cu drag, să-mi trimiteți încă două flacoane. Dornawatra, 2 iulie 1879. / Dr. Otto Binder”[52].

*

1886: „Aşezarea Dornei pierde întru câtva când te afli în mijlocul ei. Ea câştigă iarăşi îndată ce te ridici pe munţii ce o înconjură. Astfel, trecând podul Bistriţei, te poţi urca pe înălţimea cea mai mică din apropierea ei, pe dealul Miriştei, care coboară prăpăstios în apa Bistriţei, ce-i udă poalele într-o albie aşa de regulată ca şi cum ar fi săpată de mână omenească. De pe dânsul se văd ambele râuri, Bistriţa şi Dorna, cum curg cătră o laltă şi se unesc împreună. Din valea Bistriţei se vede numai o mică parte, orizontul fiind închis de nalţii munţi ce se ridică cătră Iacobeni. Dimpotrivă, valea Dornei se vede la o întindere îndestul de mare, cursul ei fiind drept şi fără cotituri. De ambele părţi ale râului se rădică două şesuri de munţi. Cel din dreapta este mai nalt, cu fânaţe până aproape de vârf, unde încep pădurile. Acel din stânga, pe lângă care râul este mai râpos, înfăţişând ponoase, irugi şi stânci

[52] Heinrich, Dr. Johann von, *Cultur der animalen Vaccine im Jahre 1879*, Wien 1880, p. 17

rostogolite, acoperit de iarbă numai pe creştetul său şi cu totul dezgolit de păduri în partea ce vine deasupra oraşului. Dorna, curgând pe sub poalele lanţului râpos, lasă în partea ei dreaptă un şes destul de întins, care se suie tărăgănat până în vârful munţilor ce îl mărginesc. Când te sui pe unul din acele dealuri, se desfăşoară o privire din ce în ce mai frumoasă. Natura începe a predomni asupra aşezării omeneşti, care, în curând, nu mai apare decât ca un cuib ascuns în poala munţilor. Apele Dornei şi ale Bistriţei şerpuiesc, cu sclipitoarele ei valuri, în văile adânci şi Ouşorul, muntele cel mai nalt din jurul Dornei, se desfăşură pe orizont în toată maiestatea lui; păduri de brazi se aştern ca o manta neagră pe verdea iarbă a imaşurilor, râpile şi ponoasele, care stricau armonia tabloului, dispar în sânul bogăţiei nespuse de forme ce se înalţă din toate părţile"[53].

„Cele mai multe petreceri, cari se întâmplă aici, Duminica şi sărbătorile, se fac la cârciumi, unde se încinge danţul între cei tineri, pe când cei mai stătuţi se aşază la masă, în jurul paharului. Se bea şi la Dorna, dar cu cumpătare şi nu cu abuz… Iată cum petrec ei: vin, Duminica (căci în zilele de lucru nici vorbă nu poate fi de petrecere), din munţi, unde stau toată săptămâna, în orăşelul Dorna şi, după ce şi aici îşi caută de trebi la preot, la primărie sau la dugheni, se opresc, grupuri, grupuri, pe stradă, în toate părţile, şi stau de vorbă, glumind sau spunându-şi veştile ce le-au aflat pe unde au fost. Unii se pun pe băncile ce se află dinaintea magaziilor, alţii intră în ele pentru a târgui cele de trebuinţă la

[53] A. D. XENOPOL, *O călătorie la Dorna, în Bucovina*, în *Revista Politică,* Anul II, nr. 4 / 1 iulie 1887, pp. 12, 13

vreo nuntă sau vreun botez ca s-a brodit în timpul săptămânii… La ospăţul pe care l-a dat primarul (Vasile Deac), pentru a-şi serba realegerea lui, stăturăm până la două din noapte şi, cu toate că era vin îndestul, nici un ţăran nu ieşi ameţit. Veselia era, însă, foarte mare. Se jucară diferite danţuri, însoţite de chiuituri caracteristice, cele mai multe glumeţe şi pline de haz. În ele se deosebea, mai ales, un fruntaş din Dorna, Ioan Nacu Odochianu, om ce are peste 140 de vite şi o întindere mare de pădure şi fâneţe. Printre danţuri, lăutarii intonară o doină, pe versul căreia, jalnic şi tărăgănat, hazliul poet potrivea nişte strofe comice, cari contrastau de minune cu melancolia cântecului. Pe întorsătura finală, el întocmi versurile următoare: „Căci, zău, banii de pe muncă / Unde pot ei să-mi ajungă? / Iar din cei de pe hoţie / Beau şi-mi mai rămân şi mie!”. Un râs general izbucni şi însuşi poetul nu şi-l putu stăpâni, când ultimul vers se termină”[54].

*

1865: „Principalele proprietăți ale apelor minerale din Dorna”[55], prezentate sub aura unui citat din Aristotel[56] („Totul este apă”), încredințează posterității și câteva mărturii importante. În 1857, la Vatra Dornei, „în

---

[54] A. D. XENOPOL, *O călătorie la Dorna, în Bucovina*, în *Revista Politică,* Anul II, nr. 11 / 15 octombrie 1887, pp. 13

[55] *Eigenschaften der Hauptquelle in Dorna*, capitol care urmează după cel al florei și faunei, peste care trec, doar existența umană interesându-mă în acest material – n. n.

[56] „Plerique tamen inquiunt esse aquam, qualis terra est per quam fluxerit, quod quidem in salsis aquis potissimum declaratur“, op. cit., p. 36.

mijlocul satului, există patru izvoare de ape minerale feruginoase, pe malul drept al râului Dorna, care sunt folosite pentru băut și scăldat. Trei dintre aceste surse sunt colectate într-un rezervor comun. Au originea pe partea de sud a pavilionului și izvoarele se află la distanță, în trei locuri ale aceluiași munte; primul în est, al doilea în sud și al treilea în sud-vest. În vecinătatea pavilionului, ele converg și sunt preluate în tuburi de lemn, dispuse la patru centimetri unul de altul, care le transportă în rezervor. Acest rezervor este alcătuit dintr-un bazin rotund, cu diametrul de două picioare și la fel de adânc, în care se trece apa prin două tuburi. O singură țeavă de lemn duce apa într-un al doilea recipient, făcut din fontă și care înseamnă rezervorul camerei de încălzire, în care apa de la a patra sursă este de asemenea adusă prin tuburi de lemn. Dacă nevoia este mai mare, tubul care aduce apa în al doilea recipient este închis și toată apa este direcționată spre camera de încălzire. Dacă cererea este mai mică, apa este drenată în al doilea container și, de acolo, în râu. Din rezervorul camerei de căldură, apa este parțial direcționată, de o stație de pompare, în două cazane din fontă, în care este încălzită și apoi trecută, prin conductele de fontă, în căzile de scăldat, parțial pompate, parțial prin curgere liberă, rezervorul aflându-se în poziție superioară față de căzi, iar apa se scurge prin tuburi în căzile băii. Casa pentru cură balneară este construită din lemn și este formată din nouă încăperi de baie, dotate cu 18 căzi, făcute din tablă de fier. De asemenea, trebuie menționat faptul că a patra sursă, care se ridică în direcția nord-est, are două șuvoaie care nu sunt colectate, ci se scurg în râul Dorna. Piscina este acoperită cu un pavilion, care protejează apa de

contaminare. În spatele acestui pavilion, se află un parc pentru oaspeții stațiunii, cu o suprafață de 1 jug și 1131 tați (T), care se desfășoară pe coasta unui deal și servește ca promenadă. Parcul a fost amenajat de Wandelbahn. Un salon de cură, un restaurant corespunzător, precum și extinderea casei de baie sunt cele mai urgente lucrări de care stațiunea are nevoie. O casă nouă, construită cu podea înaltă, cu un spațios salon, este locul de întâlnire pentru petreceri mai mari ale societății. Bogăția surselor minerale este demonstrată de măsurarea recent luată. Dintre cele trei surse de apă, care se scurg în bazin, debitul din mijloc a umplut o măsură în 15 secunde, cel din dreapta a umplut 2 măsuri în 45 de secunde, dar a secat prin deteriorarea conductei. A patra sursă a livrat și o măsură de apă în 15 secunde. Echivalând, se constată că prima sursă furnizează 240 măsuri într-o oră și, deci, 5.760 măsuri în 24 de ore. A doua sursă livrează aici 160 de măsuri într-o oră, deci 3.840 măsuri în 24 de ore. A patra sursă livrează, de asemenea, 5.760 măsuri în 24 de ore. Toate cele trei surse au, împreună, 15.360 măsuri… Apa este incoloră, pur transparentă, și depune un precipitat galben-ocru de fier, formând oxidul. Are un gust ușor acru, picant, gust de tartă. Greutatea acestei ape este, după Torosiewicz, de 1,00067, care este o circumstanță minoră. Cantitatea de săruri din această sursă relevă că, dacă este expusă la aerul atmosferic, o lungă perioadă de timp, se descompune cu atât mai mult, cu cât este mai lungă perioada, producându-se volatilizarea acidului carbonic, care este liantul oxidului de fier în apă, iar calciul carbonat se volatilizează, mai întâi, printr-o

nuanță de galben murdar, apoi prin depunerea unui precipitat alb-cenușiu"[57].

*

1868: „O evreică mai că e botezată. Din Dorna, în Bucovina, ni se scrie o întâmplare despre o fiică a lui Israil, care, rezolvându-se a primi religiunea creştinească şi fiind, din această cauză, persecutată de coreligionarii săi, a cerut ajutorul dregătoriei politice; diregătorii au luat-o sub scutul lor, împlinind formalităţile recerute în astfel de cazuri şi au trimis-o, cu doi jandarmi, la preotul local, spre a o încreştina fără preget. Preotul local, din întâmplare, nu era acasă, ci la la o petrecere, de unde, deşi fu îndată chemat, totuşi n-a venit destul de timpuriu; coreligionarii amintitei fiice a lui Israil, folosindu-se de această împrejurare favorabilă, i-au slăbit convingerea, prin diferite promisiuni şi daruri, până ce au câştigat-o deplin, aşa încât, venind preotul acasă, a ajuns numai bine spre a primi, din partea evreicei, declararea că nu mai voieşte să se încreştineze. I se impută preotului, în mod caustic, că, să fi venit mai timpuriu, câştiga un suflet pentru creştinătate; de ar fi fost, la numita evreică, dorul de a se încreştina atât de arzând, ar fi putut aştepta şi ceva mai multişor, până ce va veni preotul, pe care nu-l scuzăm, însă se vede că nu-i era convingerea destul de tare, de n-a putut întâmpina smomiturile"[58].

[57] Ibidem

[58] *Albina*, Nr. 99, Anul III, Viena, duminică 22 septembrie / 4 octombrie 1868, p. 3

1869: O tipăritură vieneză din 1869, referitoare la organizarea politică și judiciară în țările reprezentate în Împărăţia Austriei, prezintă următoarea administrare în Ducatul Bucovinei: „Administrarea districtului Câmpulung – **Dornawatra** cu Dornakilie (judecătorie), Dorna pe Giumalău, Dorna Candreni cu Coşna, Iacobeni, Cârlibaba Partea câmpulungeană, Poiana Stanpii cu Pilugani, Ciocăneşti"[59].

*

1881: „Un anumit soi de grinzi, lucrate la Dorna, cu dimensiuni ştiute, purta numele de *grinzi de Dorna*" – „Sistemul de a numi o varietate de cherestea după localitatea care o producea sau care era centrul regiunii de producţie – eventual de desfacere îl găsim şi la o varietate de grinzi, de anumite dimensiuni, numite „grinzi de Dorna". Pentru construcţia şcolii primare Cuza Vodă din Galaţi, în 1881, între alte donaţii, este şi aceea a lui Iosif Abeles, de o „jumătate plută grinzi de Dorna" (Ziarul „Curierul" (Th. Balassan) din Galaţi, cu data 7/19 iunie 1881; cf. Academie, Arhiva Cuza Vodă, fasc. Şcoala Cuza Vodă din Galaţi)"[60].

*

[59] *Politische und gerichtliche / Organisation / der / im Reichsrathe vertretenen Länder von Öesterreich,* Wien 1869. pp. 158-161
[60] Giurescu, Constantin C., *Istoria pădurii româneşti din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Bucureşti 1976, pp. 221, 239 notă de subsol

1886: „În ziua de 18 Iulie (1886), fiind timpul frumos… plecarăm o societate îndestul de numeroasă cu plutele, ca să vizităm Cheile, locul cel mai periculos al plutirei pe Bistriţa şi cel mai măreţ din măreţul curs al acestui şuvoi de munte… Cătră opt ore, plecarăm, deocamdată în trăsuri, până la Gura Negrei, unde ne aştepta pluta. Calea până la schele urma partea stângă a Dornei şi apoi a Bistriţei, de la vărsarea celei dintăiu în ea… Drumul merge chiar pe marginea râurilor, încât, la unele cotituri, zărea umbrele noastre fugind pe valuri; privirea, cu totul mărginită din partea stângă, se întindea pe dreapta, peste apele Dornei şi ale Bistriţei, până la Dealul Negru, care mărgineşte cursul lor cătră sud… Din dosul lui se ridică mai şters, mai aburos, muntele Calimanul, pe al cărui pisc se întâlnesc, astăzi, hotarele a trei ţări, pe care natura le-a unit prin legătura unuia şi aceluiaşi popor, Bucovina, Ardealul şi România, dar pe care formaţiunile istorice le ţin despărţite în trei corpuri deosebite. Ajunşi la Gura Negrei, văzurăm, deodată, desfăcându-se, spre stânga, o parte din cursul Bistriţei, care străbate prin o vale largă şi măreaţă, mărginită, de ambele sale părţi, cu munţi înalţi, cari păreau a se întinde la o mare îndepărtare, înaintea noastră, prin muntele Rarăul, deasupra căruia se vedeau, albind ca două coarne uriaşe, Pietrile Doamnei. Pe malul drept al Bistriţei se ridică, în Moldova, nişte dâmburi de forme foarte curioase, ce păreau ca nişte întărituri de cetate, admirabil aşezate într-un mic şes ce le desparte de apă şi nişte munţi nalţi ce formează un fund al tabloului. Aceste dâmburi se numesc Bâtcele Urtoaei, din care se scurge, ceva mai la vale, pârâul Urtoaea. Pe malul stâng, în Bucovina, se ridică, în dreptul lor, Bârnărelul, coperit cu o pădure de brazi;

dânsul îşi trage, ca şi Bârnarul din Moldova, numele de la bârnele ce se scot din brazii săi. Mai la vale de Bâtcele Urtoaei, începe a se înălţa masivul cel mare al Pietrosului, aşternut din trei trepte uriaşe. Cea din faţă, de lângă râu, este un dâmb, acoperit cu păşune, şi poartă, ca şi satul ce se întinde la poalele sale şi pârâul ce se scurge din el, numele de Rusca. Deasupra şi dedesuptul lui se înalţă, dintr-o vale, un al doilea cat de munţi, acoperit în mare parte cu păduri, numit Slapăţul; iar al treilea rând, cel mai îndepărtat, închide ca un cadru vaporos încântătoarele forme ce le cuprinde în braţele sale şi înalţă mult mai sus decât ele pleşuva sa titvă, până în norii ce-l brăzdează cu fulgerele şi torentele lor. Cât ţine lungul lanţ al munţilor Pietrosului, pe dreapta râului, se înalţă, pe stânga lui, mai multe dâmburi mari, purtând numele de Bâtce, din cauza formei lor de moşoroale rotunde. Una din ele se numeşte Bâtca Vărăriei, din cauză că conţine cariere de var; alta poartă numele de Bâtca Dranca… După ce se sfârşeşte Pietrosul, începe lanţul Osoiului… Osoiul se sfârşeşte printr-un dâmb înalt, numit Bogolnicul… După Osoiul, încep munţii numiţi Sunătorii, probabil din cauza unui ecou, pe care nu l-am putut adeveri… După Sunătorii, încep Zăgărenii, cu pârâul cu acelaşi nume, la picioarele căruia se aşterne satul Moroşeni, care se întinde pe ambele maluri ale Bistriţei; ceva mai departe, dai de satul Călineştii, aşezat numai pe partea Bucovinei, în faţa muntelui cu acelaşi nume, pe când, pe partea Moldovei, înaintează lanţul Zăgărenilor. Cu cât ne apropiam de strâmtoarea de la Chei, cu atât clina râului devenea mai repede şi cursul apei mai pornit… Soarele nu se mai vedea, o răcoare pătrunzătoare te străbate şi, deodată, auzi un vuiet săl-

batic şi îngrozitor, care-ţi îngheaţă sângele în vine. Ajunsem la Colţul Acrei… Dibăcia plutaşilor stă în aceea de a se feri de curentul cel drept şi de a cârmi pluta pe acel ce înconjoară dâmbul. Pluta noastră, fiind mare şi încărcată, era greu de mânuit. Chiar în cursul călătorie până aici, bătrânul plutaş, ce sta la cârma de dinainte, numit Toader Buzilă, care de 43 de ani îşi făcea viaţa pe apă, îmi spuse că pluta noastră era ca un car prea greu pentru nişte cai slabi, care, la vale, poate fi dată peste cap. Când intrarăm în repeziş, ambii plutaşi îşi încordară puterile, îndemnându-se cu glasul spre a putea abate pluta de la curentul cel drept… După mult necaz, plutaşii izbutiră a da, cu încetul, pluta în curentul încunjurător dâmbului… Pârâul Colbului, care vine în cascade, din lăuntrul munţilor, aducea, cu un zgomot aproape mai mare decât al Bistriţei, slabul său tribut de apă reginei munţilor… Ajunşi la Gura Colbului, ne coborârăm de pe plute pe un tăpşan de iarbă, aşternută ca un covor pe marginea pârâului"[61].

*

1886, Vatra Dornei: „Chiar în spatele bisericii se află un stabiliment prietenos, încadrat de două străzi mari. Băile publice, încadrate de un parc, în care cântă mereu o trupă, sunt asaltate de evreice, românce și nemţoaice, dar în principal de familii din Bucovina și din Moldova vecină. Vedem mai multor femei și fete frumos construite, în veşmintele lor tradiționale, care diferă de portul local. Ele poartă un fel de șorțuri strâmte, în față şi

[61] A. D. XENOPOL, *O călătorie la Dorna, în Bucovina*, în *Revista Politică,* Anul II, nr. 4 / 1 iulie 1887, pp. 13-16

în spate, ca o catrinţă neagră, cu dungi, sau ca o splendidă catrinţă de un roșu cărămiziu, apoi o cămașă simplă, a cărei puritate este captivantă. Postura lor este liberă, leagănul lor este dincolo de munți. Ele aparțin Transilvaniei, de unde au adus fructe pentru vânzare. Șederea la Băile din Vatra Dornei se întărește cel mai mult la sfârșitul lunii august. Zilele sunt încă destul de calde în acest sezon, dimineața și seara revigorante, iar nopțile sunt foarte răcoroase. Vremea este constantă, se recomandă utilizarea unor izvoare și băi de fier. Se spune că apa Dornei este una dintre cele mai pure de pe continent, dar, din păcate, Băile au fost vizitate doar de cel mult 500 de persoane, în 1886. Acest lucru s-a datorat performanțelor slabe ale afacerilor și sezonului ploios, de șase săptămâni"[62].

*

În **1888**, la Dorna se prepar băile feruginoase în două institute: în **Institutul Fondului religionar ortodox-oriental**, care capătă ape minerale din izvorul de băut din sorgintea lui Valter şi a lui Saier, care sunt captate cu lemn şi a căror ape sunt duse la institut în ţevi de brad, şi în **Institutul medicului Binder**, care e nutrit de fântânile lui Otto şi a Amaliei"[63].

*

[62] Bergner, Rudolf, *Rumänien / Eina Darstellung des Landes und der Leute*, Breslau 1887, pp. 81-93
[63] REVISTA POLITICĂ, Anul III, nr. 16, 1 septembrie 1888, p. 10

1890: „Călătorie la munte cu doamna Pia Brătianu şi familia sa. Persoanele ce întovărăşeau pe doamna Brătianu erau fiicele dumisale, doamna Sabina Cantacuzin şi domnişoarele Maria, Taţiana şi Pia, ginerele dumisale, dl doctor C. Cantacuzin, fiul dumisale, dl Ionel Brătianu, dl Iorgu Radu, prefectul de Bacău, fiul meu Alexandru şi eu, care, în urma dorinţei doamnei Brătianu, luasem însărcinarea destul de complicată de a călăuzi întreaga societate într-o regiune a munţilor foarte întinsă şi pe care nimeni, afară de mine, nu o cunoştea. Nu bine însă am ajuns la ***Cerdac***, jumătatea drumului între Slănic şi Târgul-Ocna, că nourii se risipiră şi un soare cald, lucitor înveseli pământul şi inimile noastre, iar când, înspre seară, am atins frontiera Bucovinei, la Iţcani, timpul luase un aspect de tot frumos şi nici un strop de nour nu se mai vedea pe cer. Funcţionarii austrieci, preveniţi de sosirea noastră, au fost de o politeţă extremă, au ridicat barierele, fără să ne cerceteze paşpoartele sau să ne facă cea mai mică revizie, şi, a doua zi, în zori de ziuă, după o noapte petrecută în vagoanele trenului cu care veniserăm, am plecat, în patru trăsuri, spre Dorna, pe frumoasa şosea care şerpuieşte printre munţi… pe la asfinţitul soarelui, am ajuns la Dorna-Vatra, staţiune balneară foarte frecventată în Bucovina, situată sub muntele Ouşorul, nu departe de punctul unde se împreună trei râuri plutitoare, Dorna, Neagra şi Bistriţa… La Dorna-Vatra am fost cu toţii găzduiţi în casa unui evreu bogat, cea mai mare şi mai bine mobilată casă din oraş; ni s-a servit o masă îmbelşugată, cu mâncări bune şi alese, şi, a doua zi, când i-am cerut socoteala, evreul a refuzat plata, zicând că a fost o onoare pentru el de a găzdui pe soţia primului ministru al României. Aşa se

întorc lucrurile în lume. Medalia are totdeauna două feţe. A doua zi, în revărsatul zorilor, am plecat din Dorna-Vatra şi, după o oră de drum cu trăsura, am ajuns la Dorna Gura-Negrei, în România, unde, la malul Bistriţei, ne aştepta o frumoasă plută, împodobită cu crengi de brad, anume pregătită pentru noi. Acolo se adunaseră toţi locuitorii satului, precum şi cei din satele învecinate, Şarul-Dornei, Neagra-Şarului, Negrişoara, bărbaţi, femei, copii, cu preoţii şi primarii în frunte, pentru a saluta pe soţia şi pe copiii celui mai mare român din ţară, a cărui faimă străbătuse până în adâncul munţilor”[64].

*

1891: „Izvoarele erau captate în mod de tot primitiv. Acestea se prezentau ca nişte găuri pătrate, împrejmuite cu bârne şi acoperite cu scorţari. Asemenea gropi erau umplute de apă cu rugină murdară, unde cântau broaşte şi în care găseai râme, gândaci de apă. Din aceste izvoare curgea apa pe jgheaburi în curtea institutului balnear, unde erau instalate vase deschise aşezate pe căpătâi de bârne. Apa minerală, incomplect descompusă în fântânele de la izvoare, îşi desăvârşea descompunerea în aceste vase. Eliminarea bioxidului de carbon era totală, aşa că nu mai putea fi numită apă carbo-gazoasă în sens balneologie modern. Ferohidroxidul din apa minerală primitivă era prefăcut în rugină, iar o parte din celelalte substanţe minerale s-au pierdut în drum. Apa venea din aceste poloboace prin ţevi de metal, unde era încălzită şi se scurgea de aici în căzi. Influenţa binefăcătoare a aces-

[64] Gane, N., *Zile trăite*, Iaşi 1902, p. 230-237

tor ape de colorit roşiatec, provenit de la rugina ce conţineau, se atribuia acestei substanţe”[65].

Totuşi numărul vizitatorilor creşte. Din anul 1896 până-n 1905 a ajuns de la 587 la 2144.

În acest interval de timp se aduc oarecare îmbunătăţiri. Intervenţia Profesorului Ludwig, cu autoritate de vestit chimist, cercetările geologice ale lui Stur, tot de la Viena, au impus aproape modernizarea măcar a captării unui număr de 7 izvoare. În acelaşi timp s-a construit parte din clădirile de azi, cazinoul, două otele. Faima băilor se lăţise; veneau bolnavi din Galiţia, din Moldova şi chiar din Rusia. Administraţia regională face planuri de îmbunătăţiri în oraş. Toate însă cad baltă cu izbucnirea războiului, când Vatra-Dornei, loc de front între duşmani, cunoaşte urmările luptelor necruţătoare.

După încetarea ostilităţilor, fondul bisericesc ne mai putând face faţă cheltuielilor de reînnoire prin administrare în regie, băile sunt arendate, pe o perioadă de 20 ani, unui consorţiu, care avea îndatorirea să aducă îmbunătăţirile trebuitoare. Cum era de aşteptat aceasta nu se întâmplă. Consorţiul căuta să-şi mărească veniturile cu orice chip, în dauna băilor şi a fondului. Cu chiu, cu vai, după lupte anevoioase, înţelese când e vorba de îndreptat un rău şi mai ales când interesele particulare, care găsesc întotdeauna sprijinitori, predomină, Vatra-Dornei a scăpat abia în 1924 de arendarea stânjenitoare, revenind

[65] Piticaru, Dr. I., *Văile din Vatra-Dornei*, Cernăuţi 1926, apud Simionescu, I., *Vatra Dornei*, Bucureşti 1939, pp. 70, 71

iarăşi sub administrarea fondului bisericesc, căpătând însemnat sprijin de la stat.

Din acest an, la început mai domol, staţiunea Vatra-Dornei devine tot mai îngrijită şi mai căutată”[66].

*

1894, iulie 21: „O excursiune la Vatra Dornei. Staţiunea balneară cu acest nume se află în Bucovina, chiar la hotarul ţării noastre, cu o oră depărtare de Şaru-Dornei, proprietatea dlui dr. Polyzu.

Băile sunt în afară de comuna Dorna şi, pe când ea este înzestrată cu uliţi regulate, case bune, ba unele chiar frumoase, cu două rânduri; băile sunt cu totul neglijate şi în o stare primitivă, aşa că te prinde mirare văzând acest contrast şi te întrebi cum se face aceasta? Dar cauzele care au contribuit să rămână neîngrijite sunt atât naţionale, cât şi confesionale, cu toate că fondul religios din Bucovina, cărui aparţin băile, dispune de mijloace îndestulătoare spre a le putea aduce la un nivel mai demn faţă cu eficacitatea lor.

Acuma însă Ministerul domeniilor din Viena, în înţelegere cu administraţia fondului religios, au luat iniţiativa pentru captarea izvoarelor şi ridicarea planurilor pentru o sală de cură, instalaţiunea băilor etc., lucrări care trebuiesc să fie gata până în un an. Pentru acest sfârşit, Ministerul a trimis la Dorna pe profesorul dr. E. Ludwig, rectorul universităţii din Viena, o capacitate universal cu-

---

[66] Simionescu, I., *Vatra Dornei*, Bucureşti 1939, pp. 70-72

noscută ca autoritate în chestiuni de staţiuni balneare, spre a-şi da avizul atât în privinţa captaţiunii, cât şi utilizării izvoarelor, şi care să facă şi analizele apelor minerale, pentru care s-au umplut, la faţa locului, mai multe sute de sticle.

Sub preşedinţia dlui consilier aulic Ludwig s-a format, la Dorna, o comisiune compusă de dnii P. Ternoveanu, administratorul domeniilor, Ţurcan, consilier domenial, A. Isecescul, inginer-arhitect, R. de Krasnski, administratorul minelor din Iacobeni, Walzl, secretarul ministerului domeniilor. şi dr. A. Loebel, medicul băilor, care toţi împreună au încheiat şi semnat un proces-verbal asupra tuturor îmbunătăţirilor ce sunt de făcut pentru ridicarea băilor cu apele sale feruginoase bicarbonatate.

Ca la toate băile părăsite sau puţin cunoscute, aşa şi aice a trebuit să fie cineva care să pună un deosebit interes pentru a le scoate la iveală. La Dorna se poate atribui acest merit dlui de Krasnski, inginer de mine din Iacobeni, care a captat câteva izvoare cu multă măiestrie, deşteptând astfel interesul celor competenţi.

Drumul de la Iaşi, la Dorna, este unui din cele mai frumoase. De la Iţcani, duce la staţia Hatna, unde aşteaptă trenul local, care te duce, ca toate trenurile locale, încet, dar sigur, la Câmpu-Lung. De aicea, cu trăsura, prin Iacobeni, la Dorna, în 3 ore şi jumătate, prin păduri de brazi. Iacobenii merită să fie vizitat pentru minele sale de fier şi mangan. Manganul se găseşte în formă de peroxid şi formează munţi întregi, la care te sui cu un tren funicular, întâi la înălţime de 316 metri şi apoi la 125 me-

tri, de unde se coboară mineralul cu vagonete în târguşorul unde sunt instalaţiunile maşinilor pentru al reduce în bucăţi mici, în care stare apoi se trimit la fabricile de produse chimice, în toate părţile lumii; exploatarea este cam de 400 vagoane pe an.

Toate aceste localităţi, împreună cu Dorna, sunt locuite numai de Români, din care cauză se văd inscripţiuni în limba română puse în primul loc, ca: Inspectoratul, Primăria, Şcoala poporală etc. Bărbaţi şi femei sunt de un tip frumos şi sănătoşi, în mare parte sunt ţărani avuţi, se pretinde că nu rareori întâlneşti ţărani care dispun de o avere de jumătate de milion şi mai bine de lei. Costumul lor e frumos, femeile îşi împodobesc capul cu flori artificiale, fetele, deosebit de aceasta, mai pun şi fire de peteală şi sunt de admirat, Duminica, după-amiază, când deseori încing hora pe piaţa Dornei.

La această excursiune, precum şi la toate lucrările făcute la faţa locului, relativ la izvoarele minerale din Dorna, de către comisiunea sus arătată, a luat parte activă şi concetăţeanul nostru, dl dr. S. Conya, chimist, fiind invitat de către dl. profesor Ludwig, invitaţiune pe care a primit-o cu atât mai mare plăcere, cu cât se ştie că domnia sa se ocupă de mulţi ani cu studiul şi analiza apelor minerale din ţară, obţinând succese foarte frumoase şi a putut dar profita şi de ocaziunea acestei plăcute excursiuni, care-i fu, sunt sigur, şi folositoare, şi recreatoare. / **De la Bahlui** / Dorna 21 Iulie 1894”[67].

---

[67] *Ecoul Moldovei*, Anul IV, No. 3, Iaşi 28 iulie 1894, pp. 2, 3

1896: „În cadrul ședinței din 30 iunie, l. J. au fost dezbătute următoarele teme:

1). Opinia experților cu privire la deschiderea unei staţiuni de cură în Dornawatra, recent construită de Direcția cezaro-crăiască a fondu-lui religios greco-oriental, în ceea ce privește utilizarea noii versiuni a direcției menționate în Dornawatra și Pojana Negri de către consilierul instanței, prof. Dr. Ernst Ludwig, care a examinat chimic sursele de fier, în scopuri terapeutice (referent: consilier guvernamental de stat, Dr. Kluczenko).

2). Opinia experților cu privire la revizuirea propusă a Farmacopeei Austriei, Edit. VIII (referenţi: S. R. Dr. Lazarus și S. R. Prof. Dr. Pribram)"[68].

*

1896: Deşi stabiliţi, în număr mic, la Vatra Dornei, încă din 1774, evreii ajung să aibă o comunitate a lor abia în 1896, deşi, conform recensământului din 1880, ei erau în număr de 494, dintr-un total al populaţiei de 3.980 locuitori. Evreii se ocupau cu prelucrarea şi vânzarea de alimente (Sachter, Paecht, Rauchwerger şi Goth), cu administrarea hotelurilor, Hotelul comunal fiind arendat lui Mathias Neumann, Hotelul Central, lui Faust şi Drach, iar Hotelul Runc şi Hotelul Habsburgic, lui Nachum Braunstein. Prima şi singura tiparniţă din Vatra Dornei a aparţinut lui Pinkas Rosenstrauch, iar mai târziu, fraţilor Schaffer. Cel mai important industriaş

[68] Daimer, Dr. J.; Netolitzky, Dr. A., *Das Österreichische Sanitätswesen*, VIII Jahrgang 1896, Wien 1896, p. 298

evreu era Natan Klipper, urmat îndeaproape de evreii care, sub auspiciile Mitropoliei Bucovinei, Tăiau pădurile şi, după ce le prelucrau în fabrici, le exportau, aceştia fiind Schaje Pistiner, fraţii Schieber, Jakob Druckmann Mosses Paecht şi Aharon Katz. Din Consiliul Orăşenesc făceau parte şi evreii Schloime Pistiner, Jankel Druckmann şi Meschulem Druckmann. Din rândul funcţionarilor guvernamentali făceau parte şi judecători evrei Rubinsohn, Drach şi Wender, oficialii Rubin, Pollak, Gershon Greif, în biroul fiscal fiind angajat H. Kassner, iar ca oficianţi poştali, F. Salzinger şi Max Frucht. Avocaţi au fost Gabriel Hauslich, Lipowitz, M. Dollberg, Kessler, Hochstaedt, E. Koenig, F. Schaffel, Isidor Hauslich, A. Langhaus, S. Rubinger şi M. Rosenstrauch. În Staţiunea Balneo-Climaterică lucrau medicii evrei Loebel, Antler, Bergmann, Blechner, Bronstein, Druckmann, Gottlieb, Greif, Gruenfeld, Hart, Scheid şi Wohl, precum şi dentistul Mohr.

*

1896: În urma alegerilor comunale din 15 iunie 1896, au beneficiat de sufragii, în **Corpul III**, George DEAC, Vasile DEAC, Toader ODOCHIAN, Vasile OLAR, Ioan alui Axenti NEGRI, Simeon IRINAR, Sava SPÎNUL şi Daniil VLEJUL; în **Corpul II**: Fridrich WORLACZECK, Mihai POP, Iacob ODOCHIAN, Iacob DRUKMAN, Samuel MEHLFARBER, Michail WLOD-KOWSKI, Berl TAUBER şi Leib ZUKERMAN; în **Corpul I**: George ISECESCUL, Dr. Iosif WOHL, Adolf

APPEL, Antschel IACOB, George BALMOŞ, Pintea TÂRNAVEANU, Aron KATZ şi Mes. DRUKMAN[69].

*

1898: „În 20 Februarie a. c., deputatul Dr. George Popovici şi-a ţinut, în sala primăriei din Dorna, înaintea alegătorilor din Vatra Dornei, Dorna Candrenilor, Iacobeni şi Poiana Stampei, discursul său de dare de seamă. / Adunarea s-a deschis la oarele 3 d. m. Deputatul Dr. Popovici a fost întâmpinat de puternice strigăte de „Să trăiască!". Dl Vasile Deac propune să se numească, prin aclamaţiuni, dl protopresbiter Balmoş prezident al adunării (Aprobări generale). / Dl protopresbiter Balmoş, ocupând locul prezidial, salută în termeni călduroşi pe dl Dr. Popovici (aclamări generale) şi trece apoi la ordinea zilei, acordând cuvântul dlui deputat. / În mijlocul unei atenţiuni mari, ia dl Dr. Popovici cuvântul, rostind, în limbagiu poporal, un discurs ascultat cu viu interes şi ades întrerupt de aprobări. I s-a votat apoi încredere, în mijlocul unor ovaţiuni dintre cele mai calde"[70].

*

1898: „Duminică, în 20 Februarie nou, a fost la Dorna o adunare de alegători. Începutul, precis la orele 3 d. m. La ordinea zilei era discursul – dare de seamă asupra situaţiunii politice, asupra organizării partidului naţional şi programul de acţiune pentru viitor, rostit de dl deputat Dr. George Popovici (istoric, dar poezia o semna

---

[69] GAZETA BUCOVINEI, Nr. 55/1896, p. 3

[70] *Tribuna Poporului*, Anul II, Arad 1898, Nr. 30, p. 142

cu pseudonimul calamburistic **T. Robeanu**, adică *Te robea, nu?* – n. n.). S-au făcut cele mai întinse pregătiri pentru primirea vrednică a distinsului deputat al nostru”[71].

*

1898: „Vechile trotuare de lemn au dispărut şi avem plăcerea de a păşi pe trotuare de piatră. „Curat ca în Europa”, a exclamat cuconul Ştefanachi. Şi, în adevăr, faptul acesta dă Dornei o poleitură urbană. O novitate atrăgătoare, aş putea zice impozantă, prezintă edificiile cele noi, ridicate în faţa stabilimentelor balneare, cu banii Fondului Religionar. Feeric apare, în cadrele panoramei încântătoare, elegantul salon de cură, cu cafeneaua drăgălaşă şi cu ospătăria seducătoare, apoi pomposul hotel al Fondului… Faţa de către grădină a câştigat imens, prin o mică creaţiune de horticultură, o idee bine realizată a grădinarului Fondului, a domnului Boariu, transilvănean de origine. Muzica cântă, actualmente, de trei ori pe zi. În anul trecut, scăldau valurile ei armonioase auzul nostru numai de două ori. Dimineaţa şi seara, e promenadă, ca înainte, dar la amiază, între orele 11 şi 1, orchestra concertează în pavilionul Falkenhayn, din faţa salonului de cură. Sărmanul Falkenhayn! De mult doarme el, uitat, în cripta familiară a unei capele, în Austria de Jos. Numai în fericita Bucovină numele său trăieşte şi e onorat… Reuniune e în fiecare săptămână, în salonul de cură. Afară de această reuniune, mai e concert, o dată sau de două ori pe săptămână, la Hotelul Comunal. Apoi mai vin unele variaţiuni, care întregesc plăcut lista

[71] *Tribuna Poporului*, Nr. 27, 19/20 februarie 1898, p. 129

stereotipă. Astfel, un tânăr virtuos român a dat, nu de mult, un concert (pe vioară) în sala cea mare a Fondului. Altădată, comitetul oaspeţilor a aranjat o petrecere pe Runc. Chiar ieri, comitetul Cabinetului de lectură „Sentinela” a aranjat o mare petrecere populară, tot pe Runc. Petrecerea a avut o reuşită foarte frumoasă. La finea acestei săptămâni, va sosi aici, aşa se speră, muzica militară din Cernăuţi… Familii române sunt foarte puţine, în anul acesta, la Dorna. Voi cita acele pe cari le-am întâlnit la promenadă. Am remarcat, mai întâi, pe venerabilul nostru deputat, Dr. Ioan Ţurcan, cu soţia, apoi pe dl consilier consistorial şi prezident al Societăţii pentru cultură şi literatură, dl Dionis cav. De Bejan, cu familia, pe dl consilier D. Isopescul, dl profesor Cosovici, dl consilier guvernial N. Balmoş, doamnele Adriene Şandru şi Aurora C. Popovici, dl consilier de administraţiune O. Ţurcan, cu familia şi alţii. Dintre străini, notăm pe prezidentul ţării, baronul Bourguignon, cu familia şi cu întregul stat major guvernial (curat ca în anul trecut, înainte de alegerile crâncene; numai Pompe lipseşte), constătător din domnii consilier Balmoş, consilier Kluczenko, consilier Barleon, cu familia, apoi dl consilier aulic Szymonowicz şi alţii. E de notat că şi Candrenii se bucură, în anul acesta, de o frecvenţă mai mare. Acolo petrec dl profesor Cărăuş, dl director C. Mandicevschi, dl inginer Gregor, dl căpitan Hadler”[72].

*

1899: „**Permutări**: Avocații Dr. Ludwig Eichhorn, în Teplitz, după Bilin; Dr. Emanuel Podubecky, în

[72] PATRIA, Anul III, Nr. 306 din 4/16 August 1899, pg. 1

Königl; Weinberge, la Praga; Dr. Josef Hurtig în **Dorna Watra**, de la Suceava; Dr. Moriz Kornblüh, în Freistadt (Silezia), de la Mährisch-Ostrau; Dr. Isidor Diamant, în Stryj, de la Bóbrka; Dr. Heinrich Horn, în Viena, de la Gars. Ger. Bez. Horn“[73].

*

1899: „**Numiri**, în ceea ce priveşte **judecătorii regionali**: Ernst Mandyczewski, din Dorna Watra, pentru Suceava... Cornel Kisselitza din Suceava, acolo... Dr. Emanuel Dresdner, din Cernăuţi, acolo... judecătorul de district Emil Orobko, din Sadagura, pentru Cernăuţi... Emil Prokopovici, din Suceava, în Suceava... judecătorul de district Elias Dan, din Coţman, în Suceava. Cu privire la judecătorii regionali în calitate de judecător de district: Julian Curkowski, din Sadagura, în Zastavna, Simeon Wydyniwski, din Sorojineţ, în Dorna Watra, Elias Semaca, în Cernăuţi, din Solca... Hippolyt Calindescu, din Rădăuţi, în Dorna Vatra, Johann Stefanoeicz, în Cernăuţi, din Vijniţa, Emil Tomorug, în Dorna Watra, din Sadagura şi Georg Tarnawski, în Suceava, din Coţman“[74].

*

1899: „Pe lista avocaților au fost înscrişi următorii: Dr. Nikolaus Wassilowski, cu domiciliul în Dorna

---

[73] *Verordnungsblatt des k. k. Justizministeriums*, XV. Jahrgang 1899, Wien 1899, p. 141
[74] *Verordnungsblatt des k. k. Justizministeriums*, XV. Jahrgang 1899, Wien 1899, pp. 255, 256

Watra“[75]. „Permutări: Avocatul Dr. Ernst Anastasius Fein, în Dorna Watra, de la Cernăuţi“[76].

*

1900: „Casă naţională în Dorna. În Dorna (Bucovina), s-a proiectat, de Cabinetul de lectură ‚Sentinela” de acolo, zidirea unei case naţionale. Lucrările se vor începe la 15 aprilie 1900 şi, astfel, Dorna va avea, încă în acest an, în hotarele sale, o prea frumoasă casă naţională”[77].

*

1901, dialectologul Gustav Weigand: „În dimineața zilei de 19 august 1901, am vizitat binecunoscuta stațiune balneară Dorna-Vatra, cu hoteluri elegante, cu o instalație de băi și facilități, dar în restul sezonului, locația nu este nicăieri atât de drăguță, pe cât ar trebui să vă așteptați. După câteva ore de ședere, am mers pe valea largă, în creștere lentă pe lângă apa Dornei, iar până în seară, am ajuns la hanul din Poiana Stampi, care era foarte singur, lângă biserică. Alături, se află primăria, școala și casa unui țigan. În jur este pajiște și pădure. Casele ţăranilor sunt împrăștiate, unele dintre ele la câteva ore depărtare. În această singurătate cu un climat

---

[75] *Verordnungsblatt des k. k. Justizministeriums*, XV. Jahrgang 1899, Wien 1899, p. 311

[76] *Verordnungsblatt des k. k. Justizministeriums*, XV. Jahrgang 1899, Wien 1899, p. 341

[77] *Tribuna Poporului*, Nr. 57, Anul IV, Arad, joi 23 martie / 5 aprilie 1900, p. 3

aspru, cum este de așteptat, la 1.000 m altitudine, oamenii trebuie să petreacă ierni lungi și severe. Preotul, a cărui casă se umpluse cu copiii rudelor sale, care și-au petrecut vacanța acolo, a fost foarte mulțumit de vizita mea și a regretat că voi pleca mai departe, în dimineața următoare, într-o zi de duminică. Înainte de asta, am avut ocazia să fac poze și să studiez limba. La prânz, am ajuns la înălțimea trecătorii Bârgău, de peste 1.200 m înălțime, și ne-am odihnit, la prânz, în cabana patetică a unui supraveghetor al şoselei, unde am avut ocazia să cunosc dialectul din Tihuţa, sat din apropiere”[78]. În Vatra Dornei, a cântat, pentru savantul german, Sava Pizdeali (56 ani).

*

1903: „Liga țăranilor români din Bucovina împotriva alcoolului. Din pricina numărului enorm de birturi, ţinute, peste tot, de evrei, alcoolismul face în Bucovina ravagii înfricoşătoare. Dar, de câtva timp, datorită eforturilor inteligente ale excelentului cler ortodox din această provincie, există o mișcare semnificativă împotriva alcoolului. Această mișcare este peste tot considerabilă printre românii din districtele Rădăuți, Suceava, Gura Humorului și Câmpulung. Țăranii s-au formal, în fața preoților, să nu mai bea băuturi spirtoase și n-au mai băut. În unele locuri, îngroapă solemn țuica, împreună cu preoții. În Vatra Dornei, alcoolul are chiar un mormânt foarte drăguț, pe care toți vizitatorii băilor din această localitate au putut să-l vadă (A Dorna Watra l'alcool

[78] Weigand, Gustav, Prof. Dr., *Die Dialekte der Bukowina und Bessarabiens*, Leipzig 1904, pp. 1-7

possède même un très-joli tombeau que tous les visiteurs de bains de cette localité ont pu voir)”[79].

*

În **1903**, cu ocazia unei colecte pentru Internatul român de băieţi ort. or. din Siret, organizată se secretarul primăriei, Georgi I. BOTEZAT, sunt menţionaţi pe listele de subscripţie următorii locuitori ai localităţii Vatra Dornei: Maria CONSTANTINOVICI, Eugenia BARANOVSCHI, Efroim FLEISCHER, George SPÂNUL, Mehmet Abdulrahman KESSOGLU, Iancu CARAPEŢ, Dawid ZUKERMANN, Sigmund WOLFER, Emil LEWICKI, Solomon CAHAN şi Tit AVRAAM[80].

*****

1904: „Vatra, înzestrată cu strade pietruite şi împodobite cu cheiuri, e un mare centru evreiesc, numai evreiesc. Otelul comunal, clădit din banii unui proces câştigat de târgoveţii români, e ţinut de Evrei. Ei au şi băile Dornei, la care vin mai mult Evreii din România şi Bucovina. Ei au birjele care duceau, odată, când nu ajunsese linia până aici, la Iacobeni, ci casele lui de lemn, la Valea Putnei, aşezări mărunte de Munteni. Şi astăzi aceste birje înaintează în Ardeal până la Bistriţa. Drumul se înfundă în munte prin Cândreni şi Poiana Stampei, printre căsuţe, biserici de lemn ale Românilor şi propinaţii evreieşti. Românii şi câte o ceată de Ruteni – cari nu lipsesc nici pe aice – străbat drumul din vale. Ţigani

---

[79] Verax, *La Roumanie et les juifs*, Bucarest 1903, p. 350
[80] DEŞTEPTAREA, Nr. 12/1903, p. 5

poposesc pe la crâşme. Păduri dese, foarte bine ţinute, te înconjură pe alocurea”[81].

*

1904: „Bucovina, o țară preponderent păduroasă și muntoasă, are bălți, printre care se numără şi numeroase mlaştini de înălțime. Acum încep să le exploateze, la fel cum s-a întâmplat, cu mult timp înainte, în Galiția. Turba este extrasă pe scară largă în multe zone din Galicia, cum ar fi în Korsow, în estul Galiției, unde se folosesc utilaje, și în Bucovina se dorește să se acorde o atenție deplină folosirii mlaştinilor din munţi, în scopul valorificării turbei. Nu trebuie să uităm că Bucovina are și o staţiune balneară, la Dorna-Watra, care este mobilată cu tot luxul și confortul”[82].

*

1904: Printre absolvenţii cu doctorat ai Facultăţii de teologie greco-orientală a Universităţii Francisco-Josephniene din Cernăuţi[83], se numărau şi dornenii: Georgescu Demeter, în 1886, preot în Vatra Dornei / Hauslich Isidor, în 1882, avocat în Vatra Dornei / Vasilovski Nicolaus, în 1894, avocat în Vatra Dornei / Appel Adolf, în 1885, G. Adj. i. P în Vatra Dornei / Calinescu Hippolyt,

---

[81] NICOLAE IORGA, *Neamul românesc în Bucovina*, Bucureşti 1905, p. 69.
[82] Klein, Hermann Joseph, *Jahrbuch der Astronomie und Geophysik*, XIV Jahrgang 1913, Leipzig 1904, p. 335
[83] Norst, Dr. Anton, *Alma mater Francisco-Josephina*, Czernovitz 1900, pp. 122, 125 şi 127

în 1886, şef de district în Vatra Dornei. / Acest şef de district (raion), deci un fel de prefect (şef al Consiliul Curții de Stat din Dornawatra), pe nume Hypoplit Calinescu, prin Preaînaltul ordin cezaro-crăiesc al Majestăţii Sale Apostolice, Franz Iosif din 29 august 1904, avea să primească, la recomandarea Asociației pentru construcții și administraţie din Viena, cea mai înaltă distincţie care se conferea ofițerilor și funcționarilor, Crucea de Cavaler al Ordinului Franz Joseph[84].

*

1904: Călătorind, în vara anului 1904, din Ardeal, spre Putna, pentru a participa la „Serbarea din 3/16 iulie”, Dr. Valentin Drăgan a lăsat după sine o interesantă mărturie despre Bucovina acelor vremi. „Trecând pe la Năsăudul plin de amintiri de şcoală şi pe la „bogata şi tarea cetate a Bistriţei, care se înflora de mândrie săsească supt stăpânirea moldovenilor”, am ajuns, peste Bârgău, la Măgura înaltă, ale cărei înălţimi nu lasă locomotiva să împreune două ţări surori, despărţite după calapodul „*Divide et impera!...*”. începem a urca pe „*Via Francisca*”, drum curat ca o panglică albă, în răcoarea munţilor, prin codrii plini de susur, de zuzăt şi de şoapte. De-o parte şi de alta a drumului se desfăşură privelişti romantice. Păduri întinse de brad, risipite pe văi sau pe coastele munţilor, umplu aerul de un miros binefăcător. Timpul nu ştii cum trece, urcuşul nu ştii cum se face, drumul nu ştii cum se scurtează, că totul e aşa de blând şi aşa de plin de farmec, că ai dori să mergi mereu pe aceas-

[84] *Verordnungsblatt des k. k. Justizministeriums*, XX Jahrgang 1904, Wien 31 August 1904, Stuck XVI, p. 270

tă cale şi capăt să nu mai aibă! Nu peste mult suntem în ţara de vechi păduri frumoase, de culmi rotunjite, de văzduh limpede, care se desface după trecerea Măgurii, în Bucovina, ţara mândră a fagilor.

Şi am ajuns la **Vatra Dornei**. Cum dăm, de pe strada Transilvaniei, pe cea Domnească, vedem scris în ţigle, cu litere mari vorbele: „Hai să dăm mână cu mână, / Cei cu inimă română!”. Mai încolo, dăm de Palatul Naţional, Primăria, apoi Şcoala poporală, Otel comunal. Nu ştii ce sentiment de adâncă, neaşteptată bucurie îţi umple inima şi te înviorează. Şi ochii sorb literele româneşti. E ca şi cum atunci ţi s-ar lumina, deodată, că fiinţa neamului tău e mult mai puternică şi mai intimă, decât o credeai, că limba şi dulcea doină strămoşească răsună cu mult mai departe... Şi ţi-e drag să ştii că oamenii aceia bine făcuţi, cu plete şi privirea blândă, sunt fraţi de ai tăi, vorbesc şi simt ca tine. Era o zi aşa de frumoasă! Peste Vatra zâmbeau blândele raze ale soarelui. Profităm şi noi de ocazie şi vizităm băile de un aranjament modern, dar cercetate aproape numai de „Unsere Leut”. Avea drept Eminescu, cu a lui „Din Boian, la Vatra-Dornii, / A umplut omida cornii”. Peste câteva ore, plecăm, cu trenul, mai departe, pe drumul interesant şi din punct de vedere al ştiinţei tehnice, deoarece locomotiva, până la un loc, tot urcă gâfâind, printre păduri de brazi, care îşi înalţă fruntea până în nori. Munţii stau atât de fragezi şi de verzi, fereastra cupeului e deschisă şi mirosul frunzişului năvăleşte înlăuntru; clopotele unei turme sună peste munţi. De o parte **a** trenului se înalţă stânci puternice şi se pierd în văzduh vârfurile înalţilor brazi. Pe alocuri, colţuri de stânci stau ameninţătoare, parcă ar voi să cadă

pe vagoane. Jos, în vale, străluceşte râul şi ramuri de fagi şi risipă de flori în aceasta caldă ţară a umbrelor şi a izvoarelor”[85].

*

1906: „Societatea „Scutul copiilor orfani“ în Dorna. Una din cele mai filantropice fapte ce le-au săvârşit, până acum, românii este, pe lângă crearea internatelor şi a azilelor, şi înfiinţarea Societăţii „Scutul copiilor orfani” din Dorna. Societatea aceasta a fost creată înainte de trei luni şi scoposeşte întreţinerea şi creşterea copiilor sărmani, care n-au mai mult fericirea să aibă părinţi. Tânăra societate întreţine deja doi orfani, la Şcoala profesională din Câmpulung, şi sprijină cu haine şi cu rechizite pe mulţi elevi de la Şcoala poporală din Dorna. Pentru societatea aceasta şi-au câştigat multe merite domnul secretar Aleco Popovici şi domnul notar Dr. Minodor Bendevschi. Înainte, cu Dumnezeu!”[86].

*

1906: „Din incidentul permutării domnului consilier la tribunal c. r. Ipolit Calinescu, de la Dorna, la tribunalul din Cernăuţ, au aranjat funcţionarii tribunalului din Dorna, la 28 Octoinvre st. n. 1906, un banchet festiv, la care a participat un public numeros, compus din persoa-

---

[85] Drăgan, Dr. Valentin, *Serbarea de la Putna – 3/16 iulie 1904*, în *Gazeta Transilvaniei*, Nr. 144, Anul LXXVII, Braşov 3/16 iulie 1914, pp. 1, 2

[86] *Apărarea Naţională*, Nr. 7, Anul I, Cernăuţi, duminică 28 octombrie stil nou 1906, p. 4

nele marcante ale întregului district. Şirul toastelor l-a deschis dl secretar la tribunal c. r. Alecu Popovici, căror le-au urmat discursurile domnilor comisar c. r. Lindes, ca reprezentant a prefecturii c. r. din Cîmpulung, adv. Dr. Vasilovschi, consilier la trib. c. r. Meixner, exarh gr. or. Sbiera, director la şcoala poporală Grigorovici, primar G. Deac, gospodar Ştefan Forfotă etc. Toţi oratorii au accentuat, cu cuvinte elocvente, însuşirile eminente ale jubilantului ca preposit judecător, coleg, amic, fiu demn al naţiunii, persoană deosebit de activă spre binele comun, amic al şcolii, bărbat gentil etc. Participanţii la banchetul acesta s-au petrecut în dispoziţiunea cea mai animată până în zori de zi. Marţi, în 30 Octomvre s. n. 1906, a aranjat, tot în onoarea numitului domn şi a prea stimatei sale doamne, casinul din Dorna o serată cu dans, la care a participat întreaga inteligenţă din Dorna. Petrecerea aceasta a reuşit aşişderea deosebit de bine, părăsind participanţii sala de dans chiar în zorile dimineţii. Miercuri în 31 Octomvre st. n. a. c., a plecat dl consilier Calinescu, cu familia sa, din Dorna, părăsind locul activităţii sale deosebit de rodnice, de 7 ani. La staţie, s-a întrunit toată inteligenţa din loc, spre a-şi lua rămas bun de la numitul domn şi de la prea stimata sa doamnă. Districtul tribunalului din Dorna are cauză să-i păstreze domnului consilier Calinescu, care a fost unul din cei mai activi funcţionari ai tribunalului şi care s-a întrepus pentru binele comun, o memorie bună. Mai ales însă pentru naţiunea română, al cărei fiu deosebit de demn este dl consilier Calinescu, învolvează strămutarea Domnie Sale din Dorna o pierdere mare"[87].

[87] *Apărarea Națională*, Nr. 11, Anul I, Cernăuți, duminică 11 noiembrie stil nou 1906, p. 3

1906: 31 octombrie 1906: „Prefectul, dl conte Francisc Bellegarde, numit de către popor „Tata muntenilor”, a părăsit, în 20 octomvrie a. c., în cea mai mare tăcere, oraşul Câmpulung şi, precum ne vestesc unele ziare germane bine informate, nu se va mai reîntoarce la Câmpulung, ci va fi ataşat unei secţii în ministerul din Viena. Prin plecarea contelui Bellegarde de la postul său de prefect districtual, pierde populaţiunea română de la munte pe unul din acei amploiaţi care a avut vecinic înaintea ochilor numai înaintarea mult asupritului şi părăsitului popor românesc. De când a intrat Bucovina în stăpânirea Austriei, încă n-a avut poporul român (erau şi prefecţi români) din vechiul ocol moldovenesc un prefect mai priincios, sincer, milos şi, înainte de toate, un scutitor aprig şi dezinteresat al drepturilor poporului român, decât Contele Bellegarde. Cunoscând bine limba română, a intrat cu poporul român în contact mai aproape şi nu odată a vizitat pe munteni în colibele lor, ca să audă de la popor nemijlocit jalbele şi durerile lor, spre a le putea asana. Fiind, în anul 1904, o secetă mare în munţi – şi fiind poporul în mare pericol şi perind vitele de foame – a adus contele Bellegarde multe sute de coreţe de păpuşoi şi multe vagoane de fân, la Câmpulung, împărţindu-le, prin amploiaţii săi, între sărmanul popor. Atunci a cheltuit filantropul conte, din banii săi proprii, multe mii de coroane”[88].

*

[88] *Apărarea Naţională*, Nr. 8, Anul I, Cernăuţi, miercuri 31 octombrie stil nou 1906, p. 8

1906: „În oraşul Vatra Dornei s-au finit, de vreo doi ani, pertractările pentru înfiinţarea unei şcoli pentru ucenici (Gewerbliche Forsbildungsschule), dar, cu toate opintirile factorilor locali, totuşi încă nu s-a deschis şcoala aceasta. Este lucru de mirare cum că referentul de la guvernul ţării lasă baltă aceasta afacere urgentă, ştiind prea bine că forul cel mai înalt şcolar favorizează înfiinţarea numitelor cursuri speciale. Nu cumva se zădărniceşte înfiinţarea numitului curs numai de aceea fiindcă limba de propunere are să fie, pe lângă cea germană, numaidecât şi cea română?”[89].

*

1907: „Acelaşi pământ e în România şi în Bucovina; pârâul Neagra nu desparte două continente şi, cu toate acestea, câtă deosebire! Sunt, doară, două popoare deosebite.

Te uită la cele două Dorne şi fă o comparaţie Dorna Watra, cum zic nemţii, sau Vatra Dornei, cum ar trebui să i se zică, e un oraş, pe când Gura Negrei, adică Dorna românească, e un cătun sărăcăcios, un cuib de infecţie şi barbarie.

Oamenii care trăiesc pe aceste locuri spun că, acum patruzeci de ani, Dorna Watra era un sat, în care găseai câteva prăvălii, precum se găsesc pretutindeni în satele din Bucovina. Cu un sfert de veac în urmă, eu însumi, copil fiind, am văzut acest târguşor, şi-mi aduc

[89] *Apărarea Naţională*, Nr. 14, Anul I, Cernăuţi, joi 22 noiembrie stil nou 1906, p. 3

aminte cu cât greu ne-am putut adăposti pe o noapte. Astăzi, oteluri minunate au răsărit; stabilimentul băilor e un monument; apa Dornei e canalizată şi poduri de fier îi uneşte cele două maluri; parcul e frumos; pe străzi mişună lumea; din coşurile fabricilor de cherestea iese fum gros, şi fluierăturile maşinii alungă pe trecători din calea drumului de fier; lumina electrică risipeşte întunericul.

Şi toată aceasta viaţă şi aceasta scânteiere de civilizaţie se datoreşte unui izvor de apă minerala, pe care oamenii pricepuţi au ştiut să-l exploateze.

Izvorul nostru de la Şar e cu mult superior celui din Dorna Bucovinei, şi cu toate acestea la noi e întuneric, glod şi barbarie, pe când dincolo e lumină şi civilizaţie.

Aud, parcă, pe iubitorii neamului, strigând că dincolo străinii sunt stăpânitorii bogăţiei, că strălucirea de dincolo se răsfrânge numai asupra lor.

Nu ştiu dacă prin îmbogăţirea străinilor a devenit mai sărac elementul românesc din Bucovina, dar ştiu bine un lucru: în tara noastră, liberă şi independentă, tot numai străinul e fericitul stăpânitor al avuţiei noastre naţionale, iar ţăranul stă mai prost, din toate punctele de vedere, ca acel din Bucovina"[90].

*

[90] Gorovei, Artur, *Cruzimi*, Iaşi 1921, pp. 29-33

1907: „Din Dorna, primim ştirea că, la adunarea conchemată de A. Onciul şi Lupu, în 14 februarie 1907, au participat nu multe mii de alegători, precum anunţă o telegramă din „Buk. Nachrichten”, ci numai vreo 300 de persoane, între care 50 % femei, iar restul, lucrători cu feţele îmbujorate de rachiul consumat. Ca prim orator a vorbit dl Florea Lupu, care urma constatării că creierii lui Aurel Onciul cumpănesc mai mult decât cei ai tuturor deputaţilor din parlament, propune pe acesta de candidat. Mulţimea extaziată, prin alcoolul consumat, întâmpină propunerea aceasta cu aclamaţiuni frenetice”. Onciul promitea că va promova o lege „prin care să se stabilească ca, în viitor, să nu mai poată fi vândute gospodăriile ţărăneşti, fie ele cât de îndatorate”. Iar după miting, cică, în bună tradiție românească, „au fost consumate mai multe vedre de rachiu şi vreo câteva hectolitre de bere”[91], berea urmând să-i aducă votul dornenilor, dar nu şi pe cele ale întregului district.

*

1907: „Cine e Bellegarde acesta, care a putut obţine un succes atât de frumos, în cel mai conştient cerc electoral românesc?” [92], întreba retoric, iar un răspuns nu s-a dat nici până astăzi, revista ieșeană *Viața românească*, în vara anului 1907, după ce căpitanul districtual (prefectul) din ținutul Câmpulung – Dorna, fără să-și depună candidatura, dar fiind de acord să o primeas-

---

[91] *Apărarea Națională*, Nr. 16, Anul II, Cernăuți, miercuri 20 faur stil nou 1907, p. 2

[92] Gt., *Viața Românească în Bucovina*, în *Viața Românească,* Volumul V, anul II, Iași 1907, p. 305

că, dacă va fi ales, și-a zdrobit contracandidații, obținând 4.653 de voturi, „democratul” Aurel Onciul primind doar 2.755, iar Teodor Ștefanelli, ca lider al celor care l-au trădat pe Bellegarde, „într-un mod de tot necalificabil şi nedemn, **încercând să aţâţe spiritele pentru contele Bellegarde**”[93], a primit doar 1.014 voturi”. Şi totuşi, la Vatra Dornei, precum în întreg ţinutul, Bellegarde a obţinut doar 254 de voturi, în vreme ce Aurel Onciul câştiga alegerile dornene, nu şi pe cele districtuale, cu 622 opţiuni[94]. Deşi ales şi devenit membru al Parlamentului din Viena, unde s-a dovedit a fi mai român decât românii, Bellegarde şi-a depus mandatul, în 2 noiembrie 1910, şi, deşi „sunt vreo câteva persoane în ţară care ţin morţiş la realegerea lui, chiar cu riscul de-a aduce o sciziune în sânul singurului partid român, care abia s-a înfiripat. Contele Bellegarde e cel dintâi care nu vrea să admită ca să i se facă silă (adică să fie obligat – n. n.) şi **declară categoric că nu primeşte mandatul** la nici un caz”[95].

*****

1907: „Corespondenţă din Dorna-Vatra (Bucovina). Între puţinele orăşele ale Bucovinei, în care-şi menţin încă majoritatea Românii, este şi Dorna-Vatra. La aceasta nu puţin contribuie şi apropierea de fruntaria României, pe de-o parte, şi organizaţia românilor din

---

[93] *Apărarea Naţională*, Nr. 21, Anul II, Cernăuţi, joi 21 martie stil nou 1907, p. 2

[94] Gt., *Viața Românească în Bucovina*, în *Viața Românească,* Volumul V, anul II, Iași 1907, pp. 304, 305

[95] *Tribuna*, Nr. 225, Anul XIV, Arad, miercuri 2 noiembrie nou (20 octombrie vechi) 1910, p. 5

punct de vedere cultural şi naţional, pe de altă parte. Mulţi, pe lângă legăturile de prietenie ce-i leagă de locuitorii satelor apropiate din Ţinutul Suceava, mai sunt legaţi şi prin legături de rubedenie, fapt care stabileşte un contact între Românii ambelor ţări şi face ca acei din Bucovina să fie mai puţin ameninţaţi cu pierderea naţionalităţii.

În Dorna sunt patru şcoli româneşti, dintre care una este mai mare, de toate având şapte învăţători şi două învăţătoare. Românii, pe cheltuiala lor, şi-au construit o prea frumoasă vatră naţională, care a costat aproape 90.000 de coroane; aici este locul lor de adunare, unde au o bibliotecă, ce are abonate mai multe foi româneşti.

Poporaţia este de 5.000 de suflete, dintre care: 500 Austrieci, 200 Ruteni, 20 Poleci şi, pe deasupra, 1.200 Evrei (puteau să lipsească?), a căror aşezare printre paşnicii munteni produce rezultate dezastruoase, ei ţinând aproape cele 60 de crâşme (notaţi bine: 60 de crâşme, într-un orăşel de 5.000 de suflete) din Dorna, aşa că alcoolismul, pe zi ce merge, produce ravagii mari şi foarte des sunt de înregistrat decese din această pricină. Câţiva oameni de bine au înfiinţat însă **o societate antialcoolică**, care are un câmp de activitate cât se poate de întins.

1.200 de Evrei!? Au avut grijă să-şi ridice o sinagogă mare cât toate zilele, dar şcoală nici nu-şi dau osteneală să-şi facă (spirit de economie!), căci micii Evrei învaţă la şcolile româneşti, şi, după terminarea lor, trec la un fel de curs, ţinut de un prea-învăţat descendent

al lui Israel, care îi învaţă armoniosul jargon, precum şi virtuţile ce trebuie să le aibă un bun, paşnic şi inofensiv Evreu în relaţiile sale cu popoarele între care locuieşte, şi mai ales cu Românii. Portul muntenilor de aici este foarte frumos, şi vizitatorii băilor feruginoase – în majoritate străini – îl admiră.

Românii aici sunt cei mai buni şi mai avuţi gospodari. El au înfiinţat casină de agricultură, pentru procurare de seminţe bune şi alte cele trebuincioase agricultorii şi pomiculturii. Au avut şi o bancă raiffesiană, însă directorul ei a luat calea Noului Continent, cu banii societarilor.

Dacă preoţii şi învăţătorii şi-ar da mâna, ar putea face mult mai mult bine poporului; să nu uităm însă că ne aflăm în Bucovina.

Fiecare în parte îşi dau osteneala – un preot a înfiinţat şi un frumos cor –, dar, când este vorba de-a face ceva unul lângă altul, nu se poate, deoarece ai noştri veşnic sunt în ceartă. Învăţătorii sprijină, la viitoarele alegeri, pe dl Aurel Onciul, preoţii însă ar vrea să aibă pe dl Stefanelli. Contele de Bellegarde, al treilea candidat, câştigă foarte puţine simpatii pe aici. Cam aceasta ar fi situaţia, din punct de vedere naţional, în acest orăşel aşezat in partea cea mai românească a ţării. / **Dela Dorna**"[96].

*

[96] *Neamul Românesc*, An. I, Nr. 95, Bucureşti 1907, p. 662

1907: „Informații și reglementări pentru stațiunea de sănătate Dorna-Watra. Odată cu ordonanța guvernului Ţării Bucovina din data de 26 mai, anul I al L. G. bl. nr. 32, datele și termenele care trebuie respectate pentru stațiunea balneară Dorna-Watra, în acord cu Curtea Regională Superioară din Lvov, au fost date exact în modul următor:

§ 1). Dacă un apartament este închiriat, pe termen nelimitat, de către un străin din Dorna-Watra, pentru uz sau altfel pentru o ședere temporară, contravtul poate fi reziliat în orice moment, atât de către chiriaș, cât și de proprietar, sub rezerva unei perioade de preaviz săptămânal.

§ 2). Dacă apartamentele sunt închiriate, în mod explicit, săptămânal sau zilnic, în primul caz trebuie să existe întotdeauna o perioadă de preaviz săptămânal, în al doilea caz, o perioadă de preaviz de 24 de ore.

§ 3). În primul caz al § 2)., săptămâna de încetare trebuie să urmeze exact săptămâna trecută de închiriere. Săptămâna de închiriere este calculată din ziua în care începe răspunderea de plată pentru apartamentul închiriat Dacă anularea are loc pe parcursul săptămânii de închiriere, aceasta este considerată ca și cum ar fi fost anulată doar la sfârșitul acestei săptămâni. Săptămâna este calculată a șapte zile.

§ 4). Evacuarea se va efectua cel târziu la amiaza zilei următoare încheierii.

§ 5). În măsura în care instrucțiunile de mai sus nu conțin dispoziții mai detaliate, trebuie să se aplice dispozițiile legale generale. Instrucțiunile de mai sus se aplică numai în această măsură, întrucât nimic altceva nu a fost convenit contractual între părți. / § 6). Ordonanța actuală devine efectivă în ziua publicării în monitorul de stat și în fișa ordonanțelor. În același timp, Anunțul din 24 iulie 1898, Nr. 14802 (L. G. u, V. Bl. Nr. 23) a emis regulamentul de închiriere și de mutare a stațiunii de sănătate Dorna-Watra[97],[98].

*

1907: „Vatra-Dornei a căpătat caracterul administrativ urban încă din 1907.

E aşezată în lungul râului Dorna, care se varsă în Bistriţa la capătul răsăritean al oraşului. Dorna zglobie, cu apă limpede de se văd prundişurile de pe fund, formează o alee naturală, mărginită de sălcii rămuroase, ce dau umbră deasă, şi tablouri pline de frăgezime, cu perspective atractive, când Dorna, în apus de soare, e acoperită cu zale aurie.

Coasta nordică e mai povârnita, aşa încât nu prea lasă loc pentru clădiri. Coasta sudică trăgănată prelung, numai pajişti şi păduri de brad, îngăduie să se întindă casele şi vilele.

---

[97] Mitgeteilt im J. M. V. Bl. 1898, S. 236

[98] *Verordnungsblatt des k. k. Justizministeriums*, XX Jahrgang 1904, Wien 19 August 1904, Stuck XV, p. 247

Două străzi principale merg paralel cu râul. Una, pe malul stâng, e împrejmuită de clădiri mai mari, în bună parte ale administraţiilor diferite, la capătul ei apusean; Otelul Traían, încăpător, alte două clădiri de găzduire se găsesc în spaţiu larg dinspre răsărit. Cealaltă, pe malul stâng, este strada vilelor şi a căsuţelor liniştite, cu grădini înflorite la faţă, curţile cu iarbă verde şi pomi.

Ambele străzi sunt legate-n curmeziş prin podul principal peste Dorna, care se prelungeşte într-o stradă scurtă, dugheni lângă dugheni, formând centrul negustoresc aproape în totalitate înstrăinat. După 20 şi mai bine de ani de administraţie românească, mai e nevoie să se afişeze în fiecare dugheană, etichete cu „Se va vorbi româneşte”, care tot nu se bagă-n scamă.

Oraşul întreg astfel are forma literei H.

La încrucişarea străzii transversale cu cea de pe malul stâng se află poşta, primăria în stil italian, cu un turn prismatic, ce domină oraşul. Tot pe această stradă se află şi bisericile: Una protestantă curată, lângă sinagogă, clădire impozantă pentru micul orăşel. În jumătatea răsăriteană a străzii se înalţă biserica romano-catolică, iar pe un pinten pitoresc, ce desparte valea Dornei de a Bistriţei, ascunsă între brazi şi mesteceni e vechea biserică ortodoxă de lemn, înconjurată de o pajişte deasă, mănăstirească. Trepte de lemn urcă spre intrarea principală a locaşului de rugă în formă de cruce, cu câteva turnuri cenuşii, abia zărite din desişul arborilor. Alăturea e clopotniţa prismatică, tot de scânduri, izolată pe marginea

malului râpos; sub ea s-a mai păstrat o veche casă, cu cerdac la mijloc, şi acoperiş de şindrilă.

Deşi localitatea ar fi meritat o biserică nouă măcar cum e cea de la Câmpulung, totuşi aşa cum este, bătrânească, păstrează mai bine şi caracterul local şi sfinţenia legată de simplicitate. Duminica şi în zilele de sărbătoare străluceşte în interior de flăcările lumânărilor aprinse înaintea icoanelor împodobite cu ştergare frumos ţesute. Pajiştea din jur pare înflorită la ieşirea din biserică a credincioşilor cu portul naţional, de o simplicitate impresionantă.

Partea băilor, cu izvoarele, cu stabilimentele balneare se află în cadrul întăritor al naturii înverzite, de pe coasta trăgănată din partea dreaptă a râului.

Stabilimentul de băi, clădire renovată, este destul de încăpător şi ţintit într-o curăţenie desăvârşită. Sunt cabine numeroase pentru băi de acid carbonic, cu căzi de aramă; sunt cabine pentru băi de nămol. O hală mare, luminoasă, formează sală de aşteptare.

Alăturea e Cazinoul, nelipsit din o staţiune balneară, lărgit în ultimii ani, cu o frumoasă terasă ce dă spre partea, întruna înflorită, a parcului, răcorit de o fântână ţâşnitoare. În clădirea Cazinoului se află restaurantul, cofetăria, nelipsitele săli cu mici mesuţe; tot în el sunt adăpostite birourile administraţiei locale.

A treia clădire, iarăşi complect renovată în ultimul an, este Hotelul Băilor I, cuprinzând camere luxos mobi-

late, de o curăţenie exemplară, având apă rece şi caldă. Avantajul de a avea băile luxoase de acid carbonic în subsol, îi măreşte preţuirea.

Îndărătul lui se află stabilimentul de băi No. II, tot îngrijit întreţinut, apoi cochetele pavilioane ale izvoarelor captate (Sentinela).

Pe lângă aceste clădiri ce formează centrul balnear, în jurul parcului întins sunt presărate vile numeroase, peste tot, unele moderne, cu confort occidental, toate având deschideri largi spre lumină şi aer. Avântul ce-l ia staţiunea se vede şi după clădirile ce se ridică pe fiecare an.

În afară de băi, există instalaţiuni medicale, care complectează pe cele dintâi. În ultimul an s-a înfiinţat un Institut de fizioterapie şi electro-cardio-grafie, băi de lumină, tratament cu unde-scurte, diatermie, corolarul tratamentului bolilor de inimă şi nervoase. Un institut de mecano-terapie cu aparate Zander, altul de analize medicale, complectează instalaţiunile legate de darurile naturii. Mai e nevoie, şi planul există, de a se crea un inhalator modern şi instalaţii de hidroterapie, pentru ca în adevăr staţiunea să corespundă tuturor cerinţelor unei staţiuni balneare, dar şi climaterice…

Dacă fondul bisericesc îşi face pe deplin datoria, din nefericire administraţia comunală, nu urmează aceiaşi cale. De îndată ce treci podul şi dai în adevărata parte a oraşului, unde însă se află găzduiţi mare parte dintre vizitatori, nu numai în cele 4 oteluri mari, încăpătoare,

dar în casele strânse grămadă, tărăgăneala gospodăriei se simte. Captarea apei e insuficientă şi lipseşte înainte de toate canalizarea, aşa încât apele de ploaie stagnează de-a lungul străzilor, infectând adeseori atmosfera cu miasme de putreziciuni. Curăţenia oraşului, ca şi luminatul, lasă mult de dorit, deşi veniturile comunei sunt îndeajunse pentru a li se da o întrebuinţare mai folositoare obştiei.

Starea actuala, cu o intermitenţă de scurtă durată de speranţă în bună gospodărie, durează cam de multă vreme, în dauna străduinţei lăudabile a fondului, de a atrage, prin instalaţiile moderne, cât mai mulţi vizitatori, cum se şi cuvine.

În adevăr, numărul creşte pe fiecare an. A ajuns la peste 5.000, numai în cele 3 luni de cură obişnuită (Iunie, Iulie, August), din vara anului 1937; în cursul verii din 1939, numărul a crescut la aproape 10.000, lămurit şi prin condiţiile externe.

Vizitatorii nu sunt numai din ţară. Chiar în 1937, au venit din Austria (33), din Germania (31), din Polonia (37), dar şi din Palestina (61), din Ungaria (15). Se cuvine de pomenit că aproape 80 % dintre vizitatori sunt izraeliţi, iarăşi o strânsă apropiere în comparaţie cu Marienbadul"[99].

*

1908: O reclamă a Băilor din Vatra Dornei, publicată în *Wiener Almanach* pe anul 1908, la Viena,

---

[99] Simionescu, I., *Vatra Dornei*, Bucureşti 1939, pp. 79-83

reclamă pe care m-am străduit să o traduc cu adaptări cât de cât acceptabile (pricepătorii adevăraţi au la dispoziţie şi reclama originală), sugerează atmosfera austriacă a renumitei Case de Cură din Bucovina, administrată, în 1907, când s-a tipărit almanahul, de medicul imperial Arthur Loeblin, care scosese pe piaţă, şi pentru cură, dar şi pentru şpriţ, o apă minerală carbogazoasă, probabil prima de acest tip şi care se numea „Dornaer Ludwigs-quelle". Almanahul, cu un interesant colaj al membrilor casei imperiale pe copertă, dominat de statura de bunic cumsecade a „drăguţului de Împărat" Franz Iosif, încă mai sugera şi promova ideea unei unităţi prin diversitate a Europei Centrale şi, tocmai de aceea, cred că ar merita pe deplin atenţia istoricilor care ştiu cu adevărat limba germană. Pentru că o lucrare relaxată, sărbătorească şi aproape deloc politizată, cu excepţia unui „Kaiserlied", compus de Wilhelm von Waldstein, pe versuri de Karl Werwart, şi a câtorva poezii omagiale – aşa cum se întâmplă întotdeauna şi în toate împărăţiile. Iată reclama Băilor din Vatra Dornei: / **„Ape carbogazoase, cea mai puternică baie de nămol. Cură cu apă rece. / Bucovina „DORNA" Bucovina / Sezon: 1 iunie - 30 septembrie. /** Trenul de munte Hatna-Dornawatra. // În două pavilioane de baie, băile sunt administrate conform celor mai moderne sisteme. / Băile de minerale bogate în acid cobaltic sunt deosebit de eficiente pentru bolile de inimă și băile cu nămol, pentru calcifierea gelurilor. / Cure de lapte, zer și dietă. / Casa de cură conține săli de mese elegante, cafenea și concerte. Sală de biliard, de lectură, de jocuri și muzică. / Restaurantul Casei de Cură este administrat de un profesionist dovedit. / Pe lângă numeroase apartamente și hoteluri private, două elegante

hoteluri de cură, mobilate confortabil, sunt disponibile, la prețuri moderate. / Linie cu sursă înaltă. Canalizare, iluminat electric. / Concerte cu muzică de fanfară a Regimentului din Bistriţa, tenis pe iarbă, joc de crochet, pistă de biciclete, excursii în zonă cu mașina, cu calul și cu pluta. / Rezervări Administraţia cezaro-crăiască a Băilor din Dorna și camere rezervate la cerere. / Baia cezaro-crăiască și curele sunt administrate de medicul consiliului imperial Dr. Arthur Loeblin, în Dorna. / Prețurile curei și a apartamentelor sunt reduse semnificativ în iunie și septembrie. / Acidul alcalin natural „Dornaer Ludwigsquelle” s-a dovedit excelent ca băutură dietetică de masă în o mare varietate de afecțiuni catariene și este, de asemenea, deosebit de potrivit pentru amestecarea cu vinul. / Comenzile pentru „Dornaer Ludwigsquelle” pot fit trimise la Administraţia cezaro-crăiască de Cură, în Dorna”[100].

*

În **1908**, conform Dicţionarului lui Grigorovitza: „**Dorna-Vatra**, târg, situat la vărsarea râuleţului Dorna în Bistriţa Aurie, districtul Câmpulung. Are o suprafaţă de 169,89 kilometri pătraţi, cu peste 5.000 de locuitori, care, afară de un număr oarecare de evrei şi germani, sunt toţi români şi dc religiune ortodoxă. Comuna se compune, afară de târgul Dorna propriu-zis, încă din cătunele rurale: Argestru, Dorna pe Giumnlău, Buliceni, Călineşti, Chilia, Gheorghiceni, Rusca, Gura Negrii, Haşu Moroşeni, Popenii, Roşu şi Şarul Dornei. Este străbătut de marele drum carpatin (Şoseau Franciscană – n. n.) şi e şi

[100] *Wiener Almanach fűr das Jahr 1908,* Wien 1907, p. 374

staţie a drumului de fier local Hatna-Câmpulung, cu prelungirea până la Dorna. Dorna-Vatra este centrul unui ocol judecătoresc, având judecătorie, percepţie, 2 şcoale cu câte 6 clase (deci circa 360 şcolari, în condiţiile în care o clasă, conform legii, avea 30 de copii – n. n.), una pentru fete şi alta pentru băieţi, poştă, telegraf, un mare stabiliment pentru fabricare de lemnărie industrială de export şi o schelă de plute pe Bistriţa. Aci se aflǎ şi marele stabiliment balnear cu instalaţiuni moderne, apele feruginoase fiind bine captate şi stabilimentul având şi o instalaţiune pentru băi de nămol. Cultul este îngrijit de o biserică ortodoxă, cu hramul „Sfânta Maria", ce se află în centrul târgului, şi de o biserică ortodoxă filială, în cătunul Moroşeni, cu hramul „Sfinţii Arhanghelii Mihail şi Gavril", pe lângă care mai sunt în fiinţă şi 8 bisericuţe de cimitir, pe la cătunele împrăştiate, unde liturghia se face de către paroh şi cei doi preoţi auxiliari, la anumite sărbători mari. Populaţiunea se ocupă cu prăsila vitelor şi oilor şi câştigă mult, în timpul verii, cu băile, care sunt bine frecventate. Locuitorii de prin cătune găsesc, afară de asta, destulă ocupaţiune cu plutăritul pe râul Dornei şi a Bistriţei, precum şi cu ceva negoţ peste graniţa română. Ca proprietate rurală, Dorna ţinea, până la 1776, pe jumătate de averea curţii domnitoare din Moldova; cealaltă jumătate era averea mănăstirii Suceviţa. Într-o vreme, se ocupau, şi la Dorna, ca la Cârlibaba, familiile de ţigani cu spălatul aurului din nisipul Bistriţei. Ca avere comunală, Dorna posedă: 68 hectare pământ arabil; 4.327 hectare fânaţuri; 21,5 hectare grădini; 2.087 hectare izlaz; 310 hectare poieni şi 9.700 hectare pădure. Animale domestice sunt, în Dorna, 439 cai, 5.240 vite cornute, 5.269 oi şi 712 porci.

Argestrul, cătun, situat pe valea Bistriţei, pendinte de târgul Dorna-Vatra. Are 213 locuitori ro-mâni, o şcoală populară cu o clasă şi un cimitir cu capelă.

Dorna-pe-Giumălău, cătun, pendinte de târgul Vatra-Dornei. Are 515 locuitori.

Buliceni, cătun, pendinte de târgul Dorna-Vatra. Are 23 case şi 100 locuitori români gr. or.

Călineşti, cătun, pendinte de târgul Dorna-Vatra. Are 18 case şi 77 locuitori români gr. or. Este aşezat pe stânga râului Bistriţa Aurie, lângă muntele Caldul.

Chilia, cătun, pendinte de târgul Dorna-Vatra. Are 156 locuitori români gr. or.

Georgiceni, cătun, pendinte de târgul Dorna-Vatra. Este aşezat pe stânga râului Bistriţa Aurie, la piciorul muntelui Corhana. Are 114 locuitori români gr. or.

Gura Negrei, cătun, pendinte de târgul Dorna-Vatra, are 284 locuitori.

Haşu Moroşeni, cătun, pendinte de târgul Dorna-Vatra, are 8 case şi 57 locuitori.

Popenii, cătun, pendinte de târgul Dorna-Vatra, are 106 locuitori români.

Roşul, cătun, pendinte de târgul Dorna-Vatra, are 271 locuitori români gr. or.

Rusca, cătun, pendinte de târgul Dorna-Vatra, are 11 case, 46 locuitori şi o şcoală populară. Este situat la confluenţa pârâului cu acelaşi nume cu râul Bistriţa.

Şarul-Dornei, cătun, pendinte de târgul Dorna-Vatra, are 254 locuitori români gr. or. şi o şcoală populară"[101].

*

1910: Cantorul bisericesc „**George Boncheş din Dorna**, care s-a obligat să se retragă îndată ce dl conte Bellegarde va fi aplecat să primească iară deputăţia Câmpulungului", iar Boncheş, „omul vostru, deci şi al contelui Bellegarde"[102], merită căutat pe îndelete prin filele colbuite ale mărturiilor vremilor, pentru că s-a prezentat la alegeri şi le-a câştigat, în baza unui program în 10 puncte[103], care nu diferea, practic, de programul

[101] Grigorovitza, Em., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti 1908, p. 87
[102] *Revista Politică*, Nr. 7, Anul VI, Suceava, în 27 noiembrie 1910, pp. 1, 2
[103] „1). O bancă pentru răscumpărarea gospodăriilor ţărăneşti încărcate cu datorii; 2). Slobozirea păşunilor şi îmbunătăţirea prăsilei vitelor; 3). Scăderea birului; 4). Deschiderea vămii pentru păpuşoi şi alte cereale; 5). Îndreptarea şcolii săteşti; 6). Scăparea pădurilor de servitute; 7). Organizarea consiliului cultural al ţării; 8). Dacă ar veni să se vândă o gospodărie ţărănească la licitaţie pentru datorii, să rămână atâta gospodarului, cu cât şi-ar putea ţine întreaga casă; 9). Românii să capete, de la toate diregătoriile, scrisori şi răspunsuri numai în limba română; 10). La orice lucrări şi întreprinderi să nu se

anteceso-rilor George Popovici şi Francisc Bellegarde. Şi nu dife-rea pentru că şi Boncheş, şi toţi muntenii lui, sperau la clipa reîntoarcerii contelui, chiar dacă o merituoasă lucra-re monografică[104], din care voi folosi câteva fotografii, dar, cum contele nu s-a mai întors, inimosul George Bon-cheş s-a văzut nevoit să ducă mai departe – şi a făcut-o în mod exemplar – moştenirea celor două mituri nobiliare ale politicii bucovinene, George Popovici şi Francisc Bellegarde. Inclusiv obligativitatea folosirii limbii româ-ne în administraţie şi funcţionarea liceului în limba ro-mână, în locul unuia în limba germană, la Câmpulung Moldovenesc.

*

20 noiembrie 1910: **„Candidatul ţăran George Boncheş pentru mandatul în camera împărătească din ţinutul Câmpulung**. Ţărănimea vine, a două oară, la cuvânt; în 1907, se băteau două partide şi şi-au pus fiecare partid candidatul său… Când au văzut muntenii că conducătorii şi politicienii noştri îmblă cu „vicleana" şi voiesc să îmbete lumea cu vorbe goale şi să o siluiască la o organizaţie şubredă şi fără rost, s-au hotărât să treacă şi ei peste voinţa partidului şi a căpitanului Iancu Flondor şi să-şi puie un candidat din mijlocul lor, ca să le potolească pofta de deputăţie tuturor „domnilor celor mari", care-s fraţi de cruce numai înainte de alegeri şi, pe

---

primească străini; 11). Biserica noastră să nu se despărţească şi să rămână românească" – cf. *Revista Politică,* Nr. 6, Anul VI, Suceava, în 20 noiembrie 1910, p. 3

[104] Boncheş, Ilie; Braşcanu, Paul, *Gheorghe Boncheş / Un ţăran Dornean în Dieta Bucovinei*, Iaşi, 2017

urmă, se îmbogăţesc pe spinarea poporului, care nu-i poate controla pe deputaţi după ce au toată puterea în mână. Muntenii s-au încredinţat că doi bărbaţi vrednici au avut ca deputaţi, pe neuitatul George Popovici şi pe contele Bellegarde. Aceşti bărbaţi şi-au bătut capul şi au căutat să le uşureze traiul şi să-i călăuzească pe calea cea bună şi adevărată; pe când ceilalţi, şi-au împlut buzunarele cu banul muncit de ţăran în sudori de sânge. Din câţi candidaţi cărturari îmblă după deputăţia Câmpulungului, niciunul nu dă dovezi că ar fi în stare să apere cu temei nevoile muntenilor şi să le fie un prieten adevărat. E drept că unii au urnit degetul şi au mai sprijinit pe unul şi altul dintre munteni cu câte ceva. Pentru aceasta, însă, poporul nu-i dator să-i răsplătească înmiit. Muntenii înţeleg foarte bine că nu dragostea de dânşii şi dorul de muncă îi mână pe cărturari să cerşească voturile alegătorilor, ci pofta de mărire şi câştig. Candidaţii cărturari, fiind şi în slujba împărătească, capătă îndată două lefi şi le mai cad, cu vremea, şi nişte chicuşuri grase, iar la muncă nu-i sileşte nimeni. Nu-i mirare că la deputăţie se îndeasă, cu droaia, chemaţi şi nechemaţi. Dacă, în adevăr, deputaţii noştri ar lucra aşa cum se cere de la ei şi cum trebuie, şi dacă poporul ar şti să-i ţină din scurt, nu i-ai vedea pe „domni”, cărora nu le e de slujbă, pentru că trebuie să muncească la vreme, alergând şi jertfind atâta pentru a fi aleşi deputaţi. Apoi „domnii” cei mari, vrând să fie deputaţi, aduc multă vrajbă între săteni şi-i dezbină pe preoţi şi pe învăţători, în dauna poporului. După alegere, se împacă cei mari, iar cei mici nutresc şi mai departe, în sufletele lor, ura şi duşmănia ucigătoare… Programul gospodarului George Boncheş este: 1). O bancă pentru răscumpărarea gospodăriilor ţărăneşti încărcate cu

datorii; 2). Slobozirea păşunilor şi îmbunătăţirea prăsilei vitelor; 3). Scăderea birului; 4). Deschiderea vămii pentru păpuşoi şi alte cereale; 5). Îndreptarea şcolii săteşti; 6). Scăparea pădurilor de servitute; 7). Organizarea consiliului cultural al ţării; 8). Dacă ar veni să se vândă o gospodărie ţărănească la licitaţie pentru datorii, să rămână atâta gospodarului, cu cât şi-ar putea ţine întreaga casă; 9). Românii să capete, de la toate diregătoriile, scrisori şi răspunsuri numai în limba română; 10). La orice lucrări şi întreprinderi să nu se primească străini; 11). Biserica noastră să nu se despărţească şi să rămână românească"[105].

*

1910: „Luni, în 5 decembrie, a aflat loc alegerea de deputat în sfatul împărăţiei, în locul dlui conte Bellegarde. La alegerea aceasta, a picat candidatul partidului, dl Dr. Reuţ, cu 1445 voturi. Din căderea domniei sale, ne-am putut alege cu învăţătura că aşa-zisa organizaţie a partidului nostru este o minciună. Organizaţie nu există, căci, dacă ar fi existat, atunci n-ar fi avut voie unii politicieni să lucreze cu mijloace mişeleşti, ca să scoată deputat, cu de-a sila, pe un bărbat care le place lor, împotriva voinţei poporului. Se va face, deci, o nouă alegere, luni, în 12 decembrie, între ceilalţi doi candidaţi, care au primit cele mai multe voturi, domnii **Boncheş (cu 1862 voturi)** şi Sârbul (cu 2671 voturi). Noi ne-am bucurat că **candidatul nostru, dl George Boncheş**, fără a lucra cu parale şi minciuni, fără a da de băut norodului sau a se

[105] *Revista Politică*, Nr. 6, Anul VI, Suceava, în 20 noiembrie 1910, pp. 2-4

vinde la străini, a câştigat un număr aşa de frumos de voturi”[106].

*

1911: „În 2 aprilie 1911, au păşit toţi alegătorii înaintea comisiunii şi şi-au dat voturile pentru candidaţii în care au avut mai multă încredere sau şi neîncredere, pentru că au votat, siliţi prin o lege nouă a domnilor din dieta trecută… Pentru ţinutul Dornei, şedinţa nu a luat nici o hotărâre, pentru că **acolo e tare unicul candidat ţăran, George Boncheş**, cu care comitetul naţional nu a voit să se mulţămească şi l-a lăsat în sama tuturor hămesiţilor de deputăţie, care, de bună samă, pe sub mână vor fi sprijiniţi de membrii comitetului naţional”[107].

*

1911: „Există și alte orașe în Bukowina, care sunt pline de interes, prin oameni și istoria lor, dar și pentru peisaj. Una dintre stațiunile preferate este Dorna Watra, în apropierea frontierelor cu România și Ungaria, și nu departe de Ardeal. Dorna se află pe coaste de munte, la aproximativ 2.500 de picioare deasupra nivelului mării și este o stațiune de sănătate în creștere, cu Curhaus (Casă de Cură) frumoasă, în care se fac băi pentru gută și reumatism, apele Dornei și băile de noroi fiind printre cele mai curative. Există cinci surse și două unități de

---

[106] *Revista Politică*, Nr. 9, Anul VI, Suceava, în 11 decembrie 1910, pp. 1, 2

[107] *Revista Politică*, Nr. 25, Anul VII, Suceava, în 16 aprilie 1911, p. 2

baie, iar râurile frumoase și satele pitorești fac din Dorna Watra o stațiune plăcută”[108].

*

1912: „**Clubul național român dietal**: Dionisie cav. de Bejan, **Gheorghe Boncheș**, Nicu cav. de Flondor, Constantin baron Hormuzachi, Constantin Popovici de Neculiță, Dori Popovici, Dr. Eusebie Popovici, Varteres cav. de Pruncul, Gheorghe Sârbu, Dr. Ipolit Tarnavschi, Aurel Țurcan, Dr. Nico Vasiloschi”[109]. Două interpelări, din 15 și 16 octombrie 1912, adresate „mareșalului țării, dl Alexandru baron Hormuzachi și... președintelui țării, dl Dr. Conte de Meran”, prin care s-a dat glas „nemulțumirii publicului cu biroul de meliorațiuni”, au fost semnate de deputații „Cuparencu, Sârbu, **Boncheș**, Țurcan, Vasilovschi, Dori Popovici”[110].

*

1914: „Luni, în 27 Iulie 1914, dimineaţa, la orele 10, pleacă din Cernăuţi primii rezervişti, doi ofiţeri români, la Pola. Deja în aceeaş zi, pe linia ferată care duce spre Dorna erau înşiraţi, la oarecare distanţe, „landsturm”-ări în portul lor românesc, cu o bandă negru-galben la braţul stâng al mânii. Spre marea noastră sur-

[108] Baker, James, *Capitolul X, În Bucovina*, pp. 83-90, în *Austria: her people & their homeland*, New York 1913, cu ilustraţia Cernăuţilor, de Donald Maxwell, la p. 85
[109] *Gazeta Transilvaniei*, Nr. 66, Anul LXXV, Brașov, joi în 22 martie (4 aprilie) 1912, p. 2
[110] *Gazeta Mazililor și Răzeșilor Bucovineni*, Nr. 13, Anul II, Cernăuți, 4 ianuarie 1913, p. 205

prindere, la intrarea trenului în gara Hadic, de pe peron o damă face un gest de recunoaştere. În momentul următor, trenul se opreşte şi, înaintea noastră, stă doamna Goga, soţia iubitului nostru poet. Întâlnirea neaşteptată a creat o situaţie de duioşie pentru toţi trei (persoana a treia e soţia mea). Doamna Goga fusese în Bucovina la sora ei Mina[111]) şi aştepta acceleratul de la Iţcani, cu care avea să plece spre îndepărtatul Apus. Câteva cuvinte schimbate în grabă şi un adio. La toate gările era mare agitaţie. Primul care se cobora din tren, la fiecare gară, era un comisar civil. Cel dintâi lucru al lui era o schimbare de câteva cuvinte cu şeful. În Dorna, lumea de la băi, care nu putuse pleca deja luni, era, marţi, dimineaţa, gata de plecare. Automobilul cel mare al „Fondului religionar”, pus în circulaţie, prima dată, anul acesta, între Dorna şi Bistriţa, pentru sezonul băilor, era şi în ziua aceea arhiplin cu cei care plecau spre Ungaria”[112].

*

1914: „Ceea ce mă îndeamnă de a scrie pentru cititorii „Românului” impresiile mele este însă frumoasa serbare ţinută, aici, ieri, adică duminecă, în 15(28) iunie 1914, întru amintirea marilor noştri dispăruţi: Mihai Eminescu şi Ion Creangă, morţi în acelaşi an. Deşi serbarea n-a fost proiectată în cadre mai mari, cu vorbiri lungi, totuşi ea merită să fie cunoscută pentru modul înjghebării acestui „prinos de recunoştinţă”… Vestea despre „Litur-

---

[111] Autoarea răspânditului album de broderii și țesăruri românești – nota ziarului „Românul”

[112] Felea, Dr. I., *Impresii de călătorie*, în *Românul*, Nr. 178, Anul IV, Arad, joi 14/27 august 1914, p. 4

ghia în sobor”, în legătură cu parastas, la care ocaziune va cânta un „cor mixt”, s-a răspândit repede, astfel că, ieri, la orele 9, în vechea biserică parohială, tixită de gospodari, se strecurau o mulţime de inteligenţi, spre a asista la slujbă. Mare ne-a fost mirarea când, printre ai noştri, am zărit mai mulți străini, care, cu multă evlavie şi admiraţiune, ascultau pomposul nostru serviciu ortodox. Corul, deşi improvizat, a executat, cu adevărată artă melodioasa liturghie, al cărei original grecesc e transpus în româneşte, cu multă acurateţe, de dl Dr. **I. Felea**, paroh la Pecica română (Ungaria). După liturghia festivă, celebrată de trei preoţi, a urmat slujba parastasului, premearsă de jalnicul: „Adusu-mi-am aminte”, al regretatului Ciprian Porumbescu, iar la fine, părintele **Constantin Ureche**, din Frătăuțul Nou, a rostit o cuvântare, ascultată cu multă atenţiune. Întreagă slujbă, cât şi predica, a produs o adâncă impresie asupra gospodarilor dorneni, care erau vădit emoţionaţi, la auzul cuvintelor că cei doi „pomeniţi” la parastas au scris „cărţile cele mai frumoase” din viaţa poporului român”[113].

*

1914: „În 30 august, Cernăuţii nu mai răspundeau la telegraf, iar de aici s-a ivit bănuiala ocupării lui de către ruşi[114]. Apoi, în 31 august, Poşta Centrală a anunţat instituţiile româneşti „că reşedinţa Bucovinei s-a mutat de la Cernăuţi la Dorna-Vetrei”[115], în Bucovina instalân-

---

[113] *Românul*, Nr. 137, Anul IV, Arad, marți 24 iunie vechi / 7 iulie nou 1914, pp. 6, 7

[114] *Cernăuţi a căzut?* – în „Adevărul” din 19 august 1914

[115] *Cernăuţi evacuat* – în „Adevărul” din 19 august 1914

du-se panica şi, odată cu ea, dorinţa de a trece cât mai repede în România neutră, inclusiv din partea funcţionarilor austrieci. „Astfel, în ziua de 29 august, domnul Vasile Petriche, şeful postului de jandarmi Mamorniţa, a găsit, în satul Cotu-Hotin, situat la un kilometru depărtare de graniţă, pe funcţionarii vamali austrieci Frantz Hanusch şi Richard Betea, şi pe soldatul miliţian Friederich Iohan, fugiţi de teama ruşilor. Cu toţii au fost înaintaţi prefecturii judeţului"[116].

*

1914: „Luni, seara, trupele ruseşti se aflau la 10 km depărtare de Cernăuţi". Dar cu o zi înainte (în 2 septembrie – n.n.), odată cu mutarea administraţiei la Vatra Dornei, pe ruta Cernăuţi-Dorna, trenurile circulau din jumătate în jumătate de oră, cu câte zeci de vagoane, ticsite de oameni. „Dar nu numai în trenuri, ci şi în trăsuri şi căruţe, şi chiar pe jos, porneau zeci de mii de locuitori ai Cernăuţului pe drumul ce duce la Dorna Vatra, Gura Humora, Câmpulung şi Suceava. Era un spectacol mişcător revărsarea asta de lume disperată, oameni care porneau în voia sorţii, căutând un adăpost, un loc sigur, ferit de năvala ruşilor. Vremea posomorâtă şi ploaia torenţială au mărit şi mai mult tristeţea acestui tablou al unei populaţiuni care fuge de teama duşmanului"[117].

*

[116] *Panica în Bucovina* – în „Adevărul" din 19 august 1914
[117] „Adevărul" din 22 august 1914

1914: „Ruşii reocupă mai multe localităţi din Bucovina. Mizeria în Bucovina. Burdujeni (Cenzurată). Se ştie că, înainte de reocuparea Cernăuţilor de către ruşi, el fusese evacuat de către armata austro-ungară, care s-a retras spre Dorna-Vatra. Acum, nefiind împiedecaţi de nimeni, reocupă mai multe localităţi, ce mai erau în stăpânirea lor, şi anume: Strojineţ, Siret, Hliboka etc. În aceste localităţi, vine, ziua, câte o patrulă de cazaci, stă toată ziua şi, seara, se retrage. Populaţia bucovineană, îngrozită de barbariile comise de cazaci, încă din prima oară, îşi lasă avutul în părăsire şi se refugiază, unii pe lângă frontiera română, alţii în ţară, ori trec, prin Palanca, spre Viena. Zilnic trec prin gara locală sute de familii, care se găsesc într-o cumplită mizerie, căci în Bucovina e mare lipsă de alimente, iar din România nu-şi pot procura, deoarece nu li se permite de către funcţionarii vamali. Funcţionarii şi autorităţile din gară, văzând situaţia precară în care se găsesc aceşti nenorociţi, se poartă foarte amabil faţă de ei. În localitate s-a format un comitet de domnişoare, care, zilnic, sunt în gară, împărţind acestor prigoniţi de soartă ceai, pâine vin etc."[118].

*

1914: „Suceava, 27 decembrie 1914[119]. Împăratul Francisc Iosif a trimis pe Moştenitorul tronului Său în ţara Bucovinei, ca să aducă salutul împărătesc bravilor ostaşi de pe acest front. Împăratul a ţinut să cunoască, prin alesul Său trimis, care este situaţia pe acest câmp de

---

[118] *Românul*, IV, nr. 259, 25 noiembrie v. / 8 decembrie n. 1914, p. 3
[119] *Gazeta Transilvaniei*, Nr. 279, Anul LXXVII, Braşov, vineri 19 decembrie (1 ianuarie) 1914, p. 1

luptă şi care este ţinuta oştirii Sale, aşezată la capătul aripii drepte a uriaşului front oriental. De aceea, vizita Alteţei Sale, a Arhiducelui Moştenitor Carol Francisc Iosif, a avut un caracter strict militar, ceea ce impunea ca pe câmpul de operaţiuni ale războiului, care este întreaga Bucovină, să se evite orişice manifestare de întâmpinare, împreunată cu aglomerări de populaţiune… În 19 decembrie, dimineaţa, Arhiducele a pornit spre Vatra Dornei, unde a fost întâmpinat de toate autorităţile şi de poporul care s-a fost adunat în număr mare, din largul cuprins al acestui district. Primarul din Vatra Dornei, chipeşul român Forfotă, în fruntea reprezentanţilor comunali din întreg districtul, a adresat Arhiducelui Moştenitor cuvinte de adâncă mulţămită pentru cinstea ce a făcut ţării şi poporului român, venind, în aceste vremi de grea cumpănă, în mijlocul lui. În numele poporului, primarul Forfotă îl încredinţează pe înaltul oaspe de nestrămutată credinţă către Împărat şi dinastie. Alteţa Sa Imperială Arhiducele a răspuns următoarele: / „Bucuros am venit în această ţară frumoasă, urmând ordinul Maiestăţii Sale. Sunt adânc mâhnit că ţara aceasta a fost greu încercată prin evenimentele războinice. În graţia Sa nemărginită, Maiestatea Sa, în prea înaltul manifest, a hotărât calea pe care se vor tămădui rănile pricinuite de război. Aveţi deplină încredere în Dumnezeu, care va da biruinţă trupelor noastre viteze! Vă mulţumesc pentru frumoasa manifestare şi voi face raport Maiestăţii Sale, Prea Bunului nostru Împărat, despre sentimentele Domnilor Voastre de neclintită credinţă. Vă mulţămesc foarte pentru frumoasa întâmpinare". / Cuvintele Arhiducelui, rostite în parte şi în grai românesc, au stârnit, la mulţimea adunată, o furtună de aplauze, izvorâte din inimile însufleţite de acest

moment sărbătoresc. În urmă, Alteţa Sa, cu o afabilitate încântătoare, s-a întreţinut cu reprezentanţii comunali, interesându-se de referinţele lor familiare, cât şi de starea economică şi culturală a ţăranului român bucovinean. După aceea, Arhiducele a primit în audienţă, la Palatul de Cură al stabilimentului balnear, pe reprezentanţii tuturor autorităţilor autonome şi administrative, care de prezent se află cu sediul în Vatra Dornei. Ca cel dintâi a fost primit în audienţă Excelenţa Sa Mitropolitul Dr. Vladimir de Repta, care audienţă a durat aproape timp de jumătate de oră. Au urmat, apoi, clerul greco-ortodox, în frunte cu consistoriul arhiepiscopesc, clerul romano-catolic, reprezentanţa guvernământului ţării, în frunte cu contele Meran şi consilierii guverniali, între aceştia doi români, fraţii Dr. Erast de Tarangul şi Constantin de Tarangul, acesta din urmă prefectul poliţiei din Capitală; apoi reprezentanţii comitetului ţării, între aceştia deputatul român Aurel Ţurcan; primăria oraşului Cernăuţi, reprezentată prin primarul capitalei, deputatul Dr. Dori Popovici, şi, în urmă, celelalte deregătorii şi corporaţiuni. Cu prilejul acestor audienţe, Arhiducele a documentat deplină orientare în starea de lucruri la noi, în ţară, şi a arătat un viu interes pentru tot ce priveşte Bucovina. Membrului din comitetul ţării, deputatului Aurel Ţurcan, i-a cerut amănunţite desluşiri asupra daunelor pricinuite românilor bucovineni pe urma invaziunii duşmane. Faţă de primarul Cernăuţilor, deputatul Dr. Dori Popovici, Arhiducele a vorbit de viile impresii ce le-a primit, în cursul călătoriei Sale, de la poporul român. / „Mi-au impus – a zis Alteţa Sa – chipurile frumoase şi staturile zdravene; l-am aflat înzestrat cu o inteligenţă rară şi mă bucur deosebit de mult că am avut prilej să cunosc mai de aproape acest

popor. Am auzit adese vorbindu-se cu laudă de sentimentele patriotice ale poporului român, însă ceea ce am întâmpinat, venind însumi în ţară, întrece toate aşteptările mele. Sunt încântat de primirea ce mi s-a făcut şi voi raporta cu drag Maiestăţii Sale despre credinţa şi devotamentul acestui brav popor". / „Sunt adânc mişcat – a răspund deputatul Dr. Dori Popovici – că sentimentele curate ale poporului nostru sunt întâmpinate de Alteţa Voastră cu atâta bunăvoinţă. Poporul român va fi fericit, când va afla despre răsunetul viu ce l-au produs însufleţitele lui manifestări patriotice şi rog să-mi fie îngăduit ca să aduc acestea, din ordinul Alteţei Voastre, la cunoştinţa poporului român". Alteţa Sa şi-a dat, cu deosebită afabilitate, asentimentul Său. Terminându-se audienţele, Arhiducele Moştenitor şi-a luat rămas bun de la mulţimea adunată, care-l însoţi, cu nesfârşite urale de „Să trăiască!", pe când urca, cu suita Sa, în automobile, luând calea spre Bistriţa".

*

1914: „Comunicație între Dorna și Bârgău-Bistrița. Dat fiind numărul mare al refugiaților din Bucovina și Galiția, care inundau orașul Bistrița și care, pentru o trăsură, plăteau prețuri fabuloase, direcțiunea căilor ferate austriece a înlesnit comunicația, punând, în Dorna, trăsuri la dispoziția fugarilor. Transportul pentru o persoană, de la Dorna, la Bârgău-Bistrița, costă 40 coroane"[120].

[120] *Gazeta Transilvaniei*, Nr. 210, Anul LXXVII, Brașov, miercuri 24 septembrie vechi / 7 octombrie nou 1914, p. 2

1914:„Nr. 370/D, pres. ex. 1914. / Publicaţiune / Guvernului i. r. al ţării ducatului Bucovinei // La emisul comandei militare Lemberg, în Munkacs, se aduce la cunoştinţa tuturora că, de acum, până mai departe, **nu este voie, la nici un caz, a trage clopotele bisericeşti, a lumina ferestrele, a umbla pe stradă după 7 ore seara, a mâna vite pe dealuri la păscătoare şi a aprinde focuri libere**. / Cei ce nu se vor ţinea de ordinaţiunea aceasta vor fi aspru pedepsiţi. / Vatra-Dornei, în **18 septembrie 1914** // Preşedinte i. r. al ţării / **Meran** m. p.”.

*

1914: „**Ospătărie Poporală, înfiinţată în Vatra Dornei**, la 29 noiembrie 1914, în localul Societăţii SENTINELA, strada Francisc Iosif I. Un prânz, constând din o farfurie (talger) de supă, carne în cantitate de cel puţin 0,10 kg, cu o bucată de pâine, sau un gulaş (tocană) cu o bucată de mămăligă costă 40 de bani de porţie. Un pahar de ceai, cu zahăr şi cu o bucată de pâine, în cantitate de 0,15 kg sau un pahar de lapte încălzit cu o bucată de pâine în cantitate de cel puţin 0,15 kg costă 12 bani. Preţuri mai mici nu se pot pretinde. Reclamaţiuni sunt a se adresa în ospătărie, către damele din comitet, care sunt încredinţate cu inspectarea ospătăriei, sau în biroul prezidial al Judecătoriei districtuale din Dorna. / Vatra Dornei, în **29 noiembrie 1914** // Comitetul”.

*

1915: „Încă din toamnă, după ce ocupaseră ruşii Cernăuţii şi tăiaseră, astfel, legătura de cale ferată a Bu-

covinei cu Ungaria, mii de căruţe ţărăneşti au fost rechiziţionate şi duse la Iacobeni şi Dorna, ca să întreţină, de aici, comunicaţia spre Bistriţa. Rechiziţiile acestea s-au repetat mereu, până ce n-au mai rămas cai şi căruţe prin satele româneşti. Cu străinii, s-a făcut, şi de data aceasta, abatere. Numai acela care a văzut nesfârşitele convoaie ale nenorociţilor rechiziţionaţi, bătătorind, zi şi noapte, în vreme de iarnă, şoselele de munte, mânaţi din urmă, fără popas, de neînduraţii jandarmi şi soldaţi unguri, poate săşi facă o închipuire a faimosului „Pohod na Sibir". O iarnă întreagă, au stat oamenii aceştia sub cerul liber, cantonând, la un loc cu caii lor, în zăpadă, pe pieţele din Dorna şi Bistriţa. Mulţi au murit, din cauza suferinţelor îndurate, pentru care n-au fost pregătiţi deloc, căci, când i-au luat jandarmii, de cu toamnă, de pe la casele lor, leau spus că, după două săptămâni, vor fi înlocuiţi de alţii. După o noapte petrecută „fără adăpost, nici foc", mulţi se trezeau cu mâinile şi picioarele degerate. Multora le-au pierit caii de foame şi de ger, mulţi şi-au lăsat caii şi căruţele în părăsire şi au trecut, pe la Dorna, în România, numai ca să scape de urgia zbirilor. Câţiva, mai cu dare de mână, au ştiut să-şi răscumpere libertatea, de la sergentul lor, care-i comanda, plătind câte 100 de coroane. Numai aceştia au ajuns acasă, după ce au rătăcit, cu săptămânile, pe căi lăturalnice, ca să nu-i înhaţe, din nou, jandarmii. Cei care au mai rămas teferi în Dorna au fost târâţi în urma armatei, ce înainta spre Galiţia, şi au ajuns tocmai în Polonia, în dosul frontului german, pe unde li s-a pierdut, apoi, urma. Ţăranii care nu au avut căruţe au fost duşi la săpatul tranşeelor, mai întâi în Carpaţi, apoi, de-a lungul Prutului, la Cernăuţi, în Galiţia şi în Polonia rusească, iar în timpul din urmă, pe frontiera românească,

de la Stulpicani, spre Dorna. Munca grea, lipsită de hrană, şi bolile i-au decimat şi pe aceştia. Jandarmii aveau, însă, prin sate izvor nesecat, de unde să-i înlocuiască, şi, când s-au sfârşit bărbaţii valizi, au scos moşnegi, copii şi femei şi i-au mânat ca pe o turmă spre câmpurile de tranşee. De groaza aceasta, cum a venit primăvara, mulţi ţărani dormeau pe câmp şi prin pădure, ca să nu fie aflaţi de jandarmi, care, de regulă, îi ridicau noaptea. Când săpau tranşeele de la frontiera României, erau mereu îndemnaţi la lucru cu fel de fel de înjurături la adresa Regatului şi, mai ales, cu fraza: „Săpaţi bine, căci aceste şanţuri sunt mormântul vostru şi al celora de dincolo!”. În timpul din urmă, lucrau bieţii oameni alături de prizonieri ruşi şi se bucurau de un tratament egal cu aceştia… Urmarea a fost totala istovire materială şi morală a ţărănimii şi, în consecinţă, tabloul ce ni se prezintă, astăzi, prin satele româneşti din Bucovina e îngrozitor de trist. Moşnegi gârbovi şi femei disperate fac munca câmpului, iar acasă copiii mor de foame şi de teribilele boli contagioase. Câteşi trei sunt duşi, deodată, la groapă. În vremea aceasta, jandarmii şi străinii aranjează serbări zgomotoase pentru pretinsele victorii ale armatei, iar lumea nebună de durere şi istovită de suferinţă, lasă prohodul şi merge să strige: „Trăiască Împăratul!”. E crâncenă tragedia şi dorobanţul nu vine!”[121].

*

1915: „Londra, 26 ianuarie 1915 – cf. unei depeşe pentru *Daily Mail*, transmisă din Bucureşti, în 23 ianuarie. Ruşii, începând o energică ofensivă, au ocupat

---

[121] *Adevărul*, 28, nr. 10355, 9 ianuarie 1916, p. 1

districtul Iacobeni, care este cheia spre Ungaria. Dornawatra este ameninţată inevitabil cu ocuparea”[122]. „Miercuri, 27 ianuarie 1915, ruşii au cucerit Iacobenii şi mărşăluiesc spre Dornawatra, care este cheia Transilvaniei”[123].

*

1915: „**Apel**. În curând se va deschide subscripţiunea la al treilea împrumut pentru război. A treia oară, în decursul războiului, apare provocarea a-i da statului mijloacele necesare pentru împlinirea marelui său scop. Fapte glorioase de istorie ale armatei şi ale marinei noastre ne întăresc încrederea în viitor, însă şi **dovezile forţei noastre economice au puterea unei victorii**. **Fraţii noştri din câmp jertfesc patriei viaţa şi sângele lor**. Cine a rămas acasă are datorinţa de onoare a asigura mijloacele pentru război cu toate puterile, până la marginea extremă a putinţei şi a averii sale. Deci, cine posedă bani gata şi are depuneri sau cont la bănci, cine posedă valori care se pot preface în bani, pentru acela e un postulat al cinstei patriotice, o datorinţă a pune la dispoziţie mijloacele necesare, la care are dreptul de întâietate ţara periclitată de duşmani. Această datorinţă nu e grea, căci **statul nu pretinde de la cetăţeni sacrificii sau pierderi de câştig**, ci numai aplecarea a împrumuta mijloacele financiare pentru echipamentul economic de război şi astfel a contribui la finalizarea victorioasă a războiului mondial. Toate cercurile poporaţiunii să ţie, deci, chiar de acum pregătite mijloacele ca să poată participa la al treilea împrumut pentru război. / Vatra-Dornei, în **8 Octombrie**

---

[122] L*’Intransigent*, No. 12.614, Mercredi 27 janvier 1915, p. 1
[123] *Le Miroir*, No. 63, Dimanche 7 Février 1915, p. 3

1915 // Prezident cezaro-împărătesc al ţării / Meran m. p”.

*

1915: „Nicolae Iorga: *Contele Bellegarde*. Mort pe câmpul de luptă sau pierdut între mulţimile prizonierilor care nu mai pot vorbi, care nu sunt în stare să comunice nimic nimănui? Cine ştie! Contele Bellegarde, însă, ostaş credincios până la sfârşit Austriei sale, soldat al Împăratului său, urmaşi fără greş al tradiţiilor familiei sale, a dat tot ce avea; fericirea casnică, situaţia şi, la sfârşit, viaţa. Desigur, un viteaz. Şi cine l-a urmărit în viaţă putea fi sigur că, la ceasul celei mai mari primejdii pentru steagul în care credea, el va fi la locul său, ca să biruiască ori să moară. S-a coborât în munţii Câmpulungului românesc, sunt vreo zece ani de atuncea. A văzut pe acei simpli ţărani, care sunt batjocura evreimii părăsite şi veşnicul obiect de dispreţ al tuturor surtucarilor străini. El era mai nobil decât rasa tuturor laolaltă şi cu situaţia lui administrativă îi domina pe toţi. Avea dreptul să batjocorească şi să dispreţuiască mult pe oricine. Şi, nu. Curios om!, el s-a coborât până la aceşti oameni *daţi în seama lui* – aşa credea, în calitatea lui de creştin şi de curtean – *de Dumnezeu şi de Împăratul*. L-a interesat vederea lor, s-a aplecat să le audă graiul şi, când l-a deprins, el nu s-a oprit până n-a smuls taina sufletelor. Şi aceste suflete i s-au părut din cele mai frumoase, pe care le-a cunoscut în viaţa lui. De aceea, pornind de la datorie, el a ajuns la iubire. Contele Bellegarde va fi simţit, din fundul fiinţei sale, un răsunet al sângelui său latin? Latura omenească are ciudate taine. Oricum să fie, între puţinii străini în

stare să iubească simplitatea curată a ţăranului, a fost el. Şi a arătat-o prin fapte. Că n-a părăsit, pentru aceasta, pe domnul şi Împăratul său, că nu a înţeles iredentismul nostru decât ca o fantomă ispititoare, rea şi făcătoare de rău, cine s-ar putea mira? Că a vrut să ne împiedice, prin orice mijloace, de a pătrunde până la ai săi, pe care voia să-i ferească de „primejdia” libertăţii *româneşti*, gata însă a le da toată libertatea *umană*, se înţelege aşa de bine! Din cauza contelui Bellegarde, eu n-am mai putut intra în Bucovina, decât cu permisie specială, în vagon închis. Mi-a spus de ce se crede dator a lucra aşa; mi-a spus-o cavalereşte şi româneşte. I-am răspuns cum eram dator eu la cealaltă soluţie a problemei. Dar oameni ca acesta se respectă şi când ai încrucişa cu dânşii spada. Sunt două credinţe care se înfruntă şi se înţeleg în motivul moral care le trezeşte în două suflete, pe care soarta le mână pe alte drumuri. Şi de aceea, când am aflat despre moartea contelui Bellegarde – undeva, în stepa Poloniei, poate lângă unul din acei ostaşi bucovineni, pe care, ca ţărani, i-a iubit aşa de mult –, am avut o strânsoare de inimă. Păcat de dânsul! Căci, în lumea aceasta, conte Bellegarde, una din cele mai rare fericiri, când te-a făcut Dumnezeu cu un suflet drept, e să afli adversarul pe care-l meriţi! / 6 Decembre, 1915”[124].

*

1916: „Comunicatul oficial rusesc, din 31 mai 1916 (13 iunie nou – n.n.), anunţa, pe lângă ocuparea de importante localităţi poloneze şi luarea de prizonieri

---

124 Iorga, Nicolae, *Războiul nostru în note zilnice / 1914-1916*, Vol. I, „Ramuri” Craiova 1926, pp. 310, 311

(1.700 ofiţeri şi 114.soldaţi), că „în sectorul Prutului, între Boian şi Nepolocăuţi, trupele ruseşti s-au apropiat de malul stâng al râului. Lângă capul de punte de la Cernăuţi, o luptă crâncenă mai dăinuieşte"[125]. La Sadagura, ruşii au capturat un mare depozit de materiale de geniu şi căi ferate. În 2/15 iunie 1916, la ora 17, Guvernul României a primit o telegramă, prin care se anunţa că Cernăuţii au fost evacuaţi de către austrieci, care au numit o comisie pentru predarea oraşului, compusă din câte doi reprezentanţi ai fiecărei naţionalităţi. Mitropolitul Repta a fost ridicat şi dus la Dorna. Linia ferată a fost distrusă, de la Cernăuţi, până la Volksgarden, pe o lungime de trei kilometri, pentru a întârzia înaintarea ruşilor. La Iţcani, 80 de locomotive aşteptau, sub presiune, să transporte întreg materialul rulant la Burdujeni, în vreme ce câteva trenuri cu răniţi erau îndreptate spre Vatra Dornei[126].

*

1916: „De la 1 septembrie 1916, luptele s-au concentrat în regiunea Dornawatra, unde rușii s-au alăturat forțelor române, care au intrat în acțiune. Prin lupte aprige, austriecii au fost dezlipiți de înălțimile pe care le-au ocupat și pe care au încercat, în zadar, să le recucerească, printr-o serie de contraatacuri… Dar deja a apărut zăpada în Carpaţi și a ajutat cu înghețuri și vreme rea să se încetinească operațiunile"[127]. „Petrograd, 11 septembrie. Tru-

---

[125] *Adevărul*, 29, nr. 10498, 2 iunie 1916, p. 3
[126] *Adevărul*, 29, nr. 10498, 2 iunie 1916, p. 4
[127] Guillot, Eugène, *Précis de la guerre de 1914,* Tome II – Octobre 1915 – Février 1917, Paris 1918, p. 155

pele române au ocupat câteva defileuri importante din Alpii Transilvaniei. Aripa stângă a armatei ruse şi cea dreaptă română au intrat în contact, la 45 km sud de Câmpulung – Dorna-Watra, pe culmile muntoase care delimitează Bucovina de Moldova. Trupele române care operează în această regiune sunt comandate de generalul Cottesco. Ele operează în colaborare cu aripa stângă a armatei generalului Letchitsky”[128]. „Petrograd, 15 octombrie 1916. Trupe inamice, care au susţinut mai multe atacuri asupra poziţiilor noastre din regiunile Cârlibaba-Dornawatra şi Dobrogea au fost respinse”[129]. „Petrograd, 10 decembrie 1916 – comunicat al Marelui Stat-Major: În regiunea Valea Putnei şi la nord de Dornawatra, luptele continuă şi trupele noastre, înaintând, au fost întâmpinate de rezistenţa încrâncenată a inamicului”[130]. „În Valea Putnei şi la nord de Dorna-Watra, luptele continuă; trupele ruseşti, înaintând, au întâlnit o disperată rezistenţă inamică”[131]. „În Bucovina, inamicul s-a dedat la atacuri violente, menite să-i alunge pe aliaţii noştri ruşi de pe aliniamentul Dornawatra – Iacobeni – Cârlibaba, ţinut, în ultima vreme, sub focul lor de artilerie. Cu această ocazie, câteva contingente germane au venit să sprijine trupele austriece, care ocupă această parte a frontului. Conform buletinelor de informaţii ale inamicului, el a fost acela care a apărat importante poziţii, pe care le-a păstrat; dar, în comunicatul lor, aliaţii noştri ruşi pun lucrurile la punct, declarând că marile forţe austro-ger-

---

[128] *Le Journal*, No. 8.752, Mardi 12 septembre 1916, p. 1
[129] *L'Echo D'Alger*, Lundi 16 Octobre 1916, p. 1
[130] *Le Rappel*, No. 16.825, Lundi 11 décembre 1916, p. 2
[131] *Le Radical*, Lundi 11 décembre 1916, p. 2

mane au încercat să ocupe o înălţime, la 4 km est de Iacobeni, dar un contraatac le-a respins”[132].

*

1916: „Atacul asupra poziției ruse de la răsărit de Dorna Watra, susţinut în 27 octombrie, a avansa linia noastră. Așteptasem să ajungă divizia de cavalerie și am luat următoarele decizii: / 1). Conducerea atacului a fost transferată comandantului de sub-secție din Dorna Watra, comandantul regimentului bavarez (Obstlt. Schönwerth – locotenent colonel). L-am desemnat pe el, pentru că locotenent-colonelul Schönwerth era, în primul rând, un strateg foarte eficient și, în al doilea rând, pentru că fusese înlocuit, din 6 septembrie, și, prin urmare, îi cunoscuse foarte bine pe soldaţi. Ar fi fost dezavantajos să punem un general, care nu era familiarizat cu situația la zi, la comanda diviziei de cavalerie nou sosită. / 2). În afară de propriul regiment, Obstlt. Schönwerth a primit mai multe alte formațiuni, împreună 4.200 de puști. I-aş fi oferit şi aproximativ 1.200 de rezervişti, unii pentru Dorna Watra, alții pentru Şaru Dornei, dar au rămas la dispoziția mea”[133].

*

[132] *La Lanterne*, No. 14.452, Vendredi 16 Février 1917, p. 1
[133] Habermann, Hugo, *Über die Führungstätigkeit der höheren Kommandanten im Kriege, aus persönlich Erlebtem*, în *Militärwissenschaftliche und technische Mitteilungen,* Wien 1921, pp. 410-419

„Între **26 noiembrie 1916** și începutul lunii martie 1917, Corpul XI a susținut o serie de bătălii aprige. Întrucât inamicul era de două ori, de trei, patru și cinci ori mai mare decât apărătorii pozițiilor pe care le-a atacat, soarta frontului și probabil soarta Armatei a VII-a, dar şi soarta patriei s-au aflat pe muchie de cuțit. Știam exact ce lovitură groaznică a suferit armata noastră la Luck și Okna; ştiam exact şi nu am fi putut suferi încă o înfrângere, după acestea două. Prin urmare, nu este surprinzător faptul că, chiar și atunci, loviturile focului inamic, care au căzut pe înălțimile de la Pasul Mestecăneşti sau pe cele de la Dorna Watra, trupele mele, pe care le conștientizez în număr mic, au rezistat în faţa pericolul copleşitor, care provoca o îngrijorare serioasă, de fiecare dată când porneau la atac. Nu sunt în măsură să găsesc o comparație potrivită pentru această preocupare, care este, în orice caz. incomparabil mai mare decât toate celelalte, care ne neliniştesc în viața obișnuită, dar poate că doar acel care, o dată, a întreprins o activitate destul de îndrăzneață va avea înţelege, pe de o parte, necesitatea victoriei, iar pe de altă parte, pericolul teribil care ne amenința; poate va înțelege şi starea de spirit a liderului superior, în timpul unei bătălii majore, dacă își amintește dacă, în clipita când a luat decizii irevocabile întru speranță, părea neliniștit. Preocuparea pentru soarta frontului, a armatei și a patriei nu a fost singurul lucru care m-a tulburat. Mi-am iubit trupele, le-am iubit cu adevărat și nu îmi este rușine să spun că fiecare lovitură primită de vitejii mei, în față și în Dorna Kandreny, mă doare. Și cu urechea fină a observatorului experimentat, am auzit aproape fiecare bătălie, pe întregul meu mare front”[134].

[134] Ibidem

„La **26 noiembrie 1916**, furtuna, care a durat zece-douăsprezece zile, ca urmare a amenințării ostile crescânde, a fost întreruptă de primul tunet. În această zi, aripa de sud a frontului, la Dealul Vinat, a fost atacată violent, de ambele părți, dar fără succes. Întrucât aripa de sud, după cum am menționat, era extrem de slabă, am trimis un regiment de cavalerie (600 de puști), pe care l-am avut ca rezervă în zona de sud-est a Dornei Watra, pentru a-l sprijini Dealul Vinat, spre Panaci, la aproximativ jumătatea drumului. Însă am păstrat 1.500 de puști ca rezervă la Dorna Watra”[135].

*

„**27 noiembrie 1916**. Am lăsat apoi cei 1.500 de ostaşi, care erau încă disponibili ca rezervă, în spatele secțiunii Dorna Watra, grupează-le astfel încât, dacă ar fi fost necesar, să poată contra-ataca imediat. Am avut, de asemenea, şi pe cei 60 de soldaţi, trimiși la Panaci, cu o zi înainte, să rechiziţioneze 60 de vagoane, pe care să le pot aduce repede la Dorna Watra, dacă va fi necesar. În cele din urmă, întrucât nu m-am putut baza pe declarațiile prizonierilor, am pus la dispoziție și două trenuri feroviare la Dorna Watra, astfel încât rezervele acumulate acolo să poată fi transportate rapid și în nord-vest, dacă ar fi fost necesare acolo (Calea ferată trecea prin Dorna Kandreny, Dorna Watra, Jakobeny, până la Pas. O mică cale ferată face legătura dintre Jakobeny și nord-vest)”[136].

---

[135] Ibidem
[136] Ibidem

„**28 noiembrie 1916** a început cu un asalt violent, pornit de Vinat, din Dorna Watra și pe ambele părți ale pasului Mestecăneşti. În timp ce acest foc continua să crească, un atac inamic puternic a avut loc la stânga corpului meu, Corpul I, ceea ce a dus la intrarea în pozițiile acestui corp. Prin urmare, mi s-a dat ordin să trimit un regiment de cavalerie (500 de puști), din rezervele de la Dorna Watra, la Corpul I. Acest lucru s-a întâmplat imediat, cu unul dintre trenurile disponibile; mm fost reticent în a face acest lucru, deoarece se auzea un foc puternic pe înălțimile Pasului Mestecăneşti. Mai multe atacuri violente au urmat de la amiază. Unul, la pasaj, care a eșuat sub focul nostru de artilerie; al doilea, la sud de Vinat, dar amândouă asalturile au eşuat, sub focul tuturor armelor noastre, până la 2:30 după-amiază; un al treilea atac, împotriva unui post avansat, la sud-est de trecere (*Feldwache Neu-Itzkany*), care însemna o capodoperă a fortificațiilor comandantului de secție, a fost repetat de trei ori, fiind mereu respins, în ciuda faptului că fortificaţia era apărată doar de 80 de soldaţi și în ciuda celei mai violente pregătiri de artilerie, artileria inamică de asalt fiind de zece ori mai numeroasă. În timp ce aceste atacuri aveau loc, pe frontul a întreg s-au dus lupte de artilerie violente, de pe ambele părți ale Dornei Watra trăgându-se, uneori, cu 40, până la 50 de lovituri pe minut. La 2 după-amiază, inamicul a sporit brusc focul pe Pasul Mestecăneşti și pe înălțimile de la nord de acesta, până la Lauskuppe (Lauskuppe se numesc soldaţii pentru o înălțimi, amplasaţi pe 4-5 km, la nord de trecere, nefiind specificat pe hartă; i-am numit astfel din cauza unei păduri rare, care avea o formă asemănătoare cu păduchii pe hartă). Am concluzionat, aici, că atacul principal al inamicului a fost

intenționat acolo și, în condiţiile canonadei violente de artilerie asupra frontului Dorna Watra, dar și a celui din sud, am îndepărtat imediat majoritatea rezervelor de la Dorna Watra. Puțin mai târziu, când cel de-al doilea atac, de la sud de Dealul Vinat, s-a prăbușit, am întărit din nou frontul Dorna Watra, retrăgând şi regimentul de cavalerie, trimis spre sud, în data de 26, spre Dorna Watra”[137].

*

„Pe **29 noiembrie 1916**, focul puternic al inamicului a început dimineața, devreme. Acesta a fost îndreptat împotriva a două secțiuni, împotriva secțiunii de la est de Dorna Watra. în schiță – cu numerele 1295, 925, și împotriva secțiunii dintre Pas și „Lauskuppe”. Prima secțiune, care a fost apărată de aproximativ 4.000 de soldați, a fost atacată de 12 batalioane rusești (înregistrate de prizonieri), de 21 de ori mai mare. Trei atacuri în masă au fost respinse, aici, până la ora 11:00, cu participarea excelentă a artileriei noastre. Atunci focul inamic a început să se stingă. Singurul lucru pe care vrăjmașul îl câștigase și îl plătea cu pierderi grele, care depășeau probabil 1.000 de vieţi, era o poziție fortificată înaintată, notată pe schiţă cu 1295. Lupta a fost chiar mai acerbă în secțiunea de nord a trecerii. Comandantul de secție acolo (generalul-baron Schnehen, care comandase geniştii colonelului Papp şi Divizia a 8-a cavalerie) plănuise inițial un nou contra-atac, pentru a recucerii părțile din poziția pierdută în ziua precedentă. Totuși, acest atac a trebuit să fie oprit, din moment ce însuși inamicul, copleşitor ca număr, a atacat. 16 batalioane inamici au atacat, frontal, linia de la

[137] Ibidem

Lauskuppe la Pasul Mestecăneşti, avansând împotriva punctului de intrare de la 1228, pentru a extinde succesul din ziua precedentă. La rândul nostru, în prima poziţie menționată am avut 2.000 de soldaţi, iar la poziţia 1228, aproximativ 800 de bărbați. Inamicul era de patru, până la cinci ori mai numeros… Dimineața, Dorna Watra a fost atacată, chiar la vremea respectivă, fiind apărată de doar 500 de ostaşi, iar după-amiază, când bătălia de acolo s-a oprit, a sosit regimentul de cavalerie (600 de bărbați) de la Jakobeny. A rămas o singură escadrilă (100 de bărbați) pe întreaga secțiune mare. Am alcătuit aripa de sud în întregime din rezerve”[138].

*

1916: „Apel. / Cetăţeni! După victoriile strălucite pe câmpiile de luptă, armatele noastre se află adânc în ţara duşmanului; învingerea deplină este apropiată, răsplata victoriei ne surâde, pacea durabilă plină de glorie! Spre a ajunge la această ţintă, trebuie să se însoţească la victoria pe câmpia de luptă şi superioritatea economică asupra duşmanului. De a patra oară vă cheamă patria să procuraţi mijloacele trebuincioase pentru armata noastră, **pentru războiul nostru sfânt**. Împrumutul de război, al patrulea, scutit de bir cu interese de 5 ½ %, se va efectua de la 17 Aprilie, până la 15 Mai 1916, cu preşul de 2,50. Subscripţia minimă este de 100 coroane, pentru care se vor depune în numerar numai 17 coroane 50 bani. O plasare mai bună a capitalului nici nu se poate. Alergaţi cu toţii la locurile de subscripţie, la oficiile poştale, la bănci. Vă gândiţi cu toţii că efectul mare al împrumutului de

---

[138] Ibidem

război înseamnă o victorie mare asupra duşmanului. Fiecare cetăţean austriac bun, orice patriot bun, **fiecare locuitor al ţării noastre credincioase împăratului trebuie să subscrie împrumutul de război şi face-o**. / Vatra-Dornei, în **15 Aprilie 1916** // Prezidentul cezaro-crăiesc al ţării / Meran m. p".

*

1917: „Sistemul de tranzit al lemnului din România necesită doar un permis de tranzit, cu taxe foarte mici. Acest tranzit de lemn din România nu este prea mare, ceea ce înseamnă că scapă de estimarea procentului din valoarea introdusă pentru exporturile de cherestea prin porturile românești. Cherestea tranzitorie este adusă de la Dorna și Prișcani, în Moldova, la Galaţi, cu plute pe Bistriţa și Siret, pentru care nu există nici o taxă în România. Râurile Bistriţa și Siret sunt o cale ieftină de transport; în acest fel, aproximativ 200.000 mc buşteni moi și tari din Bucovina și Transilvania și la fel de mult – adică alţi 200.000 mc – sunt aduşi din pădurile de pe Bistrița, spre Galaţi. Costurile salariale pentru un buştean rotund, de la Dorna. la Galaţi, o distanță de peste 400 km, sunt, de obicei, între 3 și 3,50 lei; numai în cazul inundațiilor, care sunt de așteptat, în unele perioade, salariul plutaşilor este dublu, ba și mai mare"[139].

*

[139] Direktion des k. k. Österr. Handelsmuseum, *Rumänien. Landes und Wirtschaftsstatische sowiw Topographische űbersichten*, Wien 1917, p. 191

1914-1918: Pentru Bucovina au depus jertfe de sânge „Rezervistul **Toader Pistelli**, Vatra Dornei, Regimentul 22, rănit”[140]; „Rezervistul **Ion Zaharie**, Vatra Dornei, Regimentul 22, rănit”[141]; „La propunerea doamnei **Mariora Boncheş**, născută Russu, din **Vatra Dornei**, se dispune procedura în scopul de a aduce dovezi asupra morţii bărbatului ei, **Toader Boncheş**. Doamna Mariora Boncheş susţine că soţul ei, Toader Boncheş, a repausat în lupta de la Halici, în toamna anului 1914”[142]; „**Anna Mittermayer**, născută **Tofanel**, soţie de conducător de tren, a plecat din Cernăuţi, pe timpul invaziei ruseşti, pe la finea anului 1916 sau începutul lui 1917, cu un soldat rus, luând cu sine documentele ei personale, între altele şi o legitimaţie de călătorie, cu fotografia ei. De la retragerea ruşilor din Bucovina, lipseşte orice ştire despre dânsa. În august 1918, a adus **Ioachim Palamar**, gospodar din **Crasna-Ilschi**, fost infanterist la Regimentul 22, reîntorcându-se din prinsoarea rusească, legitimaţia cu fotografia Annei Mittermayer, căsătorită Tofanel, şi zice că a aflat-o, pe la 14 februarie 1918, la o femeie, care zăcea moartă pe un câmp liber, lângă un sat în districtul Jaroschenka. Comparând el fotografia cu trăsăturile răposatei, a constatat cu siguranţă că aceasta e fotografia ei şi, conchizând după locul de emitere, „Dorna-Watra”, că e o persoană din Bucovina, a luat cu sine fotografia. Fiind deci decesul probabil, se îndrumează, la cererea lui Petru Tofanel, procedura pentru stabilirea morţii celei dispă-

140 *Viaţa Nouă*, IV, nr. 158 – Supliment, din 25 iulie n. 1915
141 *Viaţa Nouă*, IV, nr. 159 – Supliment, din 6 august n. 1915
142 *Monitorul Bucovinei*, Fascicula 19, Cernăuţi în 5 Aprilie nou 1919, p. 4

rute”[143]; „**Nicolai a lui Vasile Ticşa**, din **Vatra Dornei**, care a participat la război şi ar fi murit în anul 1916, într-un spital din Rusia, după cum afirmă martorii. Fiind deci probabilă prezumţiunea legală a morţii, se îndrumează, la cererea soţiei sale, Anghelina a lui Nicolai Ticşa, procedura pentru declararea morţii celui dispărut”[144].

*

1918: În 27 octombrie 1918, când „a luat ființă Constituanta Bucovinei”, printre cei „50 de membri ai consiliului național, aleși cu unanimitate după redeschiderea ședinșei”, se număra și Boncheș Gheorghe[145]. În Ședința Consiliului Național Român, de miercuri, 13 noiembrie 1918, prezentat, de la masa prezidiului ca având „o problemă de urgență” și dându-i-se cuvântul, „dl Boncheș vorbește despre **populația de la munte**, care, în urma acestui război, **a rămas fără hrană, haine, vite, oi, fără lemne**, și roagă guvernul ca să se dea lemne din pădurile fondului religionar pentru clădirea de bordeie pentru țăranii rămași fără adăpost, în urma războiului, să li se dea și sprijin în bani. Face propunerea să se aducă o mie de oi, ca să se împartă la oamenii lipsiți. Vorbind despre originea nenorocirii care a căzut asupra Bucovinei, spune că **acela care a fost nimicitorul nostru este generalul de la jandarmerie Fischer**, care a înfundat pe români în lagăre, a spânzurat. Acesta ar trebui să fie pe-

---

143 *Monitorul Bucovinei*, Fascicula 75, Cernăuţi în 18 Octomvrie nou 1919, pp. 7, 8

144 *Monitorul Bucovinei*, Fascicula 15, Cernăuţi în 29 Aprilie nou 1921, pp. 189-192

145 *Unirea*, Nr. 68, Anul XXVIII, Blaj, luni 4 noiembrie 1908, p. 2

depsit pentru fărădelegile comise față de popor și face propunerea ca generalul Fischer să fie dat în judecată. Aprobându-se propunerea ca chestia Fischer să fie lăsată în seama guvernului, ședința se închide, la orele 12 din noapte, rămânând ca termenul ședinței proxime să se împărtășească în scris”[146].

*

1918, Petru Forfotă, fost comandant al Gărzii Naţionale şi vicepreşedinte al Consiliului National din Vatra Dornei: „Tatăl meu, Ştefan Forfotă, fost primar timp de 12 ani în oraşul Vatra Dornei, murise încă în primăvara anului 1918, din cauza suferinţelor îndurate în ultimii doi ani de deportare, sub pază poliţienească, la Praga, unde guvernul austriac îl adusese, cu întreaga familie, pentru atitudinea sa dârză românească, atât înainte, cât şi în timpul marelui război.

Eu, persecutat şi suspectat în armata austriacă – actele mele personale purtând faimosul stigmat P. V. (politisch verdächtig) – mă aflam în concediu la Vatra Dornei.

Acest oraş, care era centrul de concentrare şi aprovizionare a tuturor trupelor austriece şi germane, care luptau pe frontul românesc, pe la începutul lunii Octombrie, a fost invadat de hoardele răzvrătite, care se retrăgeau în debandadă spre interiorul ţării, pustiind tot ce găseau în calea lor.

---

[146] *Monitorul Bucovinei*, Fascicola 5, Cernăuți, în 28 decembrie nou 1918, p. 4

Depozitele militare prădate, distruse şi incendiate de vandalii turmentaţi, de băuturile găsite acolo, începuseră să jefuiască magazinele particulare, creând o panică şi groază de nedescris în toată regiunea Domelor.

În faţa acestui spectacol şi a durerii populaţiei româneşti, care-şi vedea distrusă ultima brumă de avere, scăpată de furia războiului, autorităţile stăteau nepăsătoare, ba chiar vedeau cu ochi buni această răzbunare a armatelor imperiale, faţă de populaţia românească, a cărei trădare o socoteau cauza prăbuşirii monarhiei.

Văzând dezastrul crescând şi ameninţând să prefacă regiunea Domelor şi, în special, oraşul, într-o mare de flăcări şi ruine, am făcut cel dintâi demersuri pe lângă autorităţile civile să ia măsuri de ordine.

Spre marea mea durere n-am găsit decât scuze de neputinţă, ba la unii şefi de autorităţi ochii plini de lacrimi, după drăguţul de împărat, însoţite de explicaţii că ei sunt funcţionari austrieci, că au jurat credinţă împăratului şi că deci nu se pot opune armatelor lor orice ar face ele, căci Austro-Ungaria va dăinui şi mai departe şi ei nu pot să-şi calce acest jurământ.

În urma acestor constatări, am văzut că de la autorităţile civile sau mai bine zis de la şefii lor de atunci nu se putea aştepta nimic şi că salvarea trebuia să vină din partea populaţiei româneşti, care era direct ameninţată.

Am luat deci hotărârea de a urma sentimentelor mele româneşti, secondate de avântul tineresc, căci n-aveam decât 26 de ani, şi de a încerca să salvez ce se mai putea salva, luând lupta cu hoardele armatei austro-ungare în descompunere.

Încă în ziua de 6 Octombrie 1918, am adunat în jurul meu un număr de peste 50 de români, parte soldaţi ce se întorceau de pe front, parte bărbaţi bătrâni, de peste 50 de ani, care erau refugiaţi prin păduri şi care apăreau acum pe la vetrele lor, după ce luau cunoştinţă de răzmeriţa armatei austro-ungare, am creat cu aceştia o gardă naţională română, sub comanda mea, procurându-ne armele necesare, la început în lupta cu pumnul sau ciomagul şi pe urmă în lupte de stradă, piept la piept, cu hoardele armatei austro-ungare în retragere.

După două zile garda naţională număra peste 100 de inşi, cu ajutorul cărora am pus stăpânire pe oraşul Vatra Dornei, suspendând autorităţile civile, în frunte cu subprefectul şi primarul oraşului, care plângeau după Franz Iosef.

În locul acestor autorităţi civile suspendate am instituit un consiliu naţional, în frunte cu inginerul silvic Arcadie Procopovici, ca preşedinte, şi subsemnatul ca vicepreşedinte.

Astfel Consiliul Naţional Român şi Garda Naţională au preluat conducerea oraşului, reuşind, în colaborare strânsă, să restabilim, într-o săptămână, ordinea complectă şi dezarmând toate grupurile de soldaţi austro-

ungari în retragere, expediindu-i cu paza gărzii naţionale în direcţiile patriilor lor.

În acest timp, am dezarmat de arme şi trenuri de aprovizionare, vehicule şi animale, ca boi, vaci, cai etc., diferite grupuri de pioneri, infanterie, coloane de tren etc.

Animalele, vehiculele şi alimentele le-am împărţit populaţiei române şi în special soldaţilor români, care se întorceau de pe front şi nu găseau la căminele lor nici cenuşa-n vatră, astfel că, prin acest ajutor, trimis din partea Consiliului Naţional şi a Gărzii Naţionale, au putut să-şi înfiripeze din nou gospodărioarele lor, alinându-şi întru câtva durerile cauzate de pagubele enorme, aduse de marele război, şi începând o viaţă nouă pe ruinele trecutului.

Armele au fost predate armatei române, şi anume, la Vatra Dornei, detaşamentului de grăniceri de sub comanda dlui maior Tomescu, şi, la Câmpulung, comandantului militar dlui maior Thell, de către garda naţională, care a funcţionat până la sosirea armatei române, pe la începutul lunii Noembrie, chemată de noi.

La sosirea armatei române, ordinea era complect restabilită şi menţinută de garda naţională de sub comanda mea. Garda naţională, după primirea armatei române, a predat sectorul Dornelor dlui maior Tomescu, în cea mai mare linişte şi cu cel mai mare entuziasm din partea populaţiei, care se întorsese deja, în mare parte, pe la vetrele ei, venind aproape toţi soldaţii români, care au fost mobilizaţi în armata austro-ungară.

În timpul celor trei săptămâni, cât a lucrat garda naţională, sub comanda mea şi în strânsă legătură cu consiliul naţional, al cărui vicepreşedinte eram, am avut mai multe ciocniri, care erau adevărate lupte cu armatele în retragere, aşa că am avut mai mulţi răniţi şi chiar şi un mort, un anumit Rudolf Zipenfenig din armata austriacă. Eu, personal, fiind întotdeauna în fruntea gărzii naţionale, eram să cad de mai multe ori în aceste lupte şi numai graţie faptului că am fost totdeauna mai iute de mână şi destul de viguros, am scăpat numai cu câteva răniri uşoare.

Consiliul naţional a mai funcţionat şi după sosirea armatei române, cu care a colaborat în cea mai complectă armonie, înfigând stindardul vieţii româneşti, în adevărata putere a cuvântului, pe frumoasele plaiuri ale Dornei.

Deşi toate cele arătate mai sus s-au petrecut înainte de intrarea armatei române precum şi înainte de proclamarea Unirii Bucovinei cu Patria Mumă, deci într-un timp când nu se ştia încă cum se va sfârşi soarta războiului pentru Bucovina, care era sub dominaţia austro-ungară, eu şi cu membrii consiliului naţional şi membrii gărzii naţionale nu ne-am sinchisit de toate acestea, lăsând curs liber sentimentelor noastre naţionale, stăpâniţi fiind de dreptatea cauzei pentru care luptam şi fericiţi fiind, în acelaşi timp, că soarta ne-a hărăzit să avem fericirea de a putea lupta şi pune şi noi o pietricică cât de mică la prea frumoasa operă de clădire a temeliei României Mari de azi, visată şi râvnită prin secole de moşii şi strămoşii noştri, care au trebuit să închidă ochii, fără a

putea vedea înfăptuit acest ideal, eram mândri în conştiinţa noastră că ne putem face această sfântă datorie şi că noi suntem generaţia marii fericiri a împlinirii visului secular.

Astăzi, când se împlinesc 20 ani de la Unire, îmi reamintesc cu bucurie aceste momente de frământare, în care s-a plămădit unirea pe veci a tuturor Românilor şi mă îndrept cu gândul meu către cel Atotputernic, mulţumindu-i că m-a învrednicit să contribui şi eu cu această părticică mică la realizarea Unirii tuturor Românilor cu Patria Mumă”[147].

*

1919, fevruarie 28: Conform recensământului, Vatra Dornei avea 1.201 locuinţe, şi alte 247 nelocuite, şi o populaţie de 8.195 persoane, din care 4.365 bărbaţi şi 3.831 femei. În localitate existau 2.666 vite, 307 cai, 1.543 oi şi 446 mascuri. Oraşul, care se întindea pe 17.024 ha, beneficia de lumină electrică, avea două tinichigerii, 4 mori cu apă, un ferăstrău cu apă, 3 fierăstraie cu aburi, o fabrică de apă gazoasă, o uzină electrică, două fabrici de mobilă şi o cărămidărie. În rubrica „diverse” figurau 10 izvoare de apă minerală (încă numită „burcut”), 16 crâşme, un cinematograf, o sală de spectacole, o baie populară şi un stabiliment balnear[148].

---

[147] Nistor, Ion, I., *Amintiri răzleţe din timpul Unirii / 1918*, Cernăuţi 1938, pp. 128-130

[148] DSG Cernăuţi, *Dicţionarul statistic al Bucovinei*, Bucureşti 1922, p. 2

1919: În ședința Comisiunii pentru reforma agrară în Bucovina, ținută în 3 marie 1919, după „orele 4 și jumătate după masă”, la care au participat „ministrul-delegat Flondor... I. P. S. Mitropolitul Repta și dl General Zadic”, au vorbit „frumos şi cu multă înţelegere pentru problema de la ordinea zilei **ţăranii Boncheş, Axani şi Cuciureanu**, care precizează punctul de vedere al ţăranilor în chestia reformei agrare. Resping acuzazajiile ce se aduc de către cei interesaţi, acuzaţii care tind să acrediteze ideea că, prin exproprierea marii proprietăţi, ar scădea puterea productivă a țării. Dl Cuciureanu aminteşte că oraşele şi astăzi sunt alimentate de către ţărani, cu toată lipsa care stăpâneşte pretutindeni. Se miră că, în Bucovina, nici un mare proprietar n-a urmat gestul sublim al M. S. Regelui, care , după cum se ştie, a împărţit ţăranilor toate moșiile Coroanei”[149].

*

1919, septembrie 10: Decretul de confirmare a autorităţilor judecătoreşti. Începând cu 1 septembrie 1919, se confirmă „la autorităţile judecătoreşti din Bucovina, următoarele persoane[150]: **La judecătoria Vatra Dornei - Tomaşciuc Victor**, judecător de district la tribunalul Cernăuţi, consilier conducător de judecătorie cu rangul VII; **Botuşan Erich**, judecător la judecătoria Vatra-Dornei, judecător de district cu rangul VIII; **Forgaci Eugenie**, ascultant la tribunalul Suceava, judecător de

[149] *Unirea*, Nr. 55, Anul XXIX, Blaj, vineri 14 martie 1919, p. 3
[150] *Monitorul Bucovinei*, Anul 1919, Cernăuţi, în 10 Septembrie nou, Fascicula 63, pp. 1-4

district cu rangul VIII; **Tomovici Stefan**, concepist la guvernul bucovinean, judecător cu rangul VIII”.

*

1919: Comisiunea agrară de ocol Vatra Dornei: Preşedinte: **Victor Tomaşciuc**, consilier de tribunal şi şef al ocolului judecătoresc Vatra Dornei. (Locţiitor: **Erich Botuşan**, judecător districtual Vatra Dornei. / Reprezentantul Administraţiei: **Dimitrie Lumicean**, subprefect Vatra Dornei. / Locţiitor: **Petru Forfotă**, primar Vatra-Dornei. / Reprezentantul Băncii regionale: **Samuil Ioneţ**, învăţător superior, Dorna Candrenilor. / Locţiitor: **Gavril Chiruţă**, agricultor, Vatra Dornei. / Expert agricol: **Gheorghe Marcu**, referent agricol, Câmpu-Lung. / Locţiitor: **Vasile Mihal**, învăţător, Iacobeni. / Reprezentantul proprietarilor expropriaţi: **Silviu Dimitrovici**, maestru silvic, Vatra Dornei. / Locţiitor: **Emilian Jemna**, asistent silvic, Vatra Dornei. / Inginer hotarnic: **David Stern**, inginer hotarnic superior, Vatra Dornei. / Locţiitor: **Nicolai Hluşcu**, inginer, Câmpu-Lung. / Reprezentanţi ai ţăranilor: **Filip Giosan**, agricultor, Ciocăneşti; **Iile Nacu**, agricultor, Vatra Dornei. / Locţiitori: **Andrei Bruju Donisă**, agricultor, Dorna Candrenilor; **Gavril Vasiluţ**, agricultor, Poiana Stampii”[151].

*

1922: Într-un ordin al Ministrului secretar de Stat la Departamentul Economiei Naţionale, referitor la crea-

---

[151] *Monitorul Bucovinei*, Fascicola 73, 13 octombrie nou 1919, pp. 1-8

rea de stocuri pentru CFR de către fabricile de cherestea din România, aflăm numele fabricilor din Bucovina[152] şi a proprietarilor lor: Fabricile din **Găineşti** şi **Suha**, jud. Baia, şi din **Frasin** şi **Vatra Dornei**, din jud. Câmpulung, ale Societăţii „Dacia", cu sediul în Bucureşti; Fabrica din **Vatra Dornei**, jud. Câmpulung, în exploatarea dlui Nichifor Robu, cu sediul în Cernăuţi, Piaţa Unirii Nr. 2; Fabrica din **Vatra Dornei**, **Roşu**, exploatarea Societăţii Româno-Germană, cu sediul în Vatra Dornei.

*

1922: „Având în vedere concursurile publicate, cererile prezentate şi propunerile făcute de revizorate, Consiliul şcolar al ţării a făcut, în şedinţa din 27 Martie 1922, sub preşedinţia domnului Director general delegat al învăţământului din Bucovina, următoarele numiri, pe ziua de 1 Aprilie 1922 – **b)**. în calitate de învăţători definitivi şi învăţătoare definitive: **Grigorie Dragan** şi **Constantin Piticariu** la Vatra-Dornei – şcoala de băieţi"[153].

*

1922: „În ziua următoare, 19 septembrie 1922, drumul s-a continuat, cu **trenul industrial**, ce duce, peste pitoreştii munţi, care formau în trecut frontiera spre Bucovina. Sosind pe pământul Bucovinei, grupul pelerinilor a fost întâmpinat şi salutat, în **gara din Dorna-Helgei**, de către doi preoţi bucovineni, delegaţi ai Mitropoliei din

---

[152] *Monitorul Oficial*, Nr. 133, 11 iunie 1942, pp. 4872-4874
[153] *Monitorul Bucovinei*, Fascicula 8, Cernăuţi 21 aprilie 1922, p. 41

Cernăuţi. De la Vatra-Dornei, pelerinii au trecut la Rădăuţi, unde, fiind găzduiţi, au stat până în dimineaţa zilei de 8/21 septembrie 1922, când, apoi, un tren special i-a dus la Putna"[154]. „Legătura între Bucovina și Transilvania a fost, în toate vremile, foarte puțin vie, pentru că uriașele vârfuri ale Carpaților, care le despart, făceau și fac foarte anevoioasă o trecere, de aici, la Bucovina, ca și de la ei, la noi. Chiar liniile ferate se opreau, la poalele culmilor, și trebuia să mergi mult cu trăsura, de la capătul liniei ferate unguresti din Ardeal, până la capătul liniei austriece din Bucovina. Sub domnia românească, iaca, abia în al 4-lea an, se puse capăt acestui neajuns. Azi, poți merge cu trenul, de la Cluj, peste Bistrița, la Dorna-Vatra și, de aci, la Cernăuți. Și încă cu ce tren! Cu tren electric, a cărui mașină nu e dusă cu foc de cărbuni, nici cu motor de benzină, ci cu un motor electric, care-și ia puterea de la firul de sârmă (drot) ce trece pe deasupra sa. La un capăt și la celălalt al liniei, două mașini de fabricat electricitate fac electricitate și o dau sârmei ce merge, de la una, la alta. Aceste sârme dau, ca la tramvaie, putere vagonului de cârmă a trenului și acela poate merge ca rândunica, păzit numai de un îndreptător și opritor al lui. Trenul acesta umblă numai 3 săptămâni, între Dorna-Helgel (Bucovina) și între Borgo-Prund, trecând înalta spinare a Carpaților, zisă Vârful Măgurei, apoi satele Cermacut, Piatra, Măgura, Tihuța, Cărare și Bordoprund. Deschiderea liniei, darea ei în folosință, plecarea celui dintâi tren de acest fel s/a făcut, acum 3 săptămâni, în mijloc de frumoase serbări"[155]. E de prisos să mai adaug faptul că

[154] *Biserica și Școala*, Nr. 40, Anul XLVI, Arad, 2/15 octombrie 1922, pp. 4, 5
[155] *Libertatea*, Nr. 26, Anul XX, Orăștie, la 27 iunie 1922, p. 1

„cel dintâi tren electric din ţară”, atât de „zărvuit” în 1922, în beneficiul monarhiei române, fusese construit de austrieci, în 1915, după cum rezultă din însemnările comandantului frontului austriac din Bucovina, generalul Hugo Haberman, care nota, în 29 noiembrie 1916 (textul integral, în această culegere de mărturii necunoscute: „Ambele întăriri au fost imediat puse în mișcare pentru apărarea Dornei Watra, iar brigada de cavalerie, fără cai, a fost trimisă pe jos, în munți; i-am trimis 120 de vagoane și 50 de animale de tracţiune, pentru a-i permite, mai târziu, să vină pe front; **trenul l-am trimis pe o cale ferată electrică, construită în timpul războiului**. A ajuns la Dorna Watra, la ora 9 p. m.”[156].

*

1924: „**Daruri pentru studenții întemnițați la Văcărești**. La Vatra-Dornei (Bucovina), în seara zilei Iordanului, din prilejul unei petreceri poporale aranjată de Societatea *Arcașul*... s-au dăruit, de către cei care au luat parte la petrecere, sume pentru tinerii care zac întemnițați la Văcărești pentru o cauză măreață și sfântă (în total, 4.650 lei)”. Printre donatori s-au aflat și „Porfir Bocheș, comerciant”, și „Ilie Boncheș, proprietar”[157].

*

---

[156] Habermann, Hugo, *Über die Führungstätigkeit der höheren Kommandanten im Kriege, aus persönlich Erlebtem*, în *Militärwissenschaftliche und technische Mitteilungen*, Wien 1921, pp. 405-407

[157] *Libertatea*, Nr. 6, Anul XXII, Orăștie, 7 februarie 1924, p. 2

1925: „Conform ştirilor transmise din Viena, excese antievreieşti au loc în numeroase localităţi de provincie din Moldova, unde profesorul Cuza a făcut un turneu de propagandă antisemită. Dezordini serioase au avut loc la Roma, Piatra şi Dornawatra. La Dornawatra, poliţia s-a văzut obligată să facă uz de focuri de arme pentru a-i dispersa pe agitatori. S-au semnalat mai mulţi răniţi. Profesorul Cuza trebuia să ia cuvântul în acest oraş, la o reuniune antisemită; dar poliţia, crezând că tulburările nu vor înceta să apară, a întrerupt reuniunea, în ultimele ei minute. Nebunia izbucnise deja peste tot prin oraş, unde se aruncau invective la adresa evreilor. Poliţia a format, în acelaşi timp, un cordon, pentru că furia tocmai începuse să se manifeste şi situaţia devenise, la un anumit moment, atât de critică, încât poliţia s-a văzut nevoită să se folosească de arme. Mai mulţi evrei au fost grav răniţi“[158].

*

1927: „**Primenire culturală la Vatra Dornei**. În sfârşit, societatea de cântare „Dorna”, care şi până aci ne-a dat câteva realizări culturale (vezi „Junimea literară” 1923, 277), a izbutit totuşi să-şi afirme şi oficial existenţa, înscriindu-se mai ieri în registrele oficiilor de la Câmpulung. Conducerea ei prin elemente de competenţă şi abnegaţie, cum sunt dnii inginer Epaminoda Prelici (acum preşedinte al societăţii), Păr. profesor de cântare Mihai Totoiescu şi dl prof. C. Ieremievici-Dubău, e mai mult decât o chezăşie: O făgăduire că şi-n lâncezândul

[158] *L'Univers Israélite*, 81 Année, No. 9, 30 Octobre 1925, p. 159

nostru munte o să mai adie câte o boare de tresărire sufletească”[159].

*

1929: „Un mărgăritar din adâncile zăcăminte ale neamului: GHEORGHE BONCHEŞ. O veste fulgerătoare ne umple astăzi de mare întristare: Falnicul luptător, ţăranul proprietar din ţinutul Vatra Dornei, Gheorghe Boncheş, a murit. Pierderea ce am simţit-o noi, astăzi, este destul de mare, pentru că s-a dus de lângă noi un stâlp, un ales al nostru. Prin înţelepciunea cu care a fost înzestrat, prin energia şi prin munca sa, a putut ajunge, în scurt timp, deputat în Camera Austriacă; deci a fost **primul ţăran român, care a putut ajunge la înalta treaptă de deputat într-o Cameră străină** şi care a apărat cu dârzenie drepturile scumpe ale românilor din județul Câmpulung. Cuvântările lui Gheorghe Boncheş, pline totdeauna de inimă şi înflăcărare, au apărat cu mult succes interesele economice și politice naţionale, aşa că, cu drept cuvânt, a fost un mărgăritar al Bucovinei. A dat dovezi de om mare, totdeauna stăruitor în lucru, om cu multă experienţă şi iniţiativă, căci a fost primul om care şi-a putut instala pe moşie o minunată crescătorie de păstrăvi. Pe moşia lui, de asemenea, vedeai cele mai noi înstalaţiuni practice pentru nutreţuri şi cereale, cele mai bune şi mai moderne grajduri pentru adăpostul, sănătatea şi pentru prăsila vitelor; de aceea, nici societăţile care se ocupă cu bunul mers al gospodăriilor săteşti nu l-au lăsat nerăsplătit pentru toate acestea, ci l-au premiat în mai multe rânduri. Dar activitatea desfăşurată de el n-o putem

---

[159] *Junimea Literară,* An. 16, Nr. 11-12, Cernăuţi 1927, p. 366

pune, aici, în 2-3 cuvinte şi nici nu sunt eu în drept să spun bunul pe care l-a făcut Gheorghe Boncheş pentru zecile de mii de suflete şi pentru cei pe care i-a învăţat, ci urmele faptelor sale să ne vorbească. A fost membrul fondator şi preşedintele uneia din cele mai bogate societăţi culturale româneşti, „Sentinela", care a luat fiinţă în anul 1891 şi care societate avea de scop: *Apărarea intereselor româneşti*. A mai fost şi consilier comunal, şi cetăţean onorific. Orice lucrare pentru propăşirea naţională, culturală sau economică din judeţul său nu se putea să nu-l aibă pe Boncheş între luptătorii cei mai înfocaţi sau chiar în fruntea lucrărilor. În anul 1915, deşi Gheorghe Boncheş era deputat austriac, totuşi n-a fost cruţat, ci, împreună cu câteva sute de ţărani în rând din Bucovina, au fost duşi şi ţinuţi în marele lagăr al suspecţilor şi trădătorilor din localitatea Oberholabrun, lângă Viena, unde se hrăneau cu cir (terci) de făină şi sfecle albe. A fost un adevărat patriot, căci, cu toate că a fost aşa de chinuit în timpul războiului, totuşi nu s-a dat o clipă înapoi, ci a fost cu gândul numai la prosperarea ţării noastre. Activitatea sa, meritele sale i-au fost recunoscute şi apreciate de toţi, aşa că a murit fericit că a putut lăsa în urmă o muncă rodnică şi cinstită. Pe patul de moarte, a cerut să fie înmormântat cât se poate de simplu, dovadă că şi în viaţă a fost plin de modestie şi totdeauna s-a mulţămit cu puţin. Acesta a fost Gheorghe Boncheş, apărătorul românilor din Câmpulung (Bucovina), un om de bine, un străjer devotat, al interesului public, un patriot renumit, deci: Un mărgăritar din adâncile zăcăminte ale neamului. / Diac. V. Fussu"[160].

[160] *Cultura Poporului*, Nr. 269, Anul IX, București 10 martie 1929, p. 3

1936: „VATRA DORNEI (județul Câmpulung, 111 km de Dărmăneşti, 86 km de Bistrița, 14 km la Şarul Dornei, 55 km la Broşteni, 70 km la Borca, 100 km la Călugăreni). La îmbucarea văii Dorna cu Bistriţa, la 802 m altitudine şi înconjurată de munţi, adăpostită de vânturi. De aci se vede Măgura Dornei, Pietrele Roşii, Rarăul etc. Aerul este bogat ozonizat. Sunt multe izvoare minerale cu ape carbogazoase puternic alcaline, clorurate şi feruginoase. Nămoluri vegetale balsamice feruginoase. Apele sunt şi radioactive. De vizitat: Dorna Candrenilor, Parcul de pe Runc, la izvorul Bizom, Şarul Dornei, pârâul Roşu. Plimbare cu pluta între Dorna şi Broşteni, cu plecare de la Gura Negrei pe Bistriţa"[161].

*

1940: În 9 noiembrie 1940, în cadrul unor vandalisme şovine, au fost confiscate, de fratele primarului Paulescu, proprietăţile evreilor Simon Landau şi S. Zimmet.

*

1941: În vara anului 1941, au fost deportaţi în Transnistria, din Vatra Dornei şi din satele din jur, 2650 evrei.

*

1941: „Tabloul normaliştilor cu diploma de capacitate, numiţi în învăţământul primar, prin „încredinţare

---

[161] Coman, Virgil, *Cutreierând România*, Bucureşti 1936, p. 151

de post", pe ziua de 1 octombrie 1941"[162]: **Vasile Gh. Petre**, seria 1938, media 7,40, numit în comuna Şarul Dornei, postul III, jud. Câmpulung".

*

1941: „Se publică mai jos Lista Nr. 13, de gradele inferioare (trupă), morţi pentru patrie, în actualul război, începând de la 22 iunie 1941, ora 24[163]: **Alupei Toma**, sergent, ctg. 1936, cu ultimul domiciliu în comuna Neagra Şarului, judeţul Câmpulung, mort la 2 iulie 1941; **Ungureanu Vasile**, soldat, ctg. 1930, cu ultimul domiciliu în comuna Şaru Dornei, judeţul Câmpulung, mort la 2 iulie 1941; **Rusu Ioan**, soldat, ctg. 1933, cu ultimul domiciliu în comuna Neagra Şarului, judeţul Câmpulung, mort la 2 iulie 1941".

*

1947: „Având în vedere raportul cu Nr. 16.799 din 1947 al Inspectoratului şcolar regional Suceava, înregistrat sub Nr. 264.182 din 1947[164], următorii învăţători se repartizează, pe data de 1 septembrie 1947, la şcolile primare indicate în dreptul fiecăruia: **Tanaselea Ioan**, de la Vatra Dornei I, la Vatra Dornei IV; **Tanaselea Cleopatra**, de la Vatra Dornei I, la la Vatra Dornei IV; **Andreescu Emilia**, de la Vatra Dornei I la, Vatra Dornei V; **Radu Gheorghe**, de la Moldova Suliţa- Benia, la Dorna-

---

[162] *Monitorul Oficial*, Nr. 249, 2o octombrie 1941, pp. 6439 şi următoarele

[163] *Monitorul Oficial*, Nr. 220, 17 septembrie 1941, pp. 5543-5549.

[164] *Monitorul Oficial*, Nr. 250, 29 octombrie 1947, pp. 9652-9657

Sunător; **Bârsan Virgil**, de la Cârlibaba, la Şaru Dornei, Coverca; **Vasilescu Mihai**, de la Stulpicani, la Şaru Dornei, Sărişor; **Amorăriţei Nicolae**, de la Valea Seacă, la Şaru Dornei, Sărişor; **Onica Nicolae**, de la Şaru Dornei, la Dorna Poiana Negri”.

*

1948: „Tablou de întreprinderile naţionalizate trecute în administrarea comunelor, potrivit dispoziţiunilor art. 1, aliniatul penultim, din legea N. 119 din 1948, şi pentru care urmează să se ia deciziuni în cauză de către Preşedinţia Consiliului de Miniştri: Moara fostă proprietate a lui Binderer şi Brecher din oraşul Vatra Dornei”[165].

*

1949: Se numesc directori ai unor şcoli, pentru **Învăţământul elementar, ciclul I**[166]: **Nistor Maria**, directoare la Şcoala elementară Vatra Dornei, Roşu; **Pridie Eugen**, director la Şcoala elementară Vatra Dornei, Argestru; **Lucescu Iosif**, director la Şcoala elementară Vatra Dornei, Rusca; **Bayng Leon**, director la Şcoala elementară Vatra Dornei, Şarul; **Sârbu Ioan**, director la Şcoala elementară Dorna, Gura Negri; **Pintelie Ioan**, director la Şcoala elementară Dorna, Cozăneşti; **Rotaru Panait**, director la Şcoala elementară din Dorna, Ortoaia; **Niculiţă Valeria**, directoare la Şcoala elementară din Dorna, Sunător; **Câmpianu Iacob**, director la Şcoala elementară Neagra Şarului; **Popescu Petru**, director la

[165] *Monitorul Oficial*, Nr. 229, 2 octombrie 1948, p. 7951
[166] *Monitorul Oficial*, Nr. 20, 25 ianuarie 1949, pp. 845, 846

Şcoala elementară Neagra Şarului, Gura Haitii; **Marian Dumitru**, director la Şcoala elementară Neagra Şarului, Sărişor. Pentru **Învăţământul elementar, ciclul II: Marcu Ioan**, director la Şcoala elementară Vatra Dornei; **Paţa Ioan**, director la Şcoala elementară Şaru Dornei, Panaci. Pentru **Şcoli medii tehnice: Păduraru Teofil**, director la Şcoala tehnică administrativă Vatra Dornei-Resort; **Mândreanu Constantin**, director la Şcoala tehnică minieră Vatra Dornei-Resort, iar pentru **Şcoli de calificare**, **Corsaru Radu**, director la Şcoala profesională forestieră Vatra Dornei.

*

1960: „Pionierul Gh. Mălureanu, din comuna Dorna Candreni, ne scrie: „În orașul Vatra Dornei s-au construit multe blocuri, locuinţe pentru muncitori, S-a mai construit și o fabrică de lactoză și un combinat forestier”[167].

*

La Vatra Dornei s-au născut dramaturgul Ion LUCA (7 decembrie 1894), publicistul Ernest CARA (24 ianuarie 1902), prozatorul Platon PARDĂU (1 decembrie 1934) şi poetesa Cornelia Maria SAVU (4 septembrie 1954).

---

[167] *Scânteia pionierului*, An XI, Nr. 23, Bucureşti 1960, p. 4

BROŞTENI

1488: Ştefan cel Mare include Broştenii în Braniştea mănăstirii Voroneţ, „care se întindea din apa Moldovei, până în hotarul Dornenilor şi până în apa Negrii Secuieşti şi în apa Bistriţei”[168].

1671: Pentru pretenţiile hotarnice ale mănăstirii Slatina mărturiseşte, conform condicii, „Gheorghe Gemănar, fost brănişter pe moşia Voroneţului din valea Bistriţei, pe vremea lui Vasile Lupu”[169].

---

[168] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 3

[169] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 16

*

1688, septembrie 13: „Fraţii Gherasim Mateş si Ionaşcu Porcul, feciorii lui Nuţul, vând cumnatului lor, Mihăilă Dodul, ginerele lui Nuţul, poiana lui Bărnar şi muntele Bârnariul, cu preţul de nouă lei bătuţi, doi boi şi şase groşi de miţă albă, şi întăresc zapisul cu martori şi afurisenie.

„Adică eu, Gherasim Mateş, şi cu Ionaşcu Porcul, brat lui Mateş, precum am vândut lui Mihăilă Dodul poiana lui Bărnar şi Bărnariul, la Dorna, şi eu Dodul am dat lor, cumnaţilor fraţilor amândurora, lui Gherasim şi lui Ionaşcu Porcu, feciorii Nuţului, a socrului meu, nouă lei bătuţi şi doi boi şi şase groşi de miţă albă, şi lui Ionaşcu Porcu zece lei bătuţi, iară după moarte nimeni să nu să scoale a pârî, nici feciori, nici nepoţi, nici nimeni din ruda noastră, că noi suntem ficiorii Nuţului, deci noi parte noastră am vândut-o, iară mai sunt moşii neîmpărţite şi Dodoae ni-i soră nouă, are parte şi ea, că-i fată Nuţului, şi la tocmeala noastră au fost arhimandrit şi Andronic Bărnar şi Ifrim zet Ciurlei, meşter de biserici, când am făcut, deci de-acum înainte să-i fie direaptă moşie lui Mihăilă Dodul şi ficiorilor lui în veci de veci, iar cine ar scorni pâră să fie afurisit şi treclit de trei sute şi optusprăzăci oteţ ot Nikiia, iară de ar merge la judecată să-şi întrebe, să fie de mare ruşine şi înaintea satului şi pen-tru credinţă am pus degetele.

let 7197 Sept 13 de zile

Eu, Gherasim Mateş am dat
Eu, Ionaşcu Porcul am dat

Eu, Andronic Bărnar am fost faţă.
Eu, Ifrim zet Ciurlei am fost faţă"[170].

*

1728: În zapisul lui Petre Cârnul din Dorna şi al fraţilor lui, şi al tuturor sătenilor „pentru o moşie ce este pe apa Barnarului, cu câmp şi cu pădure" se arată că ei, „dornenii au ţinut-o rău şi cum de acolo înainte nu se vor mai întinde, nu vor mai cosi, nici vor paşte pe acea moşie a Barnarului"[171].

În baza unui proces pentru moşii dintre mănăstirile Moldoviţa şi Voroneţ, desfăşurat în 16 mai 1739, în care ambii proprietari aveau urice din vremea lui Alexandru cel Bun, respectiv, Ştefan cel Mare, Nicolae Iorga s-a străduit să găsească o atestare străveche în „Documentele moşiilor M. S. Regelui"[172], deşi, după cum reiese din primul înscris de care se foloseşte, hotarnica din **26 octombrie 1630**, oferea posibililor locuitori numai condiţiile ispăşirii şi umilinţei, care să asigure un loc în rai, lor, bieţilor munteni fiindu-le „oprit a cosi, nici a vâna fiare, nici a prinde peşte, nici a paşte dobitoace, fiece dobitoc vara; unde vor găsi călugării, în braniştea sfintei mănăstiri, câmpulungeni sau vămeni, sau fiecine vor fi, cosind sau umblând după fiară, sau pe vale, după

---

[170] Stefanelli, T. V., *Documente din vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc*, Bucureşti 1915, p. 13
[171] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 9
[172] Iorga, N., *Studii şi documente cu privire la Istoria Românilor*, volumul VI, Partea II, Bucureşti, 1904, pp. 3-10

peşte, să aibă a le lua tot ce vor găsi la dânşii; aşijderi, de se vor găsi oi sau fie ce dobitoace vărând sau tomnând *în hotarul sfintei mănăstiri*, ce este mai sus scrisă, să aibă a le lua lor câte 12 berbeci, cum este obiceiul"[173]. Obiceiul acesta, din vremea lui Homer, până în anul 1800, se referea la răscumpărarea morţii de om, şi adevărată crimă însemna, prin vremuri, ca necăjitul credincios mirean să îndrăznească să guste o firimitură din „pomul cunoaşterii" de pe întinsul rai pământesc.

La hotarnica de care aminteam, din **16 mai 1739**, împuternicitul domniei era stolnicul Şerban Cantacuzino, şi e de dorit să reţinem acest nume, ca şi cel al lui Dinul Cantacuzino, ispravnic de Câmpulung, care va hotărnici în 11 ianuarie 1756, pentru că afacerea din anul 1800, prin care domnitorul Alexandru Ipsilanti îşi va însuşi aceste moşii şi le va dărui fiului său se leagă, în fond, de faptele urmaşilor lor, care se vor trezi, la un moment dat, chiar stăpâni peste moşiile din Moldova ale Moldoviţei şi Voroneţului, pe care le vor „vinde" măreţului magnat regal Carol I. În 1877, când piereau ăia, de nu avea drept de hrană nici prin munţi, piereau prin Balcani, bunul nostru Rege, care cumpărase valea Prahovei şi valea Bistriţei, care ridicase Peleşului, dădea naţiunii române un exemplu de eficienţă economică a nesăţioasei hărnicii. Primele sate din zona Broştenilor de astăzi se numeau Gheorgiţeni – sat cu o tulburătoare poveste, Dorna, adică Dorna Areni, Şarul şi Păltiniş, iar documentele aflate de Nicolae Iorga le voi reproduce cu cât mai puţine comentarii. Dacă se poate, fără comentarii. Uricele despre „Broşteanii pe apa Moldovei" nu le voi reproduce,

---

[173] Iorga, op. cit., p. 3

pentru că nu ţin de moşia şi de aşezările Broştenilor de astăzi.

*

1741, februarie 13: „Săteni din Dorna" dau mărturie „la mâna Gherghiţenilor" pentru muntele Păltiniş şi dealul Omului, şi cel „dintre Negre", faţă de mănăstirea Slatina, „şi valea neagră Săcuiască". „Pentru să se ştie că aceste locuri sunt domneşti, şi în trecută vreme le stăpâneau ungurii, şi se făceau multe pricini şi morţi de om dintr-un ungur, anume Pătru Cotaţ, care pusese mâna pe aceste locuri şi, şezând un strămoş într-acea parte de loc, a Ghiorghiţenilor, s-au sculat şi au ucis pe acel ungur. Şi, după ce l-au ucis, înştiinţându-se pe lăcuitorii Ţării Ungureşti, pe la cei mai mari, au trimes cărţi şi la Domnul Moldovei pentru acea moarte de om. Şi, trimiţând Măria Sa, Domnul Moldovei, care s-au fost întâmplat Domn la acea vreme, ispravnici de ai Măriei Sale de au prins pe strămoşul acestor Ghiorghiţeni, şi ducându-l pe la Domnie, s-a dovedit că locurile acelea sunt ale Moldovei, şi domneşti, iar pentru moarte aceea de om a dat Ghiorghe Ghiorghiţanul, strămoşul acestor Ghiorghiţeni, trei sute de berbeci, şi a rămas moşia să o stăpânească Ghiorghiţan, împreună cu neamul lui. Dar noi, satul Dorna, ne-am lepădat de acea moarte de om, şi nici la locurile acelea nu ne abatem a-i scoate. / Iscălesc trei oameni care ţinem minte de o sumă de ani: Costantin Ştefănel, Vasile Candre, Lupul Mălăeş, Nechita Nesutuş, Necolai Ursachi. / Face mărturie şi Vasile Başotă, medelnicer, că ştie de când a fost Vornic . / Tot aşa şi un Dumitraşco Medelnicer, „când am fost Vornic". Pecetea

Câmpulungului, deosebită de cea veche: „Această pecete Câmpulungului..., leat 7249 (1741)”[174].

*

1742: „Catastihul de sămile tuturor mănăstirilor de ţară” menţionează, pe teritoriul Broştenilor, moşie „cu oameni”, „Holda, poiană pe Bistriţa, cu oameni”, „Crucea, poiană asemenea, alăturea”, „Cojocii, pe Bistriţă, alăturea” şi „Muntele Lungu, pe Bistriţă”[175].

*

1755, martie 12: „Câmpulung, 12 Mart 7263 (1755). Dinu Cantacuzino, pentru trei *neamuri* din Dorna: **Gheorghiţenii**, **Tăriţenii** şi **Chilsoenii**. Pomeneşte hotărnicia vornicului Costachi şi cheltuiala, „afară de 100 lei c-au pus hatalm un Sămion Negre la Visterie gospod”. „Loc dezbătut de la Unguri”. Îl împart dornenii, adunându-se „în casă la preotul Mihail din Dorna”. Aici se face „împărţeala bătrânilor”. Arată ce se cuvine celor trei familii: „până în glodeţ, ci este în cotiştea Drăgoeştii cei mari”, „pe supt poala Bibiraucii, margine pădurii, până în Plaiul Voivodesei”, „Fântâna Vămanului”. Semnează: Costandin Cantacuzino Paharnic”[176].

*

---

174 Ibidem, p. 5

175 Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, pp. 9, 10

176 Ibidem

1756, ianuarie 11: „Matei Ghica dă Voronețului „moşie sfintei mănăstiri ce este împrejur", după hotarnica din 7248 (1740) şi a Mitropolitului Iacob şi a lui Radul Racoviţă Vel Logofăt, din 2 August 7259 (1751). „Dinul Cantacuzino, ispravnic Câmpului-Lung, să ia de la călugării de la Moldoviţa cărţile lui Matei şi a lui Constantin Racoviţă, de alt cuprins"[177].

*

1758: Mărturia, din condica mănăstirii Slatina, prin care „mărturisesc, ca locuitori cu casele aproape de apa Negrei Broştenilor, următorii oameni bătrâni: Apostol Mârcă, om trecut peste o sută de ani, Ion Măgan şi Toader Erhan"[178].

*

1763, octombrie 1: „Manolachi Costachi Vel Logofăt, Andronachi Vel Vornic, Enachi Costandachi Vel Spătar, Arg. Vel Ban, Andronic Vel Paharnic arată că s-a judecat, înaintea lor „Ioniţă Negre, câmpulungean de la Câmpulung, cu Neculai sin Tănase şi Alexandru, fratesău, Tărăţeştii, tot câmpulungeni", ce aveau „fiştecare câte o hliză de moşii în păduri, şi pe hlizăle lor au curături făcute din codru, de la moşii şi părinţii lor, şi sunt a fiştecăruia hlizi osebite, şi fiştecare să hrăneşte pe hliza lui". Acum Tărăteştii „ş-au făcut osebite curături în capul hlizii lui Ioniţă Negre", cuprinzându-i „locul cel de

[177] Ibidem
[178] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 16

hrană”. Ei arată însă că „au tăiat pădure verde şi au destupat de şi-au făcut curătură”. Decizie: „că este cu dreptate fiştecare să-şi facă curătură în capul hlizăi sale, iar nu să-şi facă în capul hlizăi altora . Deci, să le facă Negre altă curătură, în capul hlizăi lor, de potriva curăturii lor, şi, până le-a găti Negre curătura, să fie deopotrivă cu a lor, ei tot să-şi stăpânească curătura”[179].

*

1780: Monahul Daniil ridică biserica din Broşteni[180].

*

1782: Mărturia unor „bătrâni din Broşteni că popa Gavril sin Petrii Popăscul ot Ştiulbicani… **cel dintâi preot al bisericii din Broşteni** (pe la 1780), a ţinut în arendă o parte a moşiei Broşteni”[181].

1798: Mănăstirea Voroneţ, rămasă în Bucovina, este obligată „să se desfacă de moşiile ce le avea în Moldova”, inclusiv de Broşteni. „La împărţirea acestor moşii între cumpărători, moşiile Crucea, Holda şi Broşteni au căzut în partea neguţătorului Teodor Mustaţă”[182].

---

[179] Ibidem, p. 6
[180] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 20
[181] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 11
[182] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 5

*

1800, august 6: „Hrisovul pre-înălţat Domnului nostru, Măria Sa Constantin Alexandru Ipsilant Voevoda, de danie prea-iubit fiului înălţimii Sale, luminatului beizade Alexandru Ipsilant, pe trei moşii, ce-au fost domneşti, la Ţinutul Sucevei, alăture una lângă alta, anume Dorna, Şarul şi Păltinişul, la marginea ţării Moldovei, ce să hotărăsc cu Transilvania şi cu Bucovina Nemţească; 1800, August 6 zile. / [Şi Domnii de înainte au dăruit nu numai la] biserici şi mănăstiri, ce mai ales către fiii şi rudeniile Domniilor Sale: adică, atât moşii din hotarele domneşti şi ţigani din ţiganii domneşti, cât şi alte mile din însuşi veniturile Domniei, volnici fiind, ca nişte Domni şi stăpânitori, cum mai pre larg dovedesc aceleaşi hrisoave ce se văd pe toată ziua, care toate se păzesc ca un lucru lăudat, şi se urmează întocmai... Aflat-am că la Ţinutul Sucevei este o moşie domnească din cele vechi şi drepte hotare domneşti, nedată nimănui până acum, care este alături cu hotarul ţării ungureşti şi al Bucovinei; pe care moşie se află şi oameni locuitori, adică trei sate, anume Dorna, Şarul şi Păltiniş. Deci această moşie, cu tot hotarul cât este domnesc şi nedat nimănui de alţi luminaţi Domni, cu toţi munţii ce se află pe dânsa, cu locuri de fânaţe, de ţarini, cu locuri de mutări pentru păşunatul oilor, cu vaduri de mori şi de chiuă de sucmani şi de hirisăia, cu tot venitul din tot locul [o dă lui Alexandru, fiu-său], de pe care să ia vechilul Luminării Sale tot venitul, din tot locul, după obiceiul pământului şi după ponturile ce sunt în Visterie cu pecete gospod. Martori: fiii Alexandru, Dimitrie, Gheorghie, Necolai; şi boierii: Costandin Balş Vel Logofăt de Ţara de Jos, Iancul Razul

Vel Logofăt de Ţara de Sus, Teodoraşco Balş Vel Vornic de Ţara de Jos, Manolachi Conache biv Vel Vornic de Ţara de Jos, „epistat Vornicii de aprozi”, Vasili Costache Vel Vornic de Ţara de Jos, Costandin Paladi Vel Vornic de Ţara de Sus, Dimitri Ralet Vel Vornic de Ţara de Sus, „Sandul Sturza Hatman şi pârcălab Sucevschii”, Iordache Rosăt Vel Vistier, Costache Caragea Vel Postelnic, Grigoraş Caliiarhi Vel Cămăraş, Iancul Negre Vel Agă, Costache Manu Vel Spătar, Iordache Milo Vel Ban, Teodorache Văcărescu Vel Comis, Petrache Ritoridi Vel Căminar, Toadir Jora Vel Paharnic, Dimitrie Jora Vel Sărdar, Constantin Cantacuzino Vel Stolnic. Scrie Şărban Botescu biv Vel Sulger. 6 August 1800”[183].

*

1800: Se ridică biserica din Cotârgaşi[184].

*

1800: „Sihastrul Sisoe mută schitul Rarău, din partea bucovineană a muntelui Rarău, în partea Moldovei”[185].

*

[183] Ibidem, pp. 6-8
[184] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 20
[185] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 20

1800, septembrie 9. „Toţi lăcuitorii din Dorna”, către Domn. Îi chemase ispravnicul, pentru a le ceti „mila” dăruirii lor către „beizadea Alexandru Voevod”, „spre odihna şi ocrotire noastră”. Mulţămesc pentru „nemărginita bunătate”: „acum am dobândit bună ocârmuire”. Semnează şi „Ion Cozan Vornic ot Dorna, Toader Ungurian, Chirilă Cărstei, Nechita Săminescul”. „Şi noi, tot satul Dorna şi Şaru şi Păltiniş, neştiind carte, am pus degetele”. Martori: boieri, popi, călugări. Parte din locuitori vin şi la Divan, de arată că aşa e[186].

*

1800, noiembrie 15: „Hotărnicia celor trei sate ale lui beizadea Alexandru. Se hotărăsc „cu munţii Voronețului, a Clirosului, anume Horda şi Cruce”, „cu munţii mănăstirii Slatina, anume Grenţiiaşul”, „cu muntele Chetrosul, ce se stăpâneşte de dumnealui sulgerul Toma Balş”. Se înfăţişează ca vechili: „dumnealui dragomanul Toma Moldovanul”. Arată hotarele despre cei dintâi munţi, locuitorii „din Niagra Secuilor, pe Negrişoara în sus, până la Piatra Pinului, şi tot Negrişoara în sus, pâră în gura Toplişoarei, şi Toplişoara, la deal, până în obârşie ei, şi din obârşia ei, în deal, pin capul opcinii Raţei, în opcina Tunzării, şi opcina Tunzării, în sus, până la piatra Tunzării şi până în vârful Tunzării, şi, pe deasupra fântânii Ialovicioarei... Şi de acolo întoarce opcina Mihăileţului, la deal, până în vârful Şarului... Şi de acolo, opcina Bădii, până în vârful Bosuiucului... Şi de acolo, plaiul, la vale, pin Băda şi pe la fântâna Bădii... Şi de acolo, opcina Şandrului, pin vârful Stevii şi în prilog,

186 Ibidem, p. 8

unde să întâlneşte cu muntele Petrosul" (acestea, între Holda şi Dorna). **Balş arată „că acest munte este după neamul Cantacuzineştilor şi că maica dumisale l-a avut zestre"**. Oamenii Dornei înşiră hotarele: „din prislop şi drept prin Ciungi, şi în cracul Sunătoriului, şi de acolo, în dealul Călugărului, şi de acolo în buza Bagolicului, şi drept în apa Bistriţei, drept gura Colbului". Ai lui Balş, „care au ţinut în cumpărătura de la dumnealui acel munte cu anul", arată alte semne: pe la „gura Părăului Rău", „bătca Palmeşului". Chiril, arhimandritul Slatinei, e chemat apoi pentru Grenţiiaş: arată un act de la 9 Iulie 1795, întărit de ispravnicul Sucevei, Spătarul Dumitrachi Ghica. Hotare: „Glodul Omului, şi în vârful dealului dintre Negre, şi pogoară la vale, prin bătca cu Dărmocza, în buza dealului Bratului". Pomenite „iadulurile ce sunt între Negre". Se aduce şi o mărturie a dornenilor, din 13 Februar 7257 (1749), „cu pecetea Câmpulungului întărită, după obiceiul vremii de atunce, dar este adeverită şi cu iscăliturile a doi boieri: răposat Medelnicer Vasăli Başotă, Medelnicer Dumitraşco, care aceşti boieri au fost, în vremile trecute, Vornic la Câmpulung". Altă mărturie, „de la răposatul boier Banul Dinu Cantacuzino, fiind, într-acea vreme, Paharnic şi Vornic de Câmpulung, din văleat 7263 (1755), Mai 12": în acest act se pomeneşte o veche hotarnică, „ce ar fi făcut… un Costachi biv Vel Stolnic, ce era, în vremea de atunci, Vornic de Câmpulung, întâi scris: Botoşeni". O hotărnicie n-o recunosc dornenii: ar fi făcut mărturia „din silă şi din închisoare", plângându-se apoi lui Alexandru Vodă Calimah. O anulează acum, „pentru că ei sunt nişte lăcuitori ce şed pe moşie domnească şi nu aveau putere nici să dea moşie, nici să ia moşie". „Nişte oameni ce

numai din păscutul bucatelor zic că ştiu". Despre partea Bucovinei, „Cordonului", s-ar fi încălcat cinci case. Se împresura şi dinspre Ungaria. Nouă hotare, între care: „părăul Serişorul", „lunca Vânătorului", vârful Lucaciului, „tăietura ce este mai la vale de Pietrile Roşii", „un picior din mijloc, din trei picioare ce se pogoară din dealul Bonbii", „părăul tăieturii", „părăul haitei", „un părăuţ ce vine de la deal, din Ciriboc", „un picior ce vine din muntele Căliman", „părăul Călimanului, ce se numeşte şi a Bucinişului", „Arsurile Omului"[187].

*

1801, ianuarie 28: „Condică de toate scrisurile moşiilor Dorna, Şarul şi Păltiniş, de la Ţinutul Sucevei, c-au dat danie prea înălţat Domnul nostru, Măria Sa Constandin Alexandru Ipsilant Voevoda, prea iubit fiului Înălţimii Sale, Alexandru Voevoda, prin luminat hrisovul Înălţimii Sale, şi apoi s-au hotărât de boieri hotarnici, a cărora mărturie hotarnică, cercetându-se de către Preosvinţie Sa părintele Mitropolit şi de către iubitorii de Dumnezeu episcopi ai Scaunului, de cătră toată boierimea, s-au făcut carte de încredinţare, care s-a trecut aice asemine; 1801, Ghenarie 28.

*

1803: Moşia Broşteni avea 201 birnici. „În Condica liuzilor (birnicilor) pe 1803 (Uricar VII, p. 255), este următoarea însemnare asupra stării economice a locuitorilor de pe moşia Broşteni: A căror alişveriş (câştig) este

[187] Ibidem, p. 9

cu oi, scânduri şi alte lemne şi cu sucmane, neavând loc de hrană şi hrana lor o aduc pe cai din alte părţi”[188].

*

1807, februarie: Constantin Balş cumpără moşiile Crucea, Holda şi Broşteni cu 85.000 lei[189], pe care o arenda, prin „contractul de arendă” serdarului Negruţ[190].

*

1808, august 9: Hotarnica spătarului Teodor Balş respinge definitiv pretenţiile mănăstirii Slatina pentru moşia Broştenilor.

*

1809, octombrie 13: „Divanul Cnejiei Moldovei. Costandin Balş biv Vel Logofăt ia cele trei moşii de la Hatmanul Sandul Sturza. Serdarul Gheorghi Tufeccibaşa nu dă alte acte decât condica; restul, până în două luni. Întărită stăpânirea lui Balş şi fără ele”[191].

*

[188] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 106
[189] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 5
[190] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 11
[191] Ibidem, p. 10

1826: Broştenii sunt arendaţi „iconomului Vasile, fiul lui Popa Gavril, pomenit mai sus, şi caminar Ioniţă Grigoriu”m care „plăteau anual 10.500 lei”, arenda fiind mărită, în 1830, la 14.000 lei[192].

*

1828, august 28: „Zapis precum să fie ştiut că am vândut muntele Bărnariului cum şi apa pârăului Bărnariului, cu preţ de 95 lei şi 300 păstrăvi, pe care munte are să tomneze cu oi şi 300 capre de iernatic, cu vadea, până la sf. Gheorghe viitor. Iar pentru pescuit şi vânătoare, de la ziua Crucii şi până la ziua Crucii anului viitor”[193].

*

1829, noiembrie 7: „Vasile Cozan şi Ionită a Todosii au făcut învoială ca să umble la iernatic pe muntele Bărnariului şi pe partea vârfului din dos, cu 550 bucate oi şi capre, ce au, cu îndatorire după zapisul ce au dat, ca să se ferească de tot felul de stricăciune în păduri, pe la locuri bune, să se ferească de a pescui şi de a vâna. Decât numai pe la locuri netrebnice, unde nu va fi chip de a se face herestei să-şi ierneze bucatele”[194].

*

---

[192] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 11
[193] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 74
[194] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 74

1829: Cu bani de milostenie, se clădeşte biserica din Holda[195].

*

1831, iunie 8: „Jaloba locuitorilor din Cojoci şi Lunga către Al. Balş, ca să le dea din nou muntele Rarăul pentru păşunatul vitelor. 1831 Iunie 8.

„Cu rugăminte cădem la limanul milei mării tale, de bun neam născut, vajnicul stăpânul nostru Alecu Baloş (Balş – n. n.), noi satele locuitorii măriei tale Lunga, Cojocii. . . pentru muntele Rarău – de mai înainte vreme, până a nu fi schitul acolo, tot noi l-am plătit, păscându-l cu dobitoacele noastre; şi făcându-se numitul schit acolo, fiind deschise curaturi din pădure verde... şi din întâmplare şi din zavistiile ce s-au făcut, luând toate bucatele schitului, nefiind cu ce să-l pască, lipsiţi fiind noi, locuitorii, pentru munte, ne-am suit în munte cu vitele noastre şi neavând alte mutări să ne fie de ajuns. Şi banii vom plăti după analoghia, cum au plătit şi numitul sihastru. Căci noi, locuitorii, voim să se înstatornicească şi Schitul ca să nu rămână întru învechire şi pomenirea Babachii şi a noastre a tuturor locuitorilor... Şi cu lacrămi ne rugăm să nu fie trecută cu vederea cererea noastră, că voiesc alţi străini a intra în munte şi pe noi locuitorii măriei tale să ne strice cu tot. Că având numai puţinică mutare, care este numai drum Dornenilor şi depărtată, şi fiind şi locuitorii s-au înmulţit şi nu avem locuri de ajuns, nici de

---

[195] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 20

fânaţ, nici pentru păşunatul vitelor. Care mărturisim tot satul în frica lui Dumnezeu”[196].

*

1832, mai 22: „Zapisul lui Niculae Boe, prin care acesta cumpără mutarea muntelui Barnariu de la suitul oilor şi până la coborâtul, cu preţ de 2.000 lei, plata la sf. Ilie. Se îndatoreşte să nu facă stricăciuni la lemnul din picioare, ci numai uscături de gios, pentru trebuinţa sa de foc. De nu va fi următor cu plata banilor, la vadea, să i se oprească din oi”[197].

*

1832, mai 22: „Zapisul lui Ion Chipariu, ţuţuian din Târgul Neamţului, prin care acesta cumpără de la Al. Baloş (Balş – n. n.) mutarea din muntele Căboi, cu preţ de 1.000 lei, bani, şi 10 vedre brânză bună tomnatică, făcută în plăcere, însă în burdujele”[198].

*

1832: Supuşii austrieci Gheorghe Prosie şi Vasile Ilievici, iau în arendă moşia Broşteni, plătind 13.000 gal-

---

[196] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 75
[197] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 75
[198] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 75

beni pe an. Moşia avea 290 birnici şi alţi „107 (de) osebite stări”[199].

*

1832, marie 12: „Acareturile ce sunt străine pe moşiile dumisale postelnicului Alecu Balş:

22 herestei (fierăstraie – n. n.) pe apa Neagra:
2 a d-sale căminar Ioniţă ot Fulticeni,
6 a lui Ioan Chimici ot Peatră,
1 a Tistului ot Peatră,
5 a d-sale Necolai Marcovici ot Fulticeni,
8 sunt ţărăneşti,
2 mori tij pe Neagra; una a lui Ioan Sâtariul, una a lui Baroiu,
3 mori pe apa Cotârgaşului: una a lui Ionel, una a Nistorenilor, una a Popii ot Cotârgaş,
7 herestei pe apa Barnarului: două ale d-sale căminar Ioniţă ot Folticenî, 5 ale locuitorilor,
1 moară pe Holdiţa a Hornarului,
1 chio a lui Moaleş,
2 mori în Holdă: una a lui Dumitru Alexandru şi una a Olăeştilor,
1 chio a lui Dumitru Alexandru.
6 herestei pe apa Bărnărelului: două a d-sale Căminarului Ioniţă ot Folticenî, una a iconomului Dimitrie ot Cruce, una a lui Filip, 2 ale locuitorilor,
1 moară a iconomului Dimitrie,
1 moară a lui Gheorghe Cozan,

---

[199] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 20

1 chio a iconomului Dimitrie,
1 chio a unui ţăran,
1 moară pe apa Chirilului a lui Gheorghe a lui Niţă,
1 chio tij a lui,
1 moară a călugărului ot Rarău.

52 de herestăi cu mori, cu chiu sunt”[200].

*

1832, iulie 9: „Alecu Balş, către Logofeţia Dreptăţii. Pentru nişte turci, ce, fără voia lui, s-au suit la munţi, exploatează cheresteaua, nu vreau să dea „zeciuială pentru adetiul moşiei”, au bătut un vătav, „s-au aşezat acolo în sate, luând casă şi având ţiitoare, şi în silă gonind şi despărţind pe bărbaţi de femei”. Se plânge protopopul. Îl leagă şi-l dă Vornicul pe unul din ei, spre a-l trimete la isprăvnicie; se roagă ceilalţi turci a-i da drumul. Era ordin de la Iaşi a-i scoate de acolo”[201].

1835: „Iconomul Dimitrie de la Cruce” ia în arendă Broltenii, plătind anual câte „2.200 galbeni şi 200 ocă zahar canar”[202].

*

[200] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 14
[201] Ibidem
[202] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 11

1836: „Căminarul Ioniţă Grigoriu, Iconomul Dimitrie, Vasilie Ilievici şi Gheorghe Prosii" sunt arendaşii moşiei Broşteni, plătind 3.600 galbeni. Printre datornicii arendaşilor se număra Timofti din sat Glodu, moşia Dornei"[203].

*

1839: „Fostul pădurar al moşiei Broşteni, Grigore Chirileanu, istoriseşte că a auzit din bătrâni cum că vechiul iarmaroc (bâlci) de vite se ţinea, în toţi anii, la Sânt-Ilie, pe Muntele Lung, la locul zis Bâtca Nedeii, şi că numai în vremi mai apropiate s-a mutat acest iarmaroc la Mănăstirea Slatina şi, în sfârşit, la Folticeni. Fapt este că cuvântul Nedeie înseamnă şi bâlci şi sfânt Ilie şi că drumul vechi spre Suceava, prin Muntele Lung, mergea, până acum 30-40 de ani. Pe lângă aceasta, ştim că în ţara Moţilor din Ardeal se ţine şi astăzi un târg – aşa zisul târg de fete, în vârful muntelui Găina, care târg, după zisa lui Teofil Frâncu[204], seamănă cu nedeile din ţara Haţegului. Toate acestea ne îndreptăţesc a crede că şi în Muntele Lung a putut fiinţa mai de mult un târg anual. Şi ne putem închipui ce patriarhală adunare păstorească de pletoşi moldoveni de munte, cu vestiţii lor cai moldoveneşti, trebuie să fi fost, cu prilejul acestui caracteristic iarmaroc, pe minunatul şi întinsul podiş al Muntelui Lung, ale căruia poale se lasă până la satele de pe malurile Moldovei,

---

[203] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 12

[204] Teofil Frâncu şi G. Candrea, *Românii din munţii Apuseni (Moţii)*, Bucureşti 1888, p. 72 – notă Kirileanu

de o parte, şi până la cele de pe malurile Bistriţei, de altă parte"[205].

*

1840: Se clădeşte biserica din Cojoci[206].

*

1841: Alecu Balş îşi exploatează singur moşia Broşteni, ajutat de vechilul Merişescu, pe care îl plăteşte cu 300 de galbeni pe an[207].

*

1846: Moşia Broşteni avea 347 birnici[208].

1859: Populaţia moşiei Broşteni număra 2.614 suflete, împărţite în 522 de familii[209].

*

---

[205] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, pp. 17, 18
[206] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 18
[207] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 14
[208] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 20
[209] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 20

1864: Broştenii aveau 387 clăcaşi şi 121 văduve[210].

*

1870: Satele comunei Crucea, respectiv Crucea, Cojoci şi Chiril „s-au unit cu comuna Broşteni"[211].

*

1882: „Prin deciziunea Dlui ministru de finanţe, cu No. 7.069, sunt confirmaţi debitanţi pentru a exercita vânzarea de tutun, următoarele persoane: Ion Cojocaru, comuna Şarul Dornei, plasa Muntele, judeţul Suceava; Ion Străilaş, comuna Broşteni, plasa Muntele, judeţul Suceava; Teodor Muştea, comuna Broşteni, plasa Muntele, judeţul Suceava; Iosif Cucinschi, comuna Broşteni, plasa Muntele, judeţul Suceava; Vasile Moga, comuna Broşteni, plasa Muntele, judeţul Suceava, Vasile Gh. Marcu, comuna Broşteni, plasa Muntele, judeţul Suceava; Neculae Grigorescu, comuna Broşteni, plasa Muntele, judeţul Suceava; Vasile a Sandoiei, comuna Broşteni, plasa Muntele, judeţul Suceava"[212].

*

[210] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 20
[211] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 45
[212] *Monitorul Oficial*, No. 126, 1/13 septembrie 1882, p. 2170

1883: Unul dintre cei mai importanți fotografi ai Bucovinei, Julius Dutkiewicz, realiza, cu ocazia vizitei făcute de Carol I, în 1883, în vara anului 1883 la moșia Broșteni, și publica, în toamna aceluiași an, albumul de lux „Broșteni”, cu 44 de fotografii, dispuse, câte două, pe 22 de pagini.

*

1887: „Dl dr. în medicină B. Sandovici este numit în postul vacant de medic al plasei Muntele, cu reşedinţa în comuna Broşteni, judeţul Suceava”[213].

*

1888: „Prin decretul regal cu No. 1.850 din 13 Iunie 1888, după propunerea făcută prin raport de dl ministru secretar de stat la departamentul de justiţie, sunt numiţi şi permutaţi: Dl N. S. Vlădoianu, actual judecător al ocolului Broşteni, judeţul Suceava, în aceiaşi calitate, la ocolul Snagov, judeţul Ilfov, în locul dlui Al. G. Nicolescu”[214].

1888: „Reproducem, după *Resboiul*, fără nici un comentariu, o corespondenţă ce zisul ziar a primit din Broşteni, proprietatea Regelui Carol, spre a se vedea cât de nedrepţi sunt aceia care găsesc de cuviinţă să zică că Regele Carol nu aduce fericire acolo unde calcă. / „Cei însărcinaţi cu administraţia acestei moşii fac mari nedreptăţi locuitorilor şi mai cu seamă **vătafii Bolomey** şi

[213] *Epoca,* No. 416, Anul II, joi 16/28 aprilie 1887, p. 3
[214] *Epoca,* No. 773, Anul III, duminică 19 iunie / 1 iulie 1888, p. 3

Vidrighi, ambii un fel de călăi, în faţa cărora bieţii săteni nu au nici o putere, siliţi fiind de a indura toate neajunsurile. Spre exemplu: Un om, deşi se mărgineşte cu locul de apa Bistriţei, este oprit de a pescui în acel loc, dacă nu plăteşte sau nu face câteva zile de muncă la curte. Oamenii de acolo plătesc câte 10 lei pentru o vită de păscut la munte şi 10 lei de luat uscături pentru foc, pe an; însă fiecare din aceşti locuitori mai este dator a face muncă 40 zile în timp de un an, a 50, 60, 80 sau 100 bani ziua, cu mâncarea lui, şi când omul nu poate fini aceste zile, prin vreo întâmplare, atunci restul de zile se scriu în seama lui, cu câte 2 lei ziua, pe anul viitor, aşa că un om, dacă are nefericirea a se mântui, anul dintâi, numai de 20 zile, pentru restul de celelalte 20 plăteşte 40 lei, şi astfel, din an, în an, aceşti săteni vor deveni un fel de robi. / Dacă omul nu voieşte a face cele 40 zile cu plată, liber este a-şi duce vitele pe altă moşie, ceea ce însă e cu neputinţă, căci patru poşte, în sus şi în jos, este numai moşia Regelui, aşa că oricare e nevoit a sta, cu avuţia lui, pe loc şi a răbda. / La Broşteni este un mare ferăstrău de tăiat scânduri; lucrătorii sunt mai toţi străini, mai ales unguri, cu 2 lei pe zi, subt cuvânt că sunt mai buni la lucru, pe când românii au câte un leu. Este drept că ungurii vor fi mai spornici, căci se hrănesc mal bine, deoarece câştigă mai mult, dar ceilalţi mănâncă mai prost, lucrează mai prost". / Ungureni, Broşteni; rimează"[215].

*

[215] *Adevărul*, No. 28, Anul I, vineri 16 septembrie 1888, p. 3

1890: „Tablou de posturile vacante de medici de plase, oraşe şi spitale: În judeţul Suceava, plasa Muntele, cu reşedinţa în comuna Broşteni”[216].

*

1890: „Întinderea ce a luat epidemia de angină difterică, din plasa Muntele, jud. Suceava, şi pustiirile ce le-a făcut, în câteva luni, trebuie să aibă un capăt. Persoanele care sunt în fruntea judeţului Suceava sunt atât de ignorante şi nepăsătoare că a se ocupa de cultura şi de sănătatea poporului de la ţară e un paradox. Consiliul judeţean şi comitetul permanent, alcătuit din nişte babalâci obscuri, ca să dea probă de iubirea lor pentru igiena judeţului şi sănătatea populaţiunii, a suprimat încă de mult postul de medic pentru plasa Muntele. Şi iată că o epidemie furioasă ucide tânăra generaţie din sate întregi, nimiceşte o parte din odraslele ţării şi un medic de plasă, care să dea primele ajutoare şi sfaturi nenorocitelor victime, lipseşte. Ruşine vouă, care vă îngrijişi numai de pungile voastre şi de intrigile mahalalelor! Cine-şi poate închipui ca o epidemie grozavă să fie combătută cu ştiinţa unui vaccinator şi cu arsenalul farmaceutic al primăriilor comunale? / Ei bine, cine nu-şi poate închipui aceasta, afle că tot corpul medical hotărât la viaţă ori la moarte în această epidemie este an vaccinator, Bută, şi tot cordonul sanitar, crâşmele inspectate de dânsul, care ar sta mai bine în altă parte, decât acolo unde stă acum. Oricine mai are simţământul de om şi n-a pierdut simţământul patriotismului, are dreptul să strige că această nepăsare bizantină a autorităţilor judeţene, a medicului de judeţ şi a

[216] *Monitorul Oficial*; nr. 176, 6/18 noiembrie 1890, p. 4110

guvernului actual e o crimă. Iar toţi aceşti stăpânitori de astăzi, care rămâneţi nepăsători la pierderea unei populaţiuni muncitoare, veţi fi blestemaţi de părinţii victimelor şi de generaţiile viitoare. / Dar să căutăm mijloacele de îndreptare, căci populaţia tânără a munţilor Sucevei se stinge: În cel mal scurt timp, trebuiesc oprite comunicaţiile de la o comună la alta, căci contagiunea anginei difterice se face şi de la om la om sau de la păsări atinse de difterită (?)./ În ziua de 8 Septembrie, în satul Pârâul Cârjei a fast hramul bisericii. S-au adunat atunci oameni şi copii din tot Muntele şi mai ales din comuna Broşteni, unde epidemia bântuia din primăvară. Peste câteva zile, Pârâul Cârjei era Pârâul morţii. În satul Mădeiu se ivise numai două cazuri mortale, la două case, pe marginea Bistriţei, şi, timp de 18 zile, nu s-a mai ivit nici unul. Dar părinţii victimelor au făcut praznic, unde s-au adunat oameni din tot satul, ca să bea pentru sufletul celor care nu mai sunt şi, în timp de o lună şi jumătate, copiii comunei Medeiu în adevăr că nu mai sunt. Au rămas, în toată comuna, poate 10 copii de ţâţă. Deşi casele din satele muntoase sunt depărtate unele de altele de o jumătate de kilometru, de un kilometru şi mai mult chiar, din cauză că se fac hramuri, praznice, petreceri la crâşmă etc., contagiunea merge cu aceiaşi furie ca şi în satele cu populaţie deasă. / Trebuie dar oprite şi praznicele, hramurile, întrunirile (crâşmele şi şcolile), înmormântările cu pompă etc. Trebuie făcute dezinfectări igienice ca pentru toate cazurile de epidemii. Toate aceste măsuri însă nu se pot lua decât de oameni care să nu aibă de pregătit alegeri, nici să facă intrigi de politică de gaşcă, nici să fie ocupaţi cu frecventarea crâşmelor, ci măsurile se pot lua de oameni devotaţi. / Guvernul şi consiliul sanitar trebuie să

trimită o comisiune de câţiva doctori, pregătiţi cu toate ajutoarele terapeutice; iar autorităţile păcătoase ale nenorocitului judeţ Suceava să fie obligate, prin ordin special de guvern, să pună la dispoziţia comisiunii medicale toate mijloacele administrative şi ajutoarele materiale de care se va simţi nevoie. Un număr determinat de studenţi în medicină (doctoranzi) din Iaşi şi Bucureşti să fie plătiţi de stat pentru a forma personalul medical pe lângă doctorii şefi. Cu modul acesta li s-ar putea aplica mijloacele moderne de tratare a difteriei; cu modul acesta s-ar împiedica ruina familiilor; suferinţa părinţilor şi stingerea unei populaţiuni întregi; cu modal acesta ar folosi şi nenorociţilor locuitori, şi studiilor medicale, şi ţării"[217].

*

1890: „Prin deciziunea Dlui ministru de finanţe cu No. 19.372 din 8 Octombrie 1890, s-au numit ca debitanţi de tutunuri, timbre, chibrituri şi cărţi de joc următoarele persoane: Ştrul Moise Opincaru, în comuna Brosceni, plasa Muntele, judeţul Suceava"[218].

*

1893: „**Broşteni**, comună rurală, plasa Muntele, jud. Suceava, spre Vest şi la 76 km de Fălticeni. Se mărgineşte, la Est, cu comunele Mădeiul şi Mălini, hotărnicindu-se prin Bistriţa şi o linie ce porneşte din pârâul Căţeluşa şi trece peste munţii Comoara, Opcina Goei, Goia, pe lângă Muntele Lung şi până în Opcina Rea; la Vest, cu

---

[217] *Adevărul*, No, 638, Anul III, duminică 7 octombrie 1890, pp. 1, 2
[218] *Monitorul Oficial*; Nr., 23 octombrie 1890, p. 3868

comunele Dorna (Areni – n. n.), Şarul Dornei şi Neagra Şarului, despărţindu-se prin o linie ce porneşte de la Cheile Negrei Broştenilor, trece pe la Piatra lui Ciubuc, Piatra Albă, scoboară în pârâul Scoruşul, apoi apucă pe Negrişoara, în sus, până la Gura Toplicioarei, urcă pe acest pârâu până în Opcina Raţei, Opcina Mihăileţului, Şarul, Bâtca Opcioarei, Opcina Bădei, pe la Prislop, Bogolin şi până ce scoboară în Bistriţa, după gâtul de la Colţul Acrei; la Sud, cu Mădeiul, Borca şi Transilvania, limitându-se prin Bistriţa şi Neagra Broştenilor; la Nord, cu Bucovina, hotărnicită prin Bistriţa, până la gura Pârâului Arămei, urcând până sub vârful Rarăului, se întoarce, pe după Todicescu, pe la munţii Căpăţâna, Scoruşul, Tarniţele, Clifele, Alunişul, Grebenele şi până în Opcina Rea. Lungimea hotarului e de 138 km. Are forma unui poligon destul de neregulat, înclinat de ambele părţi N-E şi S-V spre albia Bistriţei. E compusă din satele Cotârgaşul, cu Poiana Cotârgaşului, Lungeni cu Cotul Hăleasei, Broşteni cu Hărăoaia, Neagra cu Poiana Vinului, Holdiţa, Holda cu Barnar, Căboaia, Crucea, Lunga, Cojoci şi Chiril, cu reşedinţa în Broşteni, care e şi reşedinţa sub-prefecturii plaiului.

E populată cu 680 capi de familie, cu 2.872 suflete (1432 bărbaţi şi 1440 femei), din care 145 izraeliţi. Contribuabili sunt 677. Are un schit, Rarăul, şi 5 biserici deservite de 3 preoţi şi 12 cântăreţi; 1 şcoală rurală de băieţi, 1 de fete şi 1 mixtă, frecventate de 140 elevi şi eleve. Numărul copiilor în vârstă de şcoală este de 159 băieţi şi 151 fete, însă e peste putinţă să frecventeze toţi şcolile, din cauza prea marii depărtări dintre sate şi a drumurilor cu totul rele şi accidentate. Şcoala are 3 învă-

ţători, plătiţi de stat şi subvenţionaţi din casa particulară a M. S. Regelui.

Budgetul comunei, pe anul 1892-1893, are la venituri 14.730 lei şi la cheltuieli, 14.689; iar al drumurilor 3.092 lei, 30 bani la venituri şi 2.900 lei la cheltuieli. În toată comuna sunt 648 cai, 744 boi, 1.242 vaci, 10.927 oi, 2 capre şi 602 porci. Caprele s-au nimicit, pentru că stricau pădurea. Altitudinea comunei, la nivelul mării, ajunge, în vârful Pietrosului Bogolin, la 1.749 m. Vârful Rarăului, ce cade în Bucovina, ceva mai sus de hotarul comunei, are 2.008 m. E udată de râul Bistriţa, cu afluenţii ei. Cei mai însemnaţi munţi ai comunei sunt: Pietrosul Bogolin (1.749,4 m), Grinţieşul(1.739,5 m), Scăricica (1.716,5 m), Barnarul (1.704,3 m.), Pietrosul (1.704 m), Căboaia (1.638,8 m), Tunzăria (1.630,3 m.), Ialovjiţa (1.616,3 m), Tomnaticul (1.604 m), Gruiul (1.563,5 m),Bâtca Raţei (1.531 m), Muntele Verde (1.530 m), Pietrele Albe (1.488,9 m), Tarniţele (1.479,5 m), Vârful Buzei (1.411,3 m), Scoruşi (1.396,1 m), Căpăţâna (1.383,4 m), Grebenele (1370.5 m.), Clifele (1.367,1 m), Scoruşii Frontierei (1352.2 m.), Alunişul (1.347,3 m), Măzănariul (1.339,9 m), Vârful Goei (1298,4 m), Opcina Rea (1.295,7 m), Bâtca lui Tîrsînă (1.263 m), Pleşul-Broşteni (1.205.1 m) şi Bâtca Popii (608,2 m). Numai culmea munţilor e stâncoasă sau acoperită de păşuni; încolo sunt păduri şi codri nestrăbătuţi de brad şi molift.

De la 1877 moşia a devenit proprietatea M. S. Regelui, cumpărată de la familia A. Balş, pe preţul de 2.500.000 lei. Suprafaţa moşiei e de 44.000 hectare, din care 34.000 hectare pădure, 1.500 hectare fânaţ, 3.000

hectare păşuni şi 5.500 hectare sterpe. Venitul anual al moşiei e de 400.000 lei, iar cheltuielile de 225.000.

Cu diversele instalaţiuni forestiere s-au cheltuit, de la 1877, încoace, 300.000 lei. Cu şcolile şi bisericile, a cheltuit M. S. Regele 400.000 lei. Moşia avea 7 ferăstraie, cu 17 juguri, care acum s-au desfiinţat, vânzându-se toată producţiunea. Din 200 hectare pădure, ce se taie anual, ies: 1.745 plute butuci şi 450 ghile mari sau 45.000 metri cubici, la care se mai adaogă 100 plute de cioplitură. În comună sunt trei schele: Hărăoaia, Lungeni şi Cotârgaşi.

Locuitorii împroprietăriţi la 1864 sunt: 57 fruntaşi, 168 mijlocaşi şi 163 codaşi, stăpânind 1.393 fălci; afară de care mai sunt 121 săteni ce au primit danie câte 10 prăjini loc de casă, 50-60 fălci de fiecare sat, de la fostul proprietar, ca despăgubire pentru râpi, ponoare etc., care fac în total 1.910 fălci şi 52 prăjini.

Locuitorii se ocupă puţin cu plugăria şi mai mult cu lucrul lemnului şi creşterea vitelor. Săteanul harnic are ce munci şi ce câştiga, plătindu-i-se ziua cu braţele de la 1,50-2 lei, iar cu carul, 2-3 lei. De lucru găsesc oricând, vara ca şi iarna.

Principala unealtă de muncă e toporul, de care săteanul nu se desparte niciodată, servindu-i la vreme de nevoie şi ca armă de apărare, contra fiarelor. Sunt, în toată comuna, numai 40 care şi vreo 50 pluguri primitive.

În comună sunt 11 morişti, în care se macină aproximativ 7.780 hectolitri porumb. Făina de grâu se cumpără, numai pe la zile mari, de pe la dughene. Pe pârâul Barnarul se fabrică varul necesar pentru întreaga comună. Unii săteni însă îşi spoiesc casele cu un fel de lut albicios şi luciu, numit mal. Mai sunt în comună: 3 fabrici de caşcaval, 6 fierării, 4 brutării, 2 căsăpii, în care se taie anual pană la 250 vaci şi 500 miei, un cizmar, un croitor şi 2 boiangii izraeliţi, 6 cârciumi, 4 dughene, 5 debite de tutun.

Pădurile comunei, care altădată gemeau de vânat, acum sunt cutreierate mai mult de sălbătăciuni ca urşi, lupi şi vulpi. Se mai găsesc însă căprioare, iepuri, dar cerbi nu, pentru că, vânatul fiind interzis, s-au înmulţit carnivorele, iar vânatul celălalt s-a retras pe alte moşii. Apele conţin peşte: păstrăvi, lostriţe, mrene, boişteni, behliţi, cleni, zvârlugi, grindele, sglăvoci, lipani şi midhai. Se găsesc, în comună, 192 stupi, ce produc anual pană la 400 kg miere şi 294 kg ceară.

Munţii conţin, în sânul lor, minerale, ca: pucioasă, fier, aramă, piatră de var; dar aceste produse au rămas încă ne-exploatate.

Sunt în comună 4 izvoare de pucioasă: unul lângă Lungeni, altul pe pârâul Holdiţa, al 3-a pe pârâul Pusdra şi al 4-a pe pârâul Cotârgaşul. Se mai găsesc 2 izvoare de burcut (borviz): unul pe Negrişoara, la Mîrcă, şi secundul pe Neagra, la Poiana-Vinului.

Ca localităţi demne de vizitat sunt: Rarăul, cu Pietrele Doamnei, Cheile Bistriţei, instalaţiile forestiere de la Barnari, Văcăria, cu însemnatele fabricaţiuni de brânzeturi, Vârful Barnarului, al Grinţieşului şi Tarniţele, Piatra Zimbrului şi Groapa Volintirilor. La Pietrele Doamnei şi la Tarniţă se găseşte în abundenţă frumoasa floare numită de noi floarea Reginei şi floare albă de munte (Edelweiss)

Pe pârâul Negrişoara, la 17 km depărtare de Broşteni, se observă urmele unei fabrici de fier, fostă, se zice, a unui bogătaş, Conache.

Pe la 1850, „Broşteni, Holda, Holdiţa, la ţinutul Sucevei, Ocolul-Muntelui, moşie a dumisale Logofătului Alecu Balş. Are sat cu 2 preoţi, 4 dascăli, un privilegiat, 11 bejenari hrisovoliţi, 16 nevolnici, 12 vădane, 12 slujbaşi volnici, 5 jidovi; pe lângă moşiile Păltinişul, Cotârgaşi şi altele, cu un număr de 230 locuitori" (*Buciumul Românesc*, An. I, p. 476)"[219].

*

„**Broşteni, sat**, pe moşia şi în comuna cu acelaşi nume, jud. Suceava, numit, în partea Est, dinspre primă-rie, şi Hărăoaia. Aşezat pe ţărmul stâng al Bistriţei, la 47° 14' 20'' latitudine boreală şi la 23° 21' 10'' longitudine or. Are 100 case, cu 100 capi de familie sau 407 suflete, 200 bărbaţi şi 207 femei. Din aceştia, 40 sunt străini, şi anume: 8 elveţieni, 8 austrieci, 4 unguri şi restul izraeliţi.

---

[219] Lahovari, George Ioan, *Marele Dicţionar Geografic al României*, Volumul I, Bucureşti 1898, pp. 655, 656

Are 100 contribuabili. În acest sat este 1 cârciumă, 2 dughene, 1 cafenea, 1 stoler şi 1 cojocar.

Vatra satului ocupă o suprafaţă aproximativă de 18 fălci. Împroprietăriţi la 1864 sunt: 4 fruntaşi, 14 mijlocaşi şi 18 codaşi, stăpânind 123 fălci, afară de cei cu câte 10 prăjini. Aşezările locuitorilor sunt bune. În Broşteni sunt 2 biserici: 1 veche, cu hramul „Sfântul Nicolae", clădită cu vreo 100 ani în urmă, din lemnul de pe loc, de cine nu se ştie, în care nu se mai oficiază, şi alta nouă, având acelaşi hram, zidită la 1865, de fostul proprietar Alecu Balş, ajutat de locuitori, şi restaurată la 1886, de către M. S. Regele, care a înzestrat-o cu odăjdii şi toate cele necesare. E deservită de 1 preot şi 2 cântăreţi şi împroprietărită cu 8 fălci. Are 1 şcoală rurală de băieţi, cu 1 învăţător plătit de stat, frecventată de 70 elevi, şi 1 şcoală rurală de fete, înfiinţată la anul 1892, cu o învăţătoare, plătită tot de stat. Şcoala de băieţi a fost înfiinţată la 1865, funcţionând până acum ca şcoală mixtă. Ambii învăţători sunt subvenţionaţi şi din caseta particulară a M. S. Regelui. Şcoalele au localuri proprii din cele mai frumoase, construite tot cu spesele M. S. Regelui. Şcoala de fete e frecventată de 40 eleve. În sat, sunt în vârstă de şcoală 85 băieţi şi 84 fete.

În Broşteni e reşedinţa sub-prefecturii plasei Muntele, a judecătoriei ocolului, a unei companii de infanterie, a medicului şi moaşei de plasă. Are un oficiu telegrafo-poştal.

Drumurile principale sunt: la Mădeiu, 8 km; la Dârmoxa, 17 km; la Holda, 3 km. În dreptul Broştenilor

este un pod stătător, construit de administraţia moşiei M. S. Regelui.

La 1803, „Broşteni-Holda, a clirosului din Bucovina aveau 80 liuzi plătind 1.404 lei bir pe an” (*Uricariul*, de Th. Codrescu, vol. VII, p. 255)”[220]. Textele din *Dicţionarul* lui Lahovari provin, de fapt, din *Dicţionarul* revizorului şcolar Serafim Ionescu[221].

*

1899: „Depozitul de recrutare Suceava: A Paraschivei Petre, soldat, contingentul 1898, din comuna Broşteni, plasa Muntele, judeţul Suceava; dezertor de la 23 Iulie 1898”[222].

*

1899: În Broşteni trăiau 818 familii, numărând 3.099 suflete[223].

*

1905: Moşia Broşteni era populată cu 821 de familii[224].

---

220 Ibidem, pp. 657, 658

221 Ionescu, Serafim, *Dicţionar Geografic al Judeţului Suceava,* Bucureşti 1894, pp. 49-54

222 *Monitorul Oficial*, Nr. 173, 3/15 noiembrie 1899, p. 5985

223 Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 20

224 Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 20

*

1907: „Toată valea Bistriţei e locuită de oameni veniţi din Ardeal.

Tradiţia spune că, acum două, trei sute de ani în urmă, Românii din Ardeal, strâmtoraţi de Unguri, au trecut în Moldova. Muntenii au căutat să se stabilească în părţile muntelui, unde le şi era prima descălecătoare. Au trimis, întâi, pe câţiva dintre ei, ca să caute loc bun pentru descălecare. În mai multe locuri, unde socoteau ei că ar fi bine de aşezat, au pus în apa Bistriţei nişte bolovani mari, anume însemnaţi, şi apoi au plecat acasă. În anul următor s-au întors pe aceleaşi locuri şi, dintre toţi bolovanii aşezaţi de ei în apă, numai pe acei din Cotârgaşi i-au găsit neclintiţi, ceea ce înseamnă că, pe acolo, Bistriţa e blândă şi, prin urmare, locu-i bun de aşezare. Astfel Cotârgăşenii, un cătun al Broştenilor, îşi revendică cinstea de a fi primii descălicători, împreună cu cei din Mădei, care ţin la aceiaşi cinste”[225].

*

1912: „Broşteni e domeniu regal: Borca e domeniul Coroanei. Deosebirea e mare. Şoseaua bine întreţinută nu trece dincolo de Borca. De aice e drumul vechi, mereu surpat de puhoaiele nestăpânite, când agăţat pe coasta muntelui, când trecând prin vadul pâraielor ori peste îngrămădirile de bolovani, aduşi de apele sălbatice. De o parte lumina lămpilor cu arc, de alta câteva felinare,

---

[225] Gorovei, Artur, *Cruzimi*, Iaşi 1921, pp. 42, 43

faruri care arată locurile unde trebuie să domoleşti pasul, să fii cu băgare de samă. Dincolo şcoala are bănci model, dincoace sunt poate de pe când Creangă stătea în gazdă la baba Irinuca. Biserica, în Borca, se înaltă pe malul rădicat, în fruntea caselor şi în vederea tuturor; în Broşteni e tupilată, cu bolta de scânduri, ceva-ceva mai răsărită decât vechiul locaş de rugă, clădit în lemn, cu uşorii frumos crestaţi; ambele sunt ascunse sub coasta unui deal, înghemuite între şcoala cu faţada spre nord şi între casele locuitorilor. În jos baie sistematică, sală de lectură şi cinematograf, firme pretutindeni, case bune pentru funcţionari, împrejmuite cu îngrijire şi umbrite de pomi plantaţi, iar casa administratorului ca o cochetă vilă şviţeriană în mijlocul unui parc de brazi. În sus, satul e ca pe vremea lui Balş; doar casa administratorului, spaţioasă şi gospodărească, şi otelul de curând clădit, atrag atenţiunea trecătorului.

Deoparte trecutul simplu, natura neprihănită; de alta viitorul, cu îmbunătăţirile aduse de omul ce vrea să puie stăpânire pe darurile naturii. Şi poate că acest tipar patriarhal, păstrarea vremurilor îndepărtate, care corespunde de minune de altfel naturii neschimbate, să fie datorit şi faptului că Stăpânul e departe, departe de colţul nordic al Moldovei şi de mult nu a mai dat pe aici. El nu ştie poate decât că veniturile cresc; iar cei ce sunt puşi să strângă veniturile nu au voie să mişte nici un pai fără învoirea de la Centru. Şi ce locuri minunate sunt pe aici”[226].

[226] Simionescu, I., *O excursie în nordul Moldovei (Împrejurime Broştenilor)*, Bucureşti 1913, p. 9

*

1914-1918: „**Johann a lui Carol Koczynschi**, născut în **Broşteni**, la 17 februarie 1873, chemat la arme, în anul 1914, a ajuns, în anul 1915, în captivitate la ruşi, unde, îmbolnăvindu-se, ar fi murit la finea anului 1917, în Turchestan, lipsind, până în prezent, orice ştire despre el. Fiind deci decesul probabil, se îndrumează, la cererea Emiliei Koczynski, procedura pentru declararea morţii celui dispărut”[227].

*

1922: „Astăzi, 29 iulie 1922. / Comisiunea de ocol instituită pe lângă judecătoria Broşteni, judeţul Suceava, pentru revizuirea împroprietăririlor precedente şi exproprierea terenurilor pentru completarea izlazurilor necesare comunelor: Broşteni, Borca, Crucea, Fărcaşa şi Mădei, ce compun acel ocol, a ales şi determinat următoarele terenuri:

*

Moşii regale expropriate, pe Bistriţa Aurie: / La **Broşteni**: Giungătul (55 ha), Muntele Verde (160), Căboiele (50), versantul drept al pârâului Paltinul (10), Ciotenii şi Runculeţ (427 ha); Pârâul Ursului (291 ha), izlazul Piciorul Văcăria (33), Muntele Hagingosu (135 ha); /

---

[227] *Monitorul Bucovinei*, Fascicula 6, Cernăuţi 21 februarie nou 1921, pp. 61-64

La **Crucea**: Dealul Omului (20 ha), Toancele şi Arama (120), Hupăineşti şi Căpăţâna (80), Livezile de la Cojoci (25), Livezile Crucea (65), Şesu (40 ha).

Moşii ale statului expropriate, pe Bistriţa Aurie:

La **Broşteni**: Capul Dealului (102 ha);

La **Borca**: golul muntelui Stânişoara (150 ha), Fundul Farcaşa (390), Golul deasupra pârâului Pântea (25), Fundoaia (90 ha); Piciorul Scurt (170), Smida Ilieşti (40), Jufa (22), Pârâul Corenţi (150), Sub piatra Găina (120), La Secu (10), Pârâul Ungurului (10), La Văcărie (12), Pârâul Băltita (16);

La **Mădei**: Runcul Frasinului (90 ha), Faţa Petroasa (70), Gura şi fundul Puciosului şi pârâul Gărjei (273), Slopăţul şi bâtca Ortoaia din Budacu (310), Coada muntelui Arşiţa Ştirbului (40), Cristişorul cu parte din Budacu (300 ha); Măguricea (82), Arşiţa Rea (38), Între câmpuri (4), Piciorul Lat (70), Golurile muntelui Lacurile (60), Arşiţa Cerbului (20), Dosul Haliasa (165), Arşiţa lui Macovei (22);

La **Fărcaşa**: Arşiţa Sasului cu faţa şi dosul Scorului (350 ha), Bursune (3,172), Ostrovul Bistriţei din faţa Fărcaşa (3), Pădurea cu sign (200), Celarul (45), Marginele Tarniţelor (35), Ciungii Mănăstirei (25), Ciungii Bâtcei (2), Lacul Fabricei (3), La Stâncă (0,5 ha).

Terenuri expropriate din Domeniul Coroanei, prin procesul-verbal de la 9 iulie 1922:

Pentru comuna Crucea; 20 hectare Dealul Omului; 120 hectare Toancele şi Arama; 80 hectare Hupăineşti şi Căpăţâna; 25 hectare Livezile de la Cojoci; 65 hectare Livezile Crucea; 40 hectare Seşu.

Pentru comuna Broşteni: 391 hectare Pârâul Ursului; 33 hectare din izlazul Piciorul Văcăria; 135 hectare Muntele Hagiogosu.

Terenuri expropriate din domeniul regal Broşteni, prin procesul-verbal dresat la 3 Iulie 1922. / Drept care am dresat acest proces-verbal, care se va trimite *Monitorului Oficial*, spre publicare. / Preşedinte, C. Sava. / Secretar, P. Erhan"[228].

1936: „BROȘTENI (județul Neamţ) (50 km de Dorna românească, 15 km de Hangu, 14 km de Borca. Cu pluta Dorna, Broșteni, Borca-Răpciuni). La o altitudine de 630 m. Este popasul plutaşilor. Un sat frumos şi staţiune climaterică între Dorna şi Borca. Sunt izvoare de ape minerale: izvorul Mircea, din 1839, pe valea Negrişoarei. Aci sunt domeniile Coroanei. La Broşteni A. S. R. Principele Niculae, la 1929, a înfiinţat un cămin pentru membri Corpului didactic şi a scriitorilor, având şi o bibliotecă bine înzestrată"[229].

*

---

[228] *Monitorul Oficial*, 7 octombrie 1922, p. 6781
[229] Coman, Virgil, *Cutreierând România*, Bucureşti 1936, p. 27

1948: „Consiliul de Miniştri în şedinţa sa de la 18 Iunie 1948, / Văzând raportul d-lui ministru al Justiţiei cu Nr. 58.402 din 18 Iunie 1948, / Decide: / Art. 1. În baza dispoziţiunilor decretului Nr. 38 din 27 Mai 1948, referitor la intrarea în proprietatea Statului a bunurilor fostului rege Mihai I şi a membrilor fostei familii regale, bunurile enumerate în prezentul articol se trec în administraţia şi folosinţa autorităţilor şi instituţiunilor arătate în dreptul fiecăruia, precum urmează: / **I. Terenuri agricole**: 39.885,38 ha, în comuna **Broşteni**, judeţul Neamţ, foste proprietatea Nicolae”[230].

CÂRLIBABA

[230] *Monitorul Oficial*, CXVI, Nr. 140, sâmbătă 19 iunie 1948, pp. 5219-5226

Numită, în toate relatările călătorilor străini, care veneau, dinspre Transilvania, spre Moldova, sau pe itinerariul invers Cârlibaba, cu sensul de Gârla Babei (etimologiile nemţeşti mi se par forţate), pe care îl stabileşte Ion Budai-Deleanu, în epopeea neterminată „Trei viteji”, valea aceasta nelocuită, cu bordeie păstoreşti rare, situate pe înălţimi, pare să fi însemnat, cum o sugerează şi numele „valea moşilor”, cea prin care au venit în Moldova descălecătorii maramureşeni (Ba-Ba, în vechime, reprezenta sinonimul pentru Adam şi Eva, deci cuplul primordial).

*

1511: Ca reper toponimic al braniştei mănăstirii Putna, „vârful Cărlibahului” este menţionat, pentru prima dată, în hotarnica moşiei mănăstireşti din 9 august 1551, deci în timpul domniei lui Ştefan Rareş, acelaşi toponim, „gura Cărlibahului”, fiind folosit şi în hotarnica din 10 aprilie 1645.

*

1762: Întemeierea vetrei satului Cârlibaba s-a făcut după data de 20 mai 1762, când egumenul Putnei, Vartolomei, colonizează braniştile mănăstireşti cu „nişte ruşi din Putila”, deci cu câteva familii de huţani, dar recensămintele din 1774 şi 1775 nu menţionează existenţa Cârlibabei.

*

1775: „Prin armenii din Suceava se face exportul de vite, la Viena şi la Breslau. La Cârlibaba, lângă graniţa dinspre Maramureş (Ungaria), se află o mină de argint, iar la Iacobeni, pe valea Bistriţei, sunt importante fierării, aparţinând domnului von Manz. Toate aceste întreprinderi îşi datoresc apariţia şi prosperitatea geniului şi activităţii acestui vrednic patriot, de fel din Stiria”[231].

*

1777: „Această ţărişoară, care, în 1777 (N.N.: Anul jurământului de credinţă faţă de Austria, Bucovina fiind ocupată până în 1 octombrie 1774), s-a despărţit de

---

[231] *Călători,* XIX, I, p. 779

Poartă şi, după aceea (N.N.: Din 1790, până în 1849), a fost încorporată Galiţiei, are 3 oraşe şi 4 târguri, 65 de sate şi peste 200.000 de locuitori. Cele mai multe produse ale agriculturii şi creşterii vitelor, ceară, miere, bere şi rachiu, lână şi piei, ţoalele de Suceava şi cordovanul de Vijniţa alcătuiesc comerţul ei. Din Bistriţa, ea scoate aur, din Cârlibaba, plumb, şi posedă, cum am amintit mai înainte, şi cele mai multe din celelalte metale”[232].

*

În **1796** şi 1797, Karl Manz, Cavaler de Mariensee, activează minele de argint şi de plumb de pe cursul superior al Bistriţei de Aur, întemeind câteva vetre de mineri şi meşteşugari germani (22 familii) lângă Cârlibaba, respectiv Ludwigsdorf (Cârlibaba Nouă), pe vatra veche a satului Mariensee (Cârlibaba Veche) şi pe Valea Stânei, Hüttenthal. Minele Întreprinderilor Manz au fost închise în 1870, iar germanii din Cârlibaba şi din cătunele din amonte (Bârşaba, Lala, Rotunda, Valea Stânei şi Şesuri) s-au mutat la fabrica de cherestea s-au au plecat în alte localităţi.

1796: Povestea mineritului bucovinean începe din aceleaşi cauze ca şi începuturile localităţilor Cârlibabei. „În anul 1796, **vinde societatea boierilor** (societate a boierilor români din Bucovina, înfiinţată, din iniţiativa statului austriac, în 1780 – n. n.) minele, **cuptoarele şi drepturile de exploatare lui Anton Manz**, unui german bogat din Transilvania, care avea destule cunoştinţe pe terenul acesta, adunate în Ungaria, iar diregătoria camerală din Câmpulung îi nǎimeşte 7.000 de jugăre cu 630

232 *Călători,* XIX, I, p. 111

florini la an, dându-i dreptul a le întrebuinţa după plac. Manz aduce 40 de familii din Zips, dându-le pământ, de care avea destul, arendase doară jugărul cu mai puţin de 10 cruceri pe an, şi lui avem să-i mulţămim împestriţarea munţilor noştri cu străini. Producţiunea fierului nu-i aduce lui Manz nici un folos, căci, în anii când îi mergea mai bine, avea el un venit de cel mult 14.000 florini, din cele patru cuptoare. El continuă, totuşi, a produce fier, pentru ochii lumii şi ai diregătoriei camerale din Câmpulung, care, sub titlul acesta, îi dăduse pământul atât de ieftin. Alta însă îl ţinea pe Manz în Bucovina şi probabil îl aduse chiar încoace. Îndată după venirea lui la Iacobeni, începe el să caute, în **Cârlibaba**, argint şi siguranţa cu care ni-l află, la suprafaţă, ne face să credem că el a ştiut de provenienţa metalului acestuia de mai înainte, de la oameni. El îşi asigură drepturile explorării şi ale exploatării şi, în anul 1797, începe era lui argint şi strălucire. Timp de 23 de ani, câştigă el enorm şi trăieşte ca un rege, ţinând norocul de chică. Deodată, îi lunecă însă argintul printre degete, parcă s-ar fi prefăcut în argint viu: în 1820, pierde Manz vâna de argint. Şi de data asta are el noroc, căci statul, care continuase cercetările, aflase, prin anii 1805 şi 1806, aramă în Fundul Moldovei şi întemeiase satele Luisenthal şi Pojorâta, iar acum îi vinde lui Manz, care ajunse la nevoie drepturile explorării şi exploatării cuprului în Fundul Moldovei şi Pojorâta. Amintirea zilelor de argint nu-l lasă pe Manz să producă numai aramă, ci tot venitul din Luisenthal şi Pojorâta îl cheltuieşte cu **cercetările din Cârlibaba**. Încă o dată îi surâde norocul şi el află urmarea vinei de argint, dar, în scurtă vreme, o pierdu din nou, pentru totdeauna. Căutarea argintului înghite, de acum, vreo 150.000 florini, fără să

dea folos. Iar exploatarea cuprului era, tot aşa, de lipsită de plan şi prevedere, ca şi în celelalte întreprinderi ale lui Manz. El urmărea vâna de metal, fără a deschide galerii exploratoare prin piatra seacă şi, astfel, sfârşindu-se, în anul 1854, vâna, familia Manz rămase pe uscat. Cel din urmă an îi aduse încă un venit de 60 mii florini, iar cel viitor, 1855, aduce un deficit de 20 mii florini. Acuma îi rămân numai fierul din Iacobeni, cuptoarele de acolo şi din Prisaca; multă muncă şi puţin câştig. El face datorii cam de 500.000 florini, la fondul religionar, şi începe, în 1862, neavând cu ce plăti datoriile, pertractările cu fondul religionar, care cumpără, în anul 1870, toate drepturile şi posesiunile de mine ale lui Manz în Bucovina, cu suma de 650.000 florini. Cât timp ţin pertractările, produce încă familia Manz, fie în Iacobeni şi Prisaca, fără a face însă reparaţiile necesare, aşa că moştenirea ce o luase craiul din poveşti erau ruinele. Industria fierului nu era de salvat, fiind calitatea mineralului inferioară; uzinele erau, în cea mai mare parte, dărâmate, astfel că fondul religionar pierduse aproape speranţa de a-şi scoate capitalul împrumutat lui Manz. Administraţia minelor, de-a dreptul supusă ministrului de agricultură, îşi dă, sub conducătorii germani, Gross Christof şi Walter, multă silinţă, să facă ceva din cuptoarele de fier. Cei dintâi cearcă să îmbunătăţească calitatea fierului produs, iar rezultatul era convingerea că acest metal e, în Iacobeni şi Prisaca, bancrută. Al treilea conducător are fericirea de a întrezări o rază de speranţă. Pe timpul lui, începe manganul a fi căutat pe piaţă şi piatra cea neagră, cum era numit manganul, pe vremea lui Manz, acea piatră care era adunată pe la gurile galeriilor şi de care, ca fiind fără rost şi întrebuinţare, trebuia curăţit mineralul de fier, ajunge şi ea să

aibă oarecare preţ. Walter încearcă să introducă manganul pe piaţa Austriei; nu-i prea succede însă; fiind, pe de-o parte, cantitatea manganului scos din movile insuficientă şi neavând, pe de altă parte, talentul tehnic pentru a întocmi galeriile şi uzinele necesare ca să producă o marfă bună, care să concureze cu succes produsul celorlalte mine de mangan. În anii cei mai buni, s-au vândut 200 vagoane de mangan, iar numărul lucrătorilor era 40”[233]. „În anul 1890, e numit conducător F. de Krasuski. Pe atunci ,se plăteau lucrătorii cu 100 % mai ieftin, iar manganul cu 60 % mai scump. Cea mai mică urcare a preţului muncii sau scădere a preţului manganului putea să aibă ca efect, la o industrie pe baze aşa de neînsemnate, încetarea ei. Trebuia să se simplifice munca şi să se ia maşina în ajutorul braţelor. S-au pus şine prin galerii, s-au întocmit funiculare pentru scoborârea manganului de pe Arşiţa şi, lucru de căpetenie, s-au deschis toate pieţele Austriei şi multe străine manganului din Iacobeni. Acest mineral, care se întrebuinţa, până atunci, numai în fabrici chimice, la fabricarea sticlei şi a a celulozei, a devenit, pe aceeaşi vreme, un factor foarte însemnat la fabricarea fierului şi se vindea, acum, mai cu seamă uzinelor de fier. Începându-se, în 1900, calea ferată locală, ce duce la Dorna, era baza dată ca să se mărească industria manganului. Krasuski zideşte şi întocmeşte uzinele de electricitate, întrebuinţând apa Bistriţei, suie un tren electric pe coastele Arşiţei şi altul pe malul stâng al Bistriţei, ca să ducă mineralul la spălătorii, care se întocmesc, de asemenea într-un stil mare. Producţiunea manganului, în anul acesta, e mai mult de 2.900 vagoane, iar numărul lucră-

---

233 *Apărarea Naţională*, Nr. 88 şi 89, Anul II, duminică 1 decembrie stil nou 1907, p. 3

torilor se urcă la 200. Mână în mână cu mărirea industriei manganului în Iacobeni, a făcut Krasuzki explorări în Fundul Moldovei, acoperind cheltuielile lor din economiile făcute în Iacobeni. Din, 1892, până 1896, redeschide el galeria principală a lui Manz, pentru a cerceta proveninţa metalelor şi a structurii pietrei. Văzând fondul religionar succesele frumoase din Iacobeni, îi încredinţează un credit pentru explorări cu mijloace moderne: maşini de sfredelit etc. În Octomvrie 1900, s-a aflat o pătură de fier (legat de sulfuri) de 2,25 metri de groasă, iar după patru ani, a doua, de 3 metri de groasă, într-o adâncime de 220 metri sub pământ. S-a deschis, astfel, o cantitate de cel puţin 250 de mii de tone fier legat de sulfuri. Fondul religionar votează ridicarea uzinelor necesare şi, în August 1906, se începe exploatarea fierului, care se vinde, după curăţire şi spălare, celor mai mari fabrici de fier. În anul 1907, s-au produs circa 1.500 vagoane, iar pentru 1908 are administraţia contract pentru 2.000 vagoane. Numărul lucrătorilor e şi acum aproape de 200. Să comparăm: Când a luat Krasuski conducerea, se produceau 200 vagoane şi se întrebuinţau 40 de muncitori, astăzi se produc, în Iacobeni şi Fundu-Moldovei, 4000 de vagoane şi se ocupă 400 de lucrători, va să zică: producţiune de 20 ori mai mare, muncă de 10 ori mai mare. Şi toate aceste le-a făcut Krasuski. „Bukowiner Nachrichten” îi reproşează că numai lui îi aduc minele folos, adică avansare grabnică. Oare nu are fondul religionar tot dreptul să-i înlesnească avansarea amploiatului care grijeşte aşa de bine de averea ei?”[234].

[234] *Apărarea Naţională*, Nr. 90 şi 91, Anul II, duminică 8 decembrie stil nou 1907, p. 2

*

1797: Coloniştilor germani, sosiţi în 1797, le-au fost puse la dispoziţie câte o casă sau un bordei şi câte o bucată de teren, în Mariensee, bunuri imobiliare care nu puteau fi înstrăinate sau lăsate decât dacă, în timpul lucrului în mină, coloniştii respectiv plăteau, în timp, o sumă totală de 30-40 coroane. Primii mineri şi meşteşugari germani, stabiliţi la Cârlibaba, au fost Hodel, Baierl, Hielbel, Lerch, Beldinger, Keil, Gartner, Knoblauch, Watzin, Feig, Reiss, Schwartz, Oswald, Gailing, Wonthus, Feil şi Greck.

*

1800: În Ţibău s-au stabilit, după anul 1800, familiile Feldigel, Limbacher, Schnur, Kirchdraufer), în Edu, familiile Bosetschuk, Käuser, Wenzel. Printre mineri, se numără şi poetul Kubi Wohl, fiul unui tăietor de lemne, născut în Ţibău, în 31 august 1911 şi după ce a fost „vocea poetică a proletariatului în luptă (Alfred Kittner), a murit, în 21 decembrie 1935, la Cernăuţi. Un alt personaj important al comunităţii germane a fost Ferdinand Weiss, prieten al literaturii şi al artelor, care, pe la 1900, a deschis o tiparniţă în Cârlibaba Veche (Mariensee), în care edita cărţi poştale colorate, cu peisaje din regiune, imprimate şi broşuri cu balade.

*

1809: „Ţiganii, care sunt angajați în special în acest tip de ocupație, folosesc, pentru a obține aur, ace-

eași metodă care este folosită în Ungaria și Transilvania. Există, de asemenea, mai mulți mineri din Cârlibaba, care adună o cantate destul de însemnată de aur pentru a trăi confortabil. Tot aurul acesta este cumpărat de guvern, la preţul de 2 florini 52 de creiţari pisetul, măsura țării, care merită un ducat și jumătate"[235].

*

Între **1810**-1820, au venit, din Silezia Superioară, Tscherwensky, Mesabrowsky, Muschinsky, Kallowitsch, Hankjewitsch, Golatzky şi Nickelsky.

*

1817, Adolf Schmidl: „La patru ceasuri mai departe, mergând, în sus, pe Bistriţa, se află localitatea de munte Cârlibaba, unde se exploatează, din 1797, pe muntele Dadul, cinci mine de plumb, care conţin şi argint; sunt două topitorii, cuptoare de aramă şi cuptoare de cupelaţie. Cei 92 de lucrători dau un randament de 500 de mărci de arginţi. Argintul este dus la Alba Iulia, pentru a se bate monede"[236].

*

Din 1 mai **1840**, îşi face apariţia şi la Cârlibaba, ca arendaş sau concesionar al unor munţi întregi, şi

---

[235] De Serres, Marcel, *Voyage dans l'Empire d'Autriche, pendant les années 1809 et 1810*, Livre VIII, Bukowine, Paris, 1814, pp. 227-233

[236] *Călători,* XIX, III, p. 291

Andreas Figura, care încheiase un protocol special cu Ad-ministraţia provizorie din Dorna, reînnoit în 16 februarie 1844.

*

În **1843**, biserica închinată Sfântului Nicolae, din comuna bisericească Ciocăneşti, Cârlibaba şi Ludwigsdorf sau, cum i se mai spunea, Siebenburgen, înălţată la Ciocăneşti, în 1784, de Nestor Zdrian, Theodor Giosan, Damaschin Hurghiş şi de epitropii din Ciocăneşti, avea 789 enoriaşi ortodocşi, preot administrator fiind parohul din Ilişeşti, Dimitrie BUCEVSCHI, tatăl pictorului Epaminonda BUCEVSCHI. În 1876, când Cârlibaba avea un oficiu poştal, în sat funcţiona biserica Sfinţii Petru şi Pavel, cu 521 enoriaşi şi cu Georgie ZUGRAV preot cooperator. Biserica din Cârlibaba, adusă de la Fundu Moldovei, în 1865, îl avea paroh, în 1907, precum întreaga comună bisericească, pe George PAULIUC, născut în 1856, preot din 1882, paroh din 1891, cantor fiind, din 1902, Alexandru COZUB, născut în 1869.

1847: Drumul dintre Iacobeni şi Cârlibaba se construieşte începând cu anul 1847, sub dirigenţia de şantier a constructorului Maftei Tonigar, din Fundu Moldovei, care este amendat pe nedrept, cu 15 florini şi 40 creiţari, pentru doborârea a 200 de arbori şi, în 15 martie 1847, se plânge Administraţiei Bucovinei.

*

1849: „Confruntările militare din ţinutul Dornei au fost dure, dese şi fără să consacre o stabilitate sau alta sau măcar o relativă tihnă. „Pe 6 martie, Urban a mutat avanposturile și coloanele cu cantonamentele în Iacobeni, Vatra Dornei (aici, Divizia a VII-a, nr. 41) și Dorna Candreni, avanposturile fiind expuse între Poiana Stampii şi Cârlibaba. Nu mult timp după intrarea în noile cantonamente, diareea și scorbutul au izbucnit în rândul oamenilor, iar febra tifoidă s-a dezvoltat curând, răpunând nu puține victime. Drept urmare, o cazare mai extinsă a trupelor era absolut necesară, iar o parte din trupe a fost mutată la Vama, Câmpulung și Eisenau"[237]. „Stăpânirea trupelor revoluţionare maghiare în ţinutul Dornei a durat până în 14 august 1849, deci mai bine de opt luni de zile, timp în care soarta locuitorilor a fost cum îndeobşte este în vremuri de conflicte armate. „După însănătoşirea sa, colonelul Urban s-a grăbit să vină în Bucovina, la coloana sa, unde a ajuns în 14 august, dar a fost respins de Generalul-locotenent Grotenhjelm, care, urmărea inamicul cu 4 batalioane, 3 escadroane și 13 piese de artilerie și cu trupele ruse imperiale; Urban s-a ciocnit cu austrieci, care se îndrepta spre Bänffy-Hunyad, pe 17 august, şi a capturat de la ei două tunuri și 400 de oameni; în 18 august, coloana s-a întors la Cluj. În același timp, Divizia a VII-a nr. 41 din Cârlibaba, Dornawatra și Pojana-Stampi a intrat în Cluj"[238].

---

[237] Formanek, Jaromir – k. k. Hauptmann des Regiments, *Geschichte des k. k. Infanterie-Regiments Nr. 41 / derzeit Josef Freiherr Vecsey de Vecse et Böröllyö-Iságfa, k. k. Feldmarschall-Lieutenant,* 1807-1887, II Band, Czernowitz 1887, pp. 484, 485

[238] Formanek, Jaromir – k. k. Hauptmann des Regiments, *Geschichte des k. k. Infanterie-Regiments Nr. 41 / derzeit Josef Freiherr Vecsey*

*

1869: O tipăritură vieneză din 1869, referitoare la organizarea politică și judiciară în țările reprezentate în Împărăţia Austriei, prezintă următoarea administrare în Ducatul Bucovinei: „ – **Rădăuţi** (Târg cu tribunal districtual) cu Vadu Vlădichii, Andreasfalva cu Mitoca, Bădeuţi, Bilca, Burla, Frătăţii Vechi, Frătăuţii Noi, Fűrstenthal, Horodnicul de Sus, Horodnicul de Jos, Karlsberg, Marginea, Milişăuţii de Sus, Putna (cu mănăstirea), Satulmare, Straja, Suceviţa, Vicovu de Sus cu Bivolăria, Vicovu de Jos, Voitinel, Volovăţ, Seletin cu Frasin, Tomnatic, Rusca, Paltin, Plosca Camerale, Ulma, Ropoţel, Nisipitu, Bistriţa cu Cârlibaba, Izvor cu Iaroviţa, Sărata, Moldova, Şipot Camerale; Administrarea districtului Câmpulung – **Dornawatra** cu Dornakilie (judecătorie), Dorna pe Giumalău, Dorna Candreni cu Coşna, Iacobeni, Cârlibaba Partea câmpulungeană, Poiana Stanpii cu Pilugani, Ciocăneşti”[239].

*

1869: „**Bistriţa de Aur**. Izvorăşte din Maramureş, nu departe de izvoarele Vişeului (un pârâu care se varsă în Tisa). Din Cârlibaba, formează granița dintre Maramureş și Bucovina, cale de o milă, apoi primeşte apele Dornei, la Vatra Dornei, și traversează Moldova, după 9

---

de Vecse et Böröllyö-Iságfa, k. k. Feldmarschall-Lieutenant, 1807-1887, II Band, Czernowitz 1887, p. 518

[239] *Politische und gerichtliche / Organisation / der / im Reichsrathe vertretenen Länder von Öesterreich*, Wien 1869. pp. 158-161

mile în Bucovina. La Cârlibaba, unde devine navigabilă, Bistriţa are 5 picioare lăţime și de la 1, până la 4 picioare adâncime. În ciuda munților masivi, care se ridică în calea Bistriţei și a abruptelor ziduri muntoase, cursul său este calm și de mare folos pentru numeroasele forje de fier din zonă. Poduri: la Cârlibaba şi la Ciocăneşti, de 27 picioare lungime, iar la Vatra Dornei, de 27 picioare lungime”[240].

*

1874: Şcolile din Cârlibaba şi din Ludwigsdorf, cu câte 2 clase, şi-au început activitatea în toamna anului 1874[241].

1876: „**Partea carpatică. A. Masivul cristalin**. Stâncile cristaline de ardezie, care, cu unele depuneri în formă de flăcări ale formațiunilor paleozoice și mezozoice recente, compun exclusiv această zonă, intră în țară, spre vest, cu masivul muntos Stara Wipczina, şi ca o continuare directă a masivului cristalin al Maramureşului, care, la fel ca înaltul vârf Rodna, din sudul Alpilor Transilvaniei, este despărțit de principalele zone ale masivului cristalin bucovinean printr-o bandă îngustă de formațiuni cretacice și eocene. Acesta din urmă intră în Bucovina, după întreruperea mai sus menționată, între Ciboberge, în apropiere de Cârlibaba și valea Coşniţei, și de acolo continuă să vălurească prin țară, în direcția sud-est. De-a lun-

---

240 Schmedes, Carl Ritter von, Geographisch-statistische Uebersicht Galiziens und der Bukowina, Lemberg 1869, p.36

241 *Schematismus der Bukowinaer*, Czernowitz, 1843 p. 53, 1876 p. 56, 1907 p. 67

gul unui promontoriu îngust, aparținând Principatului Moldovei, acesta continuă să se afle într-o legătură directă, către sud-est, și sud cu munții Transilvaniei de est. Lățimea acestui tren de șisturi cristaline este de 3 – 3 mile şi jumătate (măsurate perpendicular la rădăcina munților). Răspândirea straturilor din această zonă este, în general (în afară de variațiile locale), paralelă cu șirul principal, un nord-vest-sud (h. 20-22), scufundarea alternând, acum spre nord-est, acum spre sud-vest, prin multiple anticlinale și linii de pliere a zonei. În nord-est, după cum s-a menționat în introducere, masivul este însoțit și delimitat de un tren de formațiuni predominant mezozoice (triadice), care formează un perete de graniță continuă stâncoasă (întreruptă doar în zona de nord-vest a fermei Lucina), între zona rocilor de ardezie cristalină și zona de gresie ulterioară); în sud-vest, formațiuni mai tinere (predominant eocenice) se mărginesc direct pe ardezia cristalină, fără o zonă intermediară mezozoică mai veche, prin care acest masiv are caracterul unui lanț muntos cu o singură parte. Cel mai sudic râu principal al țării, Bistriţa de Aur, aparține regiunii de șist în întregul curs situat în Bucovina, de la intrare, la Cârlibaba, până la ieșire, la Colbu, când Neagra (la est de Dorna Watra) este în general considerată ca longitudine, în jos de aici. Al doilea râu principal, Moldova, curge prin zona de șisturi, parcurgând doar lungimea de aproximativ două mile, spre sud, intrând la Botuş (între Breaza și Fundul Moldovei), apoi întorcând spre sud-vest, spre Fundul Moldovei, printr-o vale longitudinală, iar la Pojorâta, în viraj ascuțit spre nord-est, se îndoaie spre marginea mezozoicului. În ultimul loc, coborând de pe versantul nordic al Mestecăneştilor, întâlneşte frumoasa vale a pârâ-

ului Putna, care se varsă în Moldova. Toate celelalte cursuri de apă din zonă (precum Cibou, Cârlibaba și o serie de alți afluenți mai mici ai Bistriței) sunt, de departe, nesemnificativi, căci au zone aluviale foarte mici și exercită doar o influență minoră asupra reliefului principal al zonei”[242].

*

1886: „Ţipterii din Eisenau nu sunt singurii care întrerup temelia românească a populației locale, întâlnim şi în alte locuri câteva așezări cu locuitori ţipteri, în Balta Poienii, în Schwarzthal, în Luisenthal, Freudenthal, Pojorâta, Iacobeni și Cârlibaba. Majoritatea acestor coloniști germani au fost aduși de un anume Manz, pe moşiile Fondului religiei greco-orientale, care a luat moşii întinse în arendă și a hrănit mii de meseriaşi,dar care, datorită investiţiilor uriaşe, avea să dea faliment şi, complet sărăcit, s-a împușcat. Se spune că situația materială a coloniștilor este destul de bună, deși depinde, în mod ciudat, de Fondul religios greco-oriental. Cu toate acestea, casa de locuit este proprietatea oamenilor, dar terenul le este acordat numai cu plata impozitelor. În vremurile anterioare, au funcționat cuptoare de cupru la Pojorâta, Iacobeni și Eisenau şi s-a extras fierul pe scară largă. Astăzi mai funcţionează doar cel din Pojorâta, iar populaţia din Schwarzthal îşi asigură traiul din exploatarea forestieră, făcând plute și lucrând la construcții de dru-

[242] Paul, K. M., *Grundzüge der Geologie der Bukowina*, în *Jahrbuch der k. k. Geologischen Reichsanstalt*, volumul XXVI, Viena 1876, pp. 263-270

muri; ţipterii din Iacobeni își continuă activitatea tradițională, dar într-o manieră modestă"[243].

*

În **1890**, Cârlibaba avea 860 locuitori, păstoriţi de preotul Alexandru Popşor şi de cantorul bisericesc Clementie Scripcariu. Primar al comunei era Mihail Calinici, iar învăţător – Vasilie Nahaiciuc.

*****

1890. Volumul 16, nota 6. Pagina 69 (**Descoperiri în Bucovina**). „În urma notiţei cu același nume, inclusă Mittheilungen, anul 1889, nota 36, fie-ne permisă raportarea asupra altor descoperiri interesante, nepublicate încă.

1). O mare parte dintr-o cămașă de zale, împletită din inele de aproximativ 12 mm lungime şi de 2 mm grosime, a fost găsită, în 1883, pe malurile pârâului Cibou, lângă Cârlibaba. Parţial încă bine conservată, unele părți ale acestei zale au fost degradate de solul argilos, în care s-a format o puternică rugină. Consilierul guvernamental J. Kochanowski (partenerul contelui de Bellgarde în conducerea Câmpulungului – n. n.) a dăruit aceste zale pentru colecția arheologică națională din Cernăuți"[244].

---

[243] Bergner, Rudolf, *Rumänien / Eina Darstellung des Landes und der Leute*, Breslau 1887, pp. 81-93

[244] Romstorfer, Carl A, *Aus „Mittheilungen der k. k. Central-Commission*, în Maximovici, E.; Mikulicz, A.; Polek, Dr. J;

*

1891: O listă de subscripţie pentru zidirea bisericii orientale din Cacica, întocmită, în iunie 1891, de „Alecsandru POPŞOR, preot exposit în Cârlibaba”, menţionează, printre familiile comunei, pe: Fedor TIHONIUC, Tanasi CALENICI, Filip LOI, Ioana VARGA, Gheorghi PROCIUL, Acsenia DUMITRIU, Ştefan BUZILĂ, Gheorghi ŢIFLIA, Macsim CRĂCIUN, Marfta CHITLERIUC, Ilaş COSARIUC, Toma SEVAC, Michail MOROŞAN, Elisaveta ŞANDRU, Ana BURCUTEAN, Maria CHIRIUC, Ion BEHODIUC, Andrei ROBEICIUC, Ion MOSCALIUC, Vaselena BALAHURA, Gheorghi STELMACIUC, Michail CRĂCIUN, Ion COZMAC, Gavril BURCUTEAN, Iftemi LIŢU, Mafteiu şi Varavara VARGA, Ion URSESCUL şi Ioana ROMAN BERLEA[245].

1901: Relatarea lui Gustav Weigand: „Am plecat devreme, la ora 6 (din Borşa – n. n.) și foarte repede am coborât, pe drumul abrupt, în valea Bistriței, unde am ajuns pe drumul care duce, peste pasul Ştiol (Prislop – n. n.), către Maramureş. Curând eram deja în extrem de prietenoasa Cârlibaba (aici i-a cântat Anastasia Moroşan, de 20 ani), o aşezare de huţuli și evrei, în timp ce în Ludwigsdorf, din apropiere, este aşezarea maghiarilor de pe Bistriţa (numită după proprietarul minei, Ludwig Mann) şi a ţipterilor germani, dar trăiesc aici și români. De la plecarea din Fălticeni, caii mei nu au avut o zi

---

Romstorfer, C. A.; *Jahrbuch des Bucowiner Landes-Museum / 1893*,Czernowitz 1893, pp. 45-71

[245] *Gazeta Bucovinei*, Nr. 28/1891, p. 4

întreagă de odihnă, așa că am primit cu bucurie invitația prietenoasă a preotului Iliuţ de a petrece a doua zi cu el. Dimineață, am făcut, în compania preotului Lomicovschi, de la Vama, și a fiilor și nepoţilor săi, pentru a cunoaște păstrătorii locali, o drumeție în valea Cârlibaba, ceea ce înseamnă Gârla Babei, la Klause, un baraj pentru oprirea apei, care, atunci când este eliberată, duce plute și trunchiuri de copaci în vale. Am făcut o baie răcoritoare, în apa cristalină, dar rece. După-amiază, am urcat, pe valea Bistriţei de Aur, până la o stâncă (Piatra Albă – n. n.) care are forma unui cap de femeie cu o coafură înaltă. Vineri, 16 august 1901, am părăsit Cârlibaba și am luat-o spre nord, pe fostul Drum al Tătarilor, până la Pasul Lucina (Lutschina). Drumul a fost extrem de dificil, încât vizitiul și cu mine a trebuit să împinge, de mai multe ori, în spițele roţilor pentru a putea urca, iar atunci când eram fericiți că am răzbătut, eram împiedicați să mergem mai departe de vegetaţia bogată. În sfârşit, sleiţi de oboseală am ajuns în Lucina, tabăra de vară a cailor faimoasei ferme de remontă din Bădeuţi (Badautz)”[246].

1907: Cu ocazia alegerilor pentru Dieta imperială, la Cârlibaba contele Bellegarde primea 72 de voturi, Onciul 26, iar Stefanelli 54[247].

*

1907: „Populaţiunea română din comuna Cârlibaba şi din atinenţele sale, Valea Stânei, Fluturica, Tatarca

---

[246] Weigand, Gustav, Prof. Dr., *Die Dialekte der Bukowina und Bessarabiens*, Leipzig 1904, pp. 1-7

[247] Gt., *Viața Românească în Bucovina*, în *Viața Românească*, Volumul V, anul II, Iași 1907, pp. 304, 305

şi Ţibău, precum şi din Lajosfalva a transilvănenilor, se află în cea mai tristă stare cultural-economică. Simţământul de neam şi de lege e aşa de înăduşit de către vitrega tratare din partea străinismului copleşitor a tot ce a fost şi este românesc, în trifiniul acesta urgisit de soarta-i amară, încât limba română a fost eliminată (chiar şi ca obiect), de ani întregi, cu desăvârşire din şcoală, biserică şi de pretutindeni, din oficiu, rămânând numai pe strade încă, unde se poate numai din rost stricat mai auzi; iară mizeria materială şi-a ajuns culmea, ba ea creşte, din an în an, de când a apus aice industria montanistică şi de când furnizările de tot felul au încăput în mâinile străinilor. Pentru a răspândi lumina culturii în acest întuneric nepătruns şi pentru a pune stavilă ruinării economice, căreia pare să-i fie jertfită această populaţie română, cu tot ce are mai scump, am înfiinţat, în vara aceasta, o Societate „**Păstorul**" pentru promovarea intereselor cultural-economice, iară în şcoala poporală din loc, persistând ca necondiţionat limba română să fie instruată, am obţinut, cu mare greu, măcar dreptul pentru o clasă română-ruteană, în care le este acuma dată posibilitatea copiilor români a învăţa şi în limba lor. Ţinta frumoasă, de o parte, la care tinde Societatea „**Păstorul**" se vede din statutele altăturate, iară diresurile folosului, care va ieşi din posibilitatea de a avea ocaziunea ca copiii români să-nveţe în limba lor, de altă parte, şi le poate gândi orişicine. Pentru a putea ajunge însă această ţintă, precum şi folosul înzis pentru şcolarii români, care toţi sunt sărmani, avem nevoie de sprijinul moral şi material al obştimii. De aceea ne adresăm, cu adânc respect, rugând să binevoiţi a ne sprijini, prin trimiterea gratuită a preţuitei Domniilor Voastre gazete „Apărarea Naţională" şi prin publicarea

acestui apel. / **Cosub Alexandru**, secretar – **George Pauliuc**, preşedinte"[248].

*

În **1908**, conform Dicţionarului lui Grigorovitza: „**Cârlibaba**, comună rurală, districtul Câmpulung, aşezata într-un ţinut foarte pitoresc, la confluenţa râuleţului cu acelaşi nume cu râul Bistriţa Aurie, în faţa localităţii ungureşti Ludwigsdorf. Suprafaţa: 25,86 kmp; populaţia: 415 locuitori, în majoritate ruteni de religiune gr. or. Se compune din următoarele cătune: **Fluturica, Iedul, Măgura, Prislop, Tătarca** şi **Ţapul**. Este străbătută de drumul principal Iacobeni-Cârlibaba, construit cu multă artă, care trece apoi în Transilvania, având o bifurcaţie spre Maramureş. Are un oficiu poştal; o şcoală populară, cu o clasă, şi o biserică locală, cu hramul „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel". La 1776, nu exista această comună. Ea a fost înfiinţată la 1797, când, descoperindu-se, în acest loc, mine de argint şi de plumb, un oarecare Manz a întemeiat aci o colonie de mineri, numită **Mariensee**, unde s-au stabilit îndată numeroase familii de germani. Aceste mine sunt părăsite astăzi. În partea de Vest a comunei, lângă râuleţul Cibău, s-au găsit, acum vreo 40 de ani, un coif, o scară de şea şi diferite obiecte de piatră. Populaţia cătunelor, formată din huţani, şi aceea a centrului din rămăşiţe de colonişti, se ocupă cu prăsila de oi, cu exploatarea de păduri şi cu plutăritul. Comuna posedă 14 hectare 50 ari pământuri arabile, 719 hectare fânaţuri, 54,.50 ari grădini, 521 hectare izlaz, 1.167 poieni şi 2.050

[248] *Apărarea Naţională*, Nr. 92, Anul II, joi 12 decembrie stil nou 1907, p. 2

hectare pădure. Se găsesc 56 cai, 422 vite cornute, 490 oi şi 79 porci. **Cârlibaba, moşie**, cu administraţie specială, districtul Câmpulung. Suprafaţa: 19,57 kmp; populaţia: 445 locuitori germani, izraeliţi şi puţini români. **Cârlibaba, pârâu**, afluent, pe stânga, al Bistriţei, îşi adună apele din izvoarele Bahna şi Doscina, izvorăşte între şirurile muntoase Stara Vipcina şi Tomnatic-Dărâmoasa, nu departe de trecătoarea Lucava (districtul Rădăuţi) şi se varsă în Bistriţa, care, lângă comuna Cârlibaba, după ce mai primeşte în sine pârâiaşe, are, la rândul său, trei afluenţi, cu numele de Tătarca de Sus, Tătarca de Jos şi Tătarca-Potoc. **Cârlibaba** (**Munţii Cârlibaba**), creasta muntoasă dintre pârâul Cârlibaba şi valea râulul Cibău, care se termină la sud cu muntele Fluturica, deasupra râului Bistriţei. Punctul culminant al acestei creste muntoase strâmte, însă înalte, este muntele Ţapul, cu 1663 m. **Fluturica**, cătun, pendinte de comuna rurală Cârlibaba. Are 201 locuitori ruteni greco-ortodocşi. **Iedul**, cătun. Are 11 case şi 42 locuitori români greco-ortodocşi. **Măgura**, cătun, are 2 case şi 9 locuitori. **Prislopul**, cătun, are 18 case şi 72 locuitori. **Tătarca**, cătun, are 12 case şi 35 locuitori. **Ţapul**, cătun, are 13 case şi 56 locuitori"[249].

*

În **1910**, jumătate din populaţia comunei încă o mai formau germanii.

*

[249] Grigorovitza, Em., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti 1908, p. 68

1914: „La jumătatea lunii decembrie a anului 1914, armatele ruseşti ajunseseră la Cârlibaba şi se pregăteau să dea piept cu sutele de miliţieni austrieci din poziţiile fortificate „cu şanţuri, gropi de lup şi garduri de sârmă”, dar fără tunuri, care le blocau drumul spre Ardeal. Deşi un ocol prin Vatra Dornei nu intra în vederile ruşilor, austriecii evacuau grăbiţi târguşorul de sub Ouşor, „temându-se să nu pună ruşii mâna pe cele 70 milioane numerar, luate din Suceava, din fondul mitropoliei româneşti”[250].

*

1915: În Bucovina s-au dat lupte grele, la începutul anului 1915. „În noaptea de 3/16 ianuarie, o parte din trupele ruse, înaintând, din punctul Fundu Moldovei, şi ocolind localitatea întărită Mestecăniş, unde se aflau forţele austriece, au trecut muntele Colacul şi au înaintat până la Ciocăneşti, sat situat la 6 km spre nord de Iacobeni. Aceste trupe erau sprijinite de alte două coloane, una care se îndrepta spre muntele Giumalău şi alta, spre Valea Putnei, formând, astfel, un front pe întinderea liniei Ciocăneşti – Iacobeni – Valea Putnei. Înaintarea acestor trupe se face cu precauţie, pentru a păstra contactul cu restul armatei, ce soseşte din urmă, şi pentru a face faţă trupelor austriece de la Cârlibaba, care pot ameninţa flancul lor drept, în ipoteza că aceştia nu s-au retras spre Ungaria, după cum se zvonea. La rândul lor, trupele austriece, pentru a preveni o mişcare de învăluire, s-au retras din Mestecăniş, loc puternic întărit, spre Iacobeni, luând poziţia în faţa frontului rusesc, pe muntele

---

[250] *Adevărul*, 27, nr. 9961 din 3 decembrie 1914, p. 2

Giumalău – Ciocăneşti – Iacobeni – Valea Putnei. Luptele au început din noaptea de 3/16 ianuarie şi au continuat, cu multă violenţă şi fără întrerupere, zi şi noapte, până azi, fără a se sfârşit nici acum. Au căzut, din ambele părţi, mulţi morţi şi răniţi, ofiţeri şi trupă. Astăzi, alte trupe austriece, în forţă de aproximativ o brigadă mixtă, primind două tunuri de calibru mare, au pornit, din Dorna Vatra, spre frontul de luptă. Rezultatul luptei, deşi nu-l am, pare a fi defavorabil austriecilor, judecând după faptul că generalul Silelman, comandantul suprem, cu statul său major, cu două batalioane de infanterie şi 600 de călăreţi, s-au retras din Dorna Vatra, prin Dorna Candreni, la Poiana Stampei”[251].

*

1916: „Petrograd, 15 octombrie 1916. Trupe inamice, care au susţinut mai multe atacuri asupra poziţiilor noastre din regiunile Cârlibaba-Dornawatra şi Dobrogea au fost respinse”[252]. **Petrograd, 10 decembrie 1916**: „În Bucovina, inamicul s-a dedat la atacuri violente, menite să-i alunge pe aliaţii noştri ruşi de pe aliniamentul Dornawatra – Iacobeni – Cârlibaba, ţinut, în ultima vreme, sub focul lor de artilerie. Cu această ocazie, câteva contingente germane au venit să sprijine trupele austriece, care ocupă această parte a frontului. Conform buletinelor de informaţii ale inamicului, el a fost acela care a apărat importante poziţii, pe care le-a păstrat; dar, în comunicatul lor, aliaţii noştri ruşi pun lucrurile la punct, declarând că marile forţe austro-germane au încercat să ocupe o înăl-

[251] *Adevărul*, 28, nr. 9993, 7 ianuarie 1915, p. 4
[252] *L'Echo D'Alger*, Lundi 16 Octobre 1916, p. 1

ţime, la 4 km est de Iacobeni, dar un contraatac le-a respins”[253].

*

1917: „Petrograd, 7 noiembrie 1917: La est de Cârlibaba, un batalion al regimentelor noastre a atacat inamicul, care s-a fortificat în faţa poziţiilor noastre, vrând să împiedice ofensiva noastră. Inamicul a adus două tunuri, dar acestea au fost reduse la tăcere de focul nostru de artilerie. Soldaţii noştri au putut urmări inamicul până în tranşee, unde au luat în prizonierat 103 soldaţi şi un ofiţer şi au capturat două mitraliere şi un lansator de bombe”[254].

*

1919, fevruarie 28: Conform recensământului, comuna Cârlibaba, compusă din cătunele Ţapul, Fluturica, Iedul, Prislop, Valea Stânii, Tătarca şi Ţibău, care se întindea pe 4.542 ha, avea 179 locuinţe şi 15 case nelocuite, în care trăiau 1.172 persoane, adică 650 bărbaţi şi 522 femei[255].

*

1947: „Având în vedere raportul cu Nr. 16.799 din 1947 al Inspectoratului şcolar regional Suceava,

---

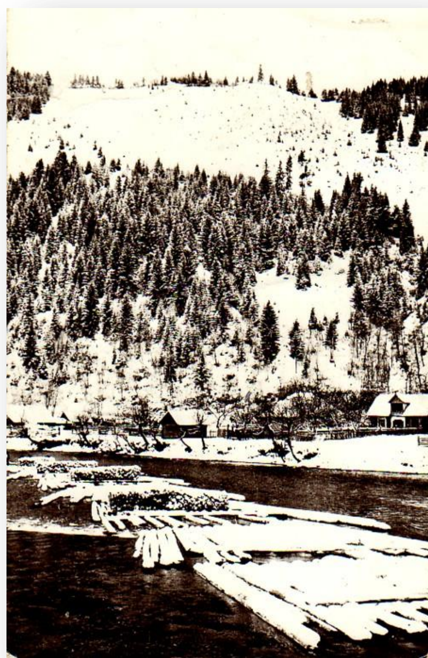
[253] *La Lanterne*, No. 14.452, Vendredi 16 Février 1917, p. 1
[254] *L'Ouest-Éclair*, 8 november 1916, p. 3
[255] DSG Cernăuţi, *Dicţionarul statistic al Bucovinei*, Bucureşti 1922, p. 16

înregistrat sub Nr. 264.182 din 1947[256], următorii învăţători se repartizează, pe data de 1 septembrie 1947, la şcolile primare indicate în dreptul fiecăruia: **Damian Ioan**, de la Cârlibaba, la Capul Codrului; **Mihalescu Octavian**, de la Stulpicani, la Cârlibaba; **Mihalescu Natalia**, de la Negrileasa, la Cârlibaba; **Petrescu Cornelia**, de la Cârlibaba, la Frasin; **Crăiuţă Arghira**, de la Cârlibaba, la Fundul Moldovei, Botuş; **Bârsan Virgil**, de la Cârlibaba, la Şaru Dornei, Coverca".

CIOCANESTI

[256] *Monitorul Oficial*, Nr. 250, 29 octombrie 1947, pp. 9652-9657

În ciuda legendărilor locale, satul Ciocăneşti nu a existat până în 31 iulie **1775**, când „Ion Ciocan ot Bistriţa, de la Ciocăneşti” şi câmpulungeanul Damaschin Hurghiş îşi dispută, în faţa înţelepţilor bătrâni câmpulungeni, muntele Botuşul Mic. Damaschin avea zapis vechi, iar Ciocan promitea să aducă martori, dar nu o face nici după un an de zile, dar rămâne, oricum, cel care împrumută numele familiei sale satului pe care l-au şi întemeiat. Ce-i drept, în vremea lui Alexandru cel Bun se menţiona un toponim, Fântâna Rece, dar numai ca reper toponimic în diverse hotarnice. De altfel, în recensă-

mântul lui von Spleny, Ciocăneştii sunt menţionaţi ca pământ câmpulungean, Câmpulung Moldovenesc având, cu Ciocăneştii, 1 boier, 6 popi şi 360 familii de ţărani.

*

1778: La Ciocăneşti s-au stabilit, între anii 1756-1778, Ion UNGUREAN (Zagra), Pintelei UNGUREANU (din Rebrişoara, înveşnicit de o acuarelă a lui Franz Jaschke din 1810, când bătrânul de 105 ani se mutase la Iacobeni), Vasile UNGUREAN (Fedru), Cozma BINDU (Borşa), Ion şi Vasile MOROŞAN (Borşa)

*

1788, Hacquet: „Atelierul de la Iacobeni este punctul central pentru toată activitatea de spălare a aurului din acest râu, căci se spală aur şi în josul, şi în susul său… Aşadar, cum acest râu este aşa de gâtuit, nu se spală aur decât în micile porţiuni unde s-a mai retras, ca la Vatra Dornei, Dorniţa, Holda, mai jos de Iacobeni şi la Ciocăneşti, şi, mai în munte, mai sus, până la graniţa Maramureşului. Cu cât cobori pe acest râu, cu atât se spală mai mult aur, şi directorul atelierului de la Iacobeni, care face şi primirea aurului, m-a asigurat că, adesea, mai atârnă încă ceva cuarţ de grăunţii mari de aur, dovadă că acest aur a fost smuls din crăpăturile munţilor mai înalţi şi, apoi, cărat încoace de apă”[257].

*

---

[257] *Călători,* X, II, pp. 832-834

1793: În 2 februarie 1793, Simion Ţigane din Ciocăneşti, trimis de Scaunul de Câmpulung, stabileşte, după „hotarnica dintâi”, hotarele răzeşiei strămoşeşti de la Frunţi, în munţii Dragomăneşti. În 22 noiembrie 1793, s-a făcut hotarnica imaşului sătesc din Ciocăneşti, în dauna unui zapis falsificat de Toader Ujică: „De supt bâtca Oiţii, drept la vale, în picior, unde s-a pus piatră de hotar; şi pogoară drept în pârâul cel din mijloc a Furciturilor; şi apucă pârâul, în vale, până ce dă în pârâul Colacului; şi trece peste pârâul Colacului şi apucă sâhla, în gios, până în capul dealului şi drept în părău Brezi; şi părăul Brezi, la deal, până în mijlocul muntelui Mestecănişului, în vărvu; şi din vărvu, drept în gura plaiului Colacului, iar movilă; şi iar suie la bâtca Oiţii, de unde s-a început”. Martori: vornicul de Ciocăneşti, Ghiorghe Rus, Vasile Oane, Nistor şi Precop Lupăescu, Vasile Purcelescu.

*

1797: În 1797, Karl Manz, Cavaler de Mariensee, colonizează Ciocăneşti (Tschkaneschty) cu mineri şi meşteşugari germani.

1818: În 10 iunie 1818, bătrânii din Ciocăneşti, Petre Ciocan, Simion Ţigane şi Ştefan Giosanu, întăresc mărturia bătrânilor din satul Dorna despre munţii luaţi în graniţa Ardealului.

*

1836: În 5 iunie 1836, Neculai Groza din Iacobeni şi Ion Iacoban din Ciocăneşti vând lui Filip Henris, „hămurai” (lucrător la forjă) din Iacobeni, o bucată de moşie din Poiana Iacobenilor, unde se aşezaseră, de fapt, mai întâi, după venirea din Ardeal[258].[259]

*

1869: O tipăritură vieneză din 1869, referitoare la organizarea politică și judiciară în țările reprezentate în Împărăţia Austriei, prezintă următoarea administrare în Ducatul Bucovinei: „Administrarea districtului Câmpulung – **Dornawatra** cu Dornakilie (judecătorie), Dorna pe Giumalău, Dorna Candreni cu Coşna, Iacobeni, Cârlibaba Partea câmpulungeană, Poiana Stanpii cu Pilugani, **Ciocăneşti**”[260]. [261]

*

1887: În a doua zi de Bobotează a anului 1887, Gherasim Rusu din Ciocăneşti a fost găsit mort, la târla lui de pe muntele Runcul, aproape de Bistriţa. Bănuiţi pentru omor era fraţii săi, cu care trăia în ceartă pentru o „cliromonie” (moştenire)[262].

---

[258] Kaindl, Raimund Friedrich, *Das Ansiedlungswesen in der Bucovina*, Innsbruck 1902, p. 23, nota 3

[259] Ibidem, p. 142

[260] *Politische und gerichtliche / Organisation / der / im Reichsrathe vertretenen Länder von Öesterreich*, Wien 1869. pp. 158-161

[261] *Schematismus der Bukowinaer*, Czernowitz, 1843 p. 53, 1876 p. 56, 1907 p. 63

[262] *Revista Politică*, Anul I, nr. 21, martie 1887, p. 4

*

1891: O listă de subscripţie pentru zidirea bisericii orientale din Cacica, întocmită, în septembrie 1891, de „Roman BÂRGĂUAN, paroch în Ciocăneşti” şi preoteasa Catinca Bârgăuan, menţionează, printre familiile comunei, pe: preotul Gheorghe ZUGRAV, Catinca MAGALEVICIU (soţia cantorului), Dumitru ŞCHEUL, Iosif CIOCAN, Gherasim şi Zenovia ŢIGANE, Teodor şi Irina LUPEANU, Spiridon şi Acsenia HODIŞU, Alexandru şi Floarea BÂRGĂUAN, Petru şi Maria HODIŞU, Gavril şi Elisaveta GIOŞANU, Ilie şi Maria CALENCIU, Petru şi Maria ŞCHEUL, Mihaiu şi Maria TOMOIOAGĂ, Petru CEPOIU, Nistor LUPESCUL, Teodor CATARGIU, Loghin ŞCHEUL, Ştefan BÂRGĂUAN, Ilie GIOSAN, Nistor LATIŞU, Vasile şi Catarina IACOBAN, Mihaiu ŞCHEUL, Palaghia GIOSANU, Vasile CEPOIU, Tecla TINŞANU, Ioana CEPOIU, Rachila CRĂCIUN, Magdalina ROATĂ, Ion TIMUL şi Andrei CRĂCIUN[263].

*

1893: Şcoala nouă din Ciocăneşti a fost sfinţită, în 7/19 ianuarie 1893, de protoereul şi vicarul protopresviterial George Balmoş, asistat de parohul local, Roman Bărgăuan, şi de espozitul parohial din Iacobeni, Dionisie Constantinovici. La ceremonie a participat, dintre ciocăneşteni, şi „vrednicul preot cărunt, George ZUGRAV”, fiul lui, silvicultorul Iustin ZUGRAV, învăţătorul Mihai PAŞCAN, învăţătorul pensionar din Ciocăneşti Ambrosie ZUGRAV, primarul Iosif CIOCAN, cantorul Ioan POLI-

---

[263] *Gazeta Bucovinei*, Nr. 44/1891, p. 4

OVEIU, Catinca MAGALEVICI, Mihai TOMOIOAGĂ, Toader LUPESCUL, Iacob SCEUL, Vasile ŢĂRAN, Ioan LUPESCUL, Dumitru SCEUL, Loghin SCEUL, Petrea SCEUL, Petrea LEHACI şi Iacob LUPUESCU, care, gospodari de frunte fiind, au făcut donaţii în bani[264]. Cu această ocazie, s-au colectat 154 florini, de la gospodarii satului, suma fiind „menită să fie temelia la un fond şcolar, din al cărui venit să se sprijinească, în tot anul, copiii sărmani de la această şcoală”[265]. O colectă, în folosul Societăţii „Şcoala Română”, făcută la Ciocăneşti, în 1893, de parohul Roman BÂRGĂUAN, menţionează următoarele nume de localnici: învăţătorul Mihai PAŞCAN, cantorul Ioan POLIOVEI-IONESCU, George ZUGRAV, secretarul comunal Carol cav. de CHMILEVSCHI, primarul Iosif CIOCAN, Vasile ŢĂRAN, Teodor LUPESCUL, Petru HODIŞ, Mihai TOMOIOAGĂ, Loghin ŞCHEUL, Catinca MAGALEVICI, domnişoara Helena de CHMILEVSCHI, Petru TEUŞAN, Ioan BÂRGĂUAN, Alexandru IACOBAN, Catrina alui Nicolai ROATĂ, Chirilă UJICĂ, Vasile MOLDOVAN, Mihai ŞCHEUL, Alexandru HĂRGÂUAN, Nistor LUPESCUL, Iacob ŞCHEUL, Teodor ŢĂRAN, George TOMOIOAGĂ, Petru ŞCHEUL, Gavril GIOSAN, Nistor LATIŞ, Spiridon HODIŞ, Vasile CRĂCIUN, George ŞCHEUL, Ioan VARGĂ, Pavel GIOSAN, Maria LUPESCUL, doamna Irina alui Teodor LUPESCUL, Porfira GAIER, Dumitru ŞCHEUL, Zenobia alui Gherasim ZIGANI, Elisaveta lui Ilie MOLDOVAN, Gavriil STRÎMBEC, Nastasia alui Ioan MOROŞAN, Onofreiu CRĂCIUN, Sofronia alui Grigorie ŢĂRAN, Maria lui Teodor

[264] *Gazeta Bucovinei*, Nr. 7/1893, p. 3
[265] *Deşteptarea*, Nr. 4/1893, p. 31

HODIŞ, George TIMU, Maria lui Gavril TOMOIOAGĂ, Ioan TINCU, Teodor alui Simion CIOCAN, Avram LUPESCUL, Ilie CALENICI, Iacob alui Teodor LUPESCUL, Ioana lui Ioachim UJICĂ, Nichită LUŢIA, domnul BEDRULEA şi Catrina lui Iacob MOROŞAN[266].

*

1906: „**De-ale prăvăliei româneşti**. La 21 octombrie 1906, se va deschide, în Ciocăneşti, filiala prăvăliei româneşti. Ne bucură de a putea vesti că aceasta este a 10-a filială ce o deschide prăvălia românească. Deschiderea festivă va ave loc imediat după sf. liturghie şi se invită, la această festivitate, toţi românii doritori de bine. Pentru înfiinţarea acestei filiale şi-a dat foarte mare silinţă parohul din Ciocăneşti, vrednicul preot Orest Bendevschi. Aflăm totodată că, la 1 noiembrie, se va deschide de mult înjghebata filială din Bălăceana. Sperăm că directoriului prăvăliei îi va succede a întruni, la deschiderea festivă a filialei din Bălăceana, pe toţi poporenii de acolo şi de a mijloci împăcarea între diferitele partide ce există acolo”[267].

1902: „Mai multe puteri financiare din Budapesta s-au însoţit, în scop de-a exploata băile de mangan din Bucovina. Compania a şi început cercetările în Ciocăneşti”[268].

[266] *Gazeta Bucovinei*, Nr. 12/1893, p. 3
[267] *Apărarea Naţională*, Nr. 4, Anul I, Cernăuţi, miercuri 17 octombrie stil nou 1906, p. 4
[268] *Tribuna Poporului*, Nr. 7, Anul VI, joi 10/23 ianuarie 1902, pp. 2, 3

*

1907: Adunând „cântece populare româneşti din Bucovina", care aveau să vadă lumina tiparului sub semnătura nemeritată a lui Mattias Friedwagner[269], în 1940, Alexandru VOEVIDCA a cules folclor şi de la ciocăneştenii Ştefan ŢĂRAN (36 ani în 1913) şi Palaghia MERCHEŞ (32 ani în 1913).

*

1907: În 18 aprilie, ciocăneştenii au ratat şansa de a intra în legendă, optând pentru Aurel Onciul (189 voturi), iar câţiva pentru Stefanelli (14) şi doar 13 pentru contele de Bellegarde[270].

*

1907: „În 26 decembrie 1907, se va reactiva oficiul i. r. poştal în Ciocăneşti (distr. Cîmpulung), care îşi va extinde activitatea peste comunele Ciocăneşti, cu atinenţele Botuşana, Breaza, Oiţa, Orata, Rece şi Suhard. Conducerea oficiului s-a încredinţat doamnei Iulia Chmilevschi"[271].

*

---

[269] Friedwagner, Matthias, *Rumanische Volkslieder aus der Bukowina*, Konrad Triltsch Verlag Wurzburg, 1940

[270] Gt., *Viața Românească în Bucovina*, în *Viața Românească,* Volumul V, anul II, Iași 1907, pp. 304, 305

[271] *Apărarea Naţională*, Nr. 96, Anul II, joi 26 decembrie stil nou 1907, p. 3

În **1908**, conform Dicţionarului lui Grigorovitza: „**Ciocăneşti**, comună rurală, districtul Câmpulung, aşezată pe râul Bistriţa Aurie, la Nord de Iacobeni. Suprafaţa: 94,43 kmp; populaţia: 835 locuitori români, de religie gr. or., precum şi puţini germani şi izraeliţi. Se compune: 1). din satul cu acelaşi nume, care, împreună cu târlele Orata şi Recea, are 725 locuitori; şi 2). din cătunele Botuşel, Breaza şi Suhard. Se află lângă drumul principal Iacobeni-Cârlibaba; are o şcoală populară, cu o clasă, şi o biserică parohială, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului". Aci se aflau, odinioară, mine de plumb, care azi sunt părăsite. Populaţia se ocupă cu prăsila de oi, cu exploatarea de păduri şi cu plutăritul pe Bistriţa Aurie. Comuna posedă 17 hectare 50 ari loc arabil, 681 hectare fânaţuri, 2 hectare grădini, 552 hectare izlaz, 1.154 hectare poieni, 6.933 hectare pădure. Se găsesc 74 cai, 923 vite mari cornute, 1.713 oi, 181 porci şi 34 stupi. **Botuşel**, cătun pendinte de comuna rurală Ciocăneşti. Are 7 case şi 34 locuitori români gr. or. **Breaza**, cătun pendinte de comuna rurală Ciocăneşti. Are 14 case şi 53 locuitori huţani gr. or. **Suhard**, cătun pendinte de comuna rurală Ciocăneşti. Are 5 case şi 23 locuitori"[272].

1914-1918: Au vărsat sânge pentru Bucovina, pe fronturile austriece, şi „rezervistul **Procopciuc**, Ciocăneşti, Regimentul 22, rănit; legionarul (voluntar, prea tânăr pentru a fi înrolat – n. n.) **Toader Hriţcu**, Ciocăneşti, Comp. 2, rănit, şi infanteristul **Vasile Ciotu**, Ciocăneşti, Regimentul 22, rănit"[273].

[272] Grigorovitza, Em., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti 1908, p. 63
[273] *Viaţa Nouă*, IV, nr. 182, 4 iunie n. 1916, p. 8

1915: Începute înainte de Crăciunul anului 1914 (7 ianuarie stil nou – n.n.), în Bucovina s-au dat lupte grele, la începutul anului 1915. „În noaptea de 3/16 ianuarie, o parte din trupele ruse, înaintând, din punctul Fundu Moldovei, şi ocolind localitatea întărită Mestecăniş, unde se aflau forţele austriece, au trecut muntele Colacul şi au înaintat până la Ciocăneşti, sat situat la 6 km spre nord de Iacobeni. Aceste trupe erau sprijinite de alte două coloane, una care se îndrepta spre muntele Giumalău şi alta, spre Valea Putnei, formând, astfel, un front pe întinderea liniei Ciocăneşti – Iacobeni – Valea Putnei. Înaintarea acestor trupe se face cu precauţie, pentru a păstra contactul cu restul armatei, ce soseşte din urmă, şi pentru a face faţă trupelor austriece de la Cârlibaba, care pot ameninţa flancul lor drept, în ipoteza că aceştia nu s-au retras spre Ungaria, după cum se zvonea. La rândul lor, trupele austriece, pentru a preveni o mişcare de învăluire, s-au retras din Mestecăniş, loc puternic întărit, spre Iacobeni, luând poziţia în faţa frontului rusesc, pe muntele Giumalău – Ciocăneşti – Iacobeni – Valea Putnei. Luptele au început din noaptea de 3/16 ianuarie şi au continuat, cu multă violenţă şi fără întrerupere, zi şi noapte, până azi, fără a se sfârşit nici acum. Au căzut, din ambele părţi, mulţi morţi şi răniţi, ofiţeri şi trupă. Astăzi, alte trupe austriece, în forţă de aproximativ o brigadă mixtă, primind două tunuri de calibru mare, au pornit, din Dorna Vatra, spre frontul de luptă. Rezultatul luptei, deşi nu-l am, pare a fi defavorabil austriecilor, judecând după faptul că generalul Silelman, comandantul suprem, cu

statul său major, cu două batalioane de infanterie şi 600 de călăreţi, s-au retras din Dorna Vatra, prin Dorna Candreni, la Poiana Stampei”[274]… În vreme ce în ţară se desfăşurau cu o evlavie fastuoasă sărbătorile Bobotezei, în Bucovina, după cum preciza o telegramă, transmisă din Vatra Dornei, în 7/20 ianuarie, ziarului „Adevărul”, „avangărzile ruseşti au ajuns la o depărtare de 6 km de Vatra Dornei”, în vreme ce trupele austriece se poziţionaseră la doar 3 km de târgul de sub Ouşor. Năvala rusească ocolise Mestecănişul fortificat, dar pe care îl înconjuraseră, pe Valea Bistriţei, prin Colbu şi Ciocăneşti. Flancul drept austriac, după cum preciza o corespondenţă fălticeneană din aceeaşi zi, „nu s-a putut menţine în poziţiile Călineşti, Goliceni şi Rusca. Austriecii au fost siliţi a se retrage între punctele Sunători şi Osoi, în aşteptarea ajutoarelor, care să umple golurile. Aceste ajutoare au sosit astăzi, şi anume: un batalion din Regimentul 41 de infanterie (cu luptători bucovineni – n.n.), care, fiind decimat în luptele anterioare, nu poate fi alcătuit decât de elemente adunate din diferite alte regimente”. Curgea sângele tinerilor români prin Bucovina, generalul Lilelman bântuia între Dorna şi Candreni, căutând o altă poziţie strategică, cu care să apere Ardealul de o posibilă invazie rusească, trupele de cazaci săpând tranşee la Ciocăneşti. „Trupele ruseşti sunt desfăşurate astfel: grosul, în Valea Colbului; un batalion de infanterie, o baterie de munte, 400 de cazaci şi trupe de pionieri, în extrema stângă. Acest detaşament, după ce a atacat şi respins trupele austriece din Călineşti, a cantonat în acest sat, în noaptea de 6/19 ianuarie, iar astăzi a înaintat, ocupând poziţii între Sunători şi Rusca, în care timp,

---

[274] *Adevărul*, 28, nr. 9993, 7 ianuarie 1915, p. 4

au fost continue încăierări între patrulele şi cercetaşii ambilor beligeranţi”. Comunicatul oficial rusesc menţiona ocuparea satului „Ianeşti, la 15 verste la nord de Vatra Dornei”, iar comunicatul austriac menţiona doar „împuşcături neînsemnate”. Prin Bucovina, se răspândise zvonul că austriecii ar fi furat, „cu sicriu, cu tot” osemintele lui Ştefan cel Mare (la ce le-ar fi trebuit?). Luptele ariergărzilor au continuat şi în 8/21 şi 9/22 ianuarie, pe frontul de la Sunători, Osoi şi Zugreni, iar în 10/23 ianuarie 1915, pe la ora 16, bătălia s-a înteţit, austriecii retrăgându-se în direcţia munţilor dinspre Pojorâta. La Iacobeni, Ciocăneşti şi Mestecani, luptele au fost încrâncenate, iar odată cu zvonul despre mari pierderi ruseşti, prin vecinătatea Mamorniţei au fost zărite, în 10 ianuarie, îndreptându-se spre munţi „două regimente de cavalerie şi un regiment de infanterie” ruseşti[275]. „La Ciocăneşti, mai toate casele au fost devastate. Un preot, originar dintr-o nobilă familie, a fost maltratat şi jefuit în modul cel mai groaznic. Deputaţiunile române ale comunităţilor, care s-au prezentat, împreună cu primarii, la comandantul rus al oraşului Suceava, spre a se plânge de aceste excese, au fost date afară cu injurii şi ameninţări”[276].

1916: Printre soldaţii de la Arbeiter Abtig I/41 (geniştii, deci – n. n.), care au donat câte 2 coroane pentru camarazii lor invalizi şi pentru orfanii Eroilor, se numără şi genistul „**Roată Anton**, din Ciocăneşti”[277].

*

[275] *Adevărul*, nr. 9997, din 11/24 ianuarie 1915
[276] *Gazeta Transilvaniei*, Nr. 18, Anul LXXVIII, sâmbătă 24 ianuarie / 6 februarie 1915, p. 1
[277] *Românul*, Nr. 25, Anul VI, joi 17/4 februarie 1916, p. 5

1919, fevruarie 28: Conform recensământului, comuna Ciocăneşti, cu cătunele Brezuţa, Orata, Botuşul, Breaza, Oiţa şi Sucharal, care se întindea pe 9.453 ha, avea 232 case locuite, 24 nelocuite şi o populaţie de 1.145 persoane, adică 569 bărbaţi şi 579 femei[278].

*

1919: Din **Comisiunea agrară de ocol Vatra - Dornei**, făcea parte, ca reprezentant al ţăranilor, şi „**Filip Giosan**, agricultor, Ciocăneşti”[279].

*

1941: „Tablou de condamnaţii care au beneficiat de suspendarea executării pedepselor, conform decretului-lege Nr. 1.132/941, Monitorul Oficial Nr. 94 din 1941[280], încarcerat în închisoarea Suceava: **Borcea Ilie**, învăţător, cu ultimul domiciliu în comuna **Ciocăneşti**, jud. Câmpulung, născut în comuna Cornăţel, jud. Putna, condamnat de Trib. Mil. al Corp. IV Armată, pentru rebeliune, la 2 ani închisoare corecţională şi 1 an interdicţie, conform art. 259, 260 c. p.”.

*

---

[278] DSG Cernăuţi, *Dicţionarul statistic al Bucovinei*, Bucureşti 1922, p. 16

[279] *Monitorul Bucovinei*, Fascicola 73, 13 octombrie nou 1919, pp. 1-8

[280] *Monitorul Oficial*, Nr. 122, 26 mai 1941, pp. 2856-2860

1941: Printre primii Eroi ai României Mari, s-a numărat şi „**Mezdea Nichifor**, soldat, ctg. 1932, cu ultimul domiciliu în comuna **Ciocăneşti**, judeţul Câmpulung, mort la 21 iulie 1941”

*

1943: „Se numesc cu titlul definitiv, pe ziua de 1 septembrie 1943[281], următorii învăţători şi învăţătoare: Borcea Ilie, comuna **Ciocăneşti**, jud. Câmpulung, media 8,50”.

*

1947: „Având în vedere raportul cu Nr. 16.799 din 1947 al Inspectoratului şcolar regional Suceava, înregistrat sub Nr. 264.182 din 1947[282], următorii învăţători se repartizează, pe data de 1 septembrie 1947, la şcolile primare indicate în dreptul fiecăruia: Iovu Marta, de la Ciocăneşti-Botuş, la Ciocăneşti; Negrea Gheorghe, de la Moldova Suliţa, la Ciocăneşti-Botuş”.

COSNA

[281] *Monitorul Oficial*, Nr. 71, 24 martie 1944, pp. 2549-2552
[282] *Monitorul Oficial*, Nr. 250, 29 octombrie 1947, pp. 9652-9657

Deşi exista, în 15 februarie **1410**, un stăpân pe acele locuri, Branco, care îşi avea păltinişul între Coşna Mică şi Coşna Mare, satul Coşna este unul relativ nou, menţionat în cadastrul Prefecturii judeţului Câmpulung din 1939, format din Bancu, Dealul Coşnei, Poiana Coşnei, Tebeleauca, pe locurile unor branişti câmpulungene din hotarul cu Ardealul.

*

1774: „Sediul trupelor austriece, introduse în Bucovina, se afla la Cernăuţi, iar de aici au fost înaintate departamente individuale până la granița cu Moldova. Puterea acestora a fost de 400 de soldați, la începutul lunii septembrie 1774. La începutul lunii octombrie, Batalionul Siskowitsch a fost direcționat către Suceava pentru a putea oferi mai mult sprijin trupelor avansate, în

caz de eventualităţi neplăcute, şi a primit ordinul de a stabili și menține legătura cu Transilvania, prin Pasul Rodna, prin intermediul poştelor. Astfel de poşte au fost în Dorna, Capu Codrului și Stupca. Poziţionări similare au fost făcute și în interiorul graniței transilvănene, de brigada de frontieră situată acolo, iar generalul de câmp Preiss a informat Înaltul Consiliu de Război din Viena că a luat măsura pe care Filo a considerat-o necesară pentru a stabili legătura dintre Transilvania și Bucovina. Această măsură a constat în faptul că al doilea regiment grăniceresc românesc a trebuit să mențină un post de **vamă între Coşna și Dorna**, adică în afara Transilvaniei. Postul era format din opt bărbați puternici (inclusiv un caporal și un sergent), care subordonau postului principal de la Kukuraza”[283]. În Transilvania, la izvoarele Coşnei, exista un sătuc numit Coşna, care avea să iasă în evidenţă în vâlvătaia întâmplărilor belicoase din anul 1849.

*

1849: „Apoi, locotenentul prim Storch servise, mai înainte, în Bârgău-Bistriţa, cunoştea bine terenul. La mandatul lui Urban, făcuse, mai înainte, locotenentul prim adjunct P. Domide, cu o companie de cordonişti, o recunoaştere către Ilva Mare, având a cerca şi a aduce acelea lăzi cu zünderi (gaze?), care s-au fost ascuns în Dealul Senienilor, în 4 ianuarie 1849. Această recunoaştere a urmat în 30-31 ianuarie 1849, şi anume peste Poiana Stampii, Dealul Friu, Dealulul Ivan, apoi Ilva Mare,

[283] Werenka, Dr. Daniel, *Bukowinas entstehen und aufblühen* (Apariţia şi înflorirea Bucovinei), în *Archiv für österreichische Geschichte* (Arhive pentru istoria austriacă), Wien, 1892, pp. 98-152.

Dealulul Senienilor, Poiana lui Taloş şi retur. Spre transportarea lăzilor, s-au recrutat **locuitorii din Coşna** (Maramureşului – n. n.). Întreprinderea a succes; Domide a raportat, la întoarcere, colonelului Urban toate, cu deamăruntul, descriind căile, potecile şi starea inamicului în Rodna şi Moroşeni. Acestea considerate toate, au născut ideea în Urban de a întreprinde o năvălire în Borgo-Moroşeni (Mureşenii Bârgăului – n. n.) şi a prinde batalionul lui Kofler"[284].

*

1869: O tipăritură vieneză din 1869, referitoare la organizarea politică și judiciară în țările reprezentate în Împărăţia Austriei, prezintă următoarea administrare în Ducatul Bucovinei: „Administrarea districtului Câmpulung – **Dornawatra** cu Dornakilie (judecătorie), Dorna pe Giumalău, Dorna Candreni cu **Coşna**, Iacobeni, Cârlibaba Partea câmpulungeană, Poiana Stampii cu Pilugani, Ciocăneşti"[285]. Deci, în 1869, Coşna era locuită şi, în ciuda răzleţirii caselor, era considerată măcar cătun, dacă nu chiar sat.

În **1907**, era menţionat, în cadrul comunei bisericeşti Poiana Stampii, Pilugani, Tatarul, Teşna, Romaneşti, Plaiul şi Muncei, un alt cătun, la fel de mărunt pe atunci, Gura Coşnei[286].

---

[284] *Transilvania*, Nr. 2, Anul IX, Braşov 15 ianuarie 1876, pp. 16-19
[285] *Politische und gerichtliche / Organisation / der / im Reichsrathe vertretenen Länder von Öesterreich*, Wien 1869. pp. 158-161
[286] *Schematismus der Bukowinaer*, Czernowitz, 1907 p. 67

*

În **1908**, Dicţionarului lui Grigorovitza nu menţionează locuinţe pe valea Coşnei, ci doar „**Coşna, pârâu**, se naşte din izvorul Văcarilor şi izvorul Vulvei, care izvorăşte de sub culmea Butea Amarenilor, din Transilvania, şi se împreună, apoi, cu pârâul Teşna, formând la un loc un confluent, pe stânga, al Dornei. Până la confluenţă, acest pârâu constituie valea Coşnei, primind încă Izvorul Banului, pârâul Făgeţel şi pârâul Livadiei”[287].

*

1931: În „Tablou de regruparea comunelor rurale” (Bucureşti 1931), întocmit pe judeţe, Coşna apare la poziţia 10, în cadrul judeţului Câmpulung, şi ca reşedinţă comunală, dar fără alte sate în componenţă (p. 105).

*

1944: Prin ordinul „Nr. 63.175 din 20 martie 1944, se înaintează 1a gradul II în învăţământul primar, pe ziua de 1 septembrie 1943, următorii învăţători şi învăţătoare, care au reuşit la examenele de înaintare la gradul II, din sesiunea August 1943, la Centrul Cernăuţi, cu notele arătate în dreptul fiecăruia[288]: Todaşcă Victor, comuna **Coşna**, media 8,25”.

*

---

[287] Grigorovitza, Em., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti 1908, p. 74

[288] *Monitorul Oficial*, Nr. 72, 25 martie 1944, pp. 2612 şi urm.

1946: „Văzând ordinul de urmărire Nr. 7.498 din 24 octombrie 1946, emis de ministrul de război, prin care numitului **Spânu Ion**, cu domiciliul în comuna **Coşna**, jud. Câmpulung-Bucovina, i s-a deschis acţiune penală pentru că ar fi comis participarea la complotarea întru distrugerea unităţii Statului, răzvrătire şi instrucţie armată, prevăzută şi penalizată de art. 227, 229, 230 şi 184 din codul penal, combinat cu Decretul Lege Nr. 967 din 1941 şi art. 502 din codul justiţiei militare, art. 210 şi 211 din codul penal, combinat cu art. 101 şi 103 din codul penal. / Văzând hotărârea dlui ministru de război, prin menţionatul ordin de urmărire, în sensul că numitul să fie instruit în stare de arest… / Mandatăm şi ordonăm tuturor agenţilor forţe publice ca, în conformitate cu legea, să aresteze şi să conducă la închisoarea militară Jilava pe numitul, întru executarea hotărârii de mai sus”[289].

*

1948: În „Tablou cu noua repartizare a comunelor din judeţul Câmpulung, aprobată cu deciziunea ministerială Nr. 7.998/948”[290], la Plasa Vatra Dornei, Coşna figurează drept comună cu existenţă comunală anterioară, la nr. 34.

*

1949: „Prin decizia ministerială Nr. 27 din 12 Ianuarie 1949, se rectifică, pe datele menţionate în drep-

---

[289] *Monitorul Oficial*, Nr. 264, 13 noiembrie 1946, p. 11918
[290] *Monitorul Oficial*, Nr. 124, 31 mai 1948, p. 4740

tul fiecăruia, clasa de salarizare a următorului personal tehnic silvic din cadrele Ministerului Silviculturii, după cum urmează: Purcelean Ştefan, şeful Ocolului silvic Coşna, Câmpulung, pe data de 1 August 1948, în clasa 11/948 de salarizare, în loc de clasa 10 (D. M. Nr. 646 din 1948)"[291].

*

1949: Sunt numiţi directori în învăţământul elementar[292], la cele două şcoli din Coşna, Todaşcă Victor, director la Şcoala elementară Coşna, Uriţă Ioan, director la Şcoala elementară Coşna-Teşna, Ursache Teodor, director la Şcoala elementară Poiana Stampei, Gura Coşnei.

CRUCEA

[291] *Monitorul Oficial*, Nr. 21, 26 ianuarie 1949, p. 840
[292] *Monitorul Oficial*, Nr. 20, 25 ianuarie 1949, pp. 845, 846

1752, Crucea: Câmpulungeanul Simion Cozan, „locuitor din Cruce”, şi „Gogălniceanul, vornicul de Câm-pulung”, ridică biserica din Crucea[293].

1781: Pornind de la declaraţia egumenului Voroneţului, în faţa Comisiei Aulice de delimitare a proprietăţilor, din 28 decembrie 1781, şi de la hotarnica din 15 noiembrie 1800, făcută în favoarea lui Alexandru Ipsilanti, în am-bele fiind menţionate ca repere a moşiei Voroneţului satele „Holda” sau „Horda” şi „Cruce”, putem stabili existenţa acestor sate, măcar la nivel de cătune,

[293] Popovici, A; Kirileanu, Gh. T., *Descrierea moşiei regale Broşteni*, Bucureşti 1906, p. 20

chiar şi înainte de **26 octombrie 1630**, când „Moise-Vodă dă Voroneţului braniştea mănăstirii, arătând hotarele. Oprit „a cosi, nici a vâna fiare, nici a prinde peşte, nici a paşte dobitoace; fiece dobitoc, vara, unde vor găsi călugării în braniştea sfintei mănăstiri, câmpulungeni sau vămeni, sau fie cine vor fi cosind sau umblând după fiare, sau pe vale, după peşte, ca să aibă a le lua tot ce vor găsi la dânşii; aşijderea, de se vor găsi oi sau fie ce dobitoace vărând sau tomnând în hotarul sfintei mănăstiri, ce este mai sus scrisă, ca să aibă a le lua lor câte 12 berbeci, cum este obiceiul”[294]. Trebuie să precizăm că, în baza dreptului valah, şi răscumpărarea capului, deci a vinovăţiei de cri-mă, se făcea cu „12 berbeci”. Dar mai înainte de toate, pare să fi existat Schitul Rarău, dinspre Chiril, a cărui poveste, cică începută în 1241, pe vremea invazie tăta-rilor, merită cunoscută, cu trimiterea dură la preotul din Crucea, care, în 1833, l-a prădat mai dihai decât tâlharii, alungând călugării.

„**Schitul Rarăul se află** nu departe de vârful muntelui cu acest nume, adăpostind un călugăr şi un cântăreţ. Se întreţine cu cheltuiala Majestăţii Sale Regelui, care e şi epitrop. Despre acest schit se povestesc urmă-toarele: A fost clădit, mai întâi, pe Valea Seacă, spre sud de Câmpulungul Bucovinei, la locul numit Bâtculeţele, fără a se şti anume de cine. Tradiţia însă spune că de un sihastru, numit Sisoe, care mai întâi se aşezase pe pârâul Sihăstriei. Odată, păgânii, unii spun că tătarii, au năvălit în Moldova. Mergând spre Maramureş, ei au ajuns şi în Câmpulung, pustiind tot ce găseau în cale.

[294] Iorga, N., *Studii şi documente cu privire la Istoria Românilor*, volumul VI, Partea II, Bucureşti, 1904, p. 3

Horhăind prin munţi, căci nu cunoşteau drumul, au găsit sihăstria Dodu sub poalele muntelui Dodu, astăzi Rarău, cu trei călugări, şi, scotocind biserica de averi, au omorât pe călugări, dând foc bisericii. Dar voind a-şi urma drumul spre Maramureş, într-o strâmtoare se aţinură 4 locuitori: Ioan Dodu, Mihalachi Dodu, o soră a lor, Ilinca Dodu, şi Istrati Dodu, cu topoare şi lănci ascuţite, şi omorâră la 300 de păgâni, răzbunând, astfel prădarea şi arderea Schitului, care era pe pământul lor. În urmă, ei strânseră rămăşiţele arse ale bisericii şi făcură o altă întemeiere schitului, într-o poiană, tot pe pământul lor, dându-i numele de Săhăstria Dodu, cu 3 călugări. / Petru Rareş Vodă, în a doua sa domnie, în urma suferinţelor ce dăduse peste el în întâia domnie, şi după îndemnul Doamnei sale Elena, care dorea a se sui pe muntele Dodu, fiind unul din cei mai frumoşi munţi ai Sucevei şi care se vedea din mare depărtare, înduplecă pe soţ să meargă acolo şi să petreacă ca să mai uite necazurile din trecut. Domnul şi Doamna porniră în călătorie, petrecură multe zile, cu toată sfeta (suita) domnească pe muntele Dodu şi, drept amintire, porunci ca, cu cheltuiala sa să se facă acolo o biserică, însărcinând cu această lucrare pe egumenul mănăstirii Voroneţ. Acesta clădi biserica din lemn, cu numele Elena Rareş, cu trei turnuri, în preajma muntelui Dodu, cu cinci călugări şi chilii. / Sihăstria Dodu fiind aproape ruinată şi ducând lipsă de toate, se uni cu biserica Rareş Vodă, ducându-şi acolo toate odoarele, iar călugării Sihăstriei se sălăşluiră în biserica cea nouă. Locul Sihăstriei Dodu se vede şi azi. / Iată şi înscrisul lui Petru Rareş, copiat dintr-o condică, întitulată „Tradiţiile Schitului Rarău”[295]: „Noi Petru Rareş Voie-

[295] Adevăratele acte ale Schitului mi s-a spus că s-au pierdut prin

vod tuturor capilor de oştire, cu mila lui Dumnezeu Domn credincios a toată ţara Moldovei, într-un gând şi într-o inimă împreună cu soţia noastră, Elena Doamna, facem ştire cu a noastră scrisoare tuturor cui se cade a şti cum că am făcut o sfântă biserică pentru călugări în preajma muntelui Dodu, fiind că se mai găseşte o veche sihăstrie, cu porecla Dodu, mai pierită de veche, am împreunat-o cu a noastră tot sub numele de Rarău. Da' de astăzi, înainte, poruncim a se numi, pe porecla noastră, schitul si Pietrele Doamnei, hramul bisericii „Sfântul Ion Bogoslovu", întru a noastră pomenire şi a părinţilor noştri şi a următorilor noştri şi mai ales întru mulţumirea către Dumnezeu pentru nenorocirile şi norocirile, pentru a doua a noastră Domnie a Moldovei, şi ajutându-ne mila lui Dumnezeu de am isprăvit. Socotit-am şi pentru chiverniseala fraţilor (călugări), care vor petrece la acel sfânt locaş, le-am rânduit toată chiverniseala şi le-am dat toate cele de trebuinţă în sfânta biserică, cât şi pe din afară, şi am dat grijă şi urmaşilor noştri să poarte chiverniseală când va trebui a se mai face ceva din nou la sfântul locaş. Iar dacă cineva ar supăra sau ar strica cele făcute de noi, unul ca acela să fie în ceata potrivnicilor Domnului nostru Isus Hristos. Amin". / Se mai povesteşte că schitul Rarău de astăzi nu e pe locul din vechime, unde fu zidit de Petru Rareş, căci, la 1777, când Bucovina a trecut la nemţi, ei stricară biserica, luară odoarele şi călugării fugiră. / Fericitul întru pomenire, ieromonahul Sosoi (poate mai sus pomenitul Sisoe), egumenul schitului, cu

Bucovina, unde fuseseră duse spre traducere, deoarece erau scrise slavoneşte. Originalul înscrisului lui Petru Rareş nu se găseşte şi nici nu ştiu de unde l-ar fi luat călugărul Varsinovie – nota lui Serafim Ionescu

ajutor de milă, precum se arată într-un pomelnic, a strămutat acea biserică peste muntele Rarău, în locul unde se află, iar clopotele de la biserică s-ar fi luat la biserica nemţească din Homor, în Bucovina. Biserica zidită de Sosoi s-a sfinţit la **1800, August 15**, schimbându-i-se şi patronul în „Adormirea Maicii Domnului”. / În anul **1822**, familia Balş a făcut un aşezământ pentru schit, hotărând ca, pe tot anul, să se dea schitului de şa casa moşiei Broşteni 1.602 lei vechi, 10 oca de untdelemn, 15 oca de lumânări de ceară, 15 vedre vin şi 2 merţe grâu. / Aşezământul acesta s-a scris într-o condică, ce se află şi azi la schit, hotărându-se şi pământul, ca schitul să poată ţine vite. Se mai spune că, la **1821**, schitul a fost prădat de turci şi, în **1833**, **a fost jefuit şi furat de un decedat preot din Crucea, economul Dimitrie**, alungând călugării, furând preţioasele bisericii pentru sine şi prefăcând ograda bisericii în stână de oi; pentru care faptă fu afurisit de Mitropolitul Veniamin. / La **1877**, schitul fu prădat de hoţi din Bucovina. / În faţa sfintei Evanghelii, se găseşte o tăbliţă de alamă, cu inscripţie slavonă din 1706”[296].

1701, iulie 30: Constantin Duca întăreşti durele oprelişti pentru credincioşii munteni pe braniştea sfintei mănăstiri a Voroneţului[297].

*

[296] Ionescu, Serafim, *Dicţionar geografic al Judeţului Suceava*, Bucureşti 1894, pp. 277-280
[297] Ibidem

1781, decembrie 28: „În faţa comisiei austriece apare egumenul Macarie şi declară că mănăstirea Voroneţ a fost zidită de Ştefan Vodă cel Bătrân, care a zidit şi mănăstirile Putna şi Sf. Ilie. Mănăstirea Voroneţ stăpâneşte următoarele moşii: Stulbicanii (Stulpicani – n. n.) cu munţii din jur, şi cu satele Holda, şi Crucea, Bucureşti zis astăzi Capucodrului, Drăgoieşti, săliştea Lucăceşti, din care jumătate se află în Moldova”[298].

*****

1800, noiembrie 15: În hotărnicia celor trei sate ale „luminatului beizadea Alexandru”, fiul lui Ipsilanti, care primise în dar de la tatăl său, în 6 august 1800, „trei moşii, ce-au fost domneşti… anume Dorna, Şarul şi Păltinişul”[299], sunt menţionate alte două sate, în „munţii Voroneţului, a Clirosului, anume Horda şi Crucea”[300].

*****

1894: „**Crucea, sat**, pe moşia şi în comuna Broşteni, judeţul Suceava, trăgându-şi numele de la crucea ce se formează prin vărsarea pâraielor Crucea şi Bărnărelul, în Bistriţa. Aşezat pe ambele ţărmuri ale Bistriţei şi ale pâraielor Crucea şi Casei, spre nord-vest, şi la 22 km de satul de reşedinţă. Mai înainte, **Crucea** cu **Cojoci** şi **Chirilul** forma o comună aparte. Are o populaţie de 139 fa-

---

[298] Balan, Teodor, *Documente bucovinene*, vol. V, Cernăuţi 1939, p. 163

[299] Iorga, N., *Studii şi documente cu privire la Istoria Românilor,* volumul VI, Partea II, Bucureşti, 1904, p. 6

[300] Ibidem, p. 9

milii, sau 540 suflete (266 bărbaţi şi 264 femei), printre care sunt şi 10 ţigani. Contribuabili sunt 108. Locuiesc în 150 case. În Crucea este o cârciumă şi o băcănie. Împroprietăriţi, la 1864, sunt 12 fruntaşi, 39 pălmaşi şi 19 codaşi, stăpânind 340 fălci, afară de cei cu câte 10 prăjini. Drum principal e numai cel ce duce la Broşteni şi la Rarău, şi acel ce duce la Dorna, dar care e foarte puţin frecventat. Are o biserică de lemn, cu hramul „Sfinții Împăraţi Constantin şi Elena", clădită de M. S. Regele, la 1880, deservită de preotul din Cojoci, şi o şcoală rurală mixtă, condusă de un învăţător, plătit de stat, înfiinţată la 1864 şi aşezată într-un local făcut danie de M. S. Regele; e frecventată de 41 elevi. La 1803, „Crucea, a clirosului din Bucovina, numără 70 liuzi, cu 732 lei anual" (Uricariul, de T. Codrescu, vol. VII, p. 255)[301]. / **Cojoci, sat** pe moşia şi în comuna Broşteni, județul Suceava. Îşi trage numele probabil de la primul descălecător, poreclit astfel şi care are şi astăzi odrasle. Aşezat pe ţărmul stâng al Bistriţei. Are 19 case, populate cu 20 capi de familii sau 80 suflete (39 bărbaţi şi 41 femei), din cari 3 țigani. Contribuabili sunt 15. În sat este o cârciumă şi o băcănie. Împroprietăriţi, la 1864, sunt 2 fruntaşi, 8 pălmaşi şi 13 codaşi, stăpânind 67 fălci, afară de cei cu 10 prăjini. Are o biserică de lemn, deservită de 1 preot şi 2 cântăreţi. Şcoala din Crucea servește şi acestui sat. La Cojoci este punct vamal pentru privegherea plutelor, să nu se strecoare fraudulos din Bucovina. Aci se trec în revistă toate plutele şi se constată acelea care sunt indigene şi acelea care trec cu tranzit. O singură cărare pentru pietoni şi călăreţi, ce duce de la Crucea, la Rarău, trece pe aci.

[301] Lahovari, George Ioan, *Marele Dicționar Geografic al României*, București 1899, p. 783

Oamenii îşi aduc proviziile de care au nevoie, pe cai, formând un fel de caravane[302].

*

Chiril (**Chirilă**, în text – n. n.), sat, pe moşia şi în comuna Broşteni, județul Sucea-va. Înşirat pe ţărmurile pârâului cu acest nume, numără 72 case, populate cu 75 capi de familie sau 268 suflete, din care 135 bărbaţi şi 133 femei. Are 76 contribuabili. Împroprietăriţi, la 1864, sunt 9 fruntaşi, 17 pălmaşi şi 11 codaşi, stăpânind 145 fălci, afară de cei cu câte 10 prăjini. Biserica din Cojoci şi şcoala din Crucea servesc acestui sat. O singură cărare pentru pietoni şi călări, ce duce la schitul Rarău, leagă satul de reşedinţa comunei. În 1803, „Chirilul răzăşesc avea 35 liuzi, ce plăteau 936 lei bir anual" (*Uricarul*, VII, p. 255[303]".

*

1912: „Crucea e cel mai înseninat sat de pe valea Bistriţei, dincolo de Broşteni, cale de 22 km. Două păraie, ca şi la Borca, venind faţă în faţă, au desfundat locul. Bărnărelul zglobiu, ca şi o şuviţa săltăreaţa, vine dinspre Dorna; Pârâul Crucii, mai scurt, curge dinspre graniţa Bucovinei. Bistriţa se opreşte în loc, face un cot aproape cât un cerc, anume parcă să mărească valea, să dea mai mult loc omului, pe o suprafaţa restrânsă. Îi mai frumos decât la Borca şi chiar decât la Broşteni, îmbinând caracterele amândurora.

---

302 Ibidem, p. 559
303 Ibidem, p. 384

Spre apus muntele e împădurit, întunecat; stânci negre continuă până-n apă culoarea bradului. Spre răsărit coastele domolite ale munţilor sunt acoperite cu pajişti unite, fără scormoniturile puhoaielor. Insule de brădet au rămas izolate, iar în fund zidul Tarniţelor, graniţa între cele două părţi ale Moldovei.

Stâncile dezgolite, sfărmate, ca şi creasta unei cetăţi în ruine, îţi aduc aminte de Insula Morţilor de Boecklin. Brazii izolaţi, înalţi, drepţi, agăţaţi printre stanele de piatră albe sunt chiparoşii, iar pădurea întunecată, din care stâncile răsar, e marea liniştită, îndoliată în umbra serii.

Drumul de la Broşteni la Crucea nu prea e pentru o moşie regală. Arată cel mult părăsirea în care se lasă o grupă de oameni pe care soarta i-a azvârlit pe aicea. Căci dacă primitivitatea drumului tăiat prin pădure e în armonie cu natura sălbatecă, el e o adevărată izolare a satelor nordice, când vremea ploilor de toamnă sau a puhoaielor de primăvară îl face impracticabil”[304].

1913: „Lista de numele şi pronumele preoţilor şi diaconilor, din cuprinsul judeţului Suceava, cu dreptul de a alege şi a fi aleşi membri în consistoriul superior bisericesc, întocmit conform ordinului No. 35.145/913, a dlui ministru al cultelor A. C. B., înregistrat în cancelaria protoieriei judeţului Suceava sub No. 1.184 din 20

[304] Simionescu, I., *O excursie în nordul Moldovei (Împrejurime Broştenilor)*, Bucureşti 1913, pp. 17, 18

Octomvrie 1913: Constantin Mitocariu, parohia şi comuna Crucea”[305].

*

1922: „Astăzi, 29 iulie 1922. / Comisiunea de ocol instituită pe lângă judecătoria Broşteni, judeţul Suceava, pentru revizuirea împroprietăririlor precedente şi exproprierea terenurilor pentru completarea izlazurilor necesare comunelor: Broşteni, Borca, Crucea, Fărcaşa şi Mădei, ce compun acel ocol, a ales şi determinat următoarele terenuri: / **Moşii regale expropriate**, pe Bistriţa Aurie: / La **Broşteni**: Giungătul (55 ha), Muntele Verde (160), Căboiele (50), versantul drept al pârâului Paltinul (10), Ciotenii şi Runculeţ (427 ha); Pârâul Ursului (291 ha), izlazul Piciorul Văcăria (33), Muntele Hagingosu (135 ha); / La **Crucea**: Dealul Omului (20 ha), Toancele şi Arama (120), Hupăineşti şi Căpăţâna (80), Livezile de la Cojoci (25), Livezile Crucea (65), Şesu (40 ha). / **Terenuri expropriate din Domeniul Coroanei**, prin procesul-verbal de la 9 iulie 1922: **Pentru comuna Crucea**; 20 hectare Dealul Omului; 120 hectare Toancele şi Arama; 80 hectare Hupăineşti şi Căpăţâna; 25 hectare Livezile de la Cojoci; 65 hectare Livezile Crucea; 40 hectare Seşu. / **Pentru comuna Broşteni**: 391 hectare Pârâul Ursului; 33 hectare din izlazul Piciorul Văcăria; 135 hectare Muntele Hagiogosu”[306].

*

[305] *Monitorul Oficial*, Nr. 262, 22 februarie 1914, p. 12123
[306] *Monitorul Oficial*, 7 octombrie 1922, p. 6781

1929: Între cele 29 de posturi ale celor 6 secţii ale Legiunii de jandarmi rurali Neamţ, se număra şi postul de jandarmi Crucea al secţiei Broşteni, cu atribuţiuni în satele Crucea, Cojoci şi Chiril[307].

*

1931: Comuna Crucea, ca și Broștenii, făcea parte din județul Neamț, având în componență satele Crucea, Cojoci și Kiril[308].

*

1934: „Pe la finele lunii Mai 1934 ne găseam, în tabăra de pe Rarău, cam optzeci de legionari, la clădirea „Casei de odihnă pentru bolnavi”. Lucram sub conducerea Căpitanului, după un plan stabilit de el, care ne împărţise în echipe pentru şantier, pentru bârne, pentru piatră etc. În mod obişnuit, de sâmbătă, după orele douăsprezece, uneori şi mai degrabă, până luni, dimineaţă, eram liberi. Fiecare individual îşi vedea de curăţenie, se retrăgea pentru meditaţie, lua parte la slujbele de la Schit, îşi completa educaţia, pe urma învăţămintelor şi istorisirilor din pauzele în cursul lucrului; iar spre seară apăream toţi le şedinţă comună. / Într-o astfel de după-amiază, ni s-a spus că, a doua zi, în zori, să ne adunăm în ograda Schitului Rarău, rămânând pe loc acei desemnaţi cu serviciile curente, după rânduiala taberei. Astfel, în dimineaţa din ziua următoare, duminecă, ne-am deşteptat

---

[307] *Monitorul Oficial,* Nr. 109, 23 mai 1929, p. 3936

[308] Direcțiunea Administrațiunii Locale, *Tablou de regruparea comunelor rurale*, București 1931, p. 276

la glasul prelung al unui corn, ce s-a repetat de câteva ori în unde cu ecouri multiple între acele trei înălţimi din preajma Schitului, îmbrăcate, din talpă, până în creştet, în verdele bradului serafic. În mai puţin de 15 minute, stam în faţa Căpitanului. Era tocmai timpul când noaptea se găsea pe picior de plecare şi ziua era gata să-şi facă intrarea. Fără nici o vorbă, plecăm după el şi, trecând de poartă, luăm pas de fugă spre satul Chiril. Ajunşi în vale, continuăm încetinel şi respirăm adânc. Simţeam cum toată răcoarea munţilor se lăsase ca o binecuvântare peste noi. De pe pârâul Chiril ceaţa se ridică în pale uriaşe. Din depărtări începe să ne mângâie câteva raze, săgeţi de aur, ale soarelui înfundat după creste de munţi. Suntem la malul Bistriţei. E rece. Valurile de apă bulbucesc, când mai zgomotos, când mai domol, alungându-se unele pe altele într-o goană neregulată. / Apucăm la stânga, spre satul Crucea. Despre ce avea să fie în dimineaţa aceasta ştiau numai câţiva. Un meşter lemnar din sat ne-a fost lucrat, în cursul săptămânii, nouă cruci, destinate să cinstească memoria celor căzuţi în prigoana din 1933-1934. Una dintre ele, de aceeaşi formă, era mai mare, mai grea, întru amintirea lui Sterie Ciumeti; celelalte, toate la fel. / De sâmbătă seara, au fost trecute peste apă şi ne aşteptau la poalele muntelui Pietrosu, în vârful căruia aveam să le aşezăm, ca să dăinuiască acolo, în singurătatea misterioasă a naturii, semn de pătimire creştină. La locul vadului, întâlnim pe cei doi ţărani din Crucea, care fuseseră tocmiţi din vreme, să ne fie călăuze spre culme. Bistriţa venise mare, peste noapte, şi era lată; noi, mulţi şi o singură luntre, lucrată destul de primitiv din trunchiul unui brad voinic. / Căpitanul, judecând situaţia, a socotit că pierdem mult timp ca să trecem pe rând, câte trei sau

chiar cinci o dată; apoi e mare nesiguranţă şi primejdie. Atunci ne-a sfătuit să ne luăm de mâini şi să formăm un lanţ; el se aşează în cap, avându-l, la dreapta, pe studentul Alexandru Morariu, iar Radu Mironovici face încheierea, ultima verigă. Îmbrăcaţi cum ne găseam şi prinşi voiniceşte unul de altul, intrăm în apă, cu faţa spre valuri şi bâjbâind fundul cu picioarele, ieşim teferi pe malul drept, după câteva minute bune. Cei doi ţărani au trecut cu luntrea, pe care a înapoiat-o la locul ei un al treilea, care se întâmplase să fie pe acolo. / În bătaia soarelui ce se ridica dintre vârfuri de munţi, ne-am stors hainele şi ne-am uşurat bocancii de apă, cât s-a putut, odihnindu-ne apoi un pic pe pajiştea verde dintre râu şi munte. După acest scurt popas, ajungem să luăm crucile în spate şi muntele Pietrosu în piept. Cei peste şaizeci de legionari, urmând călăuzele, se înşiruie, într-o tăcere desăvârşită, pe singura cărare, cu foarte puţine ocolişuri, ce urcă în pripor chiar de jos. Crucile le ducem cu schimbul; cea mare o mişcăm încet, câte doi sau trei, după putere. Înlocuitorii sar la datorie, din sfert în sfert de oră; şi chiar mai degrabă, unde este nevoie. / Soarele începe să ardă cu toată puterea. Brazii ce ne acopăr, pe ici şi colo, cu umbra lor încep să se rărească şi, după un timp, rămân în urmă. Nici o adiere de vânt. Piatra pe care călcăm e fierbinte. Căldura ne stoarce broboane de sudori. Înaintarea e tot mai anevoioasă. În faţa noastră, numai tufe şi arbuşti; iar din loc în loc, dăm peste câte un brad izolat, trântit la pământ, care a rezistat cândva, cu fălnicie, multor furtuni în rariştea de pe coastă. Pe cale, izvoare nu sunt; decât unul, aproape de vârf, sărac şi neîngrijit. / După trecere de vreme grea, am ajuns la el. Poposim între acei câţiva copăcei slăbănogi, răsăriţi dintre pietrele ce le servesc

mai mult de reazăm, decât de hrană. Din apa izvorului abia avem cu ce să ne umezim gurile arse de căldură şi de oboseală. Împrăştiaţi cum ne-am pomenit, căutăm o palmă de umbră şi ne întindem pe povârnişul muntelui, cu faţa în sus, şi, la propunerea Căpitanului, cu capul la vale, ca să se odihnească picioarele, ce mai aveau mult de străbătut. / După o jumătate de oră, suntem din nou în mişcare. Cărarea devine din ce în ce mai nevăzută, până dispare cu totul. Panta s-a priporit de-a binelea şi vârful Pietrosului ne amăgeşte că este pe aproape. Înspre el apucăm fiecare pe unde se poate, prin sihlă şi ierbărie până la brâu sau peste covorul de muşchi, în care scapi picioarele până la genunchi, depăşind cu anevoie bolovanii colţuroşi, unul câte unul. / Pe această distanţă, de la izvor, în sus, Căpitanul ia în spate crucea mare; Radu Mironovici, Nicoleta Nicolicescu şi alţi câţiva, crucile mici. Cei mulţi înaintează cu desaga gândurilor. Fiecare pas e un efort. Din întâmplare, sunt în urma Căpitanului, la câţiva păţi. Pot să-l privesc din apropiere, uitându-mă și în jos, pe unde să-mi sprijin picioarele. Era obosit cum eram toți. Mişcându-ne în sus, uităm de măreţia cadrului. Se făcea că şi noi dispăruserăm, cu totul, rămânând el singur, omul cu crucea în spate, ce-o poartă pe a Neamului întreg. O privelişte unică în viaţă, care te cutremură, te luminează, te transformă. / De la un timp, la unul din popasurile dese și scurte, cineva se apropie şi-i cere pardesiul, ca să-i mai uşureze mersul, dar el continuă, fără cel mai mic gest, cu capul aplecat în jos şi îndreptat spre stânga. Tăcerea e completă. Figura lui de bronz, chipul suprauman, învăluit în fiorii trăirilor adânci, mi-a rămas întipărit ca o icoana de legendă. Părul umed de sudoare i-a căzut în dezordine peste fruntea înrourată.

Albastrul cerului din ochi s-a înnourat. Faţa suptă de-o mare durere, mai arsă sub dogoarea soarelui din acea dimineaţă, era numai apă. Trupul întreg i s-a încovoiat sub povara din spate şi de mersul greu pe povârniș. Căpitanul urca spre vârf, cu gândurile şi suferinţa lui, cu tot trecutul brăzdat de-o voinţă de fier, cu întreg viitorul din faţă, descifrând poate în sinea sa când ura nepotolită a duşmanilor, când dragostea în creştere a Neamului. Urca, în aceste momente, el singur, sub privirile care-l însoţeau discret din toate părţile în liniştea maiestoasă de acolo. Ce semn a dat în preajmă, gândind să ia această iniţiativă, dincolo de închinare în faţa morţilor? Ce viziune i-a fulgerat mintea, acea minte aşezată, echilibrată, genială? A fost drum de lumină sau întuneric de noapte? / Au fost necazurile îngrămădite din prigoanelor de ieri? S-a ivit grija pentru ce va urma de acum, înainte? A văzut un moment zorile biruinţei? A intuit o clipă urgia duşmană dezlănţuită cu furie nebună? Şi-a dat seama că ar putea să înfrunte şi procedee de justiţie mascată? A simţit tăria durerilor din teroarea ce avea să fie drămuită cu cinism de brute şi inconştienţi prin închisorile Jilavei, Doftanei, Râmnicului?... / În anii lui puţini n-a încetat să predice, să facă bine, să ne pilduiască cu blândeţe și seninătate; să ne înveţe cum se apără o credinţă, odată răsărită din sămânţa bună a semănătorului; să ne arate cum se proiectează forţa ei; să ne îndemne la perseverare pe drumul către biruinţă, ce nu oricui îi este dat să o vadă; pentru că nimeni nu s-a născut ca să trăiască un număr nu știu cât de ani, cum spune Ion I. Moţa sau „neputând învinge în viaţă fiind, vom învinge murind”, anticipează Căpitanul... / Suntem sus, sub mantia aurie și curată a eternităţii, pe tăpșanul cu pietre desfăcute de

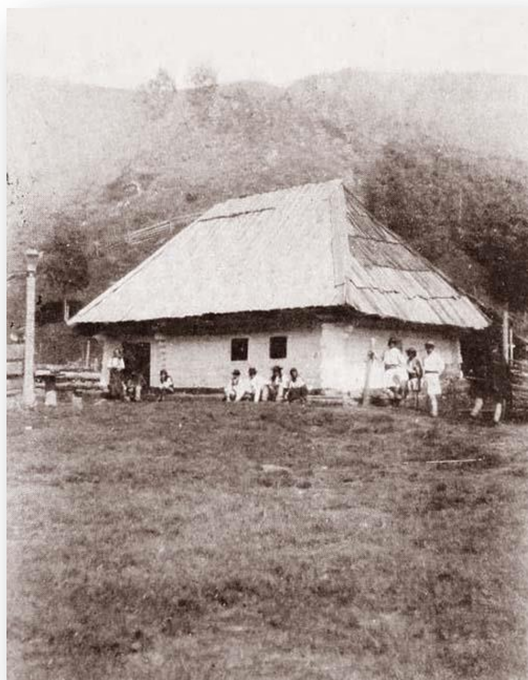
vremea de milenii din stâncile ce vor fi format vârful uriaș al Pietrosului. Perspectiva, minune de frumoasă, se pierde la depărtări într-o ceaţă albită de fierbinţeala soarelui. Răcoarea de la înălţime şi undele plăcute ale unui vânt pribeag ne usucă feţele îmbrobonate și ne zvântează trupurile umede. / După așezarea crucilor, urmează un program scurt, ce se termină într-o atmosferă de emoţie generală, cu imnul legionarilor căzuţi. Așa s-a împlinit, în acea zi, un act măreţ, pornit din gândul pentru frumos, pe calea grea a adevărului, spre împlinirea binelui. Poate, ca manifestare, ca formă, să pară un fapt divers, dar pe traiectoria vieţii Căpitanului, a Mișcării Legionare, a tragediei de azi a Neamului românesc, această zi, a crucilor purtate din satul Crucea, de pe Bistriţa, până în vârf de munte, este de-o profundă semnificaţie, prin tot ce s-a întâmplat... / Acele nouă cruci, înfipte cu nădejde între pietrele din vârful Pietrosului, pe unde foarte rar calcă picior de om, le-am găsit sfărâmate încă în acea toamnă. Din informaţii de la ciobani și ţărani, lucrători la pădure, jandarmii stăpânirii au trecut pe acolo, cu ordin să le dărâme; și le-au dărâmat"[309].

1949: Au fost numiţi directori în învăţământul elementar, ciclul I[310], **Petrescu Paul**, director la Şcoala elementară Crucea, în Crucea, şi **Sturzu Alexandru**, director la Şcoala elementară Crucea, în Cojoci.

[309] Iasinchi, Vasile, *Crucile de pe muntele Pietrosu*, Colecția Dacoromania 1962, în pp. 3-7
[310] *Monitorul Oficial*, Nr. 20, 25 ianuarie 1949, pp. 845, 846

DORNA ARINI

Bazată mai mult pe legende, în ciuda mărturiilor care atestă stăpânirea câmpulungenilor asupra tuturor teritoriilor dornene, în care localităţile se înfiripă, după anul 1700, cu proprietari câmpulungeni ai unor moşii de pe valea Bistriţei, satele comunei de odinioară Dorna au, totuşi, o istorie densă, dar despre care nu se prea vorbeşte, deşi, în vremea în care au fost înglobate în Domeniile Regelui, au beneficiat de o intensă vizualizare, inclusiv fotografică.

*

1749, februarie 13: „Săteni din Dorna” dau mărturie „la mâna Gherghiţenilor” pentru muntele Păltiniş şi dealul Omului, şi cel „dintre Negre”, faţă de mănăstirea Slatina, „şi valea neagră Săcuiască”. „Pentru să se ştie că aceste locuri sunt domneşti, şi în trecută vreme le stăpâneau ungurii, şi se făceau multe pricini şi morţi de om dintr-un ungur, anume Pătru Cotaţ, care pusese mâna pe aceste locuri şi, şezând un strămoş într-acea parte de loc, a Ghiorghiţenilor, s-au sculat şi au ucis pe acel ungur. Şi, după ce l-au ucis, înştiinţându-se pe lăcuitorii Ţării Ungureşti, pe la cei mai mari, au trimes cărţi şi la Domnul Moldovei pentru acea moarte de om. Şi, trimiţând Măria Sa, Domnul Moldovei, care s-au fost întâmplat Domn la acea vreme, ispravnici de ai Măriei Sale de au prins pe strămoşul acestor Ghiorghiţeni, şi ducându-l pe la Domnie, s-a dovedit că locurile acelea sunt ale Moldovei, şi domneşti, iar pentru moarte aceea de om a dat Ghiorghe Ghiorghiţanul, strămoşul acestor Ghiorghiţeni, trei sute de berbeci, şi a rămas moşia să o stăpânească Ghiorghiţan, împreună cu neamul lui. Dar noi, satul Dorna, ne-am lepădat de acea moarte de om, şi nici la locurile acelea nu ne abatem a-i scoate. / Iscălesc trei oameni care ţinem minte de o sumă de ani: Costantin Ştefănel, Vasile Candre, Lupul Mălăeş, Nechita Nesutuş, Necolai Ursachi. / Face mărturie şi Vasile Başotă, medelnicer, că ştie de când a fost Vornic . / Tot aşa şi un Dumitraşco Medelnicer, „când am fost Vornic”. Pecetea Câmpulungului, deosebită de cea veche: „Această pecete Câmpulungului..., leat 7249 (1741)”[311].

[311] Ibidem, p. 5

*

1755, martie 12: „Câmpulung, 12 Mart 7263 (1755). Dinu Cantacuzino, pentru trei *neamuri* din Dorna: **Gheorghiţenii**, **Tăriţenii** şi **Chilsoenii**. Pomeneşte hotărnicia vornicului Costachi şi cheltuiala, „afară de 100 lei c-au pus hatalm un Sămion Negre la Visterie gospod". „Loc dezbătut de la Unguri". Îl împart dornenii, adunându-se „în casă la preotul Mihail din Dorna". Aici se face „împărţeala bătrânilor". Arată ce se cuvine celor trei familii: „până în glodeţ, ci este în cotiştea Drăgoeştii cei mari", „pe supt poala Bibiraucii, margine pădurii, până în Plaiul Voivodesei", „Fântâna Vămanului". Semnează: Costandin Cantacuzino Paharnic"[312].

*

1800, august 6: „Hrisovul pre-înălţat Domnului nostru, Măria Sa Constantin Alexandru Ipsilant Voevoda, de danie prea-iubit fiului înălţimii Sale, luminatului beizade Alexandru Ipsilant, pe trei moşii, ce-au fost domneşti, la Ţinutul Sucevei, alăture una lângă alta, anume Dorna, Şarul şi Păltinişul, la marginea ţării Moldovei, ce să hotărăsc cu Transilvania şi cu Bucovina Nemţească; 1800, August 6 zile. / [Şi Domnii de înainte au dăruit nu numai la] biserici şi mănăstiri, ce mai ales către fiii şi rudeniile Domniilor Sale: adică, atât moşii din hotarele domneşti şi ţigani din ţiganii domneşti, cât şi alte mile din însuşi veniturile Domniei, volnici fiind, ca nişte Domni şi stăpânitori, cum mai pre larg dovedesc aceleaşi hrisoave ce se văd pe toată ziua, care toate se păzesc ca

---

[312] Ibidem

un lucru lăudat, şi se urmează întocmai... Aflat-am că la Ţinutul Sucevei este o moşie domnească din cele vechi şi drepte hotare domneşti, nedată nimănui până acum, care este alături cu hotarul ţării ungureşti şi al Bucovinei; pe care moşie se aflã şi oameni locuitori, adică trei sate, anume Dorna, Şarul şi Păltiniş. Deci această moşie, cu tot hotarul cât este domnesc şi nedat nimănui de alţi luminaţi Domni, cu toţi munţii ce se aflã pe dânsa, cu locuri de fânaţe, de ţarini, cu locuri de mutări pentru păşunatul oilor, cu vaduri de mori şi de chiuă de sucmani şi de hirisăia, cu tot venitul din tot locul [o dă lui Alexandru, fiusău], de pe care să ia vechilul Luminării Sale tot venitul, din tot locul, după obiceiul pământului şi după ponturile ce sunt în Visterie cu pecete gospod. Martori: fiii Alexandru, Dimitrie, Gheorghie, Necolai; şi boierii: Costandin Balş Vel Logofăt de Ţara de Jos, Iancul Razul Vel Logofăt de Ţara de Sus, Teodoraşco Balş Vel Vornic de Ţara de Jos, Manolachi Conache biv Vel Vornic de Ţara de Jos, „epistat Vornicii de aprozi”, Vasili Costache Vel Vornic de Ţara de Jos, Costandin Paladi Vel Vornic de Ţara de Sus, Dimitri Ralet Vel Vornic de Ţara de Sus, „Sandul Sturza Hatman şi pârcălab Sucevschii”, Iordache Rosăt Vel Vistier, Costache Caragea Vel Postelnic, Grigoraş Caliiarhi Vel Cămăraş, Iancul Negre Vel Agă, Costache Manu Vel Spătar, Iordache Milo Vel Ban, Teodorache Văcărescu Vel Comis, Petrache Ritoridi Vel Căminar, Toadir Jora Vel Paharnic, Dimitrie Jora Vel Sărdar, Constantin Cantacuzino Vel Stolnic. Scrie Şărban Botescu biv Vel Sulger. 6 August 1800”[313].

*

[313] Ibidem, pp. 6-8

1800, septembrie 9. „Toţi lăcuitorii din Dorna”, către Domn. Îi chemase ispravnicul, pentru a le ceti „mila” dăruirii lor către „beizadea Alexandru Voevod”, „spre odihna şi ocrotire noastră”. Mulţămesc pentru „nemărginita bunătate”: „acum am dobândit bună ocârmuire”. Semnează şi „Ion Cozan Vornic ot Dorna, Toader Ungurian, Chirilă Cărstei, Nechita Săminescul”. „Şi noi, tot satul Dorna şi Şaru şi Păltiniş, neştiind carte, am pus degetele”. Martori: boieri, popi, călugări. Parte din locuitori vin şi la Divan, de arată că aşa e[314].

*

1800, noiembrie 15: „Hotărnicia celor trei sate ale lui beizadea Alexandru. Se hotărăsc „cu munţii Voroneţului, a Clirosului, anume Horda şi Cruce”, „cu munţii mănăstirii Slatina, anume Grenţiiaşul”, „cu muntele Chetrosul, ce se stăpâneşte de dumnealui sulgerul Toma Balş”. Se înfăţişează ca vechili: „dumnealui dragomanul Toma Moldovanul”. Arată hotarele despre cei dintâi munţi, locuitorii „din Niagra Secuilor, pe Negrişoara în sus, până la Piatra Pinului, şi tot Negrişoara în sus, pâră în gura Toplişoarei, şi Toplişoara, la deal, până în obârşie ei, şi din obârşia ei, în deal, pin capul opcinii Raţei, în opcina Tunzării, şi opcina Tunzării, în sus, până la piatra Tunzării şi până în vârful Tunzării, şi, pe deasupra fântânii Ialovicioarei... Şi de acolo întoarce opcina Mihăileţului, la deal, până în vârful Şarului... Şi de acolo, opcina Bădii, până în vârful Bosuiucului... Şi de acolo, plaiul, la vale, pin Băda şi pe la fântâna Bădii... Şi de

---

[314] Ibidem, p. 8

acolo, opcina Şandrului, pin vârful Stevii şi în prilog, unde să întâlneşte cu muntele Petrosul” (acestea, între Holda şi Dorna). **Balş arată „că acest munte este după neamul Cantacuzineştilor şi că maica dumisale l-a avut zestre”**. Oamenii Dornei înşiră hotarele: „din prislop şi drept prin Ciungi, şi în cracul Sunătoriului, şi de acolo, în dealul Călugărului, şi de acolo în buza Bagolicului, şi drept în apa Bistriţei, drept gura Colbului”. Ai lui Balş, „care au ţinut în cumpărătura de la dumnealui acel munte cu anul”, arată alte semne: pe la „gura Părăului Rău”, „bătca Palmeşului”. Chiril, arhimandritul Slatinei, e chemat apoi pentru Grenţiiaş: arată un act de la 9 Iulie 1795, întărit de ispravnicul Sucevei, Spătarul Dumitrachi Ghica. Hotare: „Glodul Omului, şi în vârful dealului dintre Negre, şi pogoară la vale, prin bătca cu Dărmocza, în buza dealului Bratului”. Pomenite „iadulurile ce sunt între Negre”. Se aduce şi o mărturie a dornenilor, din 13 Februar 7257 (1749), „cu pecetea Câmpulungului întărită, după obiceiul vremii de atunce, dar este adeverită şi cu iscăliturile a doi boieri: răposat Medelnicer Vasăli Başotă, Medelnicer Dumitraşco, care aceşti boieri au fost, în vremile trecute, Vornic la Câmpulung”. Altă mărturie, „de la răposatul boier Banul Dinu Cantacuzino, fiind, într-acea vreme, Paharnic şi Vornic de Câmpulung, din văleat 7263 (1755), Mai 12”: în acest act se pomeneşte o veche hotarnică, „ce ar fi făcut… un Costachi biv Vel Stolnic, ce era, în vremea de atunci, Vornic de Câmpulung, întâi scris: Botoşeni”. O hotărnicie n-o recunosc dornenii: ar fi făcut mărturia „din silă şi din închisoare”, plângându-se apoi lui Alexandru Vodă Calimah. O anulează acum, „pentru că ei sunt nişte lăcuitori ce şed pe moşie domnească şi nu aveau putere nici să dea

moşie, nici să ia moşie". „Nişte oameni ce numai din păscutul bucatelor zic că ştiu". Despre partea Bucovinei, „Cordonului", s-ar fi încălcat cinci case. Se împresura şi dinspre Ungaria. Nouă hotare, între care: „părăul Serişorul", „lunca Vânătorului", vârful Lucaciului, „tăietura ce este mai la vale de Pietrile Roşii", „un picior din mijloc, din trei picioare ce se pogoară din dealul Bonbii", „părăul tăieturii", „părăul haitei", „un părăuţ ce vine de la deal, din Ciriboc", „un picior ce vine din muntele Căliman", „părăul Călimanului, ce se numeşte şi a Bucinişului", „Arsurile Omului"[315].

*

1801, ianuarie 28: „Condică de toate scrisurile moşiilor Dorna, Şarul şi Păltiniş, de la Ţinutul Sucevei, c-au dat danie prea înălţat Domnul nostru, Măria Sa Constandin Alexandru Ipsilant Voevoda, prea iubit fiului Înălţimii Sale, Alexandru Voevoda, prin luminat hrisovul Înălţimii Sale, şi apoi s-au hotărât de boieri hotarnici, a cărora mărturie hotarnică, cercetându-se de către Preosvinţie Sa părintele Mitropolit şi de către iubitorii de Dumnezeu episcopi ai Scaunului, de cătră toată boierimea, s-au făcut carte de încredinţare, care s-a trecut aice asemine; 1801, Ghenarie 28… Aflat-am că, la Ţinutul Sucevei, este o moşie domnească din cele vechi şi drepte hotare domneşti, nedată nimănui până acum, care este alături cu hotarul ţării ungureşti şi al Bucovinei; pe care moşie se aflâ şi oameni locuitori, adică trei sate, anume Dorna, Şarul şi Păltiniş. Deci această moşie, cu tot hotarul cât este domnesc şi nedat nimănui de alţi luminaţi

[315] Ibidem, p. 9

Domni, cu toţi munţii ce se află pe dânsa, cu locuri de fâneţe, de ţarini, cu locuri de mutări pentru păşunatul oilor, cu vaduri de mori şi de chio de sucmani şi de hirisăia, cu tot locul”[316] o dăruieşte fiului său, beizadea Alexandru.

*

1809, octombrie 13: „Divanul Cnejiei Moldovei. Costandin Balş biv Vel Logofăt ia cele trei moşii de la Hatmanul Sandul Sturza. Serdarul Gheorghi Tufeccibaşa nu dă alte acte decât condica; restul, până în două luni. Întărită stăpânirea lui Balş şi fără ele”[317].

*

1831: Familiile răzeşeşti din comuna Dorna Arini:

Gura Negrei: 260 răzeşi, 36 fără pământ, 1.012 locuitori
Căzăneşti: 120 răzeşi, 8 fără pământ, 411 locuitori
Ortoaia: 120 răzeşi, 8 fără pământ, 364 locuitori
Rusca: 46 răzeşi, 3 fără pământ, 150 locuitori
Zugreni: 29 răzeşi, 102 locuitori
Bâda: 32 răzeşi, 98 locuitori
Sunători: 16 răzeşi, 60 locuitori[318].

*

[316] Ibidem, p. 7
[317] Ibidem, p. 10
[318] Poni, P., *Statistica Răzeşilor*, Bucureşti 1921, p. 119

1832, iulie 9: „Alecu Balş, către Logofeţia Dreptăţii. Pentru nişte turci, ce, fără voia lui, s-au suit la munţi, exploatează cheresteaua, nu vreau să dea „zeciuială pentru adetiul moşiei”, au bătut un vătav, „s-au aşezat acolo în sate, luând casă şi având ţiitoare, şi în silă gonind şi despărţind pe bărbaţi de femei”. Se plânge protopopul. Îl leagă şi-l dă Vornicul pe unul din ei, spre a-l trimete la isprăvnicie; se roagă ceilalţi turci a-i da drumul. Era ordin de la Iaşi a-i scoate de acolo”[319].

*

1855: „După un sejur de patru sau cinci zile în Dorna, ne hotărâm a ne coborî, pe Bistriţa, în munţii Moldovei. Suindu-ne pe plute şi depărtându-ne de Carpaţii Bucovinei, ne despărţim cu durere de aceste frumoase locuri. Orice român călător în Bucovina trebuie să se simtă cuprins de aceleaşi simţiri. Preumblându-se în acei munţi încântători, în mijlocul acelor verzi români, călătorul ar uita că această parte e supusă unei dominaţiuni străine, dacă pajora nemţească, înfiptă în toate părţile, nu l-ar face să-şi aducă aminte de nedreapta dezmembrare a Moldaviei. El îşi oglindeşte, atunci, în gândire modul nedrept în care răpirea fu aşezată şi împlinită de două puteri despotice, fără a considera sfinţenia tratatelor şi dreptului popoarelor. El se simte pătruns de speranţa că, mai curând sau mai târziu, România va redobândi locurile ce i-au fost răpite şi îndreaptă, ca mulţămire, memoria sa spre Grigore Ghica[320], Domnul Moldaviei, care,

---

[319] Ibidem
[320] Mit fals, care justifică tradiţionala noastră neputinţă – n. I. D.

prin cutezătorul său protest şi patriotica sa moarte, a înscris numele său cu litere de aur în paginile istoriei”[321].

*

1865: „În apropiere de Dorna”[322], medicul Denarowski descoperea, în vara anului 1865, o puzderie de frumuseţi nemaiîntâlnite, pentru că „Dorna Watra are un mediu atât de minunat, încât puteți face plimbări foarte plăcute în toate direcțiile, locul fiind înconjurat de păduri tinere, de pajiști luxuriante de munte și de păduri mari” ale veacurile de până atunci. „Printre aceste ţinte, călătoria la Kolbu merită primul loc, pentru că se face pe o vale, care este cea mai frumos împodobită în această zonă. După ce ați parcurs o distanță scurtă cu trăsura, urcați pe plută, la debarcaderul Dorna Kilia şi plutiţi pe Bistriţa. În depărtare, zăriţi vârfurile Giumalău, Pietrele Doamnei, cu zidurile sale de stâncă, în care, potrivit legendei, o prințesă moldovenească s-a ascuns de turci, și Pietrosul, care munții se arată vederii în funcție de direcţia de mers, în direcţia nord și nord-est apropiindu-se valea Kolbu. Pe măsură ce Bistriţa se îndreaptă prin defileul ei de munte, de fiecare dată când râul coteşte, veți fi surprinşi de o nouă grupare de munţi. / Spre nord-est, se observă lanțuri montane parțial simetrice, care se ramifică parțial spre culmi, parțial împădurite, parțial cu grupuri de mesteacăn și arbori de conifere, care înconjoară pădurea în formă de

---

321 Negruzzi, Iacob, *Din Carpaţi / Fragmente*, în *Convorbiri literare*, Anul I, No. 22, Iassi 15 ianuarie 1868, pp. 308-314

322 Denarowski, Dr. Carl, *Die mineralquellen in Dorna-Watra und Pojana-Negri in der Bukowina*, Wien 1868, Capitolul *Umgebung von Dorna*.

coroane. Pe măsură ce un munte se ridică peste altul, aidoma valurilor mării, deasupra tuturor se întrezăreşte vârful Giumalău, care îşi înalţă culmea în zare, înspre răsărit, în concurenţă cu smalţul armonios al Pietrelor Doamnei, pe care îl poate născoci doar cea mai sălbatică imaginație. / Ziduri abrupte, în creștere, dense păduri de munte, proeminenţe spre est, care sunt întrerupte adesea de chei, care pot fi percepute drept trăsăturile elementelor furioase, copaci rupți, alunecări de teren și ruperi de stâncă, peste care pârâul zgomotos se abate fără speranță. Pe măsură ce defileul Bistriţei devine mai îngust, se observă promontoriul Pietrosului, înspre est, al cărui vârf este acoperit cu imense masive de stâncă și este imitat. mai departe, de Pietrele Doamnei. Cu cât mergi mai departe, cu atât lanțurile muntoase se apropie unul de celălalt, iar pereții abrupți, ai căror mase de rocă se înalţă ameţitor dau contur celor mai aventuroase personaje. Vâslind prin aceste chei, vă vedeți înconjurat de ziduri de stâncă și de versanți de munte, de jur împrejur, dar o cotitură îndrăzneață a plutei, spre frumos, transformă valea Kolbu, care se îndreaptă spre sud, într-o o peninsulă grațioasă, mărginită pe toate părțile de munți înalți și situată în punctul în care pârâul Kolbu se varsă în Bistriţa, la 2.262,60 picioare faţă de nivelul mării. După ce ați coborât de pe plută, vă întoarceți, cu trăsura, acolo de unde aţi venit”[323].

*

[323] Denarowski, Dr. Carl, *Die mineralquellen in Dorna-Watra und Pojana-Negri in der Bukowina*, Wien 1868

1870: „Noi Procurorul de pe lângă Tribunalul de primă instanţă a judeţului Suceava.

Având în vedere sentinţa pronunţată de acest Tribunal. La Fevruarie anul curent, sub No. 54, prin care indivizii Iftemie Cimbru şi Gavril a lui Ioniţă, domiciliaţi în comuna Dorna, Gura Negri, acest judeţ, sunt condamnaţi la închisoare corecţională pe timp de câte 6 zile, pentru delictul de lovituri ce au comis Dumisale Marcu Roren.

Având în vedere procesele-verbale dresate de Primarul comunei, Dorna, Gura Negri, acest judeţ, la 22 a expiratei luni Iunie, prin care se constată că numiţii condamnaţi au dispărut de la domiciliul lor.

Având în vedere art. 193 din Procedura Penală.

Ordonăm tuturor Portăreilor şi agenţilor puterii publice ca să conducă pe numiţii condamnaţi Iftemie Cimbru şi Gavril a lui Ioniţă la arestul din acest oraş Folticeni, unde urmează a-şi face osânda.

Ordonăm custodelui zisului arest a primi şi deţine termenul osândei pe acei condamnaţi, care se începe de la punerea lor în arest şi se termină la expirarea acelor 6 zile, pentru fiecare, când atuncea se vor libera cu forma cuvenită.

Făcută la parchetul nostru astăzi 14 August anul 1870, oraşul Folticeni"[324].

---

[324] *Progresul,* An. 8, nr. 68, Iaşi 1870, p. 4.

*

1890: „A doua zi, în revărsatul zorilor, am plecat din Dorna-Vatra şi, după o oră de drum cu trăsura, am ajuns la Dorna Gura-Negrei, în România, unde, la malul Bistriţei, ne aştepta o frumoasă plută, împodobită cu crengi de brad, anume pregătită pentru noi. Acolo se adunaseră toţi locuitorii satului, precum şi cei din satele învecinate, Şarul-Dornei, Neagra-Şarului, Negrişoara, bărbaţi, femei, copii, cu preoţii şi primarii în frunte, pentru a saluta pe soţia şi pe copiii celui mai mare român din ţară[325], a cărui faimă străbătuse până în adâncul munţilor"[326].

*

1894: „**Dorna, comună rurală** situată în partea nord-vestică a plasei Muntele, spre apus şi la 110 km de Fălticeni. Se mărgineşte: la est, cu comuna Broșteni, despărţindu-se prin munţilor Călugărului, Bogolinului, Pietrosul, Ciungii, Prislopul, Gruiul, Obcina Şandrului, Bâda şi Obcioara; la sud, cu Şaru Dornei, despărţită prin râul Vâlcele şi muntele Ursului; la vest şi nord, cu Bucovina, despărţită prin hotarul pârâul Neagra Șarului şi Bistrița. Are forma unui triunghi dreptunghic. Se compune

---

[325] „Persoanele ce întovărăşeau pe doamna Brătianu erau fiicele dumisale, doamna Sabina Cantacuzin şi domnişoarele Maria, Taţiana şi Pia, ginerele dumisale, dl doctor C. Cantacuzin, fiul dumisale, dl Ionel Brătianu, dl Iorgu Radu, prefectul de Bacău, fiul meu Alexandru şi eu", adică Nicu Gane – n. n.
[326] Gane, N., *Zile trăite*, Iaşi 1902, p. 230-237

din: **Gura Negrei, Dozănești, Ortoaia, Rusca, Sunători, Zugreni** şi **Dârmoxa**, cu reşedinţa în Dozănești. Numele „Dorna” e slav, însemnând sus, şi şi-l trage de la orăşelul Dorna, din Bucovina, cu care, mai înainte de 1777, forma o comună. Populată cu 536 capi de familie, ce numără 1932 suflete sau 972 bărbaţi şi 960 femei, din care 131 izraeliţi. Contribuabili sunt 571. Are 4 biserici, o școală rurală mixtă de băieţi şi o alta de fete. Bugetul comunei, pe anul 1892-1893 are, la venit, lei 5.848 şi, la cheltuieli, 5817,65; iar al drumurilor: 4.402,74 lei venit şi 2.040 lei cheltuieli. În toată comuna sunt 368 cai, 587 boi, 1.024 vaci, 3.089 oi, 267 capre şi 204 porci. Altitudinea comunei, de la nivelul mării, atinge, în vârful Pietrosului, 1.704 metri. Udată de Bistriţa şi pâraiele Vâlcele, Rece, Arinul, Arinaşul, Cozănești, Ortoaia, Rusca, Osoiu, Sunători, Secu, Neagra Şarului, Negrișoara şi Toplicioara. Cei mai însemnaţi munţi ai comunei sunt: Buza Bogolinului, Pietrosul (1.704 m), Scrânciobul, Ciungii, Prislopul, Vârful Stegei, Şandru, Vârful Bâdei (1.400,1 m), Busuiocul, Obcioara, Vârful Şarului, Dealul Călugărului, Palmeşul (1.253 m), Prislopul, Hasca, Colăcelul, Corhana, Piciorul Ortoaei, Dealul Cozăneștilor, al Gogoşenilor, al Ursăriei, al Ciocârlanilor, al lui Monac, Bâtca Ţăranului, Hulturul, Ulmul (1.156 m), Piscul Bucinişul, Călimănelul, Ialogiţa, Mihăileţu, Tunzăria, Rusu şi Buza Toplicioarei. Pădurile ce îmbrăcau altădată munţii, acei codri nestrăbătuţi de brad, molid şi tisă, au fost tăiate şi în mare parte desfiinţate fără milă. Tisă nu se mai găsește defel. Ea a fost întrebuinţată la cuie pentru acoperit casele cu draniţă. Moşia e răzăşească. Suprafaţa teritoriului comunei e de 10.248 hectare, din care 2.845 hectare fânaţ. Nici un fel de

cultură nu se face aci şi acesta pentru că porumbul nu reuşește, neavând timp a se coace, iar celelalte semănături pentru că locuitorilor nu le place să se dedea cu ale plugăriei. Anul din urmă s-au cultivat numai 25 hectare cartofi, 3 hectare in şi 4 hectare mazăre. Locuitorii se ocupă cu plutăria şi economia vitelor. Ei îşi aduc alimentele de prin târguri, cei mai mulţi pe cai, în desagi, formând un fel de caravane (caii, legaţi unii de alţii de coadă). Cel puţin o săptămână îi trebuie dorneanului ca să-şi aducă provizii din Fălticeni sau Piatra. / Locurile mai însemnate în comună sunt: Piatra Stănoaei, Piatra lui Lazăr, Colţul Acrei şi Comoara. Mai sunt 5 izvoare cu apă minerală, din care trei burcuturi (apă feruginoasă, alcalină), unul pe Pârâul Arinului, la 3.000 m în sus de la gura sa (acesta a fost analizat de dnul Dr. Bernad); al doilea, pe Osoiul, în cătunul Rusca şi aproape de malul Bistriţei, numit „Burcutul Ţârcovnicului" (asemenea analizat de acelaşi); al treilea, un mic izvor la Gura Arinului; iar ultimele două, la gura pârâului Rusca, foarte abundente în apă sulfuroasă. / **Din trecutul Dornei**. Mai înainte de răpirea Bucovinei, toate satele ce ţin de comuna Dorna formau o singură comună cu Dorna Bucovineană, târguşor în care se afla şi reşedinţa comunei. Tot teritoriul era o singură răzeşie, dată de Ştefan Vodă cel Mare, în împrejurările următoare, zice tradiţia: Vodă pornise spre Ardeal, pe valea Moldovei, dar la Vama (cel mai vechi sat din câte sunt în împrejurimi, unde se crede că se vămuiau toate mărfurile venite din Ardeal şi Ungaria), se opri cu oştirea, neputând înainta, deoarece drumul înainte nu era decât o cărare îngustă şi foarte nepracticabilă. Aci, la Vama, Ştefan Vodă puse un stâlp (confuzie, ca şi în cazul Vamei în sine, cu stâlpul lui

Mihai Racoviţă – n. n.), ce se vede şi astăzi. Pe atunci, în Câmpulung nu erau decât câteva case şi, de acolo, spre Dorna, cale de o zi, nu mai întâlneai locuinţă omenească, ci numai codri posomorâţi, păduri fecioare. Unde e acum Târgul Dorna, între ape (la gura Dornei, în Bistriţa), se afla o singură gospodărie, casă bună, grajd etc., proprietăţi ale unui oarecare Gheorghiţă, hoţ vestit şi rafinat şi vânător neaoş. Acesta croi şi lărgi cărarea ce lega locuinţa lui cu târguşoarele de primprejur. El prăda la depărtări mari şi, astfel, niciodată nu fu prins. Drumul trecând pe dinaintea casei lui, orice călător, boier sau ţăran, de la vlădică, până la opincă, trăgea la dânsul, unde era foarte bine primit şi în deplină siguranţă că nu i se va întâmpla nimic. Celor mai distinşi dintre musafirii săi le dădea călăuze devotate, care să-i călăuzească şi să-i apere de orice primejdii. Astfel reuşi el să se facă foarte cunoscut. Neavând copii cu prima-i soţie, Gheorghiţă, cu învoirea ei, îşi mai ia o femeie, cu care are trei băieţi: pe Gheorghe, Ioniţă şi Grigore. Pentru această faptă, cum şi pentru o prădăciune întâmplată pe drum, dar nedovedită, Gheorghiţă e ridicat şi dus, spre a fi judecat de divan şi Mitropolit, la Suceava. Încărcat de fel de fel de blănuri, intră Gheorghiţă în Suceava, unde cei cărora le acordase ospitalitate reuşesc nu numai să-l îndreptățească către Vodă, ci îl prezentară ca pe un mare binefăcător. Vodă, drept recompensă, îi dărui tot locul şi pădurile cunoscute numai lui şi astfel se înfiinţă răzeşia Dornei. Hrisovul lui Ştefan Vodă se păstră până la răpirea Bucovinei, când nu se știe ce s-a făcut. Cei trei fii ai lui Gheorghiţă întemeiară: Gheorghe satul Gheorghiţeni, dar peste Bistriţa, Ioniţă, poreclit Tărâţă şi Ciocârlan, înfiinţă satul Gura Negrei; iar Grigore rămase în locul tătâne-său şi se deda

cu tâlhăria, fiind foarte cutezător. Acesta de mic era ruşinos, nu îndrăznea să se ducă pe la pomeni, dar pândea pe cei de seama lui şi le fura colacii, numiţi „cozani”. Oamenii îl poreclîră atunci Grigore Cozan. Cozan, urmărit pentru tâlhăriile lui, fuge, pe cea dintâi plută, pe Bistriţa, cu familia sa, şi scoboră la Cruce, sat descălicat de el; iar urmaşii săi, după un timp oarecare, vin şi pun începutul satului Cozănești. La 1776, din vechea Dornă se înfiinţează două comune, Dorna-Vatra, dincolo, şi Dorna-Gura-Negri, dincoace. Mai târziu, înmulţindu-se locuitorii, prin dezlipire se formează comuna Şaru Dornei, din care nu sunt decât câteva zeci de ani de când se desfăcu comuna Neagra Şarului. Astfel, pe vechea răzeşie sunt acum patru comune mari. Dorna Vatra şi ale noastre Dorna, Şaru şi Neagra, a căror populaţie a sporit mult prin refugierea aci a multor români din Ardeal şi Bucovina. Nesupăraţi de nimeni, stăpânîră răzeşii moşia până pe la 1800, când dornenii revoltaţi contra unor jidani, ce-i exploatau în mod neomenos, ucid, în cârciuma satului de la Gura Negrei, pe 9 dintre ei. Daţi în judecată, Vodă Alexandru Ipsilante le ceru uricele moşiilor lor, pe care învinovăţiţii, neavându-le, Vodă le confiscă moşia şi, prin hrisovul din August 1800, o făcu danie fiului său (hrisovul e în stăpânirea numitului preot, împreună cu toate actele răzeşești, pe care le-am şi citit însumi). După Ipsilante, moşia trecu prin vreo trei mâini, până ce încăpu în acele ale familiei Balş. Urmară judecăţi peste judecăţi. Mulţi dintre răzeşi au pierit în închisorile Iaşului. Un preot, moş al preotului Gheorghe, însoţit de un turc, căruia i se făgăduise 500 oi, pornește la Ţarigrad, să dea jalbă Sultanului. Dar cei din jurul Împăratului nu i-au făcut loc, pozitiv fiind înștiinţaţi din timp de vreun

boier de-ai ţării, ba, ceva mai mult, l-au ameninţat că-şi va pierde capul. Înspăimântat, preotul se întoarce, pe altă cale, acasă, până unde nici nu se aştepta să ajungă cu zile. Se mai spune că domenii erau cât p-aci să intre în luptă cu 50 arnăuţi, trimis să pună pe Balş în stăpânirea moşiei. Dar, pe când şedeau arnăuţii la masă, pe dealul Prihodului, Axinte Bigeu, vânător de frunte, de după tufe, unde sta ascuns, dă foc şi şterge paharul agăi, pe când acesta îl ridica la gură. Speriaţi, cei 50 se retrag. Nu o dată însă apucară dornenii topoarele, cosele şi puștile, ca să îşi apere pământul din moşi-strămoşi de a fi prădat. Astfel se petrec lucrurile până pe timpul lui Mihai Sturza, care, la judecată, hotărăște ca răzeşii să-şi răscumpere moşia de la Balş, pe preţul de 12.000 galbeni, plătiţi în trei costuri şi cu condiţiunea ca, de nu vor fi în stare să plătească la timp, Balş să-şi ia moşia şi să le înapoieze banii ce-i va fi primit, fără dobândă. Plătiră o rată, dar când fu la a doua, nu mai avură dornenii de unde face banii. Vodă îi chemă şi le propuse să le dea 4.000 galbeni, însă cu condiţie ca, pentru binefacerea ce le-o face, dăruindu-le această sumă, Măria Sa să aibă dreptul a exploata, fără nici o plată, orice mină ar găsi pe moşie, să i se dea locuri pentru instalat fabrici şi tot combustibilul de care ar avea nevoie. De voie, de nevoie se împăcară dornenii. Sosind revoluţia de la 1848, Vodă Sturza fu învinovăţit, între altele, că, sub pretextul de a ajuta pe dorneni, caută a pune dânsul mâna pe moşia lor. Strâns cu uşa, Mihail Sturza rupe actul de învoială ce-l avea de la dorneni şi partizanii săi publică următoarea îndreptăţire: / „Art. 23. – Despre pricina Dornei. La clevetirea despre răşluire de acte însemnătoare din rele, pârâtorii pomenesc de pricina Dornei. Pentru a se încredinţa cineva de adevăr, nu are decât

a lua seama la împrejurările atingătoare de această pricină. Satele Dornei, în munţii Carpaţi, sunt locuite mai bine de trei mii suflete, care, din vreme nepovestită bucurându-se în pace de această proprietate, au fost dezbrăcaţi de dânsa de către Domnul Constantin Ipsilante, la 1800, punând a sa stăpânire pe aceste sate, sub pricinuire că se află pe un domeniu cuvenit ţării. Domnul Ipsilante a făcut-o danie fiului său, mai pe urmă această moşie, prin deosebite tocmeli, a trecut-o, cu preţ de 80.000 lei, în stăpânirea familiei Bălşești, care, sub toate ocârmuirile ce s-au petrecut în Moldova, în curgere de 30 ani, au cerut în zadar stăpânirea ei, din pricina statornicei împotriviri a locuitorilor acelor părţi, care, bizuindu-se într-o stăpânire necurmată de multe veacuri şi, în poziţia lor prin munţi şi poteci nestrăbătute, s-au ţinut în stăpânirea proprietăţii lor; iar îndată după numirea Domnului, fraţii Bălşești au cerut întrebuinţarea puterii înarmate pentru a scoate din stăpânire pe aceşti 3.000 suflete şi tot cu acest prilej ei au pus înaintea Domnului ca să primească acele moşii cu preţ de 6.000 galbeni; însă Domnul a depărtat o asemenea propoziţie, având în vedere neputinţa în care s-au aflat toate ocârmuirile de mai înainte, de a dezbrăca 3.000 suflete, în favorul unei singure familii, precum şi pribegirea acelor 3.000 suflete în Bucovina, care se află pe marginea acestei proprietăţi. În urmare, dar, înălţimea sa a rânduit, prin cererea a ambelor părţi, o comisie, îndemnând pe răzeşi a-şi alege vechili şi toată această gâlcevire, care se înlănţuie de 30 ani, s-a curmat printr-o învoire cu bună primire, în puterea căreia 12.000 de galbeni se dau familiei Bălşeşti de către locuitorii Dornei pentru ca să fie stinsă orice pretenţie în sarcina lor. După această alcătuire, bieţii locuitori, neavând de unde plăti

cea dintâi vadea, la împlinirea ei în sumă de 4.000 de galbeni, Domnul a plătit spre înlesnirea unui norod nenorocit această sumă de la sine, fără vreo dobândă şi în singurul scopos a slobozeniei lor. Din această sumă, care s-a numărat fraţilor Bălşeşti, Domnul, până în ceasul acesta, are a primi peste 2.000 de galbeni de la răzeşi” (*Uricar*, de T. Codrescu, Vol. IX, pp. 7-9). / În socotita celor 2.000 galbeni, despre care se spune că Domnul i-a primit de la răzeşi, Vodă a luat peste 1.000 de plute din cel mat ales lemn. Pentru ultima rată, de 4.000 galbeni, răzeşii vândură luă Conaki Dealul Omului, munte care acum face parte din trupul moşiei Broşteni. Împărţirea moşiei între răzeşi s-a făcut de inginerul Chefneux, un francez care făcu mulţi bani. / Constantin Şerban (în lupta cu Ghica), respins fiind de tătari, trece în Ardeal, de unde, cu moartea lui Racoţi, care cade în bătălia de la Sibiu (22 Mai 1660), pierind sprijinul său din Transilvania, „el (Constantin Şerban) iese din Ardeal, cu 800 oameni, lefegii tot într-ales... şi... a luat poteca peste munţi, pe la Dorna şi a ieşit pe la Câmpulung” (*Istoria României*, de A. D. Xenopol, Vol. IV, 297 şi *Letopiseţul Ţării*. Vol. I, p. 368). „Încă din a doua Domnie a lui Nicolae Mavrocordat în Moldova (1711-1716), nemţii încep operaţia ce deveni, mai târziu, atât de fatală Moldovei, a înaintării pajurilor împărăteşti asupra hotarelor turceşti, luând o parte din Moldova, pe la graniţa Dornei. Nicolae Mavrocordat protestează cu curaj contra încălcărilor Austriei şi o sileşte, la sfârşit, să se retragă, ameninţând-o cu război din partea Turciei” (*Istoria*, Xenopol, Vol. V, p. 11). Prin testamentul lui Gheorghe Lupaşcu Hajdeu, din 1732, Noiemvrie 7, se lasă în munţi satul Buneni şi o parte din Dorna fiului său Nicolai” (*Arhive*,

de B. P. Hâjdeu, Vol. I, p. 55). George Lupaşcu Hajdeu este strămoşul eminentului filolog, dl B. P. Hajdeu şi testamentul său a fost dăruit Arhivei Statului, de către domnia sa. Genealogia: George Lupaşcu > Ştefan Dominic > Ioan > Tadeu > Alexandru > B. P. Hajdeu. În biblioteca Universităţii din Iaşi putem vedea portretele lui Efrem Hajdeu (1630) şi Gheorghe Lupaşcu. (Comunicarea aceasta mi s-a făcut de însuşi dl B. P. Hajdeu, căruia dator sunt a-i mulţumi). / La 1803, Dorna Şarul şi Păltinişul, ale Domnului Alexandru Ipsilante, aveau 175 liuzi (oameni străini, aduşi din Galiţia – n. n.), plătind 3.184 lei pe an (proprietarului Ipsilante, nu visteriei – n. n.). / Într-o anafora din 1813, Iunie 22, întărită de Scarlat Calimah, la 1 Octombrie, în pricina moşiei Dorna, de la munte, cu logofătul Constantin Balş, se aduce ca dovadă o carte de la Ioan Nicolae Vodă, din 1747 (*Uricar*, T. Codrescu, vol. VII, p. 255, şi vol. VI, p. 83). / În comunele Dornei, pe la 1863, se aflau peste 80 turci, care se ocupau cu exploatarea pădurilor. Aceştia erau stăpâni pe avutul şi viaţa dornenilor. Ispravnicul de pe atunci, Nicolae Canta, primind mai multe jalbe de la răzeşi despre modul cum îi tratează turcii, care le stricau bunele moravuri, a stăruit la Bucureşti şi, cu putere domnească, a venit să-i scoată din Dorna. El chemă pe toţi turcii la Zastava, unde era compania de dorobanţi şi post vamal, sub pretext că voieşte să-i răfuiască şi să le scoată datoriile de pe la oameni. Strânşi acolo, soldaţii pun mâna pe ei, îi leagă şi, astfel încătuşaţi, îi duseră la Fălticeni. Pentru a scăpa răzeşii de datoria ce aveau către dânşii, au dat orândele din Dorna, pe opt ani, care bani s-au dat turcilor. Astfel scăpară dornenii şi de turci, de la care le-a rămas ca moştenire răul obicei de a trăi cei mai mulţi în concu-

binaj, dispreţuindu-şi soţiile, şi bolile venerice, de care nu se mai pot tămădui. Aproape jumătate, dacă nu mai mulţi, din copii au pierit[327]. / **Gura Negrei, sat**, numit, în partea dinspre muntele Şaru, şi plaiul Şarului, pe moşia şi în comuna Dorna. Aşezat pe ţărmul drept al Bistriţei şi pârâul Neagra Şarului şi străbătut de pârâul Vălcica, pârâul Rece, Arinul, numără 223 case, populate cu 222 capi de familie sau 777 suflete, din care 394 bărbaţi şi 383 femei (46 străini, izraeliţi). Are 230 contribuabili. O vatră propriu-zis a satului nu există, fiind risipit. Biserica satului, cu patronul „Sfânta Maria Mare", e servită de un preot şi 2 cântăreţi, împroprietărită cu 6,5 fălci. George Caramanlău şi Preotul George Ortoanu făcură o bisericuţă de lemn, în 1785, care arse şi, în 1818, aceiaşi o restaurară şi funcţionă până pe la 1880, când începu zidirea actualei biserici, prin osârdia preotului Gheorghe Ortoanu, nepot celui dintâi, şi se sfinţi în 1884, Septembrie 30. O şcoală rurală de băieți şi o alta de fete, frecventate de 70 elevi, cu local nou propriu, făcut danie tot de preotul Gheorghe Ortoanu, care a înzestrat școala şi cu 680 mp în jurul localului. Lângă sat este o schelă bună şi tot aci e punctul vamal Dorna[328]. / **Ortoaia, sat**, numit şi **Gioseni**, iar în partea de sus, de pe munte Băda, pe moşia şi în comuna Dorna. Aşezat pe dealul Ortoaei şi Poiana Groşenilor, numără 138 case, populate cu 121 capi de familie sau 503 suflete, din care 260 bărbaţi şi 243 femei (21 izraeliţi). Contribuabili sunt 129. Vatra satului propriu-zis nu există, fiind casele foarte risipite. Are 2 biserici: una cu patronul „Intrarea în biserică",

[327] Ionescu, Serafim, *Dicţionar geografic al Judeţului Suceava*, Bucureşti 1894, pp. 100-107
[328] Ibidem, pp. 144, 145

care, cu sute de ani în urmă, se spune că ar fi fost schit de călugări, şi o alta, cu patronul „Duminica Mare”. Ambele sunt de lemn, servite de un preot şi 2 cântăreţi şi împroprietărite cu câte 8 fălci. Școlile din Gura Negri servesc şi acestui sat[329]. / **Rusca, sat** numit, în partea estică, **Osoiu**, pe moşia răzeşească din comuna Dorna. Răşchirat pe ţărmul drept al Bistriţei, numără 52 case, în care trăiesc 56 capi de familie sau 175 suflete, din care 85 bărbaţi şi 90 femei (11 izraeliţi), fiind 61 contribuabili. Vatra satului propriu-zis nu există. Locuitorii sunt bunişori gospodari, ocupându-se cu plutăritul, exploatarea pădurilor, creşterea şi economia vitelor. Biserica din Ortoaia şi şcoala din Gura Negrei servesc şi acestui sat. În sat sunt 2 surse cu burcut (ape minerale feruginoase). Un singur drum duce, pe malul Bistriţei, la Sunători (3 km)[330]. / **Sunători, sat** numit şi **Sârghieni**, pe moşia şi în comuna Dorna. Împrăştiat pe ţărmul drept al Bistriţei şi poalele muntelui Palmeş, e străbătut de pârâul de la care şi-a luat numele şi numără 25 case, în care trăiesc 23 capi de familie sau 73 suflete, din care 40 bărbaţi şi 33 femei. Contribuabili sunt 27. Vatra satului propriu-zis nu există, satul fiind tare risipit. Biserica din cătunul Ortoaea şi şcolile de băieţi şi fete din Gura Negrei servesc şi acestui sat. Un singur drum principal, în lungime de 2 km, duce la Zugreni[331]. / **Zugreni, sat** pe moşia şi în comuna Dorna. Împrăştiat pe ţărmul drept al Bistriţei, numără 24 case, în care trăiesc 26 capi de familie sau 105 suflete, din care 51 bărbaţi şi 54 femei, fiind 30 contribuabili. Biserica din Ortoaia şi şcolile din Gura Negrei servesc şi acestui sat. Locuitorii

[329] Ibidem, p. 224
[330] Ibidem, pp. 290, 291
[331] Ibidem, p. 351

răzeşi şi buni gospodari. Singurul drum principal e cel ce duce la Sunători (2 km). În acest sat, din malul Bistriţei iese un izvor de apă pucioasă[332]. / **Dârmoxa, sat** numit şi Odocheni, pe moşia răzeşească şi în comuna Doma. Îşi trage numele de la un fel de arbore cu frunza lată, numit „dârmox". Aşezat între pâraiele Negrişoara şi Toplicioara şi pe poalele muntelui Buza Toplicioarei, numără numai 14 case, populate cu tot atâţia capi de familie sau 52 suflete, din care 17 bărbaţi şi 15 femei. Contribuabili sunt 14. Casele sunt foarte risipite, iar locuitorii sunt gospodari slabi. Drumuri principale sunt; la Panaci (16 km) şi la Păltiniş (10 km)[333]".

*

1910, Dorna Arini: „Sunt nişte evrei din judeţul Neamţ, comuna Bălţăteşti, care fac negustorie de vite, de mai mulţi ani, prin satele de pe valea Bistriţei. Au venit aici, în Dorna, cu un tovarăş român, şi, făcând negustorie la un loc, l-au sărăcit, şi apoi au luat pe altul, numit Petrea Cimbru, din Dorna, şi l-au sărăcit şi pe acest om, de i s-a tras şi moartea din pricina înşelăciunii. Şi după aceea au prins al treilea tovarăş, cu avere mai bună, numit Ion Cioată, din Dorna, şi l-au pus chezaş pentru nişte vite, pe care le-au cumpărat ei, pe aşteptate, de la mai mulţi gospodari. Aşa, de la Toader Cimbru, de 840 de lei, de la Ion Colţun, de 400 de lei, de la Vaaile Colţun, de 200 de lei, de la Ion a Măriucăi, de 300 de lei, de la Petrea lui Dumitru Cozan, de 300 de lei, de la Gheorghe David, de 400 de lei, de la Cozma Cristea, de

[332] Ibidem, p. 379
[333] Ibidem, p. 93

80 de leí, de la Gheorghe Miron, de 100 de lei, şi de la mine, de 1.105 leí. Au dus vitele frumuşel la bâlci, în oraşul Roman, în tovărăşie cu Ion Cioată, dar evreii singuri au vândut vitele şi au luat banii. Apoi au spus lui Ion Cioată să se întoarne singur la Dorna, că ei se mai opresc puţin pe-acasă, dar au să vie fără zăbavă, ca să plătească banii la oameni. Şi, după câteva săptămâni, au venit ei la Dorna, dar au spus că au prăpădit banii şi n-au cu ce plăti. Şi aşa l-au lăsat pe Ion Cioată cu laţul în gât şi pe noi păgubaşi de banii munciţi de noi. Pe unii ne-a sărăcit cu totul, iar alţii s-au şi îmbolnăvit de supărare. A fi mai bine de un an de-atunci, şi ne-am tot plâns la toată lumea, şi jălbi am făcut, dar toate au fost degeaba, că noi nici până astăzi n-am căpătat banii noştri.

Pe unul dintre evrei îl cheamă Iosub Ghidalea, pe-al doilea Meier Ghidalea şi pe-al treilea Ghidale Ghidalea. Şi ei fac şi amu negustorie prin comuna noastră, dar nu pe numele lor, ci pe al evreului Meier Blehner din Şarul Dornei. Îmblă mereu şi înşeală oamenii, luându-le vitele, pe preţ de nimica. Mă rog, au voie evreii să îmble aşa prin sate şi să înşele oamenii? Nu-i nici-o lege în privinţa asta? Dar oare dacă am face jalbă la domnul Ministru, ca să-i alunge, nu s-ar putea? Deunăzi l-au batjocorit în mijlocul satului şi erau să sară la bătaie, pe preotul nostru, părintele Nicu Ortoanu… / Ilie Căzan”[334].

*

[334] *Neamul Românesc*, An VI, Nr. 1, Bucureşti 1911, pp. 10, 11

1913: „Noul hirotonit, preotul **Octav Ionescu**, a fost definitiv numit paroh al parohiei **Ortoaia**, judeţul Suceava”[335].

*

1947: „Având în vedere raportul cu Nr. 16.799 din 1947 al Inspectoratului şcolar regional Suceava, înregistrat sub Nr. 264.182 din 1947[336], următorii învăţători se repartizează, pe data de 1 septembrie 1947, la şcolile primare indicate în dreptul fiecăruia: **Radu Gheorghe**, de la Moldova Suliţa, Benia, la Dorna, Sunător”.

*

1949: Au fost numiţi directori ai şcolilor din **învăţământul elementar, ciclul I**[337]: **Sârbu Ioan**, director la Şcoala elementară Dorna, Gura Negri; **Pintelie Ioan**, director la Şcoala elementară Dorna, Cozăneşti; **Rotaru Panait**, director la Şcoala elementară din Dorna, Ortoaia; **Niculiţă Valeria**, directoare la Şcoala elementară din Dorna, Sunător”.

---

[335] *Opinia*, Nr. 1876, Anul X, vineri 10 mai 1913, p. 3
[336] *Monitorul Oficial*, Nr. 250, 29 octombrie 1947, pp. 9652-9657
[337] *Monitorul Oficial*, Nr. 20, 25 ianuarie 1949, pp. 845, 846

DORNA CANDRENI

Sat al câmpulungenilor Candrea, deci cu dreptul de a-şi revendica atestarea documentară în **14 aprilie 1411**, ca şi Câmpulungul, Dorna Candreni exista ca vatră de sat şi nu doar ca risipire de gospodării de vară, încă din 20 noiembrie 1755, când ispravnicul de Suceava, Constantin Cantacuzino, paharnic, rânduia, în baza unei cărţi de gospod, pe bătrânii din Candreni, Gligorie Iuga, Gavril Cărnu şi Ion a Irinii, să măsoare şi să hotărască moşiile fraţilor Vasile, Lupul, Ursul şi Neculai Candrea, feciorii lui „Ioniţă Candrea din gura Coşnei”.

*

1726, Dorna Candreni – pe „Cartea românească de învăţătură, tălmăcită din limba slavonească de Varlaam Metropolitul de ţara Moldotei", tipărită la Iaşi, în 1643: „Această sfântă carte o am cumpărat Georgiţă Mândrilă şi cu Păntelei Şandru şi o am dat dar sfintei biserici uspenii (adormirea) prea sfintei de Dumnezeu Născătoarei, în Câmpulung, pentru sufletele lor şi ale părinţilor lor. Anul 7235 (1726) Noemvre 22.

„Să se ştie că această carte Miei (Minei) şi Octai (Octoih) a dat vornicul Ilie din Costâna la biserică în Dorna, unde se prăznuieşte şi se cinsteşte hramul lui sfântul Neculai la Candreni, şi au dat de au cumpărat-o 8 lei pol pe dânsa… şi au cumpărat-o de la popa Petre Şandru, care iaste aice"[338].

*

În 2 noiembrie **1756**, Ion Candre şi alţi răzeşi ai moşiei Cĕndreni se jeluiesc lui Grigore Ghica Vodă că moşia lor „se hotărăşte cu ţara ungurească şi, pi dincoace, se hotărăscu cu o moşie, anume Todăşcanii", cu care Cĕndrenii au multă gâlceavă, hotarele dintre cele moşii fiind mutate în defavoarea Cĕndrenilor, în baza unor mărturii mincinoase („pe gura acelui Constantin Pizdele").

*

---

[338] Marian, Simion, Florea, *Inscripţiuni de pe manuscripte şi cărţi vechi din Bucovina*, Partea I, Suceava 1900, pp. 96, 97

În 1 iunie **1765**, Constantin Kogălniceanu, vornicul Câmpulungului, judecă pricina dintre Căndreni şi Floceni pentru stăpânirea muntelui Ouşorul. Bătrânii Căndreni, Constantin Vasile, Axente şi Donisă Candrea, susţineau că muntele Ouşorul ar fi al lor, iar „un Vasile Iuga, şi Chiruţă Todaşcu, şi Ursuţu Candre, şi Constantin Todereanu, şi un Toader Rogină" susţineau la fel, „aceştia jurând toţi cu suflitile lor că drept a Căndrenilor este muntele Ouşorul".

*****

1776: „Pe 13 septembrie, comisarii de frontieră s-au întâlnit la Baia (în Moldova). Demarcația în curs de desfășurare avea, acum, un curs atât de favorabil, încât întreaga frontieră sudică și, de asemenea, granița de est, până la Cernăuţi, putea fi corectată până la începutul lunii noiembrie. Austria şi-a fost adjudecat, în sud, Candreni (de lângă Dorna-Watra) și Stulpicani (de lângă Câmpulung), precum și întinderi considerabile de pământ, între râurile Siret și Suceava. Dar acum astfel de dispute au izbucnit între comisari, motiv pentru care nu numai că demarcația ulterioară a stagnat, dar Tahir Aga a declarat că o parte din frontierele deja corectate (de exemplu, între râurile Siret și Suceava) sunt îndoielnice. Comisia, tocmai datorită comportamentului inteligent al lui Thugut, în ianuarie 1776, a plecat, din Cernauca, iarăşi la muncă"[339].

---

[339] Polek, Dr. J., *Topographische Beschreibung der Bukowina mit militärischen Anmerkungen von Major Friedrich von Mieg*, în *Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museum*, Fünter Jahrgang, Czernowitz 1897, p. 3

*

1783: „Enzenberg enumeră următoarele ameliorări: a). Şoselele pentru comunicații mai lesnicioase cu Transilvania, prin Bârgău, spre **Dorna Candreni** se intersectează cu cea a Coşnei (adică peste Rodna) și continuă spre Gura Humorului, de unde pleacă, prin Solca, Vicov, Storojineţ și Selenov, în Galiţia”[340].

*

1787, Dorna Candreni – pe „Cartea românească de învăţătură, tălmăcită din limba slavonească de Varlaam Metropolitul de ţara Moldotei”, tipărită la Iaşi, în 1643: „Eu Lupul Zaharie din satul Bârgău dat-am această sfântă evangelie ucetelnă la biserica din Cǎndreni, care o am cumpărat, pe bani drepţi şi o am dat pomană pentru sufletul meu şi a părinţilor mei şi a soţului meu şi a feciorilor mei şi o am dat ca să fie a sfintei biserici în veci, unde este hramul sfântului Nicolai iar cine ar fura-o sau ar muta-o la altă biserică să fie neiertat de Hr. Dumnezeu şi de toţi sfinţii în veci amin. 1787 Fevruar 28 zile”.

Din notiţa aceasta rezultă că înainte de biserica actuală din Candreni a fost o altă biserică, al cărei hram era sfântul Niculai.

Pe marginea de desupt:

---

340 Polek, Dr. Johann, *Joseph's Reisen nach Galizien und der Bukowina*, Czernowitz 1895, pp. 41 și următoarele

„Aice am scris singur cu mânule sale Frenăţ Mihai, Frenăţ Samuilă

„În numele Tatălui şi a Fiului şi a svântului Duh, această svântă evanghelie ucitelna o au cumpărat robul lui Dumnezeu Frenaţă Simion şi cu giupâneasa dumisale Mărica, şi fratele dumisale Mihai Frenaţă, Ana, Vasile, Ion şi părinţii dumisale, Ion, Todosie, Dan, Toder, Toder, Vasile, Odochie, Todosie, Marica, Ignat, Chira, Todosie, Sava, şi au dat-o pomană în biserica cea bătrână, în sat, în Lăpuşul de Sus, unde-i hramul Precistei, şi altul să nu-şi pună mânile pe dânsa, fără numai de neamul nostru… în anul 1692”[341].

*

În 11 iunie **1789**, vornicii şi juraţii din Dorna Candrenilor, Toader sin Floce Candre, Maftei Candre, Ion sin Constandin Candre, Timofti Todaşcan, Constantin Toderel, Grigori Pardău, Grigori sin Vasile Iuga şi Ioniţă sin Rusul Ivan, întocmesc o „cvarte de împărtaştină lui Petre Prale a Lupului cu căt îi revine după tatăl său”.

1788: „În aceşti munţi, şade un român, despre care se afirmă că ar avea o sută cincizeci de ani (!), dar, totuşi, pare neîndoios că patruzeci de familii actuale, din cuprinsul Dornei Candrenilor, se trag din el şi sunt fiii, nepoţii sau strănepoţii săi. Eu am văzut doi dintre fiii lui, într-o cârciumă, unde am petrecut noaptea, şi unul avea

[341] Marian, Simion, Florea, *Inscripţiuni de pe manuscripte şi cărţi vechi din Bucovina*, Partea I, Suceava 1900, pp. 91, 92

şaptezeci de ani, şi celălalt – optzeci şi doi de ani. Aceştia doi s-au veselit atâta, trei zile în şir, încât nu s-au mai trezit din beţie, în tot acest timp). I-am găsit zdraveni la trup şi fără nici o slăbire a celor cinci simţuri”[342], povestea renumitul naturalist Baltazar Hacquet.

*

1807: Destinul Dornei Candrenilor se modifică, după 7 iulie 1807, atunci când Franz Schubert, inspectorul Domeniilor Bucovinene, raportează Administraţiei cezaro-crăieşti unite a domeniilor şi salinelor din Lemberg despre constatările făcute cu ocazia vizitării izvoarelor minerale de la Dorna Candreni, vizitate la începutul lunii iunie, izvoare recent descoperite de către medicul districtual Pluschk pe pajiştea dirigintelui de poştă de lângă pârâul Negrişoara. Schubert propune amenajări strict necesare pentru utilizarea izvoarelor, inclusiv o „baie şi un hotel”, precizând că un meşter şi câţiva săteni pot înălţa construcţiile acelea într-o singură vară. În 8 octombrie 1807, contele Karl von Zichy face cunoscută hotărârea Camerei Aulice din Viena de a nu se împotrivi amenajării unei staţiuni balneare la Dorna Candreni şi la Vatra Dornei, dar cere, iniţial, o investiţie de 200 guldeni pentru curăţirea şi podirea cu scândură a izvoarelor, astfel încât aceste ape medicinale să devină băubile.

*

[342] *Călători,* II, X, pp. 812, 813

1817: Călătorind pe valea Bârgaielor, pe „Şoseaua Franciscană”, cum se numea, din 1817, în cinstea împăratului Francisc, care o folosise în acel an, „drumul împărătesc” al lui Isof al II-lea, vienezul Adolf Schmidl precizează că „Josenii Bârgăului predă, în fiecare an, 70.000 de lulele de pământ, care merg, în primul rând, în Bucovina” şi că „drumul se ridică, treptat, spre pasul Bârgăului, un defileu îngust în munte, prin care se prăvălea în jos Bistriţa. De aici, drumul a fost tras, în 1812, într-un urcuş lin şi uniform, pe vârful muntelui de la Măgura Calului. Staţia de poştă Tihuţa este o colonie. Odinioară, drumul ducea, de la pas, pe deasupra Dealului Zimbrilor, până la postul de graniţă, de odinioară, Iliuşa, şi, apoi, iarăşi foarte abrupt, pe vârful înalt al Măgurei. Noul drum are numeroase poduri masive, deasupra multor prăpăstii, dintre care ultima este cea mai minunată. Un viaduct de piatră duce, de-a curmezişul, deasupra unei văi largi, şi are, în mijloc, o arcadă înaltă, prin care formează un torent o cascadă însemnată. Piscul pleşul al Măgurei oferă o privelişte înspăimântătoare şi grandioasă asupra unor munţi nenumăraţi şi a unor defileuri adânci. Ajungi, acum, la posturile de graniţă ale Transilvaniei înspre Bucovina, unde un comandament militar cercetează trecătorile, şi, curând după aceea, se ajunge la Poiana Stampei, prima localitate din Bucovina, formată numai dintr-o casă de poştă şi dintr-o cazarmă mică. Drumul duce, acum, peste coama lată a unui munte, în valea atrăgătoare a Dornei, la vărsarea Dornei în Bistriţa Aurie. Ţinutul este bogat în minunate izvoare de apă minerală acidă, dintre care mai multe sunt folosite pentru băi. **Satul Dorna are şase ceasuri în lungime şi este format din Dorna Candrenilor şi Vatra Dornei, unde se află**

vama de frontieră. În susul apei, pe valea Bistriţei Aurii, urmează târgul de munte Iacobeni, unde se exploatează, din 1786, o mină de fie, cu 19 galerii, dintre care cea mai bogată este Valea Stânei; la Arşiţa, se mai găseşte şi azbest”[343].

*

În **1843**, biserica ortodoxă Sfântul Nicolae din Dorna Candreni, care deservea şi Poiana Stampii, avea 1.742 enoriaşi, păstoriţi de parohul Georgie PROCOPOVICI. În 1876, biserica cu hramul Adormirii Maicii Domnului, ctitorită între anii 1858-1863, ca şi cea din Poiana Stampii (la Poiana Negri), cu hramul Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril, era păstorită de parohul Isidor PROCOPOVICI, numărul enoriaşilor ajungând la 2.444. În 1907, comuna bisericească Dorna Candreni, Dealul Florenilor, Poiana Negri şi Smizi, cu 2.206 enoriaşi, era slujită de parohul Victor ZURCAN, născut în 1859, preot din 1886, paroh din 1905, preot cooperator fiind Emanuil PRELIPCEAN, născut în 1862, preot din 1893, iar cantori, angajaţi în 1887, erau Filip MOROŞAN, născut în 1866, şi Theodor SPÂNUL, născut în 1847.

1849: „În 23 decembrie 1848, colonelul Jablonsky von Deés şi locotenent-colonelul von Losenau von Bánffy-Hunyád, au fost nevoiţi să se retragă din faţa forțelor inamice superioare, care blocau drumul de la Cluj, la Bistriţa, cel de-al doilea pornind pentru a ocupa Clujul. Colonelul Urban ordonase trupelor sale, în 25

[343] *Călători,* XIX, III, pp. 291, 292

decembrie, să se grăbească spre Cluj, dar acestea au ajuns prea târziu. Și-a salvat trupele și armele doar printr-un marș îndrăzneț de flanc, a străbătut prin liniile inamice de la Apahida, în 26 decembrie și a ajuns în Mezöseg, după un marș de trei ore, dar nu a mai avut putere să răzbată până la Gros Wardeners. Ulterior, l-a împins peste graniță pe generalul Bem, după luptele de la Szeretfalva, din 1 ianuarie1849, mărşăluind prin Bistriţa, în 2 ianuarie, prin Pasul Tihuţa, de lângă Prundul Bârgăului, în 4 ianuarie, şi ajungând, din Transilvania, în Bucovina, la Dornawatra, în 6 ianuarie 1849, ocazie cu care, totuși, al 2-lea regiment de frontieră română din Transilvania s-a dispersat în mare parte"[344]. Confruntările militare din ţinutul Dornei au fost dure, dese şi fără să consacre o stabilitate sau alta sau măcar o relativă tihnă. „Pe 6 martie, Urban a mutat avanposturile și coloanele cu cantonamentele în Iacobeni, Vatra Dornei (aici, Divizia a VII-a, nr. 41) și Dorna Candreni, avanposturile fiind expuse între Poiana Stampii şi Cârlibaba". „La invaziunea către Moroşeni, în 6 februarie 1849, a avut acolonelul Urban, afară de trupa de linie „Carol Ferdinand", pe Sivkovicz şi pe cordoniştii din regimentul său propriu, adică al II-lea românesc, vecin, pe următorii ofiţeri şi subofiţeri: căpitanul Simeon Vărăreanu, locotetent prim Franz Storch, adjutant Pantelemon Domide, calopin Carl Urban, sergent Gabriel Pop, corporalii Iacob Gâtia, Michael Orban, Ioan Ilieşiu, tribunii Nicolau Rusu, voluntarul de la Chioar. Marşul, socotit din Dorna-Vatra,

---

[344] Formanek, Jaromir – k. k. Hauptmann des Regiments, *Geschichte des k. k. Infanterie-Regiments Nr. 41 / derzeit Josef Freiherr Vecsey de Vecse et Böröllyö-Iságfa, k. k. Feldmarschall-Lieutenant*, 1807-1887, II Band, Czernowitz 1887, pp. 372, 373

peste Poiana Stampii, Priporul Candrenilor, Dealul Rusu, Poiana lui Taloş, Dealul Senienilor, a durat nu 20, ci 36 ore. Măgura Calului, Tihuţa, Fântâna Iancului sau, cu un cuvânt, tot muntele „Miroslava” s-a înconjurat. Toţi au mers pedestru, de la Urban, până la gregari. Nea mare, frig, cărări neumblate. Este adevăr că sergentul Gavril Pop, din Feldra, a făcut mult, prin incursiunea către Moroşeni, a fost însă, mai totdeauna, însoţit de corporalii Gâtia, Ilieşiu şi Orban, toţi trei din Bârgău”[345].

*

1851: O broşură, lucrată de Franz Raffelsberger şi publicată în 1851, la Viena, cuprindea „**Itinerariile sau directorul tuturor rutelor poştale** din k. k. Statele austriece“, are, printre repere, „Din Vatra Dornei, până la Poiana Stampi, pe o cale de o poştă şi jumătate, se trecea prin Băile Dorna, prin **Dorna Candreni** şi peste pârâul Coşna”. Poiana Stampi însemna frontieră galiţiano-transilvană şi avea un punct de control grăniceresc. De aici, până la Tihuţa, era cale de o poştă şi un sfert[346].

1857: La Dorna Candreni, în 1857, existau „şase surse minerale. Cinci dintre au debit mic și nu sunt folosite. Sursa din Poiana Negri se caracterizează prin conținut mai mare de săruri, iar acestui conținut i se datorează puterea de vindecare recunoscută. Această sursă izvorăște din mijlocul unei pajiști, întinsă pe suprafața unui jug și 58 de tați (T), pajiște care este înconjurată de o pădure

---

[345] *Transilvania*, Nr. 2, Anul IX, Braşov 15 ianuarie 1876, pp. 16-19
[346] Raffelsperger, Franz, *Itinerär oder Verzeichniss aller Postrouten in den k. k. österreichischen Staaten,* Wien 1851, pp. 53, 54

moderat de înaltă, care se întinde pe coasta unui munte. Atât sursa, cât și modestul bazin, se află într-un pavilion și mai modest acoperit. Observi, dacă privești în bazin, cum se ridică, din fundul acestuia, spre nivelul apei, bule abundente, în creștere vie, care trădează existența unei importante cantități de dioxid de carbon. Apa din acest izvor abundent este limpede, transparentă, ușor sărartă. Gustul este plăcut acid, răcoritor, cu discrete furnicături pe limbă. Greutatea acestei ape este, după Torosiewicz, de 1,00189. Temperatura +14° R. Măsurarea făcută de mine, în septembrie 1857, a dat +6° R”[347].

*

1857: „O a doua excursie minunată se poate face la Poiana Negri. După ce ajungeți la Dorna Candreni, la o distanță de o milă de Vatra Dornei, faceți la stânga, de pe şoseaua de poştă, pe un drum forestier, pe care, după o jumătate de milă, veți ajunge la Poiana Negri, un sat format din gospodării împrăștiate în această vale montană. Poiana Negri, situată la 2.721,60 picioare deasupra suprafeței mării, oferă o vedere plăcută în toate direcțiile, dar este ea însăși precum imaginea unui schit. Privită de la sursă, puteți vedea un baldachin blând de munte, spre nord, care se pierde într-un plan prin care trece drumul forestier, în timp ce fundalul este mărginit de lanțuri montane înalte, dominate de vârful golaş Ouşor. Spre est, puteți vedea un baldachin alungit de munte, cu o pădure frumos dezbrăcată şi cu alte culmi, care sunt acoperite cu păduri de molid. Pentru că această pantă de munte este

---

[347] Denarowski, Dr. Carl, *Die mineralquellen in Dorna-Watra und Pojana-Negri in der Bukowina*, Wien 1868

din ce în ce mai abruptă, spre sud și diferite grupuri de culmi, care se acoperă reciproc într-o formă simetrică, poate fi zărit, în depărtare vârful Lugacz, care este acoperit cu pereți de stâncă și se ridică la 5.074 picioare deasupra suprafeței mării. Spre vest, acest acoperiș de munte se potoleşte în văi din ce în ce mai blânde, mai alungite şi dens împădurite. O excursie la fel de plăcută este pe Ouşor. Odată ce ai urcat pe muntele, înalt de 5.100 picioare, în jur ţi se desfăşoară o priveliște a depărtărilor care depășește toate așteptările în ceea ce privește măreția. La est, puteți vedea vârful înzăpezit al Suhardului din Moldova, la vest granițele înalte ale Transilvaniei, dispuse într-un imens lanț de munți, suprapuşi paralel şi care cresc în trepte, în continuare, într-o neclaritate îndepărtată în nori"[348].

*

1862: La Dorna Candreni funcţiona, din 1862, o şcoală cu 3 clase, cea din Poiana Negri, cu 1 clasă, fiind dată în folosinţă în 1884, iar şcoala cu 1 clasă din Dealul Florenilor fiind inaugurată în anul 1900[349].

1868: Preot la Dorna Candreni era Alexandru Pleşca, menţionat de Simion Florea Marian, cu mulţumiri, pentru că a dăruit „Junimii române" din Suceava „mai multe broşurele mici"[350].

*

[348] Ibidem
[349] SCHEMATISMUS DER BUKOWINAER, Czernowitz, 1843 p. 52, 1876 p. 56, 1907 p. 63
[350] *Albina*, Nr. 77, Anul III, sâmbătă 20 iulie / 1 august 1868, p. 4

1869: O tipăritură vieneză din 1869, referitoare la organizarea politică și judiciară în țările reprezentate în Împărăţia Austriei, prezintă următoarea administrare în Ducatul Bucovinei: „Administrarea districtului Câmpulung – **Dornawatra** cu Dornakilie (judecătorie), Dorna pe Giumalău, Dorna Candreni cu Coşna, Iacobeni, Cârlibaba Partea câmpulungeană, Poiana Stanpii cu Pilugani, Ciocăneşti”[351].

*

1871: În lista celor care au contribuit financiar pentru „**serbarea de la Putna**, din 15/27 şi 16/28 august 1871 **întru memoria lui Ştefan cel Mare**”, dată publicităţii, de Pamfil Dan şi Vasile Morariu, în 6/18 septembrie 1871, apar şi două contribuţii comunale bucovinene: „De la comuna **Dorna Candreni** (Bucovina) 9 florini. De la comuna **Poianastampi** 12 florini”[352]. E superb, pentru aceste două comune, că au avut străbuni, care să-i sprijine pe Eminescu şi pe Slavici, în pioasă închinare la mormântul Sfântului nostru voievod.

*

1877: „Româncele din Căndreni şi cele din satele învecinate, după cum ne scrie **Petru Ursul, cantor bisericesc din Căndreni**, când aud o găină cântând ca coco-

---

[351] *Politische und gerichtliche / Organisation / der / im Reichsrathe vertretenen Länder von Öesterreich*, Wien 1869. pp. 158-161

[352] *Federaţiunea*, Nr 99/567, Anul MDCCCLXXI, miercuri 11 octombrie / 29 septembrie 1871, pp. 395, 396

şii, o prind şi o dau de-a dura, în cap şi-n coadă, din unghiul (colţul – n. n.) casei de cătră răsărit, pe sub laiţă, până în unghiul casei despre apus, cu o mătură, care stă în mâna dreaptă, cum se intră, din tindă, în casă. De ajunge găina cu capul mai întâi la ungher, îi taie capul, iar de ajunge cu coada, îi taie coada"[353].

*

1879: Simion Florea Marian folosea, pentru studiul *Ornitologia poporală română*, pe care îl publica în *Albina Carpaţilor* din Sibiu, şi informaţii primite de la „dl Petru Ursul, din Dorna Căndreni"[354]. Cu un an înainte, 1878, pentru studiul *Mitologia daco-romană. Moroii*, Marian primise informaţii de la acelaşi Petru Ursu[355].

*

1887: Printre oaspeţii de mai târziu ai Dornei Candrenilor s-a numărat şi istoricul A. D. Xenopol, care, în 1887, susţinea, după o vacanţă de o lună, în 1886, în munţii Dornei, că „una din cele mai frumoase preumblări, ce poţi face nu departe de Dorna, este acea pe drumul de pe lângă casa răposatului preot Constantinovici, ce vine aproape de podul ce trece Dorna spre a merge la Candreni. Acest drum merge pe coasta a dea-

---

[353] Marian, Simion Florea, *Datine, credinţe şi moravuri române. Găinile*, în *Albina Carpaţilor*, Nr. 11, Anul I, 27 octombrie 1877, pp.128-131

[354] *Albina Carpaţilor*, Nr. 14, Tomul IV, 30 aprilie 1879, pp. 218, 219

[355] *Albina Carpaţilor*, Nr. 6, Anul III, 31 decembrie 1878, pp. 86, 87

lurilor din stânga râului, aproape la jumătatea înălţimei lor, şi slujeşte numai pentru aducerea fânului ce se face pe coaste. După el se vede necontenit Dorna, şerpuind la o mare adâncime, adeseori aproape verticală sub picioare. Şoptirea râului este întreruptă, din când în când, de strigătele plutaşilor, pe care îi poţi vedea coborând iute pe repedele curs al apei, cântând, adeseori, câte un cântec monoton, ce ajunge la auz ca un ecou îndepărtat. De cea parte a râului, se întinde câmpia, care, departe de-a înfăţişa ochiului un verde monoton, îl desfătează prin nuanţele cele mai deosebite. Cele mai închise provin din umbra aruncată de naltele piscuri, umbre ce par a isvorî din văile şi pădurile unde se ţin ascunse, cu cât soarele coboară spre asfinţit. Apoi vin pădurile de brazi, de un verde închis, care, lovite de razele soarelui, iau coloare albă în părţile luminate, care contrastează cu atât mai puternic cu cea închisă, rămasă în umbră. La poalele pădurilor se întinde imaşul verde ca smaragdul, întrerupt, în toate părţile, de fâneţe, în care fânul cel copt are o coloare verde-galben, mai deschisă, cât stă fânul în picioare, mai închisă, când a fost cosit"[356].

1891: O listă de subscripţie pentru zidirea bisericii orientale din Cacica, întocmită, în iunie 1891, de „Simion ILIUŢ, paroch în Candreni", menţionează, printre familiile comunei, pe: Teodor IUGA, Vasile ŢĂRAN, Jacob CANDREA, Vasile CARPEA, Grigori SPÂNU, Ilarion SPÂNU, Ion al Agafiei CANDREA, Gheorghi FLOREA, Cozma DONISI, Timofteiu CANDREA, Grigori alui Alecsa CANDREA, Luca PRALEA,

[356] A. D. XENOPOL, *O călătorie la Dorna, în Bucovina*, în *Revista Politică,* Anul II, nr. 4 / 1 iulie 1887, pg. 13

Ion cu Porfira SPÂNU, Ion cu Maria CHELŞOIU, cantor Todiriţă SPÂNUL, Domiţian CANDREA şi Iosif MĂTU[357].

*

1896: O altă listă de subscripţie, din mai 1896, pentru Internatul de băieţi români din Cernăuţi, încredinţată preotului I. VOROBCHIEVICI, menţionează următoarele nume de localnici: preotul Emanuil PRELIPCEAN, Cosma DONISĂ, Timoftei alui Ion CANDREA, Iosif FLOAREA, Toader alui George SPÂNUL, Mihai BUMBU, Teodor alui Vasile FLOAREA, Filip MOROŞAN, Iorgu alui Dimitrie ŞOARIC, Chiril FLOAREA, Ioan alui Nicolai FLOAREA, Leonte JUNCA, George alui Nicolai FLOAREA, Gavril IOAN, Nichita CHELSOI, Simion BUZILĂ, Titus AVRAAM, Vasile T. CANDREA, Leontie MOROŞAN, Ieremie FLOAREA, Vasile NEDELEA, Petru IOAN, Elena DONISĂ, Maria URSUŢ, Cornelia DRANCA, Paraschiva lui Georgi CANDREA, Leonti IRINESCU, Cosma PAŞCAN, Istratie DOROFTIESCU şi Ioan IURTEN[358]. „Ne oprirăm puţin la preotul din Căndreni, Iliuţă, de la casa căruia, aşezată lângă biserică, se vede cea mai frumoasă câmpie. Dâmbul pe care sunt clădite casele şi biserica este înconjurat ca un arc regulat de cerc de râul Dorna, care pare a-l încinge ca un „braţ dezmierdător". Peste râu, se întinde o

---

357 GAZETA BUCOVINEI, Nr. 28/1891, p. 4
358 DEŞTEPTAREA, Nr. 11/1896, p. 85

câmpie colorată cu cele mai bogate nuanţe ale verdelui"[359].

*

1898: Cabinetul de lectură „Ouşorul" din Dorna-Candreni s-a deschis în 26 octombrie 1898, sub preşedinţia preotului Ioan Vorobchievici. Din comitetul de conducere făceau parte George Popovici (vicepreşedinte), Emanuil Prelipcean (secretar), Toader Spânu (cassar), Nichita Chelsoi (controlor), Foca Iuga (bibliotecar), George Doroftiesi (econom), Iorgu Şoaric, Filip Moroşan, George alui Costan Candrea, Simion Buzilă şi Vasile alui Tănasi Candrea (în juriu), Titus Avraam, Timoteiu Chelsoi şi Iacob Pardău (comisia de control)[360].

*

1907, aprilie 18: Legendarul conte Bellegarde nu se bucura de simpatia Candrenilor, care au acordat 366 voturi lui Aurel Onciul şi doar 121 lui Bellegarde[361], ratând, pentru prima dată, şansa de a intra în legendă. Aveau să rateze şi în 1910, cu un „căpău" de popă politic, pornit împotriva ţăranilor.

*

---

[359] A. D. XENOPOL, *O călătorie la Dorna, în Bucovina*, în *Revista Politică,* Anul II, nr. 5 / 15 iulie 1887, pg. 16
[360] DEŞTEPTAREA, Nr. 21/1898, p. 176
[361] Gt., *Viața Românească în Bucovina*, în *Viața Românească,* Volumul V, anul II, Iași 1907, pp. 304, 305

1907: Adunând „cântece populare româneşti din Bucovina", care aveau să vadă lumina tiparului sub semnătura nemeritată a lui Mattias Friedwagner[362], în 1940, Alexandru VOEVIDCA a cules folclor şi de la Calinic CAPRĂ (cântăreţ sătesc, 21 ani în 1913) din Dorna Candreni.

*

În **1908**, conform Dicţionarului lui Grigorovitza: „**Dorna-Căndreni**, comună rurală, districtul Câmpulung, aşezată pe râul Dorna, afluent al Bistriţei Aurii. Populaţia: 2228 locuitori români, de religie gr. or., cu puţini izraeliţi şi germani. Se compune din vatra satului, cu 1.818 locuitori, şi din cătunele atenente Căndreni, La Izvor, La Piatra, Pilugani, Piluganii-Pralenilor, Poiana-Negri şi Smizi. Este străbătută de drumul mare carpatin, care de aci trece în Transilvania. Secţia locală a acestui drum e numită de popor, până azi, drumul Tătarilor. Are un oficiu telegrafo-poştal; o şcoală populară, cu o clasă, în satul de reşedinţă, şi alte 2, în cătunele atenente Poiana-Negri şi Dealu-Florenilor; o biserică parohială cu hramul „Adormirii Maicii Domnului", în satul de reşedinţă, şi alta filială, în Poiana-Negri. La 1762, Ioan Ţăpărdău şi Metodiu Cârpă, au zidit aci o biserică, care s-a dărâmat abia în al 70-lea an al secolului trecut. La 1776, era unită cu Vatra-Dornei, într-un singur sat, numit Doma, şi era proprietate jumătate a casei domneşti şi cealaltă jumătate a mănăstirii Suceviţa. Lângă muntele Ouşor, s-au găsit, de repetate ori, monede, arme, săgeţi,

[362] MATTHIAS FRIEDWAGNER, *Rumanische Volkslieder aus der Bukowina*, Konrad Triltsch Verlag Wurzburg, 1940

vârfuri de lănci, cămăşi de zale ş. a., probabil de pe timpul invaziunilor tătăreşti. La ocuparea Bucovinei, s-au găsit aci urme de exploatări de aramă (Valea Aramei) şi de spălătorii de aur. Numele comunei provine, după legendă, de la colonistul transilvănean Vasile Candrea, care nume este săpat pe o piatră, la biserică. Aci se găsesc izvoare feruginoasc, de care se folosesc, în parte, vizitatorii băilor de la Vatra-Dornei. Populaţia, formată în mare parte din colonişti transilvăneni, se ocupă cu prăsila de oi şi de vite mari, precum şi cu exploatarea de păduri şi cu plutăritul, în timpul verii. Comuna posedă 91 hectare pământ arabil, 3.917 hectare fânaţuri, 13. grădini, 1.487 hectare islaz, 2.515 hectare poeni, 13.410 hectare pădure. Se găsesc 326 cai, 4.135 vite cornute, 3.820 oi, 1.030 porci şi 63 stupi de albine. **La Izvor**, cătun, pendinte de comuna ruralăDorna-Candreni. Are 10 case şi 37 locuitori. **La Piatra**, cătun pendinte de Dorna Candreni. Are 10 case şi 47 locuitori. **Pilungani**, cătun, pendinte de Dorna-Candreni. Are 7 case şi 27 locuitori. **Piluganii-Pralenilor**, cătun, pendinte de Dorna Candreni, are 8 case şi 30 locuitori. **Poiana-Negri**, cătun, pendinte de Dorna Candreni. Are 20 case şi 77 locuitori români gr. or. **Smizi**, cătun pendinte de Dorna Candreni. Are 115 locuitori români gr. or. **Dealul-Florenilor**, vechi cătun bisericesc, pendinte de Dorna Candrenilor. Acum face parte din vatra satului. Are o şcoală populară cu o clasă (deci, 30 de şcolari – n. n.)”[363].

*

[363] Grigorovitza, Em., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti 1908, pp. 86, 87

1910: Preotul din Dorna Candreni s-a pronunţat, în 1910, împotriva alegerii ţăranului Gheorghe Boncheş ca deputat vienez, îndemnând din uşa altarului: „Să nu alegeţi un ţăran prost, butuc încălţat cu opinci şi să nu ascultaţi de căpăii vorniceşti!”[364].

*

1912: „În şedinţa din 2 octombrie 1912, fu numit dl **Emanuil Cazievici,** învăţător în Dealul Florenilor, învăţător superior; în Dorna-Candreni fu numit învăţător definitiv dl **Dimitrie Vicol** din Rădăuţi”[365].

*

1914: La Dorna Candreni au avut loc cursuri de vară, organizate de „Asociaţia corpului didactic român din Bucovina” şi de „Asociaţia învăţătorilor români din Câmpulung”. „Pe lângă dl **George Tofan**, preşedinte al „Asociaţiei corpului didactic”, care e iniţiatorul cursurilor şi care va ţine multe conferinţe, vor mai face cursuri: dl Dr. **Iancu I. Nistor**, profesor universitar, despre „Istoria Bucovinei” şi „Instrucţiunea civică”, cu capitole din istoria Austriei, şi dl Dr. **Eugen Botezat**, docent, care va ţine conferinţe din domeniul ştiinţelor naturale. Se vor aranja mai multe excursiuni”[366].

---

[364] REVISTA POLITICĂ, nr. 11/1910, p. 8

[365] *Gazeta Mazililor şi Răzeşilor Bucovineni,* Nr. 11, Anul II, 7 noiembrie 1912, p. 175

[366] *Gazeta Mazililor şi Răzeşilor Bucovineni,*Nr. 15 şi 16, Anul III, 20 iulie 1914, p. 249

*

1915; În vreme ce în ţară se desfăşurau cu o evlavie fastuoasă sărbătorile Bobotezei, în Bucovina, după cum preciza o telegramă, transmisă din Vatra Dornei, în 7/20 ianuarie, ziarului „Adevărul", „avangărzile ruseşti au ajuns la o depărtare de 6 km de Vatra Dornei", în vreme ce trupele austriece se poziţionaseră la doar 3 km de târgul de sub Ouşor. Năvala rusească ocolise Mestecănişul fortificat, dar pe care îl înconjuraseră, pe Valea Bistriţei, prin Colbu şi Ciocăneşti. Flancul drept austriac, după cum preciza o corespondenţă fălticeneană din aceeaşi zi, „nu s-a putut menţine în poziţiile Călineşti, Goliceni şi Rusca. Austriecii au fost siliţi a se retrage între punctele Sunători şi Osoi, în aşteptarea ajutoarelor, care să umple golurile. Aceste ajutoare au sosit astăzi, şi anume: un batalion din Regimentul 41 de infanterie (cu luptători bucovineni – n.n.), care, fiind decimat în luptele anterioare, nu poate fi alcătuit decât de elemente adunate din diferite alte regimente". Curgea sângele tinerilor români prin Bucovina, generalul Lilelman bântuia între Dorna şi Candreni, căutând o altă poziţie strategică, cu care să apere Ardealul de o posibilă invazie rusească, trupele de cazaci săpând tranşee la Ciocăneşti. „Trupele ruseşti sunt desfăşurate astfel: grosul, în Valea Colbului; un batalion de infanterie, o baterie de munte, 400 de cazaci şi trupe de pionieri, în extrema stângă. Acest detaşament, după ce a atacat şi respins trupele austriece din Călineşti, a cantonat în acest sat, în noaptea de 6/19 ianuarie, iar astăzi a înaintat, ocupând poziţii între Sunători şi Rusca, în care timp, au fost continue încăierări între patrulele şi

cercetaşii ambilor beligeranţi”. Comunicatul oficial rusesc menţiona ocuparea satului „Ianeşti, la 15 verste la nord de Vatra Dornei”, iar comunicatul austriac menţiona doar „împuşcături neînsemnate”[367]. „Luptele au început din noaptea de 3/16 ianuarie şi au continuat, cu multă violenţă şi fără întrerupere, zi şi noapte, până azi, fără a se sfârşit nici acum. Au căzut, din ambele părţi, mulţi morţi şi răniţi, ofiţeri şi trupă. Astăzi, alte trupe austriece, în forţă de aproximativ o brigadă mixtă, primind două tunuri de calibru mare, au pornit, din Dorna Vatra, spre frontul de luptă. Rezultatul luptei, deşi nu-l am, pare a fi defavorabil austriecilor, judecând după faptul că generalul Silelman, comandantul suprem, cu statul său major, cu două batalioane de infanterie şi 600 de călăreţi, s-au retras din Dorna Vatra, prin Dorna Candreni, la Poiana Stampei”[368].

*

1914-1918: Sacrificiul de sânge, pe altarul Bucovinei, a fost făcut de „Infanteristul **Nistor Candrea**, Dorna Candreni, Regimentul 22, mort; Corporalul **George Mitrofan**, Candreni, Regimentul 22, rănit; Rezervistul **Felix Ungurean**, Candreni, Regimentul 22, mort”[369]; „Legionarul (tânăr voluntar, care nu putea fi încorporat – n. n.) **Luca Candrea**, Candreni, Comp. 2, mort (25-27.12.1915); Legionarul **Ion Nedela**, Candreni, Comp. 1, mort (27.12.1915)”[370]; „Infanteristul **Vasile**

---

367 *Adevărul*, nr. 9997, din 11/24 ianuarie 1915
368 *Adevărul*, 28, nr. 9993, 7 ianuarie 1915, p. 4
369 *Viaţa Nouă*, IV, nr. 157 – Supliment, din 8 iulie n. 1915
370 *Viaţă Nouă*, IV, nr. 175 din 5 martie n. 1916, p. 4

Candrea, Candreni, Regimentul 22, rănit; Infanteristul **Chirilă Candrea**, Candreni, Regimentul 22, rănit”[371]; „La propunerea doamnei Agapia Galiş din **Dorna-Candrenilor**, se îndrumează procedura pentru adeverirea morţii lui **Teodor a lui Gheorghe Galiş**. Doamna Agapia Galiş susţine că soţul ei Teodor Galiş a murit în prinsoarea rusească / Tribunalul Suceava, Secţia I, la 10 Iulie 1919”[372].

*

1918, noiembrie 25: „Subsemnatul Ioan Candrea, domiciliat în comuna Dorna Candrenilor judeţul Câmpulung, în calitatea-mi de membru în Consiliul Naţional pentru Bucovina, în fruntea căruia se afla vrednicul şi vânjosul luptător Dr. Iancu Cavaler de Flondor, în şedinţa din 25 Noemvrie 1918, am propus ca pământul să fie dat ţăranilor, care propunere a fost primită cu unanimitate de voturi. Mai departe, fără de nici o frică, am votat Unirea Bucovinei cu Patria Mamă, cu toate că jandarmeria austriacă era încă în plină putere. Reîntorcându-mă de la şedinţa în care s-a votat Unirea Bucovinei cu Statul Român, am fost urmărit de vagmistrul de jandarmi Harth din Vatra Dornei, care căuta numaidecât să mă aresteze, numindu-mă de trădător de ţară. Fără nici o frică, am plecat, a doua zi, iar la Cernăuţi, fiind numit în Comisiunea pentru semnarea actului Unirii. De acolo am plecat apoi la Iaşi, unde am fost primit în audienţă de Majestatea Sa Regele Ferdinand I-iu. La propunerea Majestăţii

---

[371] *Viaţa Nouă*, IV, nr. 182, 4 iunie n. 1916, p. 8
[372] *Monitorul Bucovinei*, Fascicula 66, Cernăuți, în 18 Septemvrie nou 1919, pp. 4-7

Sale, am plecat de la Iaşi, la Bucureşti, unde am luat parte la serbarea sfântă, relativă la intrarea triumfală în Capitala României a MM. LL. Regale. A doua zi după această serbare, m-am prezentat în faţa Prim-Ministrului şi Preşedintelui Consiliului al Statului Român, împreună cu alţi bărbaţi, în calitate de soli ai poporului român din Bucovina, cu care ocazie am semnat actul Unirii Bucovinei pentru vecie cu Patria Mamă, punând acest colţ de Moldovă sub steagul nostru tricolor al Statului Român"[373].

*

1919, fevruarie 28: Conform recensământului, comuna Dorna Candreni, cu cătunele Poiana Negrilor, Dealul Florenilor, Pilugani, Smiţi, Piluganii Prălenilor, care se întindea pe 21.611 ha, avea 606 case locuite, 71 nelocuite şi o populaţie de 3.654 persoane, formată din 2.048 bărbaţi şi 1.606 femei. În comună funcţionau 2 bănci populare, o fabrică de var, o infirmerie, o moaşă comunală şi o moaşă autorizată, şase biserici, patru ortodoxe şi două catolice, trei sinagogi, un oficiu poştal, 2 şcoli, 2 cariere de piatră, două fierăstraie cu apă şi 14 crâşme[374].

*

---

[373] Nistor, Ion, I., *Amintiri răzleţe din timpul Unirii / 1918*, Cernăuţi 1938, p. 83

[374] DSG Cernăuţi, *Dicţionarul statistic al Bucovinei*, Bucureşti 1922, pp. 16, 17

1919: Din **Comisiunea agrară de ocol Vatra - Dornei** făceau parte şi „Reprezentantul Băncii regionale: **Samuil Ioneţ**, învăţător superior, Dorna Candrenilor” (Samuil Ioneţ va înfiinţa Muzeul din Rădăuţi), iar ca locţiitor, şi „**Andrei Bruju Donisă**, agricultor, Dorna Candrenilor”[375].

*

1925: „Atragem luarea aminte a Onoratei Direcţiuni generale a poştelor că scrisorile, trimise din Cluj, pentru comuna Coşna , judeţul Bistriţa-Năsăud, şi acum trec prin Teuş, Predeal-Ploieşti, Buzău, Paşcani, Burdujeni, Dărmăneşti, Vatra-Dorna, **Dorna-Candreni**, ca poştă din urmă. Mai naturală şi mai aproape legătură ar fi Cluj, Borgo-Prund, Tihuţa, Dorna-Helgiu şi Dorna-Candreni. Aci trebuie cel mult 2 zile. Pe linia Predeal, caâte 8 zile”[376].

*

1936: „DORNA CANDRENI (judeţul Câmpulung, 7 km de Vatra Dornei). Staţiune balneo-climaterică, la o altitudine de 830 m, la 7 km de Vatra Dornei, regiune muntoasă între păduri de brazi. Sunt izvoare cu ape feruginoase carbogazoase radioactive”[377].

*

---

[375] *Monitorul Bucovinei*, Fascicola 73, 13 octombrie nou 1919, pp. 1-8

[376] *Renaşterea*, Nr. 43, Anul III, 25 octombrie 1925, p. 6

[377] Coman, Virgil, *Cutreierând România*, Bucureşti 1936, p. 62

1943: „Se numesc cu titlul definitiv, pe ziua de 1 septembrie 1943[378], următorii învăţători şi învăţătoare: **Ciurea Maria**, comuna Dorna Candrenilor, jud. Câmpulung, media 7,16; **Glinescu Sabina**, comuna Dorna Candrenilor, jud. Câmpulung, media 7,89".

*

1947: „Având în vedere raportul cu Nr. 16.799 din 1947 al Inspectoratului şcolar regional Suceava, înregistrat sub Nr. 264.182 din 1947[379], următorii învăţători se repartizează, pe data de 1 septembrie 1947, la şcolile primare indicate în dreptul fiecăruia: **Galeriu Iuliu**, de la Doroteia, la Dorna-Candreni; **Timofte Panait**, de la Dorna C. Negri, la Dorna Candreni, Poiana Negri; **Alexievici Leontina**, de la Dealul Floreni, la Dorna Candreni, Poiana Negri".

*

1949: Este numit „Găină Minu, director la Şcoala elementară Dorna Candreni"[380].

*

1960: „Pionierul Gh. Mălureanu, din comuna Dorna Candreni, ne scrie: „În orașul Vatra Dornei s-au construit multe blocuri, locuinţe pentru muncitori, S-a

---

[378] *Monitorul Oficial*, Nr. 71, 24 martie 1944, pp. 2549-2552
[379] *Monitorul Oficial*, Nr. 250, 29 octombrie 1947, pp. 9652-9657
[380] *Monitorul Oficial*, Nr. 20, 25 ianuarie 1949, pp. 845, 846

mai construit și o fabrică de lactoză și un combinat forestier”[381].

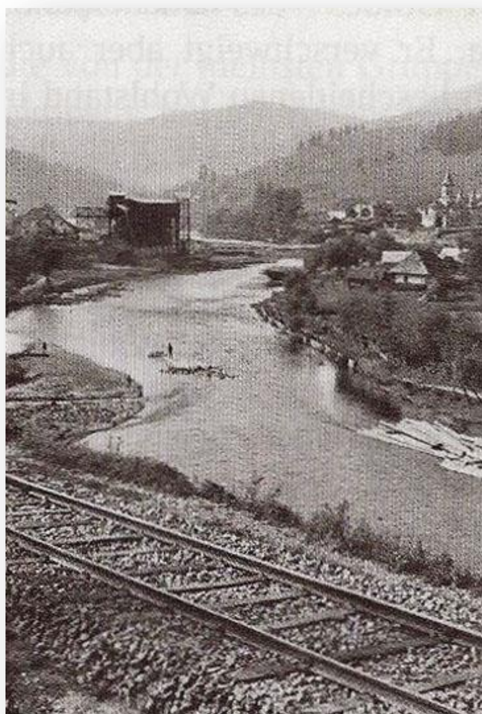
*

La Dorna Candreni s-au născut muzicienii rock Sorin Moraru, basist şi compozitor la „Luna Amară”, şi fratele lui Sorin, Cătălin Morau, vocalist la „Cantellion” şi „Blackout”.

IACOBENI

[381] *Scânteia pionierului*, An XI, Nr. 23, Bucureşti 1960, p. 4

Satul „Ecobenilor de pe Bistriţă”, care, în **23 mai 1765**, erau chemaţi la judecata vornicului câmpulungean Constantin Cantacuzino de către Toader Tolovan, „zicând Tolovan că are şi el moşie acolo unde şed Ecobenii”, pe locul „ce-i zic Tolovan şi pentru că au chemat pe tată-său Tolovan”. Câştig de cauză au avut „Ecobenii”, foşti emigranţi transilvăneni, stabiliţi de multă vreme în munţii obştilor înfrăţite câmpulungene.

*

În **1775**, Iacobenii încă mai ţineau de Vatra Dornei, împreună cu care avea 4 popi şi 302 ţărani, în mare majoritate dorneni, din moment ce, în 1784, au fost înregistrate la Iacobeni doar 70 familii.

*

Între anii 1780-1781, minereurile de cupru şi de mangan, precum şi cele de fier au fost descoperite în munţii din vecinătatea Iacobenilor, iar un investitor german Karl Manz, Cavaler al Mariensee, a concesionat terenuri şi a trimis recrutori, în regiunea Zips din Slovacia, în căutare de mineri dispuşi să se mute în Bucovina.

*

În **1783**, zidari şi dulgheri din regimente de Transilvania, puşi la dispoziţia lui Manz, au început construcţia unei turnătorii în Iacobeni, proiect finalizat în 1784, când s-a folosit materie primă adusă din Transilvania. În acelaşi timp, s-au construit douăsprezece case pentru muncitori, puse la dispoziţia primilor colonişti, germani din Transilvania şi din Zips, deci din regiunea dintre Gelniće, Smelniće, Opaka, Stoss şi Iaco, de unde au venit 22 familii. Primele opt familii de germani, sosite din Zips (Slovacia), în 1785, au fost: Schröder, Mieslinger, Stark, Schneider, Knobloch, Wahnsiedel, Hoffmann şi Theiss.

*

În **1784**, la Eisenthal, s-au stabilit ţipterii Weisshaupt, Brier, Klein, Scheike, Henig şi Stark. Prima casă, pe malul Bistriţei Aurii, a fost construită de Johann Klein.

*

În **1786**, alţi imigranţi au sosit în Jakobeni, într-un grup cuprinzând douăzeci şi cinci bărbaţi şi cinci femei, proveniţi din sate ale landului Grundler (Zips), unii dintre ei lucrând la Rafinăria de sare din Pleschberg, lângă Iacobeni, mutată, în 1892, la Cacica.

*

1788: Plecând din Vama, pe „valea lungă şi netedă" dintre „munţii înalţi", pe apa Moldovei, în sus, vale care duce „la târgul Câmpulung", Baltazar Hacquet străbate localitatea, fără să noteze nimic, şi se îndreaptă spre Pojorâta, de unde, trecând Mestecănişul, merge la Iacobeni, unde exista, deja, o topitorie de metale. / „Atelierul metalurgic de la Iacobeni are o aşezare foarte prielnică, căci se află în mijlocul pădurilor şi lângă un râu mic – Bistriţa Aurie – care, tot timpul anului, nu duce lipsă de apă şi tot aşa se arată, şi săpăturile, care, până acum, au destul minereu şi nu sunt la prea mare depărtare. Alimentele nu sunt scumpe… Dar e lipsă de lucrători buni, căci cei mai mulţi nu sunt decât lepădătura altor ţări. Pe râul acesta, Bistriţa Aurie, care alimentează cu apă atelierul metalurgic, la câteva mile în jos şi în sus, înspre munte, se spală aur. Când am călătorit, atunci (1788), prin ţară,

dispăruseră toţi ţiganii ce aveau această îndeletnicire. Metoda de aici, de a obţine aurul sau de a-l spăla din nămol, este tot aceea pe care am văzut-o şi în Ungariaşi Transilvania… / Aurul care se spală din apa râului Bistriţa sau, mai bine zis, din mâlul lăsat de ea pe mal şi pe sinuozităţile sau prelungirile sale, este, întotdeauna, amestecat cu mult ocru, aşa că, de departe, marginile malurilor sunt colorate cu el, pe o lăţime de câteva picioare, şi, cu cât sunt mai colorate, cu atât speră mai mult aurarii să strângă aur. Albia munţilor este mult gâtuită de munţi şi este, de fapt, doar un torent, precum dovedeşte şi numele său slav. Căci Bistra sau Vistra înseamnă ascuţit sau tăios (N.N.: în realitate, înseamnă: repede), întrucât asemenea râuri năvalnice sapă adânc pământul, în tot locul. / Atelierul de la Iacobeni este punctul central pentru toată activitatea de spălare a aurului din acest râu, căci se spală aur şi în josul, şi în susul său… / Aşadar, cum acest râu este aşa de gâtuit, nu se spală aur decât în micile porţiuni unde s-a mai retras, ca la Vatra Dornei, Dorniţa, Holda, mai jos de Iacobeni şi la Ciocăneşti, şi, mai în munte, mai sus, până la graniţa Maramureşului. Cu cât cobori pe acest râu, cu atât se spală mai mult aur, şi directorul atelierului de la Iacobeni, care face şi primirea aurului, m-a asigurat că, adesea, mai atârnă încă ceva cuarţ de grăunţii mari de aur, dovadă că acest aur a fost smuls din crăpăturile munţilor mai înalţi şi, apoi, cărat încoace de apă… / Numai la două ore de Iacobeni, s-a şi pornit o exploatare, la care s-au pierdut banii, căci minereurile conţineau prea puţin aur. Exploatarea a fost pornită în valea Fundu Moldovei, unde s-au săpat câteva galerii, spre nord-est”[382].

---

382 *Călători,* X, II, pp. 832-834

*

1788: Contele Feodor Karacsay de Valyesaka, participant, în 1788-1791, la asediul Hotinului şi la marile bătălii de pe teritoriul Moldovei, bun cunoscător al fiecărei regiuni moldoveneşti, scria că, „la Iacobeni, pe valea Bistriţei, sunt importante fierării, aparţinând domnului von Manz. Toate aceste întreprinderi îşi datoresc apariţia şi prosperitatea geniului şi activităţii acestui vrednic patriot, de fel din Stiria”[383].

*

În **1796**, alte patruzeci de familii germane din Zips se stabilesc la Iacobeni, printre acestea, Hoffmann, Mieslinger, Schröder, Stark şi Gleisner. Ulterior, vin, din Silezia Superioară, familiile Jalowsky, Gaschinsky, Nikelsky, Zawetzky, Gorsky, Schirosky, Ottschowsky şi Terschansky. Colonişti primeau, la sosire, o casă sau un bordei, dar şi bucata de teren din jur, fără drept de înstrăinare, inclusiv prin moştenire, pe care le stăpâneau, pentru o sumă de 30-40 coroane, plătită în rate, pe durata activităţii lor m志nereşti.

1808: Învăţământul în limba germană funcţionează, la Iacobeni, din 1808, primul profesor fiind fostul maistru cizmar Leiser, printre elevi numărându-se copiii familiilor Steiner, Krieger, Lang, Muhm, Gartner, Gotsch, Sapadi, Kollarek, care familii au construit şi o şcoală cu două camere, demolată, după un secol de func-

[383] *Călători,* XIX, I, pp. 779-783

ţionare, de noul director al şcolii nemţeşti din Iacobeni, Carl Frankendorfer, un emigrant din oraşul maghiar de Modra, care a coordonat construirea a două clădiri şcolare noi, cele care există şi astăzi. Numele germanilor din Iacobeni şi al oraşelor germane din care proveneau s-au păstrat[384], din EINSIEDL sosind familiile Drotzinger, Duck, Gärtner, Göttel, Hönig, Joschy, Klein, Kohler, Kolarik, Koschka, Kozmann, Kucharek, Lerch, Löffler, Meitner, Münich, Nigelski, Regetz, Sapadi, Schlosser, Schneider, Seufzer, Simon, Stark, Steiner, Spitschuh, Thomasi, Theiss, Weishaupt şi Wenzel; din GOLLNITZ au venit familiile Brauer, Brodacz, Gotsch, Gorski, Hennel, Hermely, Kandra, Knoblauch, Krieger, Leutscher, Muhm, Müller, Quirsfeld, Skibak, Ublauer şi Wagner); din SCHWEDLAR, Dobosch, Grän, Heinz, Knebel, Kotzur, Müller, Theiss, Tambor şi Wenzel; din SCHMOLLNITZ, Reiss, Stenzel şi Terschanski; din LAPOSCH, Tauber, iar din STOSS, Otschofski şi Zippenfenig.

*

1809-1810 – Bucovina, văzută de Marcel De Serres: „Această provincie are o turnătorie de fier în Iacobeni, pe râul Bistriţa. Aici se transportă minereurile din Dorna, Vatra și Valea-Şarului. Această turnătorie se află într-o poziție foarte avantajoasă, în mijlocul unei păduri grozave și pe malurile unui râu năvalnic, iar galeriile cele mai bogate nu sunt departe. După topirea minereului, fierul este turnat în bare, care nu este de mare

---

[384] Josef Talsky, BC Grigorowicz, *Arbeitskreis Bucovina Heimatbuch*, 1956, p. 97-100

calitate, din pricina manganului cu care este amestecat. Această turnătorie, singura din provincie, raportează anual între 4 și 500 de chintale de fier. Există și o mină de cupru, la Pojorâta, despre care se spune că este foarte bogată. Nisipul pe care Bistriţa îl depune de-a lungul malurilor sale conține o mare cantitate de aur, de exploatarea sa ocupându-se un anumit număr de aurari. Turnătoria din Iacobeni poate fi considerată centrul acestui tip de industrie. Aurul se găsește nu numai în apropiere de Dorna, Vatra, Tarniţa și Halda, dar și în munții înalți, lângă granițele statelor maghiare. Ţiganii, care sunt angajați în special în acest tip de ocupație, folosesc, pentru a obține aur, aceeași metodă care este folosită în Ungaria și Transilvania. Există, de asemenea, mai mulți mineri din Cârlibaba, care adună o cantate destul de însemnată de aur pentru a trăi confortabil. Tot aurul acesta este cumpărat de guvern, la preţul de 2 florini 52 de creiţari pisetul, măsura țării, care merită un ducat și jumătate”[385].

[385] De Serres, Marcel, *Voyage dans l'Empire d'Autriche, pendant les années 1809 et 1810*, Livre VIII, Bukowine, Paris, 1814, pp. 227-233

1810 – Iacobeni, în acuarelele pictorului silezian Franz Iaschke: „Fată din Iacobeni. Iacobenii e un sat în munţi, locuit de mineri şi funcţionarii minelor. Femeilor de rând le place, ca oriunde, să se gătească; de îmbrăcămintea lor se ţin, numaidecât, broderii bogate şi găteli cu mărgele, monede şi cruciuliţe, iar vara, flori şi verdeaţă în păr. La aceste, se mai adaugă un brâu roş şi o catrinţă în dungi. Picioarele sunt îmbrăcate în opinci. / **Femei din Iacobeni**. Îmbrăcămintea lor este aproape fără podoabe şi gust. Cămaşa e înfrumuseţată prin cusături modeste, o catrinţă destul de simplă, cu dungi albastre, pe deasupra; la vreme rea, o caţaveică largă, de culoare cafenie; în picioare, opinci. Toate, în mare contrast cu vecinele lor din Transilvania”[386]. Ulterior, aveau să deseneze sau să picteze mărturii iconografice despre Iacobeni: **Franz Xaver Knapp** (3.IX.1809, Tachau / 1883, Cernăuţi), pictor austriac cu studii la Academia de Arte Frumoase din Viena şi Praga, stabilit pentru totdeauna la Cernăuţi, în 1850: „Iakobeny”. **Julius Zalaty Zuber**, cel care a ilustrat monografia scrisă de Dimitrie Dan, în cadrul proiectului monografic imperial, întins pe o lungă durată de timp (1867-1918), putem afla că este un pictor şi ilustrator austriac, care a trăit între anii 1861-1910: „Germani din Iacobeni”. Anterior lui Zuber, a făcut schiţe, prin Bucovina, miniaturistul **Mattias Adolf Charlemont**, născut la Brno, în 23 noiembrie 1820, luptător pe baricadele vieneze, în 1848, autoexilat în Slovacia, apoi revenit la Viena, în 1865, unde absolvise Academia de Arte Frumoase şi unde moare, în 20 aprilie 1871. Tatăl pictorilor austrieci Eduard, Hugo şi Theodor Charlemont,

[386] Eugen I. Păunel, în „Codrul Cosminului”, VIII, 1933-1934, Cernăuţi, pp. 419-432

Matthias Adolf a desenat „Iacobeni” şi „Piatra Albă, pe drumul Iacobeni-Cârlibaba”. Rudolf Bernt, pictor şi arhitect austriac, născut la Neunkirchen, în 21 februarie 1844, mort la Pottenstein, în 24 august sau în 17 noiembrie 1914, ne-a lăsat cele mai multe mărturii: „Muntele Arşiţa la Iacobeni”, „Mina din Iacobeni”, „Iacobeni”.

*

1817: Biserica Sfântului Gheorghe din Iacobeni a fost construită, în anii 1817-1818, din banii Fondului Religionar şi din ofranda lui Grigore ERHAN. Iconostasul a fost făcut în 1831, o reparaţie generală a bisericii făcându-se în 1868.

*

1822: Vienezul Adolf Schmidl, în intenţia lui de a scrie un amplu ghid de călătorie prin provinciile imperiului habsburgic, a trecut şi prin Bucovina, venind dinspre Bistriţa, prin valea Bârgaielor, staţii de poştă întâlnind la Poiana Stampei, Dorna, Valea Putnei, Pojorâta, Vama, Gura Humorului, Stroieşti şi Suceava. Fără să-şi dateze întâmplările, dar publicând, în revistele vieneze, începând cu anul 1822, fragmente de materiale, Schmidl face, astfel, o datare indirectă, care ţin de începutul secolului al XIX-lea. Călătorind pe valea Bârgaielor, pe „Şoseaua Franciscană”, cum se numea, din 1817, în cinstea împăratului Francisc, care o folosise în acel an, „drumul împărătesc” al lui Iosif al II-lea, Schmidl precizează că „În susul apei, pe valea Bistriţei Aurii, urmează târgul de munte Iacobeni, unde se exploatează, din 1786, o mină

de fie, cu 19 galerii, dintre care cea mai bogată este Valea Stânei; la Arşiţa, se mai găseşte şi azbest. Două furnale înalte, zece cuptoare de afânare, deservite de un fierar, patru forje, un meşter de cuie, predau, cu 224 de lucrători, 15.000 de chintale de fier brut, 90 de chintale de fontă, 4.427 chintale de oţel în bare, 41 de chintale de plumb, 243 de chintale de unelte, 16.904 bucăţi de lopeţi ş. a., 363.000 de cuie”[387].

*

În **1825**, Ioan Zugrav, administratorul parohial din Iacobeni, vânduse Direcţiei minelor şi topitoriilor din Iacobeni casa parohială, acareturile şi un loc de 30 prăjini, pentru 149 lei şi 32 creiţari, casă cumpărată, tot de Zugrav, dar cu 400 lei, de la Dumitru Ecoban. Conform dreptului valah, încă în vigoare prin munţii noştri, locuitorii comunei aveau întâietate la cumpărare, aşa că, în 8 ianuarie 1825, răscumpărau casa parohială, acareturile şi terenul de la directorul Direcţiei minelor şi topitoriilor, Johann Meneş, administratorul bisericesc rămânând cu banii încasaţi în buzunar.

*

În 5 iunie **1836**, când forjorul („hămurai”) neamţ Filip Henris se stabilea la Iacobeni, el a cumpărat o moşioară, în Poiana Iacobenilor, de la Niculai Groza din Iacobeni şi de la Ion Iacoban din Ciocăneşti.

---

[387] *Călători,* XIX, III, pp. 291, 292

1843: Biserica Sfinţilor Mihail şi Gavril din Valea Putnei, filială a celei din Iacobeni, fusese ctitorită, în 1762, de Ioan TĂPĂRDĂU şi de Metodie CÂRPĂ din Dorna Candreni. În 1843, când parohia Iacobeni, Valea Putnei şi Puciosu avea 533 enoriaşi, altarul bisericii era slujit de Georgie IANOVICI. În 1876, preot era Ioan BERARIU. În 1907, comuna bisericească Iacobeni, Ciotina, Puciosul şi Valea Putnei îl avea paroh pe Nicolai MIHALCE, născut în 1865, preot din 1892, paroh din 1905, cantor fiind, din 1900, Nicolai NICHITUŞ, născut în 1847.

*

1849: „Confruntările militare din ţinutul Dornei au fost dure, dese şi fără să consacre o stabilitate sau alta sau măcar o relativă tihnă. „Pe 6 martie, Urban a mutat avanposturile și coloanele cu cantonamentele în Iacobeni, Vatra Dornei (aici, Divizia a VII-a, nr. 41) și Dorna Candreni, avanposturile fiind expuse între Poiana Stampii şi Cârlibaba. Nu mult timp după intrarea în noile cantoanamente, diareea și scorbutul au izbucnit în rândul oamenilor, iar febra tifoidă s-a dezvoltat curând, răpunând nu puține victime. Drept urmare, o cazare mai extinsă a trupelor era absolut necesară, iar o parte din trupe a fost mutată la Vama, Câmpulung și Eisenau… Calmul a predominat, de la sfârșitul lunii februarie, până la 8 aprilie, când colonelul inamic von Dobay a trecut prin Prundu Bârgăului şi Poiana Stampii, atacând și aruncând în aer, apoi s-a întors în pozițiile anterioare. Apoi a venit din nou, până la deschiderea campaniei de vară, din iunie 1849, o perioadă de calm, care, având în vedere că tru-

pele cezaro-crăieşti suferea din pricina unor condiții de sănătate nefavorabile, au început să se îmbunătățească doar odată cu apariția vremii mai calde. Colonelul Urban, care s-a întors la Iacobeni, a preluat din nou comanda trupelor sale, în cursul lunii aprilie, dar s-a îmbolnăvit de tifos, spre sfârșitul lunii mai, astfel că locotenent-acolonelul Springensfeld a trebuit să preia din nou comanda"[388]. Stăpânirea trupelor revoluţionare maghiare în ţinutul Dornei a durat până în 14 august 1849, deci mai bine de opt luni de zile, timp în care soarta locuitorilor a fost cum îndeobşte este în vremuri de conflicte armate. „După însănătoşirea sa, colonelul Urban s-a grăbit să vină în Bucovina, la coloana sa, unde a ajuns în 14 august, dar a fost respins de Generalul-locotenent Grotenhjelm, care, urmărea inamicul cu 4 batalioane, 3 escadroane și 13 piese de artilerie și cu trupele ruse imperiale; Urban s-a ciocnit cu austrieci, care se îndrepta spre Bänffy-Hunyad, pe 17 august, şi a capturat de la ei două tunuri și 400 de oameni; în 18 august, coloana s-a întors la Cluj. În același timp, Divizia a VII-a nr. 41 din Cârlibaba, Dornawatra și Pojana-Stampi a intrat în Cluj"[389]. „După această incursiune, împreunată cu nespuse osteneli (*fatige*, în text – n. n.), a urmat îmbolnăvirea multor soldaţi austrieci şi aşezarea lor în spitale, în Dorna şi Iacobeni. Colonelulu Urbanu îi cercetă în toate zilele…

[388] Formanek, Jaromir – k. k. Hauptmann des Regiments, *Geschichte des k. k. Infanterie-Regiments Nr. 41 / derzeit Josef Freiherr Vecsey de Vecse et Böröllyö-Iságfa, k. k. Feldmarschall-Lieutenant,* 1807-1887, II Band, Czernowitz 1887, pp. 484, 485
[389] Formanek, Jaromir – k. k. Hauptmann des Regiments, *Geschichte des k. k. Infanterie-Regiments Nr. 41 / derzeit Josef Freiherr Vecsey de Vecse et Böröllyö-Iságfa, k. k. Feldmarschall-Lieutenant,* 1807-1887, II Band, Czernowitz 1887, p. 518

Maiorul Blaskovits a murit de tifos în Iacobeni, la 20 martie 1849”[390].

*

1851: O broşură, lucrată de Franz Raffelsberger şi publicată în 1851, la Viena, cuprindea „**Itinerariile sau directorul tuturor rutelor poştale** din k. k. Statele austriece“, oferă următoarea informaţie: De la Pojorâta, la Valea Putnei, acolo unde se afla cazarma austriacă, desenată de Knapp, era cale de o poştă, apoi, până la Vatra Dornei, prin Iacobeni şi peste râul Bistriţa, cale de o poştă şi jumătate[391].

*

1855: „Munţii Bucovinei sunt partea cea mai avută a Carpaţilor Români. Ei cuprind, în sânul lor, toate metalele, în mari cantităţi, şi acestea, exploatate prin mine, aduc împărăţiei austrice un însemnat venit. La Cârli-Baba se scoate aur şi argint, la Pojorâta, aramă din sâmburele munţilor. Minele cele mai însemnate sunt, însă, cele de la Prisaca şi de la Iacobeni, unde se exploatează nemăsurate cantităţi de fier. De când s-a aşezat în Prisaca o colonie de nemţi, numele acesta a fost schimbat în Eisenau şi pare tot aşa de curios de a găsi, în mijlocul unei ţări şi a unui popor exclusiv român o denumire de oraş nemţesc, precum ar părea deşănţat de a afla, în munţii din Germania, oraşe numite Câmpu-Lung sau

---

[390] *Transilvania*, Nr. 2, Anul IX, Braşov 15 ianuarie 1876, pp. 16-19
[391] Raffelsperger, Franz, *Itinerär oder Verzeichniss aller Postrouten in den k. k. österreichischen Staaten,* Wien 1851, pp. 53, 54

Prisaca. Asemenea colonizări şi prefaceri cereau, însă, sistemul de deznaţionalizare, prin care îşi menţine Austria, atâta timp, într-unu mod artificial, prestigiul său politic. La Iacobeni, călătorul părăseşte valea Moldovei şi, intrând în valea Bistriţei, aleargă, împreună cu aceasta, la Dorna-Vatra, orăşel cunoscut prin apele sale minerale. Aceste băi sunt frecventate de locuitorii din Bucovina şi din Moldova. Oraşul e aşezat pe malurile Dornei, fluviu care, la capătul târgului, se varsă în Bistriţa. Dorna-Vatra posedă trei biserici, una mică, catolică, două mai însemnate, ortodoxe. Acestea din urmă sunt zidite şi întreţinute de românii dorneni, oameni pioşi şi activi. Poziţiunea Dornei e mult inferioară în frumuseţe celorlaltor oraşe din munţii Bucovinei. Dealurile ce încunjură oraşul sunt goale şi triste, valea Dornei e largă şi înfăţoşează puţina variaţiune, pe de altă parte băile sunt rău căutate şi scăldătorul nu află îndemânările trebuincioase. Societatea, în stagiunea băilor, se compune din poloni, germani şi români, parte veniţi din Moldova, parte din Bucovina. Exclusivitatea predominând mai mult sau mai puţin între aceste naţionalităţi, mişcare mai că nu se vede. În Dorna nu se fac preumblări şi petreceri comune, care dau altor băi atâta viaţă. În zadar se încearcă o mică o mică trupă de lăutari ţigano-ungureni să înveselească societatea Dornei, viaţa rămâne tristă şi uniformă”[392].

*

1857: „De pe jumătatea cealaltă a Mestecăşului, începe valea Iacobenilor, care, de pe munte, se zărește ca

---

[392] Negruzzi, Iacob, *Din Carpaţi / Fragmente*, în *Convorbiri literare*, Anul I, No. 22, Iassi 15 ianuarie 1868, pp. 308-314

prototipul unei țări cu adevărat idilice. O vale largă, mărginită de creste muntoase, care cu arbori și tufișuri grupate sunt acoperite, o abundență de flori în ea, împrăștiate pe dealurile pe care colibele fac o trimitere plăcută în timp... După o jumătate de oră de drum prin această vale, se ajunge la Iacobeni (2953 picioare), localitate situată pe Bistrița de Aur, cândva atât de aglomerată și oraș prietenose de munte, în care se află mine de fier. Se găsește, în defileul din fața Iacobenilor, sulf rece, izvoarele de lângă drum sunt folosite în case balneare bine construite. Distanța dintre Valea Putne și Iacobeni este de transportă 1,75 mile. În spatele Iacobenilor, strada duce chiar pe sub piciorul versantul estic al muntelui, în timp ce, în dreapta, strada curge pe lângă Bistrița, pe care o flanchează și pe o parte, și pe cealaltă. Malurile Bistriței sunt însoșite de case din Iacobeni cale de o jumătate de milă. Panta de munte vestică, chiar înainte Dorna, este plină de grădini, care devin promenade pentru plimbări pe vale și chiar mai departe”[393].

*

1869: O tipăritură vieneză din 1869, referitoare la organizarea politică și judiciară în țările reprezentate în Împărăţia Austriei, prezintă următoarea administrare în Ducatul Bucovinei: „Administrarea districtului Câmpulung – **Dornawatra** cu Dornakilie (judecătorie), Dorna pe Giumalău, Dorna Candreni cu Coşna, Iacobeni, Cârli-

[393] Denarowski, Dr. Carl, *Die mineralquellen in Dorna-Watra und Pojana-Negri in der Bukowina*, Wien 1868

baba Partea câmpulungeană, Poiana Stanpii cu Pilugani, Ciocăneşti”[394].

*

1870: În Iacobeni au funcţionat câte o şcoală germană de băieţi şi de fetiţe, cu 4 şi, respectiv, 3 clase, din 1870, dar şi o şcoală filială cu o clasă. Şcoala din Valea Putnei, cu o clasă, a fost înfiinţată în 1871[395].

*

1886: „A doua zi, dimineață, călătoria continuă. Respirăm pe valea Moldava, în mijlocul pădurii Carpaților. Dar și aici există o diferență mare între Bucovina și România. Iarba pajiștilor este mult mai fină decât cea a Moldovei, deoarece este cosită mai mult decât o dată pe an, câmpurile se dovedesc a fi mai bine cultivate, totul, câmpul, pajiștile, casa și curtea au fost împânzite cu garduri din scânduri, ceea ce face o impresie foarte favorabilă și mărturisește simțul ordinii. Desigur, aici crește mai mult lemn, decât pe dealurile Moldovei, unde lemnul este considerat un material rar şi valoros. La început, valea Moldovei pare destul de largă, şi începe de la un oraș românesc, amestecat cu germani, apoi ajungem la Eisenau, prin Vama românească. Coborârea în micul târg este minunată. Munți împăduriți și întunecați se ridică pe trei laturi, râul aleargă în fața noastră. Clopotul sună pentru

---

[394] *Politische und gerichtliche / Organisation / der / im Reichsrathe vertretenen Länder von Öesterreich*, Wien 1869. pp. 158-161
[395] SCHEMATISMUS DER BUKOWINAER, Czernowitz, 1843 p. 53, 1876 p. 57, 1907 p. 66

închinare, iar drăguții credincioşi se pregătesc de slujbă. Și avem un preot german în fața noastră, care predică cu glas puternic, cu rostiri energice, vorbind despre curățenia casei și a curții, care dezvăluie gospodarul! Nu puteți vedea o rochie națională în Eisenau. Fetele se înfășoară în haine de sun roșu pal, albastre sau gri, frumusețea lor fiind cu mult inferioară porturilor din România. / Ţipterii din Eisenau nu sunt singurii care întrerup temelia românească a populației locale, întâlnim şi în alte locuri câteva așezări cu locuitori ţipteri, în Balta Poienii, în Schwarzthal, în Luisenthal, Freudenthal, Pojorâta, Iacobeni și Cârlibaba. Majoritatea acestor coloniști germani au fost aduși de un anume Manz, pe moşiile Fondului religiei greco-orientale, care a luat moşii întinse în arendă și a hrănit mii de meseriaşi,dar care, datorită investiţiilor uriaşe, avea să dea faliment şi, complet sărăcit, s-a împușcat. Se spune că situația materială a coloniștilor este destul de bună, deși depinde, în mod ciudat, de Fondul religios greco-oriental. Cu toate acestea, casa de locuit este proprietatea oamenilor, dar terenul le este acordat numai cu plata impozitelor. În vremurile anterioare, au funcționat cuptoare de cupru la Pojorâta, Iacobeni și Eisenau şi s-a extras fierul pe scară largă. Astăzi mai funcţionează doar cel din Pojorâta, iar populaţia din Schwarzthal îşi asigură traiul din exploatarea forestieră, făcând plute și lucrând la construcții de drumuri; ţipterii din Iacobeni își continuă activitatea tradițională, dar într-o manieră modestă. / Eisenau oferă o imagine minunată, cu râul plin de viață, care curge prin ea. Fiecare dintre case are o grădină, în care, pe lângă legume, sunt cultivate plante ornamentale, semn sigur al existenței germanismului. Treptat, strada devine din ce în ce mai aglome-

rată, iar când mergem în târguşorul Câmpulung, vedem un număr mare de oameni în costume de duminică. Din păcate, hainele sunt mult mai urâte decât în Ilișești. Femeile de aici și de acolo au cămăși albe cu garnituri roșii, galbene sau negre, pe care nu le veți găsi în Transilvania sau în Maramureş, iar gâtul lor apare împodobit cu o mulţime de mărgele de sticlă colorată, dar merg pe jos, desculțe sau cu opinci urâte, cu catrinţa deschisă până la genunchi. Catrinţa lor este extrem de strânsă şi interzice orice mișcare rapidă, iar partea de sus a corpului este acoperită cu un ilic scurt sau lung; de departe, femeia poate fi confundată cu un bărbat. Bărbații se îmbracă puţin mai plăcut. Veșmântul lor principal este ilicul lung, negru sau alb, căptuşit şi tivit cu piele de oaie, capul fiind acoperit cu o pălărie rotundă de pâslă artificială, împodobită cu flori roșii. Părul negru cade în șuvițe lungi, este, la cei mai mulţi, creţ şi cade până pe umeri; unii dintre cei mai tineri pot considera acest lucru ca o podoabă, deoarece părul lor strălucește frumos, dar pentru alții obiceiul este un factor de descurajare… Seara se apropie, aerul de munte este pur și răcoritor, apa care ţâşneşte înspumată din stâncă, peste tot. Un cer albastru, sever, privește în jos, spre valea Bistriței de Aur: oh, Bistriţa de Aur este o veche cunoștință pentru noi! Cu ani în urmă, vehiculul nostru a urcat pe abruptul Prislop, un puternic masiv muntos, ursit de natură să fie o barieră între Maramureş, Transilvania și Bucovina. Pe atunci era o seară ca azi, liniștită, înălțătoare, fermecătoare. Brazii şedeau nemișcați, nici o ființă umană nu putea fi văzută, doar din mijlocul pădurii se auzea un păstor, cântând fluier armonii simple și mișcătoare. Astăzi același râu limpede se năpustește la picioarele noastre, același aer

răcoritor ne încântă, doar peisajele sunt diferite. Întreaga vale largă este plină de casele drăguțe ale coloniștilor germani din Iacobeni, care se ridică pe ambele maluri ale râului și, împreună cu frumoasele biserici ale orășelului și cu munții împăduriţi, trezesc în noi dorința de a face un pelerinaj din casă în casă. Tinerii s-au strâns în fața tavernei, discutând cu prostituatele îmbrăcate simplu, fără bijuterii. Dar în curând va rămâne în urmă şi aşezarea aceasta întinsă, cu locuitorii săi harnici, și ne vom revedea singuri pe valea Bistriței. Umbra munților se încadrează fermecător, puținele case albe contrastează cu pădurile verzi, râul completează tabloul colorat. După o oră, întâlnim un pod, o biserică mare, vopsită în alb, cu trei turnuri roșii, apoi apare, brusc, în spatele unui munte proeminent, Vatra Dornei”[396].

*

În **1890**, comuna Iacobeni avea 2.858 locuitori, primarul Nicolai Nichituş fiind şi cantor bisericesc. Paroh era Victor Ţurcan, iar învăţători erau Wilhelm Decker, Amalia Decker şi Leopoldina Hlavin.

*

1898: La Valea Putnei funcţiona, din 1898, cabinetul „Dreptatea”, în casa lui Gavril Larion, cu 58 membri, 66 cărţi, 2 abonamente la gazete şi o avere de 35 florini şi 48 creiţari, conducerea acestei biblioteci în for-

---

[396] Bergner, Rudolf, *Rumänien / Eina Darstellung des Landes und der Leute*, Breslau 1887, pp. 81-93

mare fiind asigurată de Constantin Hău, Gavril Larion şi Emilian Nimigean.

*

1901: „Mineritul de arsenic din Arşiţa, domeniu al Fondului religios oriental-grec din Bucovina, s-a făcut încă de la începutul secolului trecut. Aspectul minereului este unul foarte neregulat, motiv pentru care proprietarul anterior s-a limitat la urmărirea filoanelor individuale de minereu și la îndepărtarea minereului doar în lățimea liniei, astfel încât în mod curios s-au creat mine în formă de scară în spirală; părți individuale ale depozitului au fost extinse în lunile de vară. În locul operațiunii anterioare necontrolate, un câmp planificat cu tuneluri va răzbate în câmpul neprotejat, care, măsurat la intervale de 10 până la 15 m și la distanțe de 30 până la 40 m, a fost lovit şi împins la suprafața depozitului. După finalizarea centrului electric din Iacobeni, în operațiunile minei vor fi utilizate exerciții de impact electric”[397].

*

1901: „Am rugat o ţiptereasă, care era cunoscută ca o bună cântăreață, să cânte o melodie germană pentru mine și m-am pregătit pentru o melodie populară veche, pe care să o preia fonograful; dar ţiptereasa a început, foarte modern, cu liedul „Inima mea este o stupină”. Biata femeie nu a putut înțelege de ce am izbucnit brusc în râs. În valea Moldovei nu au mai rămas decât Fundul

[397] *Die Bergwerks-inspektion in Österreich*, Elfter Jahrgand 1902, Wien 1905, pp. 239, 240

Moldovei şi Breaza, primul parohie, iar celălalt arondat acestei parohii. După o masă opulentă la preot, acasă, am urmat fermecătoarea vale a Putnei, până am ajuns în satul Valea Putnei[398] sau, așa cum se spune în pronunția locală, *Valea Pucni* (comparați Zlacna, Zlagna în loc de Zlatna, în Transilvania sau *vracniţă*, în loc de *vratniţă* etc.); am coborât din trăsură și am urcat, odată cu ea, încet, în sus, la aproximativ la 1.000 de metri faţă de nivelul apei, pe muntele dintre Moldova și Bistrița (Mestecăniş – n. n.). La hanul de deasupra, în fața căruia erau șiruri lungi de vehicule, am făcut o scurtă pauză și apoi trăsura a rulat repede, pe drumul bun, care oferă o priveliște splendidă a înălțimilor și a văilor, până aproape că era să se întâmple un accident grav. Frânghia de pe ham s-a rupt și un cal a căzut, o bucată de drum târât, înainte ca trăsura să fie oprită de frână; din fericire, calul nu a suferit răni grave, astfel că, seara, am ajuns la fabrica germană din Iacobeni și, ulterior, la Eisenthal, de lângă Ciotina[399], unde locuiesc predominant românii. Din nou, m-am bucurat de o primire călduroasă. În dimineața zilei de 19 august 1901, am vizitat binecunoscuta stațiune balneară Dorna-Vatra[400], cu hoteluri elegante, cu o instalație de băi și facilități, dar în restul sezonului, locația nu este nicăieri atât de drăguță, pe cât ar trebui să vă așteptați"[401].

*

[398] La Valea Putnei, a cântat Ioana Papuc (50 ani).
[399] La Ciotina, în Iacobenii românilor, a cântat Vasile Ursan (59 ani).
[400] În Vatra Dornei, a cântat Sava Pizdeali (56 ani).
[401] Weigand, Gustav, Prof. Dr., *Die Dialekte der Bukowina und Bessarabiens*, Leipzig 1904, pp. 1-7

1903: Banca populară raiffeisiană din Iacobeni, Ciocăneşti şi Valea Putnei s-a înfiinţat în 1903, sub direcţiunea lui Oreste Tarangul nobil de Valea Uţei. Din consiliul de conducere şi control făceau parte Grigori Vartic şi vistierul Gavriil Beleca. Cabinetul de lectură funcţiona, din 1896, în cancelaria comunală, cu 24 membri, 32 cărţi şi 3 abonamente la gazete. Această primă bibliotecă era condusă de Victor Ţurcan, Nicolai Nichituş şi Alexandru Dranca.

*

1907: „La Câmpulung au fost trei candidaţi: **Contele Bellegarde**, prefectul judeţului, dr. **Aurel cav. de Onciul**, care reprezintă acest cerc în dieta bucovineană. şi consilierul de la Curtea de apel din Lemberg, **Teodor Stefanelli**, care a reprezentat odată, prin anii 1890, acest cerc în dietă. S-a ales, cu majoritate mare, contele Bellegarde, cu 4.653 voturi; Onciul a obţinut 2.755, iar Stefanelli, 1.014. Tabela statistică ce urmează arată la detaliu repartizarea voturilor: **Bellegarde**, Iacobeni – 79; **Onciul**, Iacobeni – 322, **Stefanelli**, Iacobeni – 18"[402]. Şi uite-aşa, intrarea în prestigiul legendei a fost ratată.

*

În **1908**, conform Dicţionarului lui Grigorovitza: „**Iacobeni**, comună rurală, districtul Câmpulung, aşezată pe ambele maluri ale Bistriţei Aurii. Suprafaţa este de peste 50 de km pătraţi, fiindcă comuna se compune din

402 Gt., *Viața Românească în Bucovina*, în *Viața Românească,* Volumul V, anul II, Iași 1907, pp. 304, 305

vatra satului, curat românească şi trasă mai mult pe partea muntelui, având două cătune, Ciotina şi Haşii, şi din coloniile germane, stabilite în regiunea minieră din vale şi care compun atenenţele Manzthal, Eisenthal şi Pucios. Populaţiunea totală e de 3.300 locuitori, din care 1.000 sunt români băştinaşi gr. or., iar restul colonişti germani, parte catolici, parte evanghelişti. Comuna e străbătută de marele drum carpatin, ce vine dinspre Câmpulung, trece spre Dorna şi leagă Bucovina cu Transilvania, şi de şoseaua de artă, nu de mult construită, ce se îmbină de aici, luând direcţia spre Cârlibaba şi trecând în Maramureş. Iacobenii au şi staţie de cale ferată a liniei locale Hatna-Dorna. În comună se află 4 şcoli populare şi trei biserici, din care una greco-orientală, cu hramul „Sfântul Gheorghe”, una catolică şi una protestantă. Are oficiu telegrafo-poştal, bancă populară şi cabinete de lectură, unul român şi altul german. Comuna este importantă prin stabilimentele miniere ce s-au înfiinţat aici, încă pe la 1872, din iniţiativa unor minieri bogaţi, veniţi din Ungaria (comitatul Zips). Întreprinderea a trecut apoi în mâinile familiei Manz, din Stiria, care, la rândul ei, a adus, între anii 1784-1798, colonişti numeroşi germani, deprinşi cu lucrul la mine, şi au fondat aci o industrie minieră foarte temeinică, ce s-a ţinut până la 1860. După o decadenţă destul de lungă, exploatările miniere, mai ales acele de mangan, au fost continuate de către stat, având ca locuri de căpetenie regiunile de la Arsiţa şi Puciosul. În Iacobeni se află o administraţie montană, uzine mari de fonderie şi fasonare de fier brut, apoi un fierăstrău mare de lemnării industriale şi cuptoare pentru fabricarea varului. Populaţiunea românească se ocupă cu plutăritul pe Bistriţa şi cu prăsila vitelor şi nu s-a amestecat deloc cu cea

germană. La Est de Iacobeni se găseşte plaiul Mestecăneşti, peste care trece vestitul drum carpatin, iar în apropiere, încântătoarea regiune numită Valea Putnei”[403].

*

1914: „Londra, 26 ianuarie 1915 – cf. unei depeşe pentru *Daily Mail*, transmisă din Bucureşti, în 23 ianuarie. Ruşii, începând o energică ofensivă, au ocupat districtul Iacobeni, care este cheia spre Ungaria. Dornawatra este ameninţată inevitabil cu ocuparea”[404]. „Miercuri, 27 ianuarie 1915, ruşii au cucerit Iacobenii şi mărşăluiesc spre Dornawatra, care este cheia Transilvaniei”[405]. / „La celălalt capăt al frontului sudic, o operațiune prin care inamicul dorise să respingă trupele care ocupă Bucovina a sfârşit mizerabil. Știm că, prin trecătorile Carpaților, trupe austriece au încercat, prin marşuri forţate în regiunea Câmpulungului, să amenințe flancul stâng al armatei ruseşti. Trecând pe lângă Dornawatra și pe drumul către Iacobeni, ajunseră pe valea Moldovei. După cum credeau jurnalele vieneze, această armată austriacă, formată cu rezerve venite din Balcani şi comandată de generalul Koevess, unul dintre comandanţii din Serbia, urma să facă minuni. Ruşii nu au putut fi surprinşi. Ei îşi întăriseră poziţiile pe culmile munţilor, din vecinătatea satelor Fundul Moldovei şi Valea Putnei. Numai armata lui Letchitzky a capturat, între 23 iunie şi 7 iulie 1916, de pe întreg frontul estic, mai bine de 31.500 soldaţi şi ofi-

---

403 Grigorovitza, Em., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti 1908, pp. 115, 116
404 L*'Intransigent*, No. 12.614, Mercredi 27 janvier 1915, p. 1
405 *Le Miroir*, No. 63, Dimanche 7 Février 1915, p. 3

ţeri”[406]. „Parohul din Iacobeni, Mihălceanu, a fost arestat pentru simplul fapt că ar fi întrebat pe un soldat dacă avem şi tunuri în Bucovina”[407].

*

1915: „Luptele ariergărzilor au continuat şi în 8/21 şi 9/22 ianuarie, pe frontul de la Sunători, Osoi şi Zugreni, iar în 10/23 ianuarie 1915, pe la ora 16, bătălia s-a înteţit, austriecii retrăgându-se în direcţia munţilor dinspre Pojorâta. La Iacobeni, Ciocăneşti şi Mestecani, luptele au fost încrâncenate, iar odată cu zvonul despre mari pierderi ruseşti, prin vecinătatea Mamorniţei au fost zărite, în 10 ianuarie, îndreptându-se spre munţi „două regimente de cavalerie şi un regiment de infanterie” ruseşti[408]. Începute înainte de Crăciunul anului 1914 (7 ianuarie stil nou – n.n.), în Bucovina s-au dat lupte grele, la începutul anului 1915. „În noaptea de 3/16 ianuarie, o parte din trupele ruse, înaintând, din punctul Fundu Moldovei, şi ocolind localitatea întărită Mestecăniş, unde se aflau forţele austriece, au trecut muntele Colacul şi au înaintat până la Ciocăneşti, sat situat la 6 km spre nord de Iacobeni. Aceste trupe erau sprijinite de alte două coloane, una care se îndrepta spre muntele Giumalău şi alta, spre Valea Putnei, formând, astfel, un front pe întinderea liniei Ciocăneşti – Iacobeni – Valea Putnei. Înaintarea acestor trupe se face cu precauţie, pentru a păstra contactul cu restul armatei, ce soseşte din urmă, şi pentru a face faţă trupelor austriece de la Cârlibaba, care pot ameninţa

---

406 *Le Matin*, No. 11.823, Mardi 11 Juillet 1916, p. 1
407 Nicolae Iorga, *Memorii*, I, Editura *Ramuri*, Craiova, 1928, p. 354
408 *Adevărul*, nr. 9997, din 11/24 ianuarie 1915

flancul lor drept, în ipoteza că aceştia nu s-au retras spre Ungaria, după cum se zvonea. La rândul lor, trupele austriece, pentru a preveni o mişcare de învăluire, s-au retras din Mestecăniş, loc puternic întărit, spre Iacobeni, luând poziţia în faţa frontului rusesc, pe muntele Giumalău – Ciocăneşti – Iacobeni – Valea Putnei. Luptele au început din noaptea de 3/16 ianuarie şi au continuat, cu multă violenţă şi fără întrerupere, zi şi noapte, până azi, fără a se sfârşit nici acum. Au căzut, din ambele părţi, mulţi morţi şi răniţi, ofiţeri şi trupă. Astăzi, alte trupe austriece, în forţă de aproximativ o brigadă mixtă, primind două tunuri de calibru mare, au pornit, din Dorna Vatra, spre frontul de luptă. Rezultatul luptei, deşi nu-l am, pare a fi defavorabil austriecilor, judecând după faptul că generalul Silelman, comandantul suprem, cu statul său major, cu două batalioane de infanterie şi 600 de călăreţi, s-au retras din Dorna Vatra, prin Dorna Candreni, la Poiana Stampei”[409].

*

1916: „Dintre toate regiunile locuite de români, Bucovina a suferit cel mai mult de pe urma războiului mondial. De două ori s-au revărsat oştile ruseşti peste jumătatea nordică, iar o dată, peste toată Bucovina, până la Iacobeni, în creasta munţilor. Retragerea ruşilor a avut ca urmare reocuparea ţării de către austrieci, care, pe alocuri, a fost de multe ori mai teribilă decât năvălirea ruşilor. Numai Galiţia, Polonia şi Belgia ar putea sta alături de sărmana Bucovina, în privinţa suferinţelor. Mobilizarea, tratamentul din partea autorităţilor şi a stră-

[409] *Adevărul*, 28, nr. 9993, 7 ianuarie 1915, p. 4

inilor, faimoasele recrutări, numeroasele rechiziţii, năvălirile ruseşti şi austriece etc. sunt momente care au zguduit starea sufletească şi materială a celei mai blânde şi oneste ţărănimi şi aceste momente formează triste scene din grozava tragedie, al cărei ultim act va trebui să-l joace, cât de curând, dorobanţul român, intervenind ca un zeu salvator şi răzbunător"[410]. „În Bucovina, inamicul s-a dedat la atacuri violente, menite să-i alunge pe aliaţii noştri ruşi de pe aliniamentul Dornawatra – Iacobeni – Cârlibaba, ţinut, în ultima vreme, sub focul lor de artilerie. Cu această ocazie, câteva contingente germane au venit să sprijine trupele austriece, care ocupă această parte a frontului. Conform buletinelor de informaţii ale inamicului, el a fost acela care a apărat importante poziţii, pe care le-a păstrat; dar, în comunicatul lor, aliaţii noştri ruşi pun lucrurile la punct, declarând că marile forţe austro-germane au încercat să ocupe o înălţime, la 4 km est de Iacobeni, dar un contraatac le-a respins"[411]. Comunicatul austriac din 12/25 iunie 1916 preciza că, „în Bucovina, trupele noastre au stabilit noi poziţii, între Câmpulung-Iacobeni. Înălţimile de la sud de Berhometh-Viznitz au fost evacuate de noi, fără intervenţia duşmanului"[412]. Începând din 25 iunie, între Cernăuţi şi Odesa a început să circule un tren direct, comunicatul rusesc despre frontul bucovinean vorbind de cucerirea poziţiilor austriece de la Pojorâta, după o luptă de cavalerie, dar şi despre capturarea unor „mari depozite de lemnărie

---

[410] *Adevărul*, 28, nr. 10353, 7 ianuarie 1916, p. 1
[411] *La Lanterne*, No. 14.452, Vendredi 16 Février 1917, p. 1
[412] *Adevărul*, 29, nr. 10510, 14 iunie 1916, p. 4

şi 31 de vagoane, părăsite de inamic prin gări”, pe itinerariul Gura Humorului-Raşca[413].

*

1914-1918: Jertfa de sânge pentru Bucovina a fost depusă de „Rezervistul **Pârvan Jacoban**, Iacobeni, Regimentul 22, rănit”[414]; „**Ioan a lui Toader Romaneţ**, născut în **Zwiniace**, la 10 august 1875, ar fi murit, înaintea Paştelui 1917, în Argestru, lângă Iacobeni, după cum afirmă martorii. Fiind deci decesul probabil, se îndrumează, la cererea Anei Romaneţ, procedura pentru declararea morţii celui dispărut”[415]; „**Franz Stark**, din **Iacobeni**, a participat la război şi ar fi căzut la 23 august 1914, după cum afirmă martorii. Fiind deci decesul probabil, se îndrumează, la cererea soţiei sale, Mina Stark, procedura pentru declararea morţii celui dispărut”[416].

*

1919, fevruarie 28: Conform recensământului, comuna Iacobeni, cu cătunele Puciosul, Ciotina, Văcâna, Fundoaia (Manztal), Tolovan şi Haşu, care se întindea pe 5.838 ha, avea 622 case locuite, 56 nelocuite şi o popu-

---

[413] *Adevărul*, 29, nr. 10511, 15 iunie 1916, p. 4
[414] *Viaţa Nouă*, IV, nr. 157 – Supliment, din 8 iulie n. 1915
[415] *Monitorul Bucovinei*, Fascicula 6, Cernăuţi 21 februarie nou 1921, pp. 61-64
[416] *Monitorul Bucovinei*, Fascicula 2, Cernăuţi 25 ianuarie nou 1921, pp. 18-21

laţie de 3.934 persoane, din care 2.162 bărbaţi şi 1.772 femei[417].

*

1919: „În registrul însoţirilor s-au introdus, la 7 August 1919, privitor la „Însoţirea de economic şi credit pentru Germanii din **Iacobeni** şi împrejurime" (Spar- und Darlehenskassenverein für die Deutschen in Jacobeni und Umgebung) următoarele schimbări: directorul Iohann Brucker, membrii în direcţiune Emil Pressel, Johann Henzl, Karl Muhm, Mihael Lany, Karl Kalot şi Christian Breier şterşi; membrii în direcţiune Franz a lui Jacob Gärtner, Franz a lui Franz Müller, Fritz Schlitz, Franz Gundel şi Rudolf Brucker introduşi"[418].

*

1919: Din **Comisiunea agrară de ocol Vatra - Dornei** face parte, ca „Locţiitor: **Vasile Mihal**, învăţător, Iacobeni"[419].

*

1941: Printre primii Eroi ai României Mari se numără şi „**Iacoban Aurel**, caporal, ctg. 1941, cu ultimul

---

[417] DSG Cernăuţi, *Dicţionarul statistic al Bucovinei*, Bucureşti 1922, p. 18

[418] *Monitorul Bucovinei*, Fascicula 69, Cernăuţi 3 Octombrie nou 1919, pp. 3-5

[419] *Monitorul Bucovinei*, Fascicola 73, 13 octombrie nou 1919, pp. 1-8

domiciliu cunoscut în com. **Iacobeni**, jud. Câmpulung, mort la 16 iulie 1941”[420].

*

1941: „Tabloul normaliştilor cu diploma de capacitate, numiţi în învăţământul primar, prin ,,incredinţare de post”, pe ziua de 1 octombrie 1941”[421]: **Frăticiu Iuliu**, seria 1938, media 7,75, numit în comuna Puciosul **Iacobeni**, postul I, jud, Câmpulung.

*

1948: „Se înfiinţează, pe data publicării prezentei deciziuni în *Monitorul Oficial*[422], Centrala Industrială a Lemnului… Fac parte din Centrala Industriei Lemnului, următoarele întreprinderi industriale: „Oficiul Naţional de Colonizare (Onac)”, Statul Român, fost Brucker, cu sediul în Iacobeni”.

*

1949: Se numesc, în învăţământul elementar, ciclul I[423], **Andrei Ştefania**, directoare la Şcoala elementară Iacobeni şi **Axinte Rachila**, directoare la Şcoala elementară Iacobeni, Puciosu, iar la şcolile de calificare,

---

[420] *Monitorul Oficial*, Nr. 202, 27 august 1941, pp. 5043 şi următoarele
[421] *Monitorul Oficial*, Nr. 249, 2o octombrie 1941, pp. 6439 şi următoarele
[422] *Monitorul Oficial*, Nr. 167, 22 iulie 1948, pp. 6049-6052
[423] *Monitorul Oficial*, Nr. 20, 25 ianuarie 1949, pp. 845, 846

Ţugurlan Stelian, director la Şcoala profesională minieră Iacobeni.

POIANA STAMPI

Sat relativ nou al obştii câmpulungene, de după **1848**, s-a format, în baza strategiei economice a generalului Enzenberg, încă din anul **1784**, cu un han, un punct vamal şi câteva case.

1784: „Pentru a stimula comerțul și traficul, au fost construite, în Zastawna, Kuczurmare, Styrcze, Graniczestie și Wama, dar și în așa-numita **Poiana Stampi**, de pe noua șosea de comunicație cu Bârgău, **hanuri pentru călători**, dotate cu camere, grajduri și hambare, care au servit și pentru cazarea trupelor în marș”[424]. „În ceea ce privește administrația de stat, aceasta a fost doar interimară şi formată doar din cei mai necesari funcţionari. Ei se aflau în subordinea a trei auditori superiori și a patru direcții, pe lângă direcția economică superioară (din decembrie 1784), care era responsabilă pentru magistrații numiți în cele trei orașe și în consiliile satului și (pentru direcția economică superioară), birourile economice pentru bunurile camerale și spirituale, prin care au fost observate și implementate diferitele instituții polițienești și îmbunătățiri economice. Enzenberg enumeră următoarele ameliorări: / **a).** Şoselele pentru comunicații mai lesnicioase cu Transilvania, prin Bârgău, spre Dorna Candreni se intersectează cu cea a Coşnei (adică peste Rodna) și continuă spre Gura Humorului, de unde pleacă, prin Solca, Vicov, Storojineţ și Selenov, în Galiţia. / b). **Crearea unui sat nou**, pe Şoseaua Bârgaielor (Burgoer Strasse), **numit Poiana Stampi**, unde a fost deja construit un han spațios. În acest scop, se iau măsurile necesare pentru curăţarea terenului, asanarea mlaştinilor și pentru a face totul adecvat pentru utilizare, astfel încât zona să poată fi populată și să se poată face proviziile pentru întreținerea viitoare a şoselelor. / c). La Vatra Dornei va fi construită o brutărie militară și o moară cu 2 pietre, pentru o întreagă companie care a fost adusă acolo și care va fi încartiruită acolo pentru a asigura siguranța

---

[424] K.-A. II, S. 1786-49-2 (Orig.).

noii colonii și pentru a promova această intenție, fără a o extinde în altă măsură, în afara modului de asigurare a pâinii. În plus, există acele hanuri la şosea, care se află în zonele nepopulate, pentru a oferi călătorilor cazarea necesară și pentru a stabili un motiv al așezării unor colonişti"[425].

*

1809: „Lungimea Bucovinei, de la nord, la sud, de la Nistru, de lângă Zaleszozyk, până la Poiana Stampi, este de 26 de mile; cea mai mare lățime a sa este 16 mile; și cea mai mică, de la 6, la 8 mile. Este delimitată, la nord, de cercul Znyaty, în Galiția, la răsărit de Marele Ducat al Varșoviei, în sud de Moldova, iar la apus de Transilvania, care se găseşte în estul Ungariei. Are 3 orașe, 3 târguri, 267 sate și 38.890 case"[426].

*

1822: Vienezul Adolf Schmidl, în intenţia lui de a scrie un amplu ghid de călătorie prin provinciile imperiului habsburgic, a trecut şi prin Bucovina, venind dinspre Bistriţa, prin valea Bârgaielor, staţii de poştă întâlnind la Poiana Stampei, Dorna, Valea Putnei, Pojorâta, Vama, Gura Humorului, Stroieşti şi Suceava. Fără să-şi dateze întâmplările, dar publicând, în revistele vieneze, începând cu anul 1822, fragmente de materiale, Schmidl face, ast-

---

[425] Ibidem

[426] De Serres, Marcel, *Voyage dans l'Empire d'Autriche, pendant les années 1809 et 1810*, Livre VIII, Bukowine, Paris, 1814, pp. 215-226

fel, o datare indirectă, care ţin de începutul secolului al XIX-lea. Călătorind pe valea Bârgaielor, pe „Şoseaua Franciscană”, cum se numea, din 1817, în cinstea împăratului Francisc, care o folosise în acel an, „drumul împărătesc” al lui Iosif al II-lea, Schmidl precizează că „Josenii Bârgăului predă, în fiecare an, 70.000 de lulele de pământ, care merg, în primul rând, în Bucovina” şi că „drumul se ridică, treptat, spre pasul Bârgăului, un defileu îngust în munte, prin care se prăvălea în jos Bistriţa. De aici, drumul a fost tras, în 1812, într-un urcuş lin şi uniform, pe vârful muntelui de la Măgura Calului. Staţia de poştă Tihuţa este o colonie. Odinioară, drumul ducea, de la pas, pe deasupra Dealului Zimbrilor, până la postul de graniţă, de odinioară, Iliuşa, şi, apoi, iarăşi foarte abrupt, pe vârful înalt al Măgurei. Noul drum are numeroase poduri masive, deasupra multor prăpăstii, dintre care ultima este cea mai minunată. Un viaduct de piatră duce, de-a curmezişul, deasupra unei văi largi, şi are, în mijloc, o arcadă înaltă, prin care formează un torent o cascadă însemnată. / Piscul pleşul al Măgurei oferă o privelişte înspăimântătoare şi grandioasă asupra unor munţi nenumăraţi şi a unor defileuri adânci. Ajungi, acum, la posturile de graniţă ale Transilvaniei înspre Bucovina, unde un comandament militar cercetează trecătorile, şi, curând după aceea, se ajunge la **Poiana Stampei**, prima localitate din Bucovina, formată numai dintr-**o casă de poştă şi dintr-o cazarmă mică**. / Drumul duce, acum, peste coama lată a unui munte, în valea atrăgătoare a Dornei, la vărsarea Dornei în Bistriţa Aurie. Ţinutul este bogat în minunate izvoare de apă minerală acidă, dintre care mai multe sunt folosite pentru băi”[427].

---

427 *Călători,* XIX, III, pp. 291, 292

1846: „**Dorna, Watra**, Cercul Galiţia, Ţinutul Bukow. Moşia aparține satului, cu o parohie și un oficiu poștal; situat între Waleputni (Valea Putnei) și Bojanastampi (Poiana Stampii) pe Czernow (Neagra). În apropiere, Bistriţa Aurie; are oficiu poștal“ [428].

*

1848: „Confruntările militare din ţinutul Dornei au fost dure, dese şi fără să consacre o stabilitate sau alta sau măcar o relativă tihnă. „Pe 6 martie, Urban a mutat avanposturile și coloanele cu cantonamentele în Iacobeni, Vatra Dornei (aici, Divizia a VII-a, nr. 41) și Dorna Candreni, avanposturile fiind expuse între Poiana Stampii şi Cârlibaba. Nu mult timp după intrarea în noile cantonamente, diareea și scorbutul au izbucnit în rândul oamenilor, iar febra tifoidă s-a dezvoltat curând, răpunând nu puține victime. Drept urmare, o cazare mai extinsă a trupelor era absolut necesară, iar o parte din trupe a fost mutată la Vama, Câmpulung și Eisenau… / Calmul a predominat, de la sfârșitul lunii februarie, până la 8 aprilie, când colonelul inamic von Dobay a trecut prin Prundu Bârgăului şi Poiana Stampii, atacând și aruncând în aer, apoi s-a întors în pozițiile anterioare. Apoi a venit din nou, până la deschiderea campaniei de vară, din iunie 1849, o perioadă de calm, care, având în vedere că trupele cezaro-crăieşti suferea din pricina unor condiții de

[428] Raffelsperger, Franz, *Allgemeines geographisch-statistisches Lexikon aller Österreichischen Staaten : nach ämtlichen Quellen, den besten vaterländischen Hilfswerken und Original-manuscripten, von einer Gesellschaft Geographen, Postmännern und Staatsbeamten*, Dritter Band, Wien 1846, p. 162

sănătate nefavorabile, au început să se îmbunătățească doar odată cu apariția vremii mai calde. Colonelul Urban, care s-a întors la Iacobeni, a preluat din nou comanda trupelor sale, în cursul lunii aprilie, dar s-a îmbolnăvit de tifos, spre sfârșitul lunii mai, astfel că locotenent-acolonelul Springensfeld a trebuit să preia din nou comanda”[429].

*

1849: „Transportul lui Binder a ajuns, seara, la Dealul Senienilor, unde a rămas până dimineaţă, în 4 ianuarie 1849. Mersul era foarte ostenitor; neaua mare, căile neumblate; căpitanii Ioan Păsărariu (născut din ţara Oltului) şi Kohl aveau lângă dânşii un soldat zdravăn din Sfântu Gheorghe, de pe valea Borcutului, cu numele Mihail Sfrangea. Acesta purta un vas de lemn ca de 6 copuri cu vin bun, apoi o traistă cu alimente, în spate. Auzeai, când şi când, pre bunul Păsărariu, ostenit, şezând pe un gros: „Măi Mihai, mai adu cea ploscă!” (*de mortuis nil nisi bene*). / Plecând de aci, către Tihuţa, vin oameni din Bârgău şi spun că Bem ajunge acuma către Tihuţa, cum că Urban a trecut către Poiana Stampii şi că pe căpitanul Angerer l-au dus ungurii în captivitate. / Acuma nu era oportun a trage către Tihuţa. Binder, cu ai săi, se reîntoarse, iarăşi, la Dealul Senienilor şi dispune ca lăzile cu zünderii să le ascundă în pădure, aşternându-se peste ele brazi şi molizi, iar banii, constând din metal de argint, se

---

[429] Formanek, Jaromir – k. k. Hauptmann des Regiments, *Geschichte des k. k. Infanterie-Regiments Nr. 41 / derzeit Josef Freiherr Vecsey de Vecse et Böröllyö-Iságfa, k. k. Feldmarschall-Lieutenant,* 1807-1887, II Band, Czernowitz 1887, pp. 484, 485

împart la ofiţeri şi subofiţeri, pe lângă specificarea făcută de adjutantul Domide. Acestea s-au făcut pentru ca, de aci, încolo, nu mai puteau străbate cu caii. / Trecând prin Poiana lui Toloş, din Prund, ieşi transportul în drumul cel mare, din jos de comanda la Dealul Rusu, şi apucă către Priporul Candrii. Atunci se aud tunurile, în Tihuţa, dovadă că Bem, ajuns acolo, a atacat avanposturile lui Urban, lăsate la Tihuţa. / Mergând transportul către Poiana Stampii, se întâlneşte cu Urban, care, cu Escadronul de dragori Savoyen Nr. 5, grăbeşte spre Tihuţa, întru ajutorul celor atacaţi. Cam peste o oră, sosesc în Poiana Stampii (pe teritoriul Bucovinei), Urban, cu dragonii şi o parte a avanposturilor din Tihuţa, care au scăpat de acolo cu tunurile. Comandant de artilerie era colonelul Franz Hübl, de la Regimentul de artilerie Nr. 5 (astăzi, F. M. L., în activitate). / Încă în acea noapte (3 spre 4 ianuarie 1849), s-a retras Urban, împreună cu despărţământul lui Binder, până la Dorna-Vatra"[430]. // „La invaziunea către Moroşeni, în 6 februarie 1849, a avut colonelul Urban, afară de trupa de linie „Carol Ferdinand", pe Sivkovicz şi pe cordoniştii din regimentul său propriu, adică al II-lea românesc, vecin, pe următorii ofiţeri şi subofiţeri: căpitanul Simeon Vărăreanu, locotetent prim Franz Storch, adjutant Pantelemon Domide, calopin Carl Urban, sergent Gabriel Pop, corporalii Iacob Gâtia, Michael Orban, Ioan Ilieşiu, tribunii Nicolau Rusu, voluntarul de la Chioar. / Marşul, socotit din Dorna-Vatra, peste Poiana Stampii, Priporul Candrenilor, Dealul Rusu, Poiana lui Taloş, Dealul Senienilor, a durat nu 20, ci 36 ore. Măgura Calului, Tihuţa, Fântâna Iancului sau, cu un cuvânt, tot muntele „Miroslava" s-a înconjurat. Toţi au mers pe-

[430] Ibidem

destru, de la Urban, până la gregari. / Nea mare, frig, cărări neumblate. Este adevăr că sergentul Gavril Pop, din Feldra, a făcut mult, prin incursiunea către Moroşeni, a fost însă, mai totdeauna, însoţit de corporalii Gâtia, Ilieşiu şi Orban, toţi trei din Bârgău. / Apoi, locotenentul prim Storch servise, mai înainte, în Bârgău-Bistriţa, cunoştea bine terenul. La mandatul lui Urban, făcuse, mai înainte, locotenentul prim adjunct P. Domide, cu o companie de cordonişti, o recunoaştere către Ilva Mare, având a cerca şi a aduce acelea lăzi cu zünderi (gaze?), care s-au fost ascuns în Dealul Senienilor, în 4 ianuarie 1849. Această recunoaştere a urmat în 30-31 ianuarie 1849, şi anume peste Poiana Stampii, Dealul Friu, Dealul Ivan, apoi Ilva Mare, Dealulul Senienilor, Poiana lui Taloş şi retur. / Spre transportarea lăzilor, s-au recrutat locuitorii din Coşna (Năsăudului). Întreprinderea a succes; Domide a raportat, la întoarcere, colonelului Urban toate, cu de-amăruntul, descriind căile, potecile şi starea inamicului în Rodna şi Moroşeni. Acestea considerate toate, au născut ideea în Urban de a întreprinde o năvălire în Borgo-Moroşeni (Mureşenii Bârgăului – n. n.) şi a prinde batalionul lui Kofler. / Locotenentul Silvestru Thomi (acum, în pensie) era comandant de pionieri; avea 100 grăniceri din populaţiunea grănicerească sub mâna sa, în Poiana Stampii; dânsul avea a închide şi a deschide drumurile, a face şi a strica podurile şi a curăţi neaua de pe drum cu lopeţi; de unde s-a şi numita acest despărţământ „Lopatari”. / Iar năvălirea (*Ueberfall*) în Moroşenii Bârgăului a urmat aşa: Până a nu crăpa de zi, în 6 februarie 1849, Urban se afla, cu ai săi, din jos de Moroşeni (către Tiha). Urban descoperă comandanţilor de tru-

pe, în scurt, planul său, ceea ce, până în acel moment, nu se făcuse, de teamă ca să nu se întâmple vreo trădare"[431].

*

1851: „O broşură, lucrată de Franz Raffelsberger şi publicată în 1851, la Viena, cuprindea „**Itinerariile sau directorul tuturor rutelor poștale** din k. k. Statele austriece“, precizând că „Din Vatra Dornei, până la Poiana Stampi, pe o cale de o poştă şi jumătate, se trecea prin Băile Dorna, prin Dorna Candreni şi peste pârâul Coşna. Poiana Stampi însemna frontieră galiţiano-transilvană şi avea un punct de control grăniceresc. De aici, până la Tihuţa, era cale de o poştă şi un sfert"[432].

*

1869: O tipăritură vieneză din 1869, referitoare la organizarea politică și judiciară în țările reprezentate în Împărăţia Austriei, prezintă următoarea administrare în Ducatul Bucovinei: „Administrarea districtului Câmpulung – **Dornawatra** cu Dornakilie (judecătorie), Dorna pe Giumalău, Dorna Candreni cu Coşna, Iacobeni, Cârlibaba Partea câmpulungeană, **Poiana Stanpii** cu Pilugani, Ciocăneşti"[433].

---

[431] Ibidem

[432] Raffelsperger, Franz, *Itinerär oder Verzeichniss aller Postrouten in den k. k. österreichischen Staaten,* Wien 1851, pp. 53, 54

[433] *Politische und gerichtliche / Organisation / der / im Reichsrathe vertretenen Länder von Öesterreich*, Wien 1869. pp. 158-161

1875: Din 1875, funcţiona în sat o şcoală cu două clase[434].

*

1882: Biserica Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavril din Poiana Stampii a fost construită între anii 1882-1884, printre ctitori aflându-se, cu contribuţii, alături de Fondul Religionar, Pantelimon VLEJUL, prinţul Rudolf şi prinţesa Stephanie, George MITROFAN, Ioan CHIPERIU, Atanasie VASILUŢA, Dimitrie SPÂNUL, Euthimie PRALEA şi Filemon FERARIU. Sfinţirea bisericii s-a făcut în 1885. În 1907, paroh era Nicolai SIRETEAN, născut în 1863, preot din 1892, paroh din 1903, iar cantor, din 1901, Procopie IVAN, născut în 1864.

*

1886: În 1886, Dumitru Vasiluţ din Poiana Stampei fusese condamnat, de Tribunalul din Suceava, la 10 luni închisoare pentru furt, dar bietul om şi-a pierdut minţile, aşa că a fost transferat la penitenciarul din Lemberg, unde „se află şi o despărţitură pentru criminali alienaţi"[435].

*

1890: În 1890, comuna Poiana Stampii avea 1.073 locuitori, primar fiind Tanasie Vasiluţ. Învăţător

[434] SCHEMATISMUS DER BUKOWINAER, Czernowitz, 1907 p. 67
[435] REVISTA POLITICĂ, Anul I, nr. 10, 15 Octombrie 1886, p. 4

era Constantin Schipor, Vasile Prelipcean era paroh, iar Procopie Ivan – cantor bisericesc.

*

1891: O listă de subscripţie pentru zidirea bisericii orientale din Cacica, întocmită, în iunie 1891, de „Vasile PRELIPCEANU, preot exposit din Poiana Stampii”, menţionează, printre familiile comunei, pe: antistele Atanasie VASILUŢU, Ion CHIPERIU, Sava PRALEA, Alexandru VASILUŢU, Irina MOLDOVAN, Leonti ROGOJANU, Iftemi PRALEA, Teodor VASILUŢU, Precopie VASILUŢU, Anastasia IVAN, Gavril PRALEA şi Irimie PRALEA[436].

*

1896: O altă listă de subscripţie, de data asta pentru „rădicarea unui monument de peatră şi tipărirea scrieerilor profesorului Ştefan Ştefureac”, din martie 1896, întocmită de „Vasile PRELIPCEAN, administrator parochial în Poiana Stampi”, cuprinde următoarele nume de localnici: Ioan PROCOPIE, Filimon FIERARU, George PRALEA, Ioan MARCU, Tecla VASILUŢ, Melania PRELIPCEAN şi Mihai VASILUŢ[437].

*

1901, Gustav Weigand: „În dimineața zilei de 19 august 1901, am vizitat binecunoscuta stațiune balneară

---

[436] GAZETA BUCOVINEI, Nr. 44/1891, p. 4
[437] GAZETA BUCOVINEI, Nr. 28/1896, p. 4

Dorna-Vatra[438], cu hoteluri elegante, cu o instalație de băi și facilități, dar în restul sezonului, locația nu este nicăieri atât de drăguță, pe cât ar trebui să vă așteptați. După câteva ore de ședere, am mers pe valea largă, în creștere lentă pe lângă apa Dornei, iar până în seară, am ajuns la hanul din Poiana Stampi, care era foarte singur, lângă biserică. Alături, se află primăria, școala și casa unui țigan. În jur este pajiște și pădure. Casele ţăranilor sunt împrăștiate, unele dintre ele la câteva ore depărtare. În această singurătate cu un climat aspru, cum este de așteptat, la 1.000 m altitudine, oamenii trebuie să petreacă ierni lungi și severe. Preotul, a cărui casă se umpluse cu copiii rudelor sale, care și-au petrecut vacanța acolo, a fost foarte mulțumit de vizita mea și a regretat că voi pleca mai departe, în dimineața următoare,într-o zi de duminică. Înainte de asta, am avut ocazia să fac poze și să studiez limba. La prânz, am ajuns la înălțimea trecătorii Bârgău, de peste 1.200 m înălțime, și ne-am odihnit, la prânz, în cabana patetică a unui supraveghetor al şoselei, unde am avut ocazia să cunosc dialectul din Tihuţa, sat din apropiere”[439].

*

1904: „A doaua zi, mi-au sosit tovarăşii de la Păltinoasa şi, a treia zi, dimineaţa, ne-am pus într-o birjă şi-am luat-o, peste Măgura, la Bistriţa. Şi de n-ar fi jupânul Pächt pretutindeni, să-ţîi scoată ochii cu urdorile lui, cu perciunii şi cu barba-i neţeselată şi inomisul decor: mur-

---

438 În Vatra Dornei, a cântat Sava Pizdeali (56 ani).

439 Weigand, Gustav, Prof. Dr., *Die Dialekte der Bukowina und Bessarabiens*, Leipzig 1904, pp. 1-7

dăria de-un deget, ai zice ferice de locuitorii acestor ţinuturi. Cât am mers de-alungul Dornei, a fost răcoare şi bine. După ce am început urcuşul, a-nceput şi dogoreala. Primul popas scurt l-am făcut la Poiana Ştampi, unde-am luat câte un lapte şi caii câte-o troacă de apă. Franzoale (cornuri) ne cumpăraserăm din Dorna. Pentru toate eventualităţile am comandat şi nişte ouă fierte, căci altceva nu era de căpătat în cârciuma aceasta din drum, pe care le-am luat cu noi pe drum. Şi, Doamne, bine ne-o mai prins, în Vârful Tihuţei, unde nu e decât o cârciumă greţoasă şi unde a trebuit să stăm vreo 2 ore, ca să odihnească caii. Ajuns în culmile Măgurei mi-am întors, încă o dată, privirile înlăcrămate spre mândra Bucovină, având în fundul panoramei plină de vrajă muntele Ineu, care se-nalţă în văzduh ca un protest uriaş contra omidelor bietului popor român. Şi cum stam aşa, aiurit, cu ochii duşi în fundul zării, părea că aud o voce de pe lumea cealaltă, spintecând văzdul, spre mormântul din Putna: „Ştefane, Măria Ta, / Tu la Putna nu mai sta! / Las' Arhimandritului / Toată grija schitului. / Clopotele să le tragă, / Ziuantreagă, noaptea-ntreagă, / Doar s-a-ndura Dumnezeu / Ca să-ţi mântui neamul tău!". / Ajunşi în vîrful Tihuţei, intrăm în cârciumă să, îmbucăm ceva… Ne-am mâncat oauăle noastre, luate de la Poiana Ştampi, aşa, din picioare, am cerut o sticlă de bere, pe care am dat-o întreagă birjarului, i-am aruncat banii pe masă şi-am tăbărît pe trăsură"[440].

*

[440] Tamba, S., *Impresiuni şi reflexiuni dintr-i călătorie*, în *Tribuna*, Nr. 188, Anul VIII, marţi 5/18 octombrie 1904, pp. 1, 2

1907: În apriga confruntare electorală, în care muntenii i-au înfrânt pe domni, alegând pe un om care nici nu şi-a depus candidatura, dar avea să o accepte, legendarul Conte Bellegarde, Poiana Stampei, ratând şansa de a-şi depăşi condiţia, a votat în favoarea lui Aurel Onciul (199), urmat de Bellegarde (28) şi Stefanelli (12)[441].

*

În **1908**, conform Dicţionarului lui Grigorovitza: „**Poiana-Stampei**, comună rurală, districtul Câmpulung, aşezată pe partea stângă a râului Dorna. Suprafaţa: 68,78 kmp; populaţia: 1.073 locuitori români, de religie gr. or. Se compune din vatra satului, cu 136 locuitori, aşezată pe pârâul Dornişoara şi din cătunele: Gura Coşnei (111 locuitori), La Runcu (313 locuitori), Muncel (cu 4 case şi 6 locuitori), Pilugani (7 case şi 27 locuitori), Praleni (118 locuitori români), Romaneşti (12 case şi 46 locuitori), Tătarul (25 case şi 98 locuitori; aici se află o ecluză, un hait) şi Teşna (6 case şi 38 locuitori). Este străbătută de drumul principal Vatra Dornei – Poiana Stampei, care trece apoi în Ungaria. Are un oficiu poştal, o şcoală populară, cu o clasă, şi o biserică locală, cu hramul „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril". La 1776, teritoriul pe care se află această comună depindea de Dorna. Spre Sud-Vest de această localitate, pe teritoriul Transilvaniei, se găseşte trecătoarea Bârgăului. Populaţia se ocupă cu prăsila de oi şi de vite mari, cu stânăria şi cu exploatarea pădurilor. Comuna posedă 11 hectare 50 ari pământ ara-

[441] Gt., *Viața Românească în Bucovina*, în *Viața Românească,* Volumul V, anul II, Iași 1907, pp. 304, 305

bil, 1.070 hectare fânaţuri, 1 hectar grădini, 540 hectare imaşuri şi 5.116 hectare păduri. Se găsese 145 cai, 1.800 vite cornute, 512 oi, 303 porci şi 18 stupi de albine"[442].

*

1914: Începute înainte de Crăciunul anului 1914 (7 ianuarie stil nou – n.n.), în Bucovina s-au dat lupte grele, la începutul anului 1915. „În noaptea de 3/16 ianuarie, o parte din trupele ruse, înaintând, din punctul Fundu Moldovei, şi ocolind localitatea întărită Mestecăniş, unde se aflau forţele austriece, au trecut muntele Colacul şi au înaintat până la Ciocăneşti, sat situat la 6 km spre nord de Iacobeni. Aceste trupe erau sprijinite de alte două coloane, una care se îndrepta spre muntele Giumalău şi alta, spre Valea Putnei, formând, astfel, un front pe întinderea liniei Ciocăneşti – Iacobeni – Valea Putnei. Înaintarea acestor trupe se face cu precauţie, pentru a păstra contactul cu restul armatei, ce soseşte din urmă, şi pentru a face faţă trupelor austriece de la Cârlibaba, care pot ameninţa flancul lor drept, în ipoteza că aceştia nu s-au retras spre Ungaria, după cum se zvonea. La rândul lor, trupele austriece, pentru a preveni o mişcare de învăluire, s-au retras din Mestecăniş, loc puternic întărit, spre Iacobeni, luând poziţia în faţa frontului rusesc, pe muntele Giumalău – Ciocăneşti – Iacobeni – Valea Putnei. / Luptele au început din noaptea de 3/16 ianuarie şi au continuat, cu multă violenţă şi fără întrerupere, zi şi noapte, până azi, fără a se sfârşit nici acum. Au căzut, din ambele părţi, mulţi morţi şi răniţi, ofiţeri şi trupă. Astăzi,

---

442 Grigorovitza, Em., *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti 1908, pp. 167, 168

alte trupe austriece, în forţă de aproximativ o brigadă mixtă, primind două tunuri de calibru mare, au pornit, din Dorna Vatra, spre frontul de luptă. Rezultatul luptei, deşi nu-l am, pare a fi defavorabil austriecilor, judecând după faptul că generalul Silelman, comandantul suprem, cu statul său major, cu două batalioane de infanterie şi 600 de călăreţi, s-au retras din Dorna Vatra, prin Dorna Candreni, la Poiana Stampei”[443].

*

1914-1918: Jertfa de sânge pentru Bucovina a fost depusă de „Corporalul **Eugen Pentelescu**, Poiana Stampii, Regimentul 22, rănit”[444] şi de „Legionarul (tânăr voluntar neîncorporabil – n. n.) **George Isopel**, Poiana Stampii, Comp. 4, rănit”[445].

*

1919, fevruarie 28: Conform recensământului, comuna Poiana Stampii, cu cătunele Gura Coşnei, Prăleni, Pilugani, Costineşti, Rum, Teşna, Româneşti şi Tătaru, care se întindea pe 6.821 ha, avea 332 case locuite, 72 nelocuite şi o populaţie de 1.666 persoane, din care 883 bărbaţi şi 783 femei. În comună funcţionau 2 oficii poştale, 2 bănci populare, 2 săli de spectacole, 7 izvoare de apă minerală, 2 cariere de piatră, o uzină electrică, 5 mori de apă, 2 fierăstraie cu apă, mine de mangan şi pirit de aramă, 2 biserici ortodoxe şi câte una

---

443 *Adevărul*, 28, nr. 9993, 7 ianuarie 1915, p. 4
444 *Viaţa Nouă*, IV, nr. 157 – Supliment, din 8 iulie n. 1915
445 *Viaţă Nouă*, IV, nr. 175 din 5 martie n. 1916, p. 4

catolică şi evanghelică, 5 şcoli, câte o moaşă comunală şi autorizată, un oficiu poştal şi 6 crâşme[446].

*

1919: Din **Comisiunea agrară de ocol Vatra - Dornei** făcea parte, ca locţiitor, şi „**Gavril Vasiluţ**, agricultor, Poiana Stampii”[447].

*

1941: „Se publică mai jos Lista Nr. 13, de gradele inferioare (trupă), morţi pentru patrie, în actualul război, începând de la 22 iunie 1941, ora 24[448]: **Pralea Gavril**, sergent, ctg. 1936, cu ultimul domiciliu în comuna **Poiana Stampei**, judeţul Câmpulung, mort la 6 iulie 1941”.

*

1949: Primii directori şcolari pentru **Învăţământul elementar, ciclul I**[449], în Poiana Stampii, au fost: **Obadă Ioachim**, director la Şcoala elementară Poiana Stampei; **Ursache Teodor**, director la Şcoala elementară Poiana Stampei, Gura Coşnei.

---

[446] DSG Cernăuţi, *Dicţionarul statistic al Bucovinei*, Bucureşti 1922, pp. 18, 19

[447] *Monitorul Bucovinei*, Fascicola 73, 13 octombrie nou 1919, pp. 1-8

[448] *Monitorul Oficial*, Nr. 220, 17 septembrie 1941, pp. 5543-5549.

[449] *Monitorul Oficial*, Nr. 20, 25 ianuarie 1949, pp. 845, 846

SARU DORNEI

Toate aşezările dornene, odinioară moşii ale câmpulungenilor, s-au format, după 1700, cu urmaşi ai proprietarilor şi cu transilvăneni, care au primit acceptul din partea celor 12 bătrâni câmpulungeni, care formau, practic, un fel de instanţă muntenească supremă. Inclusiv Dorna însemna un teritoriu câmpulungean al familiilor

Candrea şi Tolovanul şi al altor neamuri de ale lor, aşa că istoria aşezărilor dornene îşi are începutul în cea a Câmpulungului Moldovenesc.

*

1776: „La 1776, din vechea Dornă se înfiinţează două comune: Dorna-Vatra, dincolo, şi Dorna Gura-Negrii, dincoace. Mai târziu, înmulţindu-se locuitorii, prin dezlipire, se formează comuna Şaru-Dornii, din care nu sunt decât câteva zeci de ani de când se desfăcu comuna Neagra-Şarului. Astfel, din vechea răzeşie sunt acum patru comune mari. Dorna-Vatra şi ale noastre: Dorna, Şarul şi Neagra, a căror populaţie a sporit mult prin refugierea aci a multor români din Ardeal şi Bucovina. Nesupăraţi de nimeni, stăpânîră răzeşii moşia până pe la 1800, când dornenii, revoltaţi contra unor evrei, ucid, în cârciuma satului de la Gura-Negrei, pe 9 dintre ei. Daţi în judecată, Vodă Alex. Ipsilante ceru uricele moşiilor lor, pe care învinovăţiţii neavându-le, Vodă le confiscă moşia şi, prin hrisovul din August 1800, o făcu danie fiului său (Hrisovul e în stăpânirea preotului Gh. Ortoan din Dorna, împreună cu toate actele răzeşiei). După Ipsilante, moşia trecu prin vreo trei mâini, până ce încăpu în acelea ale familiei Balş“[450].

*

1789: Într-o a doua călătorie în spaţiul românesc, care începe la Hotin şi continuă prin nordul Basarabiei,

---

[450] Lahovari, George Ioan, *Marele dicţionar geografic al României*, Volumul III, Bucureşti 1900, pp. 195, 196

prin Moldova de dincoace de Prut şi prin Transilvania, Hacquet vizitează, iarăşi, şi Bucovina, venind, de la Bistriţa, pe valea Bârgaielor şi peste Pasul Tihuţa, dând de „frumoase păşuni de munte („pojane"), pe care păşteau cirezi mari de vite cornute şi de cai, ce aparţineau armenilor,care fac comerţ cu ele prin toată Moldova, ca şi aici, în Bucovina şi în Galiţia". La Şaru Dornei, naturalistul breton constată că „această apă e dintre cele mai tămăduitoare" şi că „ar fi de dorit ca această apă, care se află chiar la graniţa Bucovinei, să rămână în proprietatea statului austriac, întrucât s-ar putea executa, cu puţină cheltuială, şi vasele pentru trimiterea, de aici, a acestei ape minerale"[451].

*

1857: „Călătoria la Șaru Dornei nu este mai puțin plăcută. De pe partea de sud-vest a dealului, spre ultimele case din Dorna, puteți vedea Oușorul și Suhardul dominând lanțul nordic. La est, vârfurile Giumalău, Pietrele Doamnei și Pietrosul anunţă granița cu Moldova. Pe latura moldovenească a Pietrelor Doamnei există o mănăstire și un loc de pelerinaj. Călătorind de-a lungul pârâului Neagra, timp de aproximativ o oră, ambele părți, de sud-est și nord-vest, oferă o vedere mai uniformă, dar la fel de plăcută. Culmi împădurite, între care curge pârâul Neagra, pajiști luxuriante, sate de munte împrăștiate pe coastele munților până în depărtare, munții înalți, grupați în splendide peisaje montane. În Șaru Dornei sunt izvoare minerale, a căror analiză nu a fost încă realizată. Alte călătorii care se pot face din Vatra Dornei sunt la Iaco-

[451] Călători, X, II, p. 858

beni, pe cele șapte mari Măguri și satele fermecătoare învecinate”[452].

*

1831: Familiile răzeşeşti din comuna Şaru Dornei:

Panaci: 311 răzeşi, 32 fără pământ, 1253 locuitori
Şarul-Dornei: 261 răzeşi, 26 fără pământ, 977 locuitori
Neagra Şarului: 367 răzeşi, 1.294 locuitori
Şărişor: 46 răzeşi, 196 locuitori[453].

*

1878: „În ziua de 26 iulie 1878, de către locuitorul Ioan Olariu, din comuna Şarul Dornei, s-au adus la obor: o iapă cu mânz, murgă-întunecată, înfierată pe şoldul drept de dinapoi cu literele „V. I.”; o iapă murgă-întunecată, pintenoagă de piciorul drept de dinapoi, cu cercel în urechea dreaptă, de dinapoi şi înfierată pe şoldul drept de dinapoi, însă nu se poate cunoaşte; o costruşă murgă-întunecată, cu cercel în urechea dreaptă de dinapoi şi cu ţintă în frunte; un cal armăsar, murg-întunecat, cu cercel în urechea dreaptă dinapoi; şi până în prezent, neivindu-se nimeni de stăpân al lor, prefectura le-a declarat de pripas, sfârşit pentru care publică prin aceasta ca proprietarul lor, în termenul şi cu probele prevăzute de

---

[452] Denarowski, Dr. Carl, *Die mineralquellen in Dorna-Watra und Pojana-Negri in der Bukowina,* Wien 1868, Capitolul *Umgebung von Dorna*

[453] Poni, P., *Statistica Răzeşilor*, Bucureşti 1921, p. 119

legea poliţiei rurale, să se prezinte la această comuna, spre a-şi primi zisele vite”[454].

*

1890: „A doua zi, în revărsatul zorilor, am plecat din Dorna-Vatra şi, după o oră de drum cu trăsura, am ajuns la Dorna Gura-Negrei, în România, unde, la malul Bistriţei, ne aştepta o frumoasă plută, împodobită cu crengi de brad, anume pregătită pentru noi. Acolo se adunaseră toţi locuitorii satului, precum şi cei din satele învecinate, Şarul-Dornei, Neagra-Şarului, Negrişoara, bărbaţi, femei, copii, cu preoţii şi primarii în frunte, pentru a saluta pe soţia şi pe copiii celui mai mare român din ţară, a cărui faimă străbătuse până în adâncul munţilor”[455].

*

1894: „**Şaru Dornei, comună rurală** situată la vestul plasei Muntele şi la 100 km de Fălticeni. Se mărgineşte, la est, cu comunele Dorna şi Broşteni, la vest cu comuna Neagra Şarului şi Transilvania, la nord cu comuna Broşteni şi Transilvania. Are forma unui poligon neregulat şi e compusă din satele: **Şar, Plaiu, Şărişor, Panaci, Drăgoiasa** şi **Păltiniş**, cu reşedinţa în cel dintâi. Populată cu 663 capi de familie, ce numără 2.426 suflete sau 1.222 bărbaţi şi 1.240 femei (70 izraeliţi). Contribuabili sunt 858. Are 4 biserici, servite de 3 preoţi şi 8

[454] *Monitorul Oficial,* Nr. 187, 24 august / 5 septembrie 1878, p. 4941
[455] Gane, N., *Zile trăite*, Iaşi 1902, p. 230-237

cântăreţi, şi 2 şcoli rurale mixte, frecventate de 100 şcolari. Bugetul comunei, pe 1892-1893, are, la venit, 8.490 lei şi, la cheltuieli, 8.397,30 lei; iar al drumurilor, 1.890 lei venit şi 1.810 lei cheltuieli. În toată comuna sunt 1.830 cai, 738 boi, 1.353 vaci, 6.180 oi, 461 capre şi 381 porci. Altitudinea comunei, de la nivelul mării, în vârful Lucaciului e de 1.777 m. E udată de Neagra Şarului, cu afluenţii Şărişorul Mare şi Mic, Pârâul Mare, Vâlcelele, al Pichetului, Pietrenilor, Rusului şi Mândrilă; Călimănelul, cu afluenţii săi; Neagra Păltinişului, cu afluenţii Tomnaticul şi Drăgoiasa Mică şi Mare, Pârâul Varului, Glodului, Glodişoru; şi Negrişoara, cu afluenţii Scoruş, Păltiniş, Catrinari, Bradului, Opcioarei, Săhăstriei, Toplicioara şi Dârmoxa. Cel mai însemnaţi munţi ai comunei sunt Şerba, cu vârfurile Lucaci, Vârful Şărbei, Rusul, Vânătu, Boambei, Panaci, Călimănel, Buzileanu, Mihaileţu şi Bucinişu. Întinderea teritorială a comunei e de 12.284 hectare, din care 4.147 hectare pădure, 11 hectare cultivabile, 8.000 hectare fân şi restul stânci şi locuri sterpe. Moşia e proprietate răzeşească. Locuitorii se ocupă cu exploatarea pădurilor lor, creşterea şi economia vitelor şi plutăritul. Semănături nu se fac decât foarte puţine; nu atât din cauză că n-ar reuşi, cât pentru că locuitorii nu sunt deprinşi. În toată comuna nu se găsesc 2 pluguri. Ultimul an, s-au cultivat 9 hectare cartofi, aproape 2 hectare in şi 50 ari ovăz. / În comună sunt 5 izvoare de apă minerală: 1). „Carmen Sylva”, renumitul izvor de apă minerala bicarbonată, al dlui Dr. Polyzu, aflător pe ţărmul drept al pârâului Şaru, într-o poziţie deschisă foarte frumoasă. Izvorul e abundent. / „După analizele făcute de Haquet, în 1789, Abrahamfi, în 1833, Dr. Stenner, în 1856, Dr. Pribram, în 1878, Dr. Bernath, în

1889 şi Dr. Istrati, în 1890, 1000 grame de apă din acest izvor conţine: Carbonat de sodiu 0,37300; Carbonat de potasiu 0,01614; Carbonat de litiu 0,00074; Carbonat de fier 0,00405; Carbonat de mangan 0,01409; Carbonat de magneziu 0,00254; Carbonat de bariu 0,00193; Carbonat de stronţiu 0,00071; Carbonat de calciu 0,26650; Clorură de calciu 0,05840; Fosfat de calciu 0,00030; Sulfat de calciu 0,04233; Siliciu anhidru 0,04900; Sesquioxyd de aluminiu 0,00034; Anhidridă arsenică 0,00177; Anhidrida carbonică 2,02600; Substanţe organice 2,02600. / Maladiile în contra cărora se recomandă sunt Anemia, Chlorosa (paloarea feţei), Scrofulosa, Impaladismul, Eczema, Psoriazisul, Lichenul, pelagra, Guta şi chiar Reumatismul. / 2). Burcutul lui Mândrilă; 3). Burcutul lui Caşvan, din stânga pârâului Neagra; 4). Burcutul lui Ştefan Silvestru, conţinând şi multă pucioasă şi 5). Burcutul lui Gh. Ţarcă. Tote aceste izvoare conţin cam aceleaşi compoziţiuni ca şi cel dintâi[456].

Şaru, sat pe moşia şi în comuna Şaru Dornei, îşi trage numele de la terenul roşiatic, numit „şar”, ce conţine mult arsenic, ce altădată se exploata, trimiţându-se în Austria. Mineralul se găseşte în bucăţi. Înşirat pe ţărmurile pâraielor Neagra Şarului, Vâlcelei, Rusului şi Pârâul mare, numără 73 case, în care trăiesc 60 capi de familie sau 300 suflete, din care 141 bărbaţi şi 159 femei (13 izraeliţi), fiind 79 contribuabili. Locuitorii răzeşi sunt buni gospodari. Are o biserică, clădită de lemn, cu patronul „Duminica Mare”, servită de un preot şi 3 cântăreţi, împroprietărită cu 18 fălci. O şcoală rurală mixtă,

[456] Ionescu, Serafim, *Dicţionar geografic al Judeţului Suceava*, Bucureşti 1894, pp. 295-297

înfiinţata în 1863, cu un învăţător plătit de stat, frecventată de 48 şcolari; în sat sunt 44 băieţi şi 53 fete între 7-12 ani. Drumuri principale sunt la Panaci (5 km), la Neagra Şarului (5 km) şi la Dorna (8 km)[457].

Plaiu, sat pe moşia şi în comuna Şaru Dornei. Împrăştiat pe ţărmul drept al pârâului Neagra Şarului, numără 90 case, în care trăiesc 81 capi de familie sau 300 suflete, din care 146 bărbaţi şi 154 femei, iar din ei 106 sunt contribuabili. Biserica şi şcoala din Şaru serveşte şi acestui sat[458].

Drăgoiasa, sat pe moşia şi în comuna răzeşească Şaru Dornei. Înşirat pe pârâul cu acest nume, numără 76 case, populate cu 83 capi de familie sau 245 suflete, din care 120 bărbaţi şi 125 femei. Are o biserică de 1emn, cu patronul „Sfinţii Arhangheli", servită de preotul dm Păltinişu şi 2 cântăreţi. Împroprietărită cu 18 fălci de pământ. Şcoala din Panaci, departe de 8 km, ser-veşte şi acestui sat[459].

Panaci, sat pe moşia şi în comuna Şaru Dornei. Aşezat pe ţărmurile pâraielor Călimăneşti şi Tăieturii, numără 200 case, în care trăiesc 246 capi de familie sau 970 suflete, din care 490 bărbaţi şi 480 femei (12 izraeliţi). Are 380 contribuabili. O biserică, cu patronul „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel", servită de un preot şi doi cântăreţi. Împroprietărită cu 12 fălci de pământ, şi o şcoală rurală mixtă, înfiinţată în 1891, cu un învăţător

[457] Ibidem, p. 295
[458] Ibidem, pp. 244, 245
[459] Ibidem, p. 110

plătit de stat, frecventată de 35 şcolari, din 36 băieţi şi 15 fete cu etatea de şcoală, cu local propriu, clădit de preotul Teodor Mândrilă, care l-a înzestrat şi cu 40 prăjini, loc de grădină în jurul şcolii[460].

Şărişor, sat pe moşia şi în comuna Şaru Dornei. Împrăştiat pe ţărmul drept al pârâului cu acelaşi nume, numără 110 case, în care trăiesc 109 capi de familie sau 359 suflete, din care 172 bărbaţi şi 187femei, fiind 142 con-tribuabili. Locuitorii sunt răzeşi şi gospodari buni-şori. Biserica şi şcoala din Şaru serveşte şi acestui sat[461].

Păltinişu, sat pe moşia şi în comuna Şaru Dornei. Împrăştiat pe coastele dealurilor ce ţărmuresc pârâul Nea-gra Păltinişului, numără 79 case, populate cu 84 capi de familie sau 288 suflete, din care 148 bărbaţi şi 140 femei. Are 75 contribuabili. Biserica din Drăgoiasa şi şcoala din Panaci servesc şi acestui sat[462]”.

*

1897: „Din Fălticeni ni se telegrafiază că ploile din urmă au cauzat noi dezastre şi nenorociri. Râul Bistri-ţa, venind din nou mare şi cu furie, a luat nouă plute de pe Domeniul Coroanei din Broşteni şi mai multe plute ale companiei Göetz din Dorna. Ploaia torenţială, care a că-zut duminică, a stricat cu desăvârşire drumul, după dealul Vânăt, şi acel de la Şarul Dornei”[463].

---

[460] Ibidem, p. 228
[461] Ibidem, p. 294
[462] Ibidem, pp. 227, 228
[463] *Epoca,* No. 478, Anul III, vineri 13 iunie 1897, p. 3

1907: „Iată-mă şi în Şaru Dornei. Şarul? Se zice că *şar* este pământul roşiatic, care conţine arsenic. Dorna ar însemna înălţime, adică sus. Aşa ca Şarul Dornei ar fi Şarul de sus. Dar, ca să se numească o localitate „Şarul de sus”, ar trebui să fie o alta, numită „Şarul de jos”: alăturea este satul Neagra Şarului, numită astfel de la pârâul Neagra, care, ajungând în Dorna, unde se varsă în Bistriţa, se numeşte Neagra Dornei, precum cealaltă Neagra, care dă în Bistriţa, la Broşteni, se numeşte Neagra Broştenilor.

Neagra Şarului, însă, nu poate fi Şarul de jos, fiindcă e situat aproape de izvorul pârâului, cu mult mai sus de Şarul Dornei; şi, între două localităţi cu acelaşi nume, cea de sus trebuie să fie acea de la obârşia văii şi nu acea de la gura ei.

Cum rămâne, deci, cu etimologia?... Dar să nu intrăm în domeniul filologilor.

Aici, în Şarul Dornei, este izvorul de burcut numit Carmen Sylva, cunoscut încă de multă vreme ca alinător al multor boli. Haquet, în 1787, îi publică analiza: alţii, în timpurile noastre, declară că apa aceasta poate înlocui, cu deplin succes, alte ape similare, aduse din străinătate, şi cu toate acestea nu se întrebuinţează în ţară.

Izvorul l-a cumpărat dl Dr. Polyzu, care a încercat să-l exploateze, dar n-a izbutit. Transportul e aşa de anevoios, prin aceste locuri lipsite de căi de comunicaţie, încât costă mai puţin să aduci o sticlă cu apă din Bourboule sau din Roncegno, decât din Şar.

Şi câte bogăţii nu vor fi ascunzând munţii noştri, şi toate sunt menite să rămână, poate pe totdeauna, în ascunzătorile lor. Desigur, dacă s-ar descoperi mine bogate şi s-ar începe exploatarea lor, s-ar schimba şi condiţiile traiului oamenilor de la munte. Când văile acestea ar fi populate de numeroşi lucrători, ce avânt ar lua creşterea vitelor!

Sute de vaci şi mii de oi ar trebui pentru hrana atâtor suflete, şi muntenii fără a fi nevoiţi să-şi schimbe modul de viaţă, fără a deveni mineri, ceea ce le-ar schimba firea, ar putea să trăiască în belşug, rămânând visătorii de astăzi.

Acelaşi pământ e în România şi în Bucovina; pârâul Neagra nu desparte două continente şi, cu toate acestea, câtă deosebire! Sunt, doară, două popoare deosebite.

Te uită la cele două Dorne şi fă o comparaţie Dorna Watra, cum zic nemţii, sau Vatra Dornei, cum ar trebui să i se zică, e un oraş, pe când Gura Negrei, adică Dorna românească, e un cătun sărăcăcios, un cuib de infecţie şi barbarie.

Oamenii care trăiesc pe aceste locuri spun că, acum patruzeci de ani, Dorna Watra era un sat, în care găseai câteva prăvălii, precum se găsesc pretutindeni în satele din Bucovina. Cu un sfert de veac în urmă, eu însumi, copil fiind, am văzut acest târguşor, şi-mi aduc aminte cu cât greu ne-am putut adăposti pe o noapte.

Astăzi, oteluri minunate au răsărit; stabilimentul băilor e un monument; apa Dornei e canalizată şi poduri de fier îi uneşte cele două maluri; parcul e frumos; pe străzi mişună lumea; din coşurile fabricilor de cherestea iese fum gros, şi fluierăturile maşinii alungă pe trecători din calea drumului de fier; lumina electrică risipeşte întunericul.

Şi toată aceasta viaţă şi aceasta scânteiere de civilizaţie se datoreşte unui izvor de apă minerala, pe care oamenii pricepuţi au ştiut să-l exploateze.

Izvorul nostru de la Şar e cu mult superior celui din Dorna Bucovinei, şi cu toate acestea la noi e întuneric, glod şi barbarie, pe când dincolo e lumină şi civilizaţie.

Aud, parcă, pe iubitorii neamului, strigând că dincolo străinii sunt stăpânitorii bogăţiei, că strălucirea de dincolo se răsfrânge numai asupra lor.

Nu ştiu dacă prin îmbogăţirea străinilor a devenit mai sărac elementul românesc din Bucovina, dar ştiu bine un lucru: în tara noastră, liberă şi independentă, tot numai străinul e fericitul stăpânitor al avuţiei noastre naţionale, iar ţăranul stă mai prost, din toate punctele de vedere, ca acel din Bucovina”[464].

*

[464] Gorovei, Artur, *Cruzimi*, Iaşi 1921, pp. 29-33

1910: „Eu am avut o învoială cu un advocat din Folticeni ca să mă apere la un proces. Tocmeala noastră a fost cu 50 de lei, dacă mă va apăra cu izbândă. EI mi-a susţinut procesul şi am reuşit, iar, când am ieşit de la proces, l-am îmbiat cu 50 de lei, după cum ne-a fost tocmeala. Când colo, el n-a vrut să primească 50 de lei, spunând că să-i dau 100 de lei. E nu i-am dat, fiindcă n-aveam şi fiindcă nici n-am avut vorbă cu 100, şi m-am opus. Atunci el m-a dat în judecată pentru 400 de lei, tocmai la Broşteni, măcar că avem judecătorie aproape, la Dorna. La Broşteni nu s-a înfăţişat la termen şi procesul s-a anulat. Dar el, pe urmă, m-a dat iară în judecată, la Folticeni, pentru 250 de lei, şi a câştigat, apoi a făcut ce-a făcut ca opoziţia mea să n-ajungă la vreme, şi aşa am rămas bun condamnat, fără drept de apel. Amu trebuie să-mi vând vitele ca să plătesc, că alta n-am ce face. Şi iaca aşa am păţit. Vai de capul nostru, al ţăranilor: ne fură toţi din toate părţile!

Neagra-Şarului, 1910, Novembre, (ss) Gheorghe a M Gavril Sfica”[465].

*

1913: „În ziua de 15 Mai 1913, Spiritualul consistoriu bisericesc va judeca procesul preotului Aurel Gheorghiţanu din parohia Panaci, judeţul Suceava”[466].

*

[465] *Neamul Românesc*, An VI, Nr. 1, Bucureşti 1911, pp. 9, 10
[466] *Opinia*, Nr. 1877, Anul X, duminică 112 mai 1913, p. 2

1916: „Perioada de după respingerea ruşilor a fost, inițial, folosită de noi pentru organizarea regrupării de trupe. Rezistența vrăjmaşului a scăzut doar ușor, în ciuda pierderilor și în ciuda faptului că 800 de soldați răniţi i-am înlocuit, pe frontul din sud, cu aproximativ 1.000 de rezervişti. După 24 octombrie 1916, numărul trupelor noi a sporit, treptat, până la aproximativ 18.000 de puști, datorită repartizării unei divizii de cavalerie… În afară de propriul regiment, Obstlt. Schönwerth a primit mai multe alte formațiuni, împreună 4.200 de puști. I-aş fi oferit şi aproximativ 1.200 de rezervişti, unii pentru Dorna Watra, alții pentru Şaru Dornei, dar au rămas la dispoziția mea… Artileria trebuia, în general, să tragă și să se flancheze: artileria de pe Bărnărel, liniile inamice de la sud de biserică (notată 835), artileria de la Şarul. chiar acolo, artileria de la Ulmul, asupra linie inamice, la nord de Bistriţa, iar artileria de la Dorna Watra, în mare parte, la fel, dar, din păcate, nu era eficientă de acolo“[467].

*

1926: „Prin „deciziune ministerială” din 5 ianuarie 1926, se numeau noi secretari de plasă: „În judeţul Fălticeni: 1. Mateescu Constantin. 2. Gabor Gheorghe”[468]. „În circumscripţia tribunalului Fălticeni. Dl Dimitrie Chirică, judecător inamovibil la **judecătoria Şarul-Dornei**, din judeţul Fălticeni, se transferă, în aceeaşi

---

[467] Habermann, Hugo, *Über die Führungstätigkeit der höheren Kommandanten im Kriege, aus persönlich Erlebtem*, în *Militärwissenschaftliche und technische Mitteilungen*, Wien 1921, pp. 405-407
[468] *Monitorul oficial al României*, nr. 4, 5 ianuarie 1926, p. 86

calitate, la judecătoria Liteni, din acelaşi judeţ, în locul nou înfiinţat. Dl Ioan Silivestru, ajutor de judecător la judecătoria Şarul-Dornei, din judeţul Fălticeni, se transferă, în aceeaşi calitate, la judecătoria Liteni, din acelaşi judeţ, în postul nou înfiinţat”[469].

*

1941: „Se publică mai jos lista Nr. 9[470], de gradele inferioare (trupă), morţi pentru patrie în actualul război, începând de la 22 iunie 1941, ora 24: **Andrioţchi Nicanor**, sergent, ctg. 1937, cu ultimul domiciliu cunoscut în com. Şaru Dornei, jud. Câmpulung, mort la 12 iulie1941; **Cojocaru Nicolae**, soldat, ctg. 1933, cu ultimul domiciliu cunoscut în com. Şarul-Dornei, jud. Câmpulung, mort la 7 iulie 1941”. „Se publică mai jos Lista Nr. 13, de gradele inferioare (trupă), morţi pentru patrie, în actualul război, începând de la 22 iunie 1941, ora 24[471]: **Ungureanu Vasile**, soldat, ctg. 1930, cu ultimul domiciliu în comuna **Şaru Dornei**, judeţul Câmpulung, mort la 2 iulie 1941; **Rusu Ioan**, soldat, ctg. 1933, cu ultimul domiciliu în comuna **Neagra Şarului**, judeţul Câmpulung, mort la 2 iulie 1941”.

*

1941: „Un livret militar, pe numele sergent **Stratula Ion**, născut în anul 1905, în comuna Şarul Dornei,

---

[469] *Monitorul oficial al României*, nr. 3, 3 ianuarie 1926, p. 29
[470] *Monitorul Oficial*, Nr. 202, 27 august 1941, pp. 5043 şi următoarele
[471] *Monitorul Oficial*, Nr. 220, 17 septembrie 1941, pp. 5543-5549.

fost judeţ Suceava, astăzi Baia, ctg. 1927, din Batalionul 12 Vânători de Munte, foaia matricolă Nr. 991, Cercul Militar Câmpulung Moldovenesc. Actul pierdut de către Ionel Stratula, din comuna Şarul Dornei, jud. Câmpulung Moldovenesc, se declară, nul, fără valoare şi fără nici un efect juridic, în mâinile oricui s-ar afla"[472].

*

1942, ianuarie 29: „Noi, general Victor Iliescu, subsecretar de Stat al Educaţiei Extraşcolare; / Având în vedere jurnalul Consiliului de Miniştri Nr. 21 din 14 Ianuarie 1942… / Decidem: Art. unic. Se angajează, pe data prezentării la serviciu, ca diurnişti la formaţiunile tineretului extraşcolar, următorul personal, plătibil cu îndemnizaţia de şedinţă respectivă: **Ecohici Gh. Ioan**, seria 1938, media 7,40, numit în comuna Panaci, Şarul Dornei, postul IV, jud. Câmpulung; **Vasile Gh. Petre**, seria 1938, media 7,40, numit în comuna Şarul Dornei, postul III, jud. Câmpulung"[473]. „Se înaintează la gradul I în învăţământul primar, pe ziua de 1 Septemvrie 1942, învăţătoarele şi învăţătorii de la şcolile primare şi învăţătoarele de la grădinile de copii trecuţi în alăturatele tablouri, întocmite pe Regiuni şcolare – Regiunea şcolară Cernăuţi: **Bârsan Vasile**, învăţător comuna Sărişor, Şarul Dornei, jud. Câmpulung"[474].

---

[472] *Monitorul Oficial*, Nr. 241, 10 septembrie 1941, p. 5397
[473] *Monitorul Oficial*, Anul CX, Nr. 24, joi 29 ianuarie 1942, pp. 561, 565
[474] *Monitorul Oficial*, Nr. 192, 19 august 1942, pp. 6965-

1944: „Doamna Mari lui Emilian Balan din Fundu Moldovei, jud. Câmpulung, a intentat acţiune de divorţ contra soţului său, Emilian Balan, jandarm la **Postul de jandarmi Şarul Dornei**. Din căsătoria lor a rezultat un copil, cu numele de Gheorghe, născut la 2 Septemvrie 1941. Pârâtul posedă avere 3 fălci de loc în comuna Pojorâta”[475].

*

1947: „Având în vedere raportul cu Nr. 16.799 din 1947 al Inspectoratului şcolar regional Suceava, înregistrat sub Nr. 264.182 din 1947[476], următorii învăţători se repartizează, pe data de 1 septembrie 1947, la şcolile primare indicate în dreptul fiecăruia: **Bârsan Virgila**, de la Cârlibaba, la Şaru Dornei, Coverca; **Vasilescu Mihai**, de la Stulpicani, la Şaru Dornei, Sărişor; **Amorăriţei Nicolae**, de la Valea Seacă, la Şaru Dornei, Sărişor; **Onica Nicolae**, de la Şaru Dornei, la Dorna Poiana Negri”.

*

1949: Au fost numiţi directori de şcoli în **învăţământul elementar, ciclul I**[477]: **Bayng Leon**, director la Şcoala elementară Vatra Dornei, Şarul; **Apetrei Nicolae**, director la Şcoala elementară Şaru Dornei, Coverca; **Iordache Ioan**, director la Şcoala elementară Şaru Dornei, Sărişor; **Apetroaie Alexandru**, director la Şcoala ele-

[475] *Monitorul Oficial*, Nr. 46, 24 februarie 1944, p. 1249
[476] *Monitorul Oficial*, Nr. 250, 29 octombrie 1947, pp. 9652-9657
[477] *Monitorul Oficial*, Nr. 20, 25 ianuarie 1949, pp. 845, 846

mentară Şaru Dornei, Şar; **Paţa Ioan**, director la Şcoala elementară Şaru Dornei, Panaci”.

c u p r i n s